

SISSEJUHATUS	5
1. PIIRKONNA ÜLDKIRJELDUS	6
1.1. GEOGRAAFIA.....	6
1.1.1. Kliima.....	6
1.1.2. Reljeef.....	6
1.2. RIIGIKORD JA ADMINISTRATIIVNE JAOTUS.....	7
1.3. RAHVASTIK.....	8
1.4. MAKROMAJANDUSLIK TAUST.....	8
1.4.1. Üleminek plaanimajanduselt turumajandusele (91-92).....	8
1.4.2. Aluste loomine majanduse stabiliseerimiseks (92-93).....	8
1.4.3. Stabiliseerumine ja kasv (93-99).....	9
2. KESKKONNA ISELOOMUSTUS	10
2.1. ÜLEVAADE.....	10
2.2. KESKKONNA SEISUND.....	10
2.2.1. Maastik.....	10
2.2.2. Bioloogiline mitmekesisus.....	11
2.2.3. Vesi.....	12
2.2.4. Õhk.....	13
2.2.5. Pinnas.....	14
2.2.6. Maaparanduse keskkonnamõju.....	14
2.2.7. Jäätmed.....	14
2.3. KESKKONNAPOLIITIKA.....	15
2.3.1. Eesti keskkonnastrateegia.....	15
2.3.2. SAPARDi projektide keskkonnamõju hindamine.....	15
2.3.3. Kaitsealad.....	16
2.3.4. Riiklik bioloogilise mitmekesisuse alane strateegia ja tegevuskava.....	16
2.3.5. Natura 2000.....	16
2.3.6. Nitraadidirektiiv.....	17
2.3.7. Hea põllumajandustava juhised.....	18
2.3.8. Põllumajandusliku keskkonna programm.....	18
2.4. MAAREFORM.....	19
3. MAAPIIRKONDADE SOTSIAALMAJANDUSLIK ISELOOMUSTUS	22
3.1. MAAELANIKKOND JA TÖÖHÕIVE.....	22
3.2. MAAPIIRKONDADE TÖÖHÕIVE STRUKTUUR.....	23
3.3. TÖÖPUUDUS.....	24
3.4. PÕLLUMAJANDUSLIK TÖÖHÕIVE.....	25
3.4.1. Tööhõive väikeettevõtluses.....	26
3.5. LINNA JA MAA VÕRDLUS EESTIS.....	28
3.5.1. Elanikkond.....	28
3.5.2. Tööhõive.....	29
3.5.3. Sissetulekud.....	29
3.5.4. Vaesus.....	29
3.5.5. Teenused.....	30
3.5.6. Muud probleemid.....	30
3.6. KOLMAS SEKTOR.....	30
4. ÜLEVAADE PÕLLUMAJANDUSEST JA MAAMAJANDUSEST	32
4.1. PÕLLUMAJANDUSE ROLL RAHVAMAJANDUSES.....	32
4.2. ARENGUTENDENTSID JA MUUTUSED PÕLLUMAJANDUSSEKTORIS.....	32

4.2.1.	Põllumajanduslik sooduskrediit	34
4.3.	MAAKASUTUS	35
4.3.1.	Maaressid ja mullaviljakus	35
4.3.2.	Kuivendus	36
4.4.	TAIMEKASVATUS	37
4.4.1.	Õlikultuurid	38
4.4.2.	Mahepõllumajandus	38
4.4.3.	Kartulikasvatus	39
4.4.4.	Aiandus	39
4.5.	LOOMAKASVATUS	41
4.5.1.	Piimakarja- ja seakasvatus	41
4.6.	TURUNDUS	42
4.7.	TOIDUAINETETÖÖSTUS	44
4.7.1.	Piimasektor	46
4.7.2.	Lihasektor	47
4.7.3.	Kalasektor	49
4.8.	KALANDUS	51
4.8.1.	Kalapüük ja sadamad	51
4.8.2.	Kalakasvatused	51
4.9.	METSANDUS	51
4.9.1.	Eesti metsanduspoliitika	52
4.9.2.	Eesti metsanduse arengukava	52
4.9.3.	Pan-Euroopa protsess	53
4.10.	MAATURISM	54
4.10.1.	Praegused struktuurid ja olukord	54
4.10.2.	Maaturismi struktuur	54
4.10.3.	Eesti maapiirkondade eelised turismi sihtkohana	55
4.10.4.	Maaturismi korraldus	55
4.11.	MAAPIIRKONDADE FÜÜSILINE INFRASTRUKTUUR	57
4.11.1.	Teedevõrk	57
4.11.2.	Elekter ja side	57
4.11.3.	Veevarustus ja kanalisatsioon	57
4.12.	PÕLLUMAJANDUSALANE HARIDUS JA UURIMISTÖÖ	57
4.12.1.	Akadeemiline ja kutseharidus	57
4.12.2.	Põllumajandusalane nõustamine	58
4.12.3.	Nõustajate koostamine ja arendamine	60
4.12.4.	Põllumajandusalane teadustöö	61
4.12.5.	Kokkuvõtte hariduse ja teaduse olukorrast	61
5.	ÜLEVAADE VARASEMATEST TÄHTSAMATEST TEGEVUSTEST JA	
	HINNANG NEILE	63
5.1.	EUROOPA LIIT: PHARE PROGRAMM	63
5.1.1.	Valitud tegevused varasematest EL Phare programmidest	64
5.1.2.	Programm ES 9610	65
5.1.3.	Programm ES 9611	65
5.1.4.	Programm ES 9621	66
5.1.5.	Programm ES 9803	67
5.1.6.	Phare struktuurifondideks valmistumise eriprogramm (SPP)	67
5.2.	MAAILMAPANGA PÕLLUMAJANDUSLAEN	70

5.2.1.	Maareform.....	70
5.2.2.	Maaparandus	70
5.2.3.	Keskkonnakaitse	71
5.2.4.	Põllumajandusalane nõustamisteenistus	71
5.2.5.	Toidu- ja veterinaarkontroll	71
5.3.	METSANDUSALASED UURIMIS- JA ARENDUSPROJEKTID	71
5.4.	VÄLISABI PROJEKTID KALANDUSSEKTORIS.....	72
6.	PÕLLUMAJANDUSE JA MAAELU ARENGU STRATEEGIA.....	73
6.1.	SISSEJUHATUS.....	73
6.2.	KOKKUVÕTLIK SWOT-ANALÜÜS.....	73
6.3.	KONSULTATSIOONID MAJANDUSLIKE JA SOTSIAALPARTNERITEGA ..	74
6.4.	VARASEMATEST KOGEMUSTEST OMANDATUD ÕPPETUNNID	75
6.4.1.	Varasemad tegevused.....	75
6.4.2.	Asjakohasus maaelu arengukava seisukohalt.....	75
6.4.3.	Tulevased vajadused	76
6.5.	STRATEEGILISED EESMÄRGID JA PRIORITEEDID	77
6.5.1.	Strateegiaettepaneku kirjeldus	77
6.5.2.	Prioriteedid ja meetmed	79
6.5.3.	Põhjendus	80
6.5.4.	Võtmepunktid.....	82
6.6.	MÕJUDE TABEL.....	88
6.7.	KESKKONNAMAATRIKS	90
6.8.	PRIORITEEDID	92
6.9.	MEETMETE (PÕHIELEMENTIDE) KIRJELDUS	93
6.10.	PIKAAJALISED PERSPEKTIIVID	104
7.	JUHTIMISE JA RAKENDAMISE TINGIMUSED.....	106
7.1.	RAKENDAMISPROTSESSIS OSALEVAD AMETKONNAD	106
7.2.	FINANTSALASE RAKENDAMISE NÕUDED	107
7.2.1.	Menetluste lühikirjeldus.....	107
7.2.2.	Valikumenetluste kirjeldus.....	109
7.2.3.	Õiguslik ja finantsalane vastutus riigi tasandil.....	112
7.2.4.	Realistlike kulutuste mõiste	112
7.2.5.	Lõpliku abisaaja määratlus.....	113
7.2.6.	SAPARDi maksete ja kulutuste deklareerimise kord	113
7.2.7.	Euro kasutamine, vahetuskursid ja indekseerimise kord	114
7.2.8.	Finantskontroll ja eeskirjade eiramine	115
7.3.	SAPARDI AGENTUUR.....	117
8.	JÄRELVALVE JA HINDAMINE.....	120
8.1.	JÄRELVALVEKOMITEE.....	120
8.1.1.	Õiguslik alus.....	120
8.1.2.	Partnerlus.....	120
8.1.3.	Ülesanded.....	120
8.1.4.	Järelevalvekomitee liikmed.....	121
8.1.5.	Näitajad	121
8.1.6.	Aruanded programmi edenemise kohta	122
8.2.	TEAVE JA AVALIKUSTAMINE	122
9.	KOOSKÕLA ÜHENDUSE POLIITIKAGA.....	123

9.1.	KONKURENTSIEESKIRJAD	123
9.2.	LEPINGUTE MÄÄRAMINE	125
9.3.	KESKKONNAKAITSE	125
9.4.	MEESTE JA NAISTE VÕRDESED VÕIMALUSED	126
9.5.	HÜGIEENI-, SANITAAR- JA FÜTOSANITAARNÕUDED	127
10.	LISAD	129
1.	LISA : DOONORPROGRAMMID	129
1.1.	Sissejuhatus	129
1.2.	Praegune doonorabi	130
1.3.	Doonorabi tulevikus	139
2.	LISA : HEA PÕLLUMAJANDUSTAVA JUHIS	144
2.1.	Planeerimine põllumajanduses	145
2.1.1.	Ehitamine	145
2.1.2.	Veeseadusest ning ranna ja kalda kaitse seadusest tulenevad piirangud	145
2.2.	Sõnnikukäitlus	146
2.3.	Taimekasvatus	146
2.3.1.	Agrotehnika	146
2.3.2.	Mullareaktsioon, mullareaktsiooni reguleerimine	147
2.3.3.	Taimetoitained	147
2.3.4.	Mineraalväetised ja sõnnik, väetiste kasutamine	148
2.4.	Taimekaitse	148
2.5.	Heitveemajandus	149
2.6.	Bioloogiline mitmekesisus	149
3.	LISA : KONSULTATSIOONID SOTSIAALPARTNERITEGA	150
4.	LISA : EELHINDAMINE JA KOMISJONI MÄRKUSED	160
5.	LISA : SWOT-ANALÜÜS	166
5.1.	Põllumajandus	166
5.2.	Metsandus	167
5.3.	Kalandus	168
5.4.	Töötlemissektor	169
5.5.	Maaelu arendamine	170
5.6.	Sotsiaalne ja füüsiline infrastruktuur	171
5.7.	Keskkond	172
6.	LISA MEETMED	173
	Meede 1: Põllumajandustootmise investeeringutoetus	173
	Meede 2: Põllumajandus- ja kalandustoodete tootmise ja turustamise parandamise investeeringutoetus	182
	Meede 3: Maapiirkondades alternatiivse majandusliku tegevuse arendamise ja mitmekesistamise investeeringutoetus	191
	Meede 4: Maapiirkonna infrastruktuuri investeeringutoetus	198
	Meede 5: Tehniline abi	204
	Meede 6: Külade taastamine ja arendamine	206
	Meede 7: Põllumajanduse keskkonnatoetus	207
	Meede 8: Metsandus	210
7.	LISA - KAARDID	212

SISSEJUHATUS

Eesti Vabariik taotleb Euroopa Liidu täisliikmestaatus. Vastavalt EÜ 21. juuni 1999. aasta määrusele nr 1268/99 ühenduse toetusest põllumajanduse ja maaelu arengu alastele liitumiseelsetele meetmetele kandidaatriikidele Kesk- ja Ida-Euroopast liitumiseelisel perioodil on Eesti riik, millel on õigus saada säästliku põllumajanduse ja säästliku maaelu arengu vajadusteks liitumiseelset finantsabi. Programmi kestuseks on määratud 2000 – 2006. Kui Eesti peaks ühinema Euroopa Liiduga enne selle perioodi lõppu, saavad põllumajanduse ja maaelu arengu toetamiseks kättesaadavateks vastavad EL struktuurifondid.

Käesolev maaelu arengukava on koostatud eespool nimetatud SAPARDi programmi rakendamise alusdokumendiks. Programmi on koostanud Põllumajandusministeerium koostöös muude riigiasutustega ning see on koordineeritud mitmesuguste mitteriiklike institutsioonidega.

Käesoleva kava rakendamise **eesmärgid** on:

1. tõsta põllumajandusliku tootmise efektiivsust, viies selle turu nõuetega vastavusse;
2. luua tingimused maaelu säästlikuks arenguks, et viia lõpule maareform ja haldusreform;
3. aidata kaasa maapiirkondade sotsiaalmajanduslikule ja infrastruktuuri arengule;
4. tagada konkurentsivõimelise ja efektiivse toiduainetetööstuse areng.

Kava koostamise käigus viidi läbi arvukalt tausturinguid, et määrata kindlaks iga sektori põhiprobleemid (põllumajanduslik tootmine, toiduainetetööstus, maaettevõtlus ja maapiirkondade infrastruktuur). Nende uuringute alusel formuleeriti neli põhimeedet, mida käesoleva kava kohaselt rakendada. Need Eesti Vabariigi põllumajanduse ja maaelu arendamise poliitika lahutamatuks osaks olevad **meetmed** hõlmavad:

- **investeeringud põllumajandustootmisse**
- **põllumajandus- ja kalandussaaduste töötlemise ja turustamise täiustamine**
- **maaettevõtluse arendamine ja mitmekesistamine**
- **maapiirkondade infrastruktuuri arendamine ja täiustamine**

Nende meetmete rakendamisele aidatakse kaasa **tehnilise abi** meetmega.

Kava hilisemal etapil rakendatakse ka täiendavaid meetmeid, mis hõlmavad järgmisi valdkondi:

- **külade renoveerimine ja arendamine (alates 2002. aastast)**
- **põllumajanduse keskkonnatoetus (alates 2003. aastast) ja**
- **metsandus (alates 2003. aastast)**

Põhilised kava raames rakendatavatest meetmetest abisaajad on põllumajanduslikud ettevõtted, toiduainetetööstuse ettevõtted, maaettevõtted, mittetulundusühingud ja kaudselt ka kohalikud omavalitsused ja maaelanikkond tervikuna.

Kava viiakse ellu Põllumajandusministeeriumi (juhtiv ametkond) juhtimisel koostöös SAPARDi järelevalvekomiteega ja Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ametiga (SAPARDi agentuur). EÜ Komisjoniga suhtleb finantsküsimustes rahvuslik fond (Rahandusministeerium).

1. PIIRKONNA ÜLDKIRJELDUS

1.1. GEOGRAAFIA

Eesti Vabariik asub Läänemere idakaldal Ida-Euroopa platvormi loodeosas. Eesti maismaapiiri kogupikkus on 663 km, sh 294 km maismaapiiri on Venemaa Föderatsiooniga ja 339 km Läti Vabariigiga. Rannajoone pikkus on 3794 km; territoriaalmere ulatus on 12 miili. Eesti Vabariigi pindala on 45 227 km².

1.1.1. Kliima

Eesti on kolmest Balti riigist põhjapoolsem. Eesti kliima on määratud riigi asukohaga Eurasia mandri loodepiirkonnas ja Atlandi ookeani põhjaosa lähedusega. Enamikul päevadel aastas tekitavad Islandi lähedal moodustuvad tsüklonid Eestis pilviseid, tuuliseid ja vihmaseid ilmu. Kliimale on iseloomulikud mõõdukalt külmad talved, jahedad kevaded sagedaste öökülmade ja väheste sademetega, mõõdukalt soojad suved suhteliselt väheste sademetega esimesel poolel ja sajusemate ilmadega teisel poolel ning pikad soojad sügised. Kliima on üleminekukliima mereliselt kontinentaalsele. Rannikupiirkondades ja saartel on mereline kliima ja kaguosas kontinentaalne kliima. Niiske mereõhk põhjustab sagedast pilvisust. Aastas on keskmiselt 150-180 pilves ja 30-45 pilvitut päeva. Päikesepaistet on 1600-1870 tundi aastas. Aastane kiirgusbilanss on Eesti territooriumil 3500 MJ/m².

Aasta keskmine temperatuur on 4-7° C. Aasta madalaim keskmine temperatuur on mõõdetud Jõgeval (-0,3° C) ja kõrgeim Valgas (8,9° C).

Suhteline õhuniiskus on Eestis keskmiselt 80 %. Tuuled on tugevamad saartel ja rannikupiirkondades, kus keskmine tuulekiirus on 6 m/s; sisemaal 3 - 4 m/s.

Vegetatsiooniperiood kestab keskmiselt 150 päeva, alates mai algusest kuni septembri lõpuni. Aasta keskmine sademete hulk on 650 mm. Sademeid on üldiselt rohkem kõrgustikel (Kesk- ja Lõuna-Eestis) ja vähem rannikupiirkondades.

Pinnavorme mõjutab sadevete ebäühtlane jagunemine eri reljeefielementidel. Pinna- ja põhjavesi koguneb madalamatele aladele, põhjustades maapinna soostumist. Sademed jagunevad ebäühtlaselt ka aasta kestel. Vegetatsiooniperioodil on sademeid 300-400 mm, mis üldiselt katab põllukultuuride veevajadused. Mais ja juunis jääb sademeid põllukultuuridele väheseks, mis rohumaade saagikust oluliselt vähendab.

1.1.2. Reljeef

Maapinna keskmine kõrgus on 50 m üle merepinna. Üle poole Eesti territooriumist on kõrgusega alla 50 m; 40 %-l territooriumist on maapinna kõrgus 50 – 100 m; ja 10% territooriumist üle 100 m kõrgusel.

Territooriumi võib jagada kahte reljeefikategooriasse: tasandikud, mis jäid jääajal vee alla, ja kõrgustikud, mida lahutab 80 m samakõrgusjoon. Põhja- ja Lääne-Eestile on iseloomulik vei-

di lainjas moreenreljeef vaheldumisi erineva suurusega jääpaisjärvedega ja mereseteliste tasandikega (tasandikud).

Kõrgustikuosa hõlmab veidi üle kolmandiku Eesti territooriumist. Siia kuuluvad alad, mis on merepinnast kõrgemal kui 100 m. Kõrgeim osa on Haanja kõrgustik Kagu-Eestis, kus on ka Eesti kõrgeim punkt Suur Munamägi (318 m üle merepinna).

Naaberriikidega võrreldes on Eesti reljeef mõnevõrra enam liigestunud ja mitmekesisem.

Siseveekogud katavad 6,2% territooriumist. Eestis on 1150 järve (4,8% kogu pindalast) ja 420 jõge pikkusega üle 10 km. Suurimad järved on Peipsi järv (3555 km², sh 1529 km² Eestis), Võrtsjärv (266 km²) ja Narva veehoidla (191 km²). Eesti järved on suhteliselt madalad – ligikaudu 75% järvedest on sügavusega alla 10 m. Sügavaim järv on Rõuge Suurjärv (38 m). Pikimad jõed on Pärnu jõgi (144 km), Kasari jõgi (112 km) ja Emajõgi (101 km).

Eestile kuulub Läänemeres 1521 saart kogupindalaga 4130 km² (9,1% kogu territooriumist). Suurimad saared on Saaremaa (2922 km²), Hiiumaa (1023 km²) ja Muhu (206 km²). Ainult väike osa neist saartest on asustatud.

1.2. RIIGIKORD JA ADMINISTRATIIVNE JAOTUS

Eesti taastas oma iseseisvuse 1991. aastal. Uus põhiseadus, mille kohaselt Eestist sai parlamentaarse demokraatiaga riik, jõustus 3. juulil 1992.

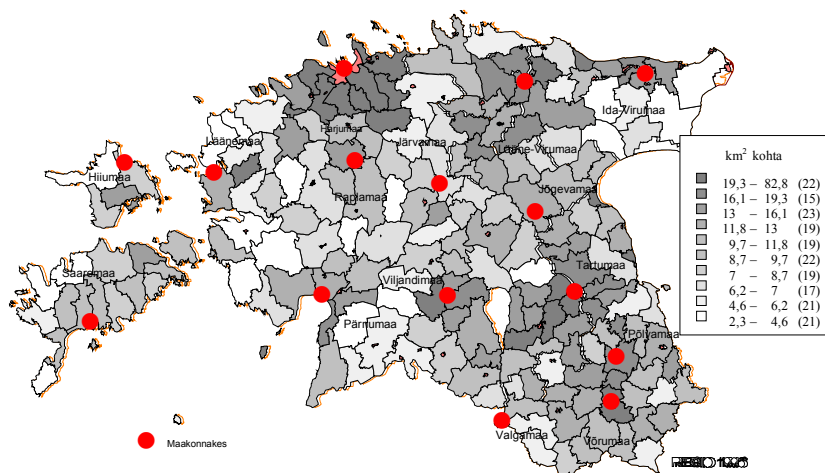
Seadusandlik võim kuulub ühekojalisele parlamendile Riigikogule. Riigikogu võtab vastu seadusi ja otsuseid, otsustab referendumite läbiviimise üle ja lahendab muid riiklikke küsimusi, mis ei kuulu Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ega muude valitsusasutuste või kohalike omavalitsuste pädevusse. Riigikogu 101 liiget valitakse proportsionaalse valimisüsteemi alusel neljaks aastaks. Vabariigi Presidendi valib viieks aastaks Riigikogu või valimiskogu. Vabariigi President esindab riiki rahvusvahelistes suhetes, on riigikaitse kõrgeim juht ja omab muid põhiseaduses sätestatud õigusi ja kohustusi. Riigikogu poolt vastuvõetavad seadused jõustuvad pärast nende väljakuulutamist Vabariigi Presidendi poolt. President nimetab peaministri kandidaadi ning määrab ametisse ja vabastab ametist peaministri ettepanekul valitsuse liikmed, teeb Riigikogule ettepaneku Riigikohtu esimehe ametissenimetamiseks. Riigikogu annab peaministri kandidaadile volitused valitsuse moodustamiseks. Täitevvoim kuulub Vabariigi Valitsusele. Vabariigi Valitsus teostab riigi sise- ja välispoliitikat, korraldab seaduste ja Riigikogu otsuste ning Vabariigi Presidendi seadusandlike aktide rakendamist. Ta koostab ka riigieelarve eelnõu ja esitab selle Riigikogule, korraldab riigieelarve täitmist ja lahendab muid põhiseaduse ja muude seadustega Vabariigi Valitsuse pädevusse antud küsimusi.

Eesti Vabariik on Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (septembrist 1991), Euroopa Nõukogu (maist 1993) ning Maailma Kaubandusorganisatsiooni liige (novembrist 1999).

Riigi territoorium jaguneb 15 maakonnaks. Igal maakonda juhib maavalitsus eesotsas maavanemaga, kelle määrab Vabariigi Valitsus.

Kohalikke küsimusi otsustavad ja korraldavad kohalikud omavalitsused. Kohalikeks omavalitsusteks on linna- ja vallavalitsused. Eestis on 206 valda ja 47 linna. Vabariigi Valitsus asub pealinnas Tallinnas.

1.3. RAHVASTIK

1999. aastal oli Eesti rahvaarv 1 445 580.¹ 1998. aasta algul elas linnades 69,3 % elanikkonnast (1 006 654 elanikku). 1998. aasta algul oli maapiirkondade asustustihedus samasugune kui 1991. aastal – 10,3 inimest/km². 1998. aasta algul oli elanikkonna rahvuslik koosseis järgmine: eestlasi 64,6%, venelasi 28,5%, ukrainlasi 2,6%, valgevenelasi 1,5%, soomlasi 0,9% ja muid rahvusi 1,9%.

Joonis 1 Maapiirkondade asustustihedus

1.4. MAKROMAJANDUSLIK TAUST

Alates Eesti taasiseseisvumisest 1991. aastal on Eesti majanduslik areng läbinud kolm etappi.

1.4.1. Üleminek plaanimajanduselt turumajandusele (91-92)

Järsud muutused nõudluse ja pakkumise tingimustes tekitasid Eestis esimestel aastatel pärast taasiseseisvumist tõsiseid majanduslikke šokke. Kohanemine nende suurte väliste šokkidega, eriti energiahindade tõusuga ja kaubandussidemete katkemisega endise Nõukogude Liidu riikidega vähendas tööstustoodangut peaaegu 40% võrra ja põllumajandustoodangut ligikaudu 20 % võrra (1991/'92). Eesti oli järelilikult sunnitud eraldama olulise osa oma napist valuutavarust nafta impordiks. 1992. aasta algul oli kriitiline nappus kõigist importkaupadest: mitte ainult naftast, vaid ka medikamentidest, väetistest, varuosadest ja toidust ning loomasöödast. Rahvusvahelised ringkonnad koondasid Eesti jaoks erakorralist abi; seda kasutati oluliste importsisendite tagamiseks ja majanduse stabiliseerimiseks vajaliku valuutareservi loomiseks. Seda tehti osaliselt toetuse vormis, kuid põhiliselt rahvusvaheliste laenudega nt Maailmapangalt, Euroopa Liidult jne.

1.4.2. Aluste loomine majanduse stabiliseerimiseks (92-93)

Suhteline stabiilsus saavutati järgmiste majanduspoliitiliste meetmetega:

- oma valuuta kasutuselevõtmine (valuutakomitee süsteemi kohaselt, sidudes valuuta Saksa margaga kursiga 8:1);

¹ Eesti Statistikaameti aastaaruanne – 01.01.1999.

- väliste maksude ja koguseliste piirangute kaotamine impordilt ja ekspordilt ja
- riigiettevõtetelt hinnakontrolli ja dotatsioonide kaotamine.

Stabiliseerimine alandas inflatsioonimäära, tööpuudus stabiliseerus ja reaalpalgad hakkasid paranema. Sisemajanduse kogutoodangu vähenemine peatus 1993. aasta lõpus.

1.4.3. Stabiliseerumine ja kasv (93-99)

Alates 1993. aasta lõpust kuni 1994. aasta alguseni ilmnis selgeid märke efektiivsuse tõusust ja makroökonomilise tasakaalutuse vähenemisest, mis lõi pidevaks arenguks soodsa keskkonna. Eesti majanduse toodang vähenes aastail 1991-1994 järsult mitmesuguste Nõukogude Liidu lagunemisega kaasas käinud šokkide tagajärjel. Sel perioodil liberaliseeris valitsus hinnad ja kaubanduse, eristas põhiosa ettevõtetest ning võttis kasutusele konverteeritava valuuta ja valuutakomitee põhimõtted. Kasu ilmnis majanduse stabiliseerumises 1994. aastal ja sellele järgnenud aastate tugevas kasvus. Toodangu kasvutendents kinnistus kindlalt 1995. aastal (vt Tabel 1). Ikka veel suhteliselt madalad tööjõukulud ja tootlikkuse suur kasv viisid 1997. aastal 10,6%-lise majanduskasvuni. See saavutati olenemata kogu maailmas ja ka Eesti finantssektoris neljandas kvartalis esinenud probleemidest. Üldine soodne areng ja kõrged kasvumäärad on viinud Eesti majanduse uude arengufaasi. Majanduses toimijate põhiprobleemideks olid tööjõuturu paindumatus, suhteliselt kõrge inflatsioon ja kasvav jooksevkonto defitsiit.

Tabel 1. Sisemajanduse kogutoodang (SKP), 1995-1999

Aasta	SKP kasv %	SKP jooksvates hindades (1000 euro)	Tarbijahinnaindeks, aasta keskmine muutus, %
1995	4,3	2601.53	29
1996	3,9	3351.89	23,1
1997	10,6	4111.02	11,2
1998	4,7	4686.33	8,2
1999	-1,1	4816.38	3,3

Allikas: Eesti Statistikaamet

Olukord muutus 1998. aasta hilissuvel. Majanduskriisid Venemaal ja maailma majanduskeskkonna halvenemine avaldasid Eesti majanduse arengule tugevat mõju. 1998. aasta IV kvartalis pöördus majanduskasv põhiliselt välisnõudluse vähenemise tõttu negatiivseks. Põhiline tegur inflatsioonimäärade languse taga oli toiduainete nõudluse vähenemine. Alates 1999. aasta teisest poolest kasvab majandus taas. Ehkki esialgsete hinnangute kohaselt on 2000. aasta I kvartali majanduskasv ligikaudu 5%, on tööjõuturul ikka veel probleeme. Tööpuudus jõudis 2000. aasta I kvartalis rekordiliselt kõrgele tasemele 14,8%. Inflatsioon, mõõdetuna aasta keskmise tarbijahinnaindeksiga, on 3% lähedal.

2. KESKKONNA ISELOOMUSTUS

2.1. ÜLEVAADE

Põllumajandus mõjutab maapiirkondades oluliselt keskkonda ning võib loodusressursside kvaliteeti ja maapiirkondade traditsioonilist ilmet nii luua kui ka hävitada. Eesti põllumajandus ei ole selles suhtes erand.

Eesti mitmekesiseid maastikke ja vääriselupaiku on aidanud kujundada sajanditevanused traditsioonilised põllumajandustavad. Ent põllumajanduse laiendamine ja intensiivistamine Nõukogude ajal tekitas maapiirkondade keskkonnale ka olulist kahju, halvendades maastikute väärtust, kahjustades vääriselupaiku, vähendades liigilist mitmekesisust ning saastades pinnast ja vett.

Ehkki põllumajandus on Eestis endiselt valdav maakasutusviis, on põllumajanduslikuks tootmiseks kasutatavate alade pindala põllumajanduse restruktureerimise ja maareformi tagajärjel viimase 10 aasta jooksul oluliselt vähenenud. Sellest tulenev looma- ja taimekasvatustoodangu vähenemine on muutnud ka traditsioonilisi maakasutusviise. Suured alad on praegu umbrohtunud ja võsastunud, mis on põhjustanud kultuurmaastike edasist pidevat kadumist (Statistikaameti andmeil kuulus 1998. aastal kasutamata põllumajandusmaade hulka 233 432 ha endist haritud maad).

Paljud Eesti talupidajad on rakendades head põllumajandustava silmitsi mõningate põllumajandusest põhjustatud keskkonnaprobleemidega, samas teised probleemid nõuavad kohaste seaduslike piirangute kehtestamist (sh selliseid, mis aitavad kaasa ühenduse *acquis'* ülevõtmisele Eesti poolt). Paljudel muudel juhtudel peavad talupidajad keskkonnaseisundi oluliseks parandamiseks oma tootmismeetodeid oluliselt muutma. See nõuab talupidajatelt tõenäoliselt väiksema tootlikkuse säilitamist koos täiendava töö ja halduskohustustega. Et hüvituseeta on seda tegema võimelised vaid vähesed talupidajad, tuleks käivitada avaliku sektori poolt rahastatav põllumajandusliku keskkonna programm, mis peab tagama keskkonna olulise parandamise, mida talupidajatelt oodatakse. See aitab ka kaasa ühenduse *acquis'* ülevõtmisele.

2.2. KESKKONNA SEISUND

2.2.1. Maastik

Maastikutüüpide mitmekesisus Eestis tuleneb mitmetest teguritest, sh:

- looduslike tingimuste mitmekesisus;
- looduslike ja poollooduslike elupaikade säilimine suhteliselt paljudes maastikutüüpides; ja
- suure osa ülejäänud Euroopas peaaegu juba kadunud maastikutüüpide säilimine (nt soomülkad, poollooduslikud kooslused).

Soode, puisniitude, märgalametsade ja mitmete muudes ülejäänud Euroopas enamasti juba hävitatud maastikutüüpide säilimist on võimaldanud järgmiste tegurite koosmõju:

- uute maaparandustööde peatamine, enne kui need tegevused oleksid katnud kõiki alasid;
- intensiivse maakasutuse suhteliselt hiline kasutuselevõtmine; ja
- käsitsitöö säilimine riigi põllumajanduses kuni möödunud sajandi viimase veerandini.

Et aga põllumajandusmaa moodustab 4,5 miljoni hektari suurusest kogupindalast 1,4 miljonit ha, on maastikku vältimatult mõjutanud intensiivpõllumajandus ja maaparandustööd (1965-1985), sh maa ümberkruntimine, mis põldude keskmist suurust oluliselt suurendas. Praegune reformiprotsess toimib sellele vastupidiselt ja jagab krunte osadeks, sageli vastuolus kuivendussüsteemide tehniliste nõuetega. Oluline osa endisest põllumajandusmaast on jäänud ka kasutamata, mis muudab maastikku ebasoovitavas suunas, sageli vähendades bioloogilist mitmekesisust.

Tähtis maastikukujundusviis on planeerimine ja tsoneerimine, mis põhineb vastavatel seadustel. Praegused seadused on aga kahjuks väga ehitistekesksed ja maastikukujunduskontseptsioonide lülitamiseks neisse on vaja neis teha olulisi muudatusi.

Eesti metsad katavad ligikaudu 47,4% Eesti maismaapindalast (2 142 263 ha). Põhilised puuliigid on mänd, kask ja kuusk. Metsandussektori tähtsaimad uurimis- ja arendusprojektid käivitati aastail 1998-1999: Eesti (polüfunktsionaalsete) tulundusmetsade bioloogilise mitmekesisuse kaitse strateegia, olemasolevate ja potentsiaalsete kaitsealade inventuur, tulundusmetsade väärismetoodide metsastamisprogramm ja inventuur (selle uuringu välitööd viiakse lõpule 2000. aasta detsembris ja lõpparuanded valmivad 2001. aasta keskel).

Kuigi Eesti metsandusel on üsna head õiguslikud alused, on probleemiks metsade ebapiisav majandamine, mis ilmneb eriti erametsandussektoris.

Põhiprobleemideks on:

- ebapiisavad teadmised metsade säästlikust majandamisest;
- vähene koostöö erametsaomanike vahel, sh vajadus luua erametsandusorganisatsioonid, mis võiksid metsaomanikke nõustada ja aidata neil metsa majandada ja tööettevõtjaid leida;
- maksupoliitika, mis metsade majandamist ei soosi. Poliitika soosib metsa müüki varana, mitte tootena.

2.2.2. Bioloogiline mitmekesisus

Looduslik mitmekesisus on samasse ökosüsteemi kuuluva kultuurilise mitmekesisuse ja rikkuse tähtsaks tagatiseks. Eesti bioloogilises mitmekesisuses väärivad tähelepanu mitu rahvusvaheliselt olulist aspekti.

Võrreldes muude sama pindalaga piirkondadega, mis asuvad 57-ndast põhjalaiusest põhja pool, on Eesti taime- ja loomariigi mitmekesisus üks rikkalikumaid maailmas. Selle põhjuseks on Eesti kliimatiliste tingimuste geograafilisest asendist tingitud mitmekesisus; nii saarte kui ka mandri olemasolu; mere ja arvukate siseveekogude mõju; pinnaste mitmekesisus, siluri paekivi ja devoni liivakivi üheaegne esinemine pinnase moodustumise alustena, ja sellest tulenev neutraalsete, lubjarikaste ja lubjavaeste muldade esinemine; arvukate liikide ulatuslik jaotumine Eesti territooriumi piires; loodusmaastike suur osakaal Eestis; traditsiooniliste maakasutusviiside säilimine möödunud sajandi keskpaigani – ja paljudes piirkondades veel viimaste aastakümneteni, poollooduslike (ehk looduspärandisse kuuluvate) elupaikade suhteliselt laialdane säilimine ja võõrpuuliikide suhteliselt vähetähtis roll metsanduses.

Eesti rikkalikku taimestikku kuulub ligikaudu 5000 taime- ja 3500 seeneteisendit, millest mõned on kaitse all. Lisaks sellele on registreeritud ligikaudu 11 000 selgrootute ja 500 selgrooliste liiki.

Mõnede Eesti elupaikade väikeliigid teevad neist ühed maailma rikkalikumad seda liiki elupaigad. Sellised on näiteks pikaajaliselt kasutatavad säilinud puisniidud Lääne-Eestis, kus soontaimi võib olla isegi 74 liiki ruutmeetril. Selle üks olulisi põhjusi on traditsiooniliste ekstensiivsete maakasutusviiside säilimine möödunud sajandi keskpaigani.

Bioloogilisest mitmekesisusest ülevaate andmiseks on läbi viidud mitmeid uuringuid ja projekte. Piirkondade bioloogilise mitmekesisuse (elupaikade), samuti märgalade (sood, rabad ja siirdesood), rannikualade ja poollooduslike alade (niitude) kohta kogutakse üha enam teavet.

Arvukad Eestile iseloomulikud kasvukohatüübid, sh mitmed haruldased kooslused, on kujunenud välja intensiivse inimtegevuse mõjul. Nendeks poollooduslikeks kooslusteks on kõik sisemaa heinamaad, puisniidud, loopealsed heinamaad, enamik rannikuniitudest ja lamminiidud. Neid traditsioonilisi kultuurmaastikke on peetud väga väärtuslikeks ja need esindavad samal ajal inimühiskonna arengu ja säästliku maakasutuse aastatuhandete pikkust ajalugu.

Liigirikaste poollooduslike heinamaade pindala on Eestis viimase 50 aasta jooksul tunduvalt vähenenud (aastail 1952–1994 on looduslike heinamaade üldpindala vähenenud 1 513 200 hektarilt 282 600 hektarini), aga samuti ka mujal Euroopas.

Põllumajandustegevuses põhiliselt majanduslikel põhjustel (intensiivsem taime- ja loomakasvatuse) toimunud muutuste tõttu ja samal ajal kasvanud vajaduse tõttu taimekasvatusalade järele on lamminiitude pind märgatavalt vähenenud. Allesjäänud poollooduslike traditsioonilise majandamise (nt lammaste ja veiste karjatamine või mõlema loomaliigi karjatamise kombineerimine niitmise) vähenemise tõttu on heinamaad võsastunud ja umbrohtunud ning nende liigirikkus ja mitmekesisus vähenenud.

Eesti märgalade inventuuri (1997) kohaselt moodustavad märgalad ligikaudu 30% Eesti territooriumist. Kartograafilise inventuuri käigus registreeriti märgalad järgmiselt: rabad - 515 000 ha; siirdesood - 114 000 ha, sood - 278 000 ha. Neist ainult 310 000 ha olid looduslikus seisundis. Ent üle 700,000 ha märgaladest on viimastel aastakümnetel kuivatatud.

XIX sajandi lõpul katsid puisniidud 850 000 ha Eesti sisemaa territooriumist. 1995-1996 aasta inventuuri kohaselt olid nende liigirikad variandid säilinud ainult Lääne-Eestis 500 hektaril ning muudes piirkondades leiti ligikaudu 200 ha liigivaest ja üleujutatud puisniitu. Samal ajal kuuluvad säilinud Eesti puisniidud Põhja-Euroopa kõige liigirikamate koosluste hulka.

2.2.3. Vesi

Varustamine kvaliteetse joogiveega ja suplusvete seisund on tähtsad rahvatervise seisukohalt. Ehkki suuremates asulates on kesksed veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemid, esineb mitmes piirkonnas probleeme kvaliteetse joogiveega.

Varasematel aastakümnetel olid maapiirkondades olulisteks vee saasteallikateks intensiivtootmisega suurfarmid oma keskkonnanõuetele mittevastavate mineraalväetise-, pestitsiidi- ja vedelkütusehoidlatega ja ebapiisavate sõnnikuhoidlatega. Mineraalväetiste ja sõnniku ülemäärane kasutamine põhjustas taimetoitainete väljaleostumist pinnasest, töötlemata heitvee otsene väljalaskmine veekogudesse halvendab aga pinnavee kvaliteeti.

Joogivesi

Joogiveevarustusega seondub põhiliselt kolm aktuaalset probleemi:

- ◆ mitmes piirkonnas ei vasta vee kvaliteet joogiveenormidele looduslikel põhjustel;
- ◆ põhjavesi on naftaproduktide või nitraatidega saastunud (põhiliselt jääkreostus);

- ◆ joogiveevarustussüsteemid on tugevasti amortiseerunud ja mitmes piirkonnas puudub vee eeltöötlemine.

Tervisekaitse teenistuse järelevalveandmete kohaselt ei vastanud 1996. aastal tervisekaitse nõuetele 173 (ehk 10%) kokku 1 732 keskvveevarustussüsteemide puurkaevust/veekogust. Nende süsteemide tehniline seisund on ebarahuldav, nagu näitavad suured veekaod, mis moodustavad tüüpiliselt 30-35% veekogusest ja Kirde-Eesti mõnedes piirkondades isegi kuni 60%.

Registreeritud veevarustusallikate üldarv oli 1996. aastal 2401 (põhiliselt maapiirkondades). Neist 31,4%, sh 53,1% salvkaevudest, 21,4% väikestest pumbakaevudest ja 37,9% muudest veevarustusallikatest ei vastanud tervisekaitse nõuetele.

Mõnede maapiirkondade joogiveeressursside halb kvaliteet, eriti ülemistes põhjaveekihtides (salvkaevud) tuleneb suures osas varasematel perioodidel esinenud saastatusest, aga ka sõn- niku ebaõigest hoidmisest ja laotamisest.

Pinnaveekogud

Läänemere kaitset silmas pidades on väga tähtis kogu reovee õige töötlemine enne selle suu- namist voolu- või seisuveekogudesse ning pinnasesse. Kõrged lämmastiku-, fosfori- ja orgaanilise aine kontsentratsioonid eelmistel aastakümnetel on viinud mitme vee-elustiku seisukohalt tähtsa veekogu eutrofeerumisele ja Läänemere veekvaliteedi halvenemisele. Ehk- ki Eesti jõgede vee kvaliteet on pidevalt paranenud, näitavad 1995. aasta uurimistulemused, et 10% merekeskkonda jõudnud inimtekkelisest saastekoormusest pärines põllumajandusest.²

Ehkki suurem osa (ligikaudu 80%) suuremate linnade reoveest töödeldakse nõuetekohaselt puhastusseadmetes, samas on jäänud töötleva tööstuse ja maapiirkondade majapidamiste reovee töötlemine suures osas lahendamata. Pinnaveekogude saastekoormus on aga alates 1990-ndate aastate algusest oluliselt vähenenud, sest mitmed tööstuslikud ja põllumajanduslikud saastajad on oma tegevuse lõpetanud.

2.2.4. Õhk

Õhuseiret teostatakse 29 monitooringujaamas ja -postis. Eri aastate andmete võrdlus näitab, et viimastel aastatel on õhu saastatus vähenenud.

Kohalikus mastaabis on õhusaasteprobleemid põhiliselt seotud Kirde-Eesti energeetika- ja keemiatööstusega ning lõuna- ja lääneosas Eesti saartega, kuhu jõuab saastatud õhk Kesk- ja Lääne-Euroopast.

Tootmisstruktuuri muutuste tõttu vähenes õhu saastatus punkt reostusallikatest 1996. aastal võrreldes aastatega 1990-1991 üle 50%. Tuleb märkida, et maapiirkondades sõltub õhu saastatuse tase suures osas tuule suunast ja saasteainete kandumisest maapiirkondadesse mujalt Eestist ja välisriikidest.

1996. aasta seiretulemuste kohaselt on happevihmu kõige rohkem Lõuna-Eestis (pH < 4,5) ja leeliselisi sademeid Kirde-Eestis (pH > 8,5), mis on otseses korrelatsioonis välisõhu saastatu- sega neis piirkondades.

Saastekoormuse tase ei ületa kriitilist taset ja tagab ökosüsteemide säilimise 95%-l Eesti ter- ritooriumist.

² Eesti looduse mitmekesisus ja selle kaitse. Eesti Teaduste Akadeemia looduskaitse komisjon, Tartu-Tallinn 1998 (ISBN 9985-50-193-4).

2.2.5. Pinnas

Pinnaseerosioon ja keemia

Erodeeritud ja erosioonihuga mullad moodustavad 1,2% Eesti maismaaterritooriumist ja 3,1% selle põllumaa koguvarust.³ Lõuna-Eesti künklikul maal ja rannikualadel ohustavad põllumuldi tõsiselt tuul ja tuuleerosioon. Lisaks sellele põhjustavad tehnogeenset erosiooni põhiliselt pinnasetüübile ebasobivateks muutunud maaharimismasinad ja -tehnoloogiad. Kuni 80% maaharimismasinatelt on hinnangute kohaselt üle 10 aasta vanused, samuti haakeriistad, mis on sageli põllumaa pinnasetüübile sobimatud, põhjustades pinnase kokkusurumist ja luues eeltingimused tehnogeense erosiooni kujunemiseks.

Eesti-Rootsi koostööprojekti raames läbi viidud põhjaliku uurimistöö (1994-1997) kohaselt jääb toitainete väljaleostumine põllumuldadest järgmisse vahemikku: lämmastik 10-32 kg N/ha ja fosfor 0,22-0,55 kg P/ha, olenevalt aastast ja sademete tasemest. Lämmastiku ja fosfori keskmine leostumine olid vastavalt 11 kg N/ha ja 0,37 kg P/ha, mis on samal tasemel loodusliku leostumisega mitte-põllumajandusmaadelt. See on põhjustatud väetiste vähesest kasutamisest. Samal ajal leiti mõnedel katsepolnudel väetisebilansi koostamisel suuri taimetoitainete defitsiiti.

Riigi keskkonnaseire tulemused ei hõlma taimekaitsevahendite jääkide sisalduse hindamist põllumuldades ja veekogudes, mis kajastab taimekaitsevahendite piiratud kasutamist. Muldade ametlik seire on põhiliselt suunatud raskmetallide (Cd, Pb ja Sr) tasemete hindamisele ja jälgimisele.

2.2.6. Maaparanduse keskkonnamõju

Maaparandussüsteemide keskkonnamõju ilmneb eriti suublate vee kvaliteedi muutumises, kus väetisained kiirendavad veekogude kinnikasvamist. Veekogu hakkab eutrofeeruma, kui NO₃-N tase on üle 0,3 mg/l (kriitiline tase 2,5 mg N/l) ja üldfosforitase on üle 0,02...0,5 mg/l (kriitiline tase 0,1 mg P/l). Oluline keskkonnasaastatus tuleneb mineraalsete mullaosakeste erodeerimisest vooluveekogudesse, kus need aeglaselt voolust välja sadestuvad, põhjustades veekogude ummistumist. See on kahjulik veekogude taime- ja loomaliikidele, eriti kaladele, sest see tõrjub otseselt eluvorme (halvendades toitumistingimusi ja hävitades kudemiskohti) ning hõlbustab haigusetahtajate levikut.⁴ Pinnaseerosioon kaldub välja kujunema maaparanduspaikades.

2.2.7. Jäätmed

Kokku tekkiv jäätmekogus (14,3 miljonit tonni, sh 1934 tonni tapamajade jäätmeid) on olnud viimastel aastatel suhteliselt stabiilne. Valdavalt toodavad jäätmeid põlevkivikaevandused, põlevkivikeemia- ja energeetikaettevõtted. Olmejäätmed moodustavad jäätmete üldhulgast ligikaudu 3,5%.

1997. aastal kuulus Eesti prügilate registrisse 503 prügilat, sh 350 sega-olmejäätmete prügilat, 106 surnud loomade matmispaika ja 80 tööstusjäätmete hoidlat. Ainult 61 surnud loomade matmispaika 106-st on praegu kasutusel, ülejäänud on kas suletud või tegevuse lõpetanud.

³ Eesti maakate. CORINE Land Cover projekti täitmine Eestis. EV Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus, Tallinn 1999 (ISBN 9985-881-10-9).

⁴ Maaparanduslikult efektiivse ja loodustsäästva maaparandustehnoloogia ja töökorralduslike aluste väljatöötamine. Lepingulise töö Nr. 9 aruanne. EPMÜ Veemajanduse Instituut, Tartu 1998.

Lisaks eespool nimetatud ametlikult registreeritud prügilatele ja jäätmehooldlatele võib maa- piirkondades leida palju isetekkinud pürgi mahapaneku kohti, mis eiravad kõiki keskkonnanõudeid ja kajastavad kahjuks kohalike omavalitsuste vähest tähelepanu jäätmete kõrvaldamise küsimustele.

Põllumajandussaadusi töötlevad ettevõtted on andnud jäätmete tootmisesse oma osa, sest loomade ja orgaaniliste jäätmete utiliseerimise probleemid on riigi tasandil lahendamata. Põhitakistuseks on vajalike investeeringute suurus.

2.3. KESKKONNAPOLIITIKA

2.3.1. Eesti keskkonnanstrateegia

Loodus ja keskkonnakaitse moodustavad lahutamatu osa Eesti kultuurist. Iseseisvuse taastamine 1991. aastal lõpetas 50 aastat kestnud perioodi, mil suletud ühiskonna tasakaalututes majandustingimustes seadmetesse ega tehnoloogiatesse ei investeeritud. Sellele perioodile oli iseloomulik jäätmete suur hulk ning loodusressursside ebaratsionaalne kasutamine ja saastamine. Mitmes Eesti osas, eriti veekaitse ja kaevandamistegevuste suhtes tundlikes piirkondades, kujunes välja konfliktne keskkonnakasutus. Tugevat mõju keskkonnale avaldas Nõukogude armee ja selle kahju likvideerimisele kulub veel palju aastaid. Samal ajal jäid mõned looduspiirkonnad puutumata, sest sõjalistel põhjustel oli neile ligipääs keelatud. Nende piirkondade hulka kuulusid mõned saared, Soomaa kaitseala ja mõned muud piiritsoonid.

1997. aasta märtsis kiitis Riigikogu heaks **Eesti keskkonnanstrateegia**. Selles määratletakse looduse kasutamise ja keskkonnakaitse üldised arengusuunad, samuti prioriteedid ja põhiülesanded kuni aastateni 2000 ja 2010. Selles dokumendis on kehtestatud järgmised põhilised **strateegilised eesmärgid**:

- keskkonnateadlikkuse edendamine
- keskkonnahoidliku tehnoloogia rakendamine
- energeetika negatiivse keskkonnamõju vähendamine
- õhu kvaliteedi parandamine
- jäätmetekke vähendamine ja jäätmekäitluse korrastamine
- jääkreostuse likvideerimine
- põhjaveevarude parem kasutamine ja kaitse
- pinnaveekogude ja rannikumere kaitse
- maastike ja elustiku mitmekesisuse säilitamine
- tehiskeskkonna muutmine inimsõbralikumaks

2.3.2. SAPARDi projektide keskkonnamõju hindamine

Kõigil juhtudel, mil võib oodata olulist negatiivset keskkonnamõju, hinnatakse projektide tõenäolist mõju keskkonnale, nagu maakonna keskkonnateenistus (pädev keskkonnaasutus) seda ette näeb. Teenistus otsustab, kas keskkonnamõju hindamine tuleb läbi viia või mitte. See keskkonnamemorandumis kirjeldatud sõelumismenetlus põhineb Keskkonnaministeeriumi poolt heaks kiidetud piirkriteeriumidel, mis näitavad keskkonnamõju hindamise vajalikkust vastavalt komisjoni direktiivi 97/11 (millega on muudetud direktiivi 85/337) I ja II lisale.

Maakonna keskkonnakaitseteenistus peab aktsepteerima projekte, mille puhul ei ole ette näha olulist negatiivset mõju keskkonnale, eriti kui need on kaetud meetmetega 1, 2, 4. Tuleb esitada teave projekti potentsiaalselt negatiivsete keskkonnamõjude (nt maakasutus, kemikaalide kasutamine, emissioonid, õhku, vett ja pinnast saastavad ained) ja nende leevendamise viisi kohta keskkonnaalaselt eriti tundlikes piirkondades.

2.3.3. Kaitsealad

Eestis on rikkalikult looduslikke elupaiku, taimekooslusi ja maastikutüüpe. Eestis on 4 rahvusparki ja üle 300 muu kaitseala, mis moodustavad ligikaudu 12% kogu territooriumist; 7,8% neist vastavad IUCN klassifikatsioonile. Erilise kaitsekorraldusega alad ehk loodusreservaadid moodustavad 1,7% kaitsealadest. On ka kaks programmiala: biosfääri kaitseala Lääne-Eesti saartel ja Pandivere veekaitseala Kesk-Eestis.

Kaitstavate loodusobjektide seaduses on kehtestatud põhimõtted kaitse korraldamiseks kaitsealadel. Selle seaduse kohaselt jagunevad kaitsealad nelja kategooriasse: rahvuspargid, looduskaitsealad, maastikukaitsealad ja programmialad. Nende alade kaitset korraldatakse vastavalt Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud kaitse-eeskirjadele (seni on heaks kiidetud üle 100 kaitse-eeskirja) kaitsealade piiresse kuuluvate eritsoonide suhtes kehtivate seaduslike piirangute ja kohustuste süsteemi kaudu.

Esimene Punane Raamat koostati aastail 1976-1979, teine aastail 1985-1988. Mõlemad vastasid IUCN Punases Raamatus kasutatud rahvusvahelisele süsteemile. 1993. aastal avaldati ka Läänemere piirkonna Punane Raamat ja kolmas, 1998. aastal avaldatud väljaanne, vastas Läänemere piirkonna Punase Raamatu kategooriatele. Viimane väljaanne sisaldab 1318 ohustatud liiki (seened, samblikud, vetikad, samblad, soontaimed, selgrootud, selgrootud).

Bioloogilise mitmekesisuse säilitamiseks väljaspool kaitsealasid on loodud õiguslikud alused planeerimis- ja ehitusseaduses ja metsaseaduses.

Ranna ja kalda kaitse seaduse (RT I 1995, 31, 382) eesmärk on kehtestada veekogude randade ja kallaste ulatus, nende kaitse ja nende ökosüsteemide kasutamise korraldus lähtudes säästva arengu ja loodusliku mitmekesisuse säilitamise põhimõtetest.

2.3.4. Riiklik bioloogilise mitmekesisuse alane strateegia ja tegevuskava

Eesti bioloogilise mitmekesisuse alase strateegia ja tegevuskava koostamine toimus 1998. aasta teisest poolest kuni 1999 aasta teise pooleni. Töö toimus kümnes sektoris, mida juhtisid vastutavad eksperdid. Sektorid hõlmasid järgmisi valdkondi: geneetilised ressursid ja biotehnoloogia; haridus; maastikud; looduskaitse; põllumajandus; metsandus; kalandus; transport; turism; tööstus. Selles töös osales üle saja inimese.

Strateegia hõlmab 29 eesmärki, mille saavutamiseks on kavandatud kuni 2005. aastani 408 tegevust.

2.3.5. Natura 2000

Looduskeskkonna ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitset käsitleva nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ (elupaikade direktiiv) ja metslindude kaitset käsitleva nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ (linnudirektiiv) nõuded võetakse Eesti õigusaktidesse üle 2001. aastal. Koostamisel on uus looduskaitse seadus, milles võetakse arvesse kõiki EL direktiivide looduskaitsealaseid nõudeid, ja mis võetakse vastu 2001. aastal. Sellega võetakse mõlemad direktiivid 2001. aastal üle.

Euroopa Komisjoniga peetud tehniliste konsultatsioonide käigus lepiti kokku, et Eesti esitab ühinemise ajaks:

- Euroopa Ühenduse tähtsusega aladeks tunnistamise tingimustele vastavate alade üleriigilise nimekirja (vastavalt elupaikade direktiivile);
- eriotstarbeliste kaitsealade üleriigilise nimekirja (vastavalt linnudirektiivile); ja
- NATURA 2000 andmebaasi, mis sisaldab eespool nimetatud alade kohta kogu asjakohast teaduslikku teavet vastavalt elupaikade direktiivi artikli 4 lõikele 1.

Valitsus kiitis 25. juulil 2000 heaks riikliku programmi NATURA 2000 võrgustiku moodustamiseks. Ettevalmistused NATURA 2000 võrgustiku moodustamiseks on juba alanud mitme allpool loetletud varasema ja käimasoleva projekti ja inventuuri raames:

- Eesti biotoopide projekti CORINE raames valiti välja 212 EÜ tähtsusega ala ja koostati andmebaas;
- on koostatud Eesti tähtsate linnualade nimekiri, kuhu kuulub 43 ala;
- on koostatud märgalade andmebaas, kuhu kuuluvad praeguste kaitsealade välised alad;
- on läbi viidud vanade metsade, ranniku- ja lamminiitide inventuur. Teoksil on muude heinamaade ja metsade inventuur;
- Eesti-Taani koostööprojekt rahvusvaheliselt tähtsate liikide ja elupaikade üleriigiliseks inventeerimiseks Eestis seoses rahvusvaheliste konventsioonide ja direktiividega viiakse lõpule 2000. aastal. Selle projekti raames kaardistatakse kõik linnu- ja elupaikade direktiivi puudutavate liikide elupaigad ja koostatakse asjakohaste elupaigatüüpide jaotumise kaardid. Projekti käigus koostatakse ka EL elupaigatüüpide (elupaikade direktiivi I lisa) Eesti jaoks tõlgendamise käsiraamat;
- Eesti-Taani koostööprojekt elupaikade direktiivi (92/43/EMÜ) ja linnudirektiivi (79/409) piirkondlikuks rakendamiseks Läänemaal ja Raplamaal algas 2000. aastal. Projekti eesmärk on valmistada ette alus linnu- ja elupaikade direktiivi rakendamiseks kahes maakonnas ja luua alused linnu- ja elupaikade direktiivi alusel piirkonnast valitud väljapakutud elupaikade pikaajaliseks haldamiseks.

Kõik eespool mainitud projektid ja inventuurid on heaks aluseks eriotstarbeliste kaitsealade moodustamiseks linnudirektiivi kohaselt ja Euroopa Ühenduse tähtsusega aladeks tunnistamise tingimustele vastavate alade nimekirja koostamiseks elupaikade direktiivi kohaselt. Nende projektide ja inventuuride käigus kogutavaid andmeid kasutatakse andmebaasi NATURA 2000 koostamiseks.

Eesti kaitsealade üldpindala on 533,700 ha (12% kogu territooriumist) ja Natura alad arvatakse põhiliselt kuuluvat olemasolevate kaitsealade piiresse. Kaitstavate loodusobjektide seaduses on määratud kindlaks loodusobjektide kaitse alla võtmise kord ja kaitsemeetmete olemus.

2.3.6. Nitraadidirektiiv

Valmistumine EL nitraadidirektiivi (91/676/EMÜ) rakendamiseks on Eestis prioriteetne ja on olnud Põllumajandus- ja Keskkonnaministeeriumi vahelise koostöö objekt alates 1999. aastast. Keskkonnaministeeriumi toetas selles protsessis 2000. aasta algul ka PHARE projekt "Toetus Eesti ühinemisele Euroopa Liiduga" (ES nr 9620.01.01).

Veekaitsealased üldnõuded (sh põllumajandustavad) on juba määratletud Eesti veeseaduses ja selle seaduse muudatustega viiakse see nitraadidirektiiviga täielikult vastavusse. Nitraadidirektiiv võetakse Eesti õigussüsteemi täielikult üle 2001. aastal.

Vastavalt nitraadidirektiivi artikli 3 lõikele 2 tehakse ettepanek moodustada kaks nitraadi suhtes tundlikku tsooni: Pandivere kõrgustikus ja Adavere karstialal. Need tsoonid moodustatakse aastail 2000-2001 ja jäävad esimese 4-aastase tegevusprogrammi rakendamise ajal järelevalve ja hindamise pilootaladeks. Koosõlas nitraadidirektiivi nõuetega on koostatud tegevusprogrammi esialgne variant, millega kehtestatakse talupidajate tegevusele nitraatide suhtes tundlikes tsoonides kohustuslikud piirangud. Tegevusprogrammi rakendamiseks peavad talupidajad saama rahalist abi, nimelt sõnnikuhoidlate remontimiseks ja ehitamiseks ning väetise- ja sõnnikulaotamismasinade täiustamiseks.

Vastavalt nitraadidirektiivi artiklile 4 on koostatud ka hea põllumajandustava juhise, mida on soovitatud talupidajatel väljaspool nitraadi suhtes tundlikeks tunnistatud alasid vabatahtlikult rakendada. See põhjalik eeskiri puudutab laia valikut keskkonnaküsimusi, mitte ainult nitraadiga saastamist (vt allpool).

2.3.7. Hea põllumajandustava juhise

On koostatud põhjalik hea põllumajandustava juhise (edaspidi juhise), mis esitatakse heakskiitmiseks tootjate liitudele, ministriumidele, veeseaduse muudatused (vt eespool) peab aga heaks kiitma Riigikogu.

Juhises on eri peatükid põllumajandusala planeerimise, hoonete, sõnnikukäitluse, hea maaviljelustava, taimede toitainete varustamise, väetise- ja sõnnikumajanduse, põllukultuuride kaitse, reoveemajanduse, maastike ja bioloogilise mitmekesisuse kohta. See on nõuandev dokument, milles selgitatakse talupidajatele nende tegevuse suhtes kehtivaid keskkonna alaseid seadusandlikke piiranguid ja head säästlikku ja keskkonda arvestavat põllumajandustava.

Juhise omaksvõtmine on talupidajatele vabatahtlik, välja arvatud osad, mis kuuluvad nitraatide suhtes tundlikeks tunnistatud tsoonides rakendatavasse tegevusprogrammi.

2.3.8. Põllumajandusliku keskkonna programm

Eesti kavandab riikliku põllumajandusliku keskkonna programmi elluviimist vastavalt maaelu arengu määruse, määruse 1257/99 vastuvõtmisele. Põllumajandusliku keskkonna meetmed on määratletud määrusega 2078/92 ning on vastavalt määruse 1257/88 artikli 43 lõikele 2 maaelu arengu määruse ainus kohustuslik element.

Eesti põllumajandusliku keskkonna programmis kasutatakse üldkava ja lisakavade (sh pere-mehetu maa kava) elemente, et soodustada mitmesuguste põllumajanduslike tootmismeetodite kasutuselevõtmist keskkonna kaitsmiseks ja paikkonna säilitamiseks:

- ✚ põllumajandusmaa kasutamine maapiirkondade keskkonna, sh õhu, vee, pinnase ja geneetilise mitmekesisuse kaitse ja parandamisega kokkusobivatel viisidel;
- ✚ põllumajanduses kasutatavate suure loodusliku väärtusega ohustatud kultuurmaastike kaitse;
- ✚ traditsiooniliste maastike ja põllumajandusmaa ajalooliste vormide säilitamine;
- ✚ keskkonnaplaneerimise kasutamine põllumajanduses ('talude terviklik põllumajandusliku keskkonna kava') programmis osalevate talupidajate poolt.

Põllumajandusliku keskkonna programmi on lähemalt kirjeldatud 6. peatükis (Strateegia).

Eesti hakkas töötama välja ettepanekuid põllumajandusliku keskkonna programmi koostamiseks 1997. aastal, kui Hollandi poolt rahastatud MATRA programmist (rahvusvaheline looduse majandamise programm) saadi toetust projektile “Põllumajandusliku keskkonna programmid Kesk- ja Ida-Euroopa riikides”. Igakülgeid ettepanekuid põllumajandusliku keskkonna programmile koostas rahvusvaheline töörühm Agriconsulting Temporary Association (ATA) 1999. aasta detsembris PHARE CBC projekti "Põllumajandusliku keskkonna kava väljatöötamine Eestis" (OSS nr 9507.03.01.001) raames. Tegevuskava riikliku põllumajandusliku keskkonna programmi rakendamiseks koostati 2000. aasta septembris PHARE projekti “Toetus Eesti ühinemisele Euroopa Liiduga” (ES No. 9620.01.01) abiga.

Eesti kohustused põllumajandusliku keskkonna programmis ei piirdu ainult heade põllumajandustavade rakendamisega. Et head põllumajandustavad on alles läbivaatamisel, tuleb mõningad põllumajandusliku keskkonna programmis väljapakutud meetmed pärast heade põllumajandustavade heakskiitmist nende valguses läbi vaadata.

Finantspakett – sellesse on kahjuks võimalik lülitada ainult ettepanekuid, sest tegelikud tulemused (eraldised) selguvad eelarve koostamise käigus. Probleem on ka selles, et eelarve kaab ainult üht aastat, nõutavad lepingud talupidajatega on aga viieks aastaks.

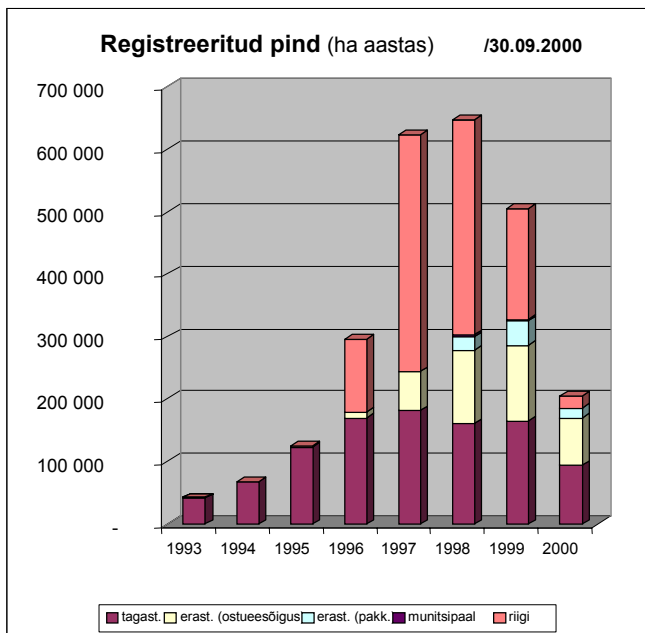
2.4. MAAREFORM

Maareform algas 1991. aasta juunis omandireformi aluste seaduse jõustumisega. Maareformi seadus järgnes 1991. aasta oktoobris. Tegelik protsess käivitus 1993. aasta veebruaris õigusvastaselt võõrandatud maa tagastamise korra heakskiitmisega.

Reformi strateegias on ette nähtud esimese etapina välja selgitada riigi omandisse jäetav maa ja see vastavalt vormistada. Sellele järgnes maa tagastamine (endistele) seaduslikele omanikele, võttes arvesse praeguste maakasutajate eelisõigust nende seaduslikus omanduses olevate hoonete aluse ja vajaliku teenindusmaa suhtes ning seejärel ülejäänud maa erastamine müümise (enampakkumiste) teel. Algselt peeti võimalikuks viia reform lõpule viie aastaga, kuid mitmed protsessid on kahjuks kavandatud ajakavast oluliselt maha jäänud. Riigi omandisse jäetud maa kindlaksmääramisele ja vormistamisele on kulunud kavandatust rohkem aega ja vahendeid. Pärast valitsuse otsust seaduslike omanike kaugematele sugulastele maa mõõtmisega seonduvaid kulutusi mitte hüvitada, on maa tagastamise taotlejate aktiivsus oluliselt vähenenud. Põllumajandusmaa erastamise aeglust on kindlasti põhjustanud põllumajandussektori äärmiselt madal tasuvus.

Maareformi tulemustel on, nagu graafikust näha, kaks iseärasust: ühest küljest on ikka veel vaja registreerida kogu riigi maa. Teisest küljest on tähtis lahendada kõik nõuded maale, mis kusagil tekivad, sõltumata tegelikust omandiõigusest.

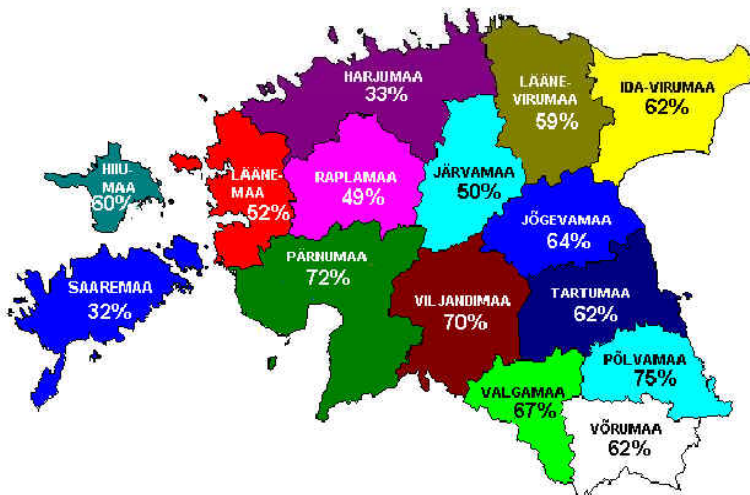
Joonis 2 Maa registreerimine maakatastris, 1993 – 2000

Graafik näitab ka, et tippaeg möödus 1998. aastal. Pärast seda on riigimaa, enamasti riigimetsade kinnistamine järsult vähenenud. Metsade kinnistamise tippaeg möödus aga 1997. aastal. 1998. aasta tulemusi mõjutas oluliselt erastamisprotsessi elavnemine, kusjuures tagastamiste tase jäi samaks. Pidades silmas vajadust maareform lõpule viia, sest praegu (sept 2000) on katastris 2,51 milj ha (kokku on maad 4,32 milj ha), ja asjaolu, et 1998. aastal ulatus töömaht 650,000 hektarini, hinnatakse, et ülejäänud 1,85 milj ha kinnistamiseks kulub veel 3 aastat (2003). See hinnang on aga liiga optimistlik, sest on olulisi piirkondlikke erinevusi (vt joonis 3), mille tõttu tase ei saa ületada 400,000 ha aastas, mis omakorda viib

tähtaega veel 2 aasta võrra edasi (2005). (Tuleb märkida, et 2000. aasta andmed hõlmavad ainult esimest 9 kuud).

Reformiprotsessi piirkondlikud erinevused on näha jooniselt 3.

Joonis 3 Maa registreerimine maakonniti, 30.09.2000

Kõige ulatuslikumalt on protsess toimunud riigi kaguosas, kõige madalam on tase Harjumaal ja Saaremaal. (Harjumaal on palju väikeomandeid, eriti suvilaid ja ühepereelamuid. Tuleb märkida, et kataster hõlmab nii linnu kui ka maapiirkondi, kuid statistikas neid praegu ei eristata.) Saaremaa on tihedalt tükeldatud. Viimased maa ümberkruntimised viidi seal läbi XIX sajandil.

Lisaks maa tagastamisele võimaldab reform maa erastamist ostuõigusega neile, kellel on nimetatud maal hooneid, hoonete teenindamiseks, kuni 2 ha füüsilise isiku kohta ja kuni 50 ha põllumajandustootja kohta. Reformiprotsessi lihtsustamine võimaldas

põllumajandustootjatel erastada kuni 200 ha põllumajandusmaad ja kuni 10 ha metsamaad. See kord kehtib maatükkide suhtes, millele ei ole esitatud endistele omanikele tagastamise nõuet ega ostueesõigusega erastamise nõuet, ostueesõigusega erastamisega võrdsetel tingimustel. (On võimalik kasutada erastamisväärtpabereid, samuti kasutada järelmaksuskeemi et tasuda maa eest kuni 50 aasta jooksul).

Talupidajate võimet maad osta raskendab aga krediidiressursside vähesus.

Hüpoteekpangandus on arenemas, kuid piirdub põhiliselt linnadega., sest põllumajandusmaa turuhind on küllaltki madal (aastail 1998-99 keskmiselt 200 EUR/ha). Seepärast täiustatakse pikaajaliste rendilepingute kava, millega kaasneb soovi korral edasise erastamise võimalus, et aktiivsetel talupidajatel oleks maa pikaajalise kasutamise suhtes kindlustunnet ja nad ei peaks maa kohe terves ulatuses väljaostmisele finantsvahendeid kulutama.

3. MAAPIIRKONDADE SOTSIAALMAJANDUSLIK ISELOOMUS- TUS

3.1. MAAELANIKKOND JA TÖÖHÕIVE

Maaelanike arv ja osakaal ning maapiirkondade asustustihedus ei ole viimastel aastatel oluliselt muutunud. Alates 1990. aastast on maaelanikkond jäänud küllaltki konstantseks, linnaelanikkond aga oluliselt vähenenud ja põhjustanud Eesti rahvaarvu üldist vähenemist. Andmed v

aldade elanike arvu kohta annavad üldülevaate maapiirkondade elanikkonnast aastail 1995 – 1999 (Tabel 3).

Tabel 2. Tööhõive Eesti maapiirkondades, 1995 – 1999

Näitaja	1995	1996	1997	1998	1999
Maaelanikkonna üldarv	440784	436459	438106	444616	437566
Tööealine elanikkond*	237959	236014	245802	249176	246501
Töötavad elanikud	172565	167910	166114	167352	162268
Väljaspool oma valda töötavad elanikud	40692	45856	52176	55372	57587
Tööealised statsionaarselt õppivad elanikud	21555	21128	23351	26145	27688
Tööeast nooremad töötavad elanikud	145	93	55	68	74
Tööeast vanemad töötavad elanikud	13098	12516	10598	11660	12283
Tööealised lapsehoolduspuhkusel	8168	9551	9636	9789	9409
Tööealised invaliidid ja pensionärid	8957	10327	11201	12426	12457
Hinnanguline töökohtade puudus	39957	39707	46153	45192	47036
Ametlikult registreeritud töötud	7379	6504	7083	6957	7395

Märkused: * Tööealise elanikkonna määratlus on teistsugune kui Tabelis 2. Siin on tööealised mehed vanuses 16 – 61 aastat ja naised 16 - 56 aastat. Sellist määratlust kasutati Nõukogude ajal.

Allikas: Eesti Statistikaamet

Maaelanikkonna üldarv oli seisuga 01.01.1999 – 437 566. Tööealine elanikkond moodustas 01.01.1999 – 246 501, mis on 1,1% võrra vähem kui 1998. aasta algul. Töötavate elanike suhteline osakaal kogu tööealisest elanikkonnast on vähenenud aastail 1995-1998 73%-lt 67%-ni. Sündimus on maal olnud viimastel aastatel negatiivne, maaelanikkonna vähene kasv aastail 1996-97 (kokku 819 inimese võrra) tulenes vähenenud suremusest ja positiivsest immigratsioonist.

Tabel 3. Tööhõive sooline analüüs

Näitaja	1995			1999		
	mehi	naisi	kokku	mehi	naisi	kokku
Maaelanikkonna üldarv	212563	228221	440784	212050	225516	437566
Tööealiste elanike arv*	128973	108986	237959	133703	112798	246501
Töötavad elanikud	93946	78619	172565	89135	73133	162268
Tööealine statsionaarselt õppiv elanikkond	10480	11075	21555	13562	14126	27688
Tööealised lapsehoolduspuhkusel	44	8124	8168	75	9334	9409
Tööealised invaliidid ja pensionärid	5598	3359	8957	7790	4667	12457

Märkused: * Tööealise elanikkonna määratlus on teistsugune kui Tabelis 2. Siin on tööealised mehed vanuses 16 – 61 aastat ja naised 16 - 56 aastat. Sellist määratlust kasutati Nõukogude ajal.

Allikas: Eesti Statistikaamet

Sooliste võrdluste aspektist on meeste ja naiste suhe töötavas elanikkonnas vähe muutunud. 1995. aastal olid ligikaudu 55% töötajatest mehed ja 45% naised.

Maaelanikkonna vanuseline koosseis on veidi soodsam kui linnaelanikkonnal: 0-15 aasta vanuste laste osakaal oli 01.01.98 maal 23,4% ja linnades 20,5%; pensioniealiste vastavad osakaalud olid 20,5% ja 21,3%.

Töäjõu-uuringu kohaselt oli maapiirkondades mitteaktiivsete elanike arv 1998. aastal 139 300, mis moodustas 40,1% kogu 15-74 aasta vanusest maaelanikkonnast.

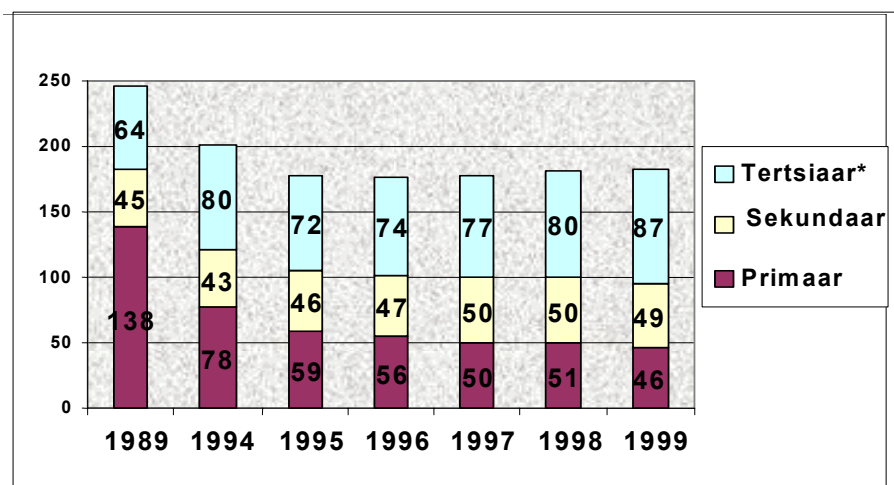
Mitteaktiivsuse peamine põhjus (44,5%) on pensioniiga, sest mittetöötavat elanikkonda arvu tatakse elanike seast, kes on vanuses 15 – 74 aastat. Muude põhjuste (haigus, invaliidsus, lapsehoolduspuhkus, õppimine) seas on tähtsaim heitunute osakaal, kes ei usu enam töö leidmise võimalikusesse – neid on kokku 10 600, s.t 7,6% mitteaktiivsest elanikkonnast.

3.2. MAAPIIRKONDADE TÖÖHÕIVE STRUKTUUR

Nõukogude ajal määras tööhõive struktuuri NSVL endiste liikmesriikide vaheline tööjaotus. Eesti ülesanne oli edendada põllumajanduslikku tootmist, mis on põhjustanud majanduse ühekülgset ja põllumajandussektori forsseeritud arendamist ülejäänud majanduse suhtes ebaproportsionaalselt.

Seepärast tõi turgude liberaliseerumine 1990-ndate aastate algul kaasa olulisi muutusi maa-tööhõive sektoraaalses struktuuris.

Joonis 4 Maatööhõive sektorite lõikes (1989-1999) '000

Märkused: * primaarsektor - põllumajandus, jahindus ja kalandus; sekundaarsektor: töötlev tööstus, energeetika, veevarustus ja ehitus; tertsiaarsektor: teenused

Joonis 5 illustreerib muutusi maaelanikkonna tööhõive struktuuris absoluutarvudes.

Nagu jooniselt 5 näha, on tööhõive primaarsektoris vähenenud 92 000 töökohta võrra, samal ajal kui sekundaar- ja tertsiaarsektoris on lisandunud ainult 27 000 töökohta.

1990-ndate aastate algul alanud primaarsektori osakaalu vähenemine jätkus kuni 1999. aastani. Primaarsektori töötajate osakaal on vähenenud selle aja jooksul poole võrra. Tertsiaarsektori osakaal hakkas kasvama 1990-ndate aastate algul ja ulatus 1998. aastal 44,3%-ni. Sekundaarsektoris hõivatute osakaal aastail 1991 - 1999 nii palju kasvanud ei ole.

55 372 ehk 33,5% töötas väljaspool oma koduvalda. Väljaspool koduvalda töötajate arv kasvas ainuüksi 1997. aastal 6,1% võrra. Et linnade tööandjad pakuvad maaelanikele paremaid töö- ja palgatingimusi, on maapiirkondades töökohtade arv vähenemas.

Ligikaudu 83% töötavatest vallaelanikest oli hõivatud palgatööl, 6,4% valmistas tooteid koduseks tarbimiseks, 6,2% töötas oma talumajapidamises, 3,1% oma ettevõttes ja 1,2% olid füüsilisest isikust ettevõtjad või vabakutselised.

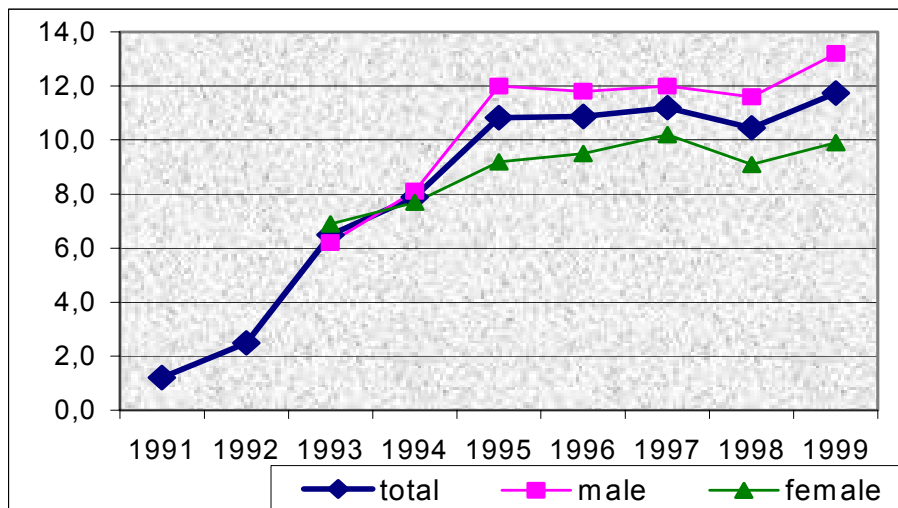
Tööealiste elanike seas on ärevust tekitavalt kasvanud määratlemata tööhõiveseisundiga isikute arv. Valdade majapidamisarvestustel on iga kuuenda tööealise elaniku kohta ainult negatiivset teavet: ei tööta, ei õpi statsionaarselt, ei ole lapsehoolduspuhkusel ega saa invaliid-suspensiooni.

3.3. TÖÖPUUDUS

Nõukogude ajal tööpuudust kui sellist ei olnud poliitilise ideoloogia tõttu, mis propageeris kõigi kodanike võrdset õigust tööle. Paljud töökohad loodi lihtsalt selleks, et tööjõuturul valitseks täielik tööhõive. Süsteem ei olnud efektiivne ja oli palju tarbetuid töökohti. Kui algas üleminek plaanimajanduselt turumajandusele, hakkas tööpuudus kiiresti kasvama.

ILO määratluse kohaselt oli 1999. aastal Eesti maapiirkondades 24 100 töötut. Viimase 9 aasta jooksul on tööpuudus maapiirkondades kasvanud 1,2%-lt 11,7%-ni (Joonis 6).

Joonis 5. Tööpuuduse määra (%) sooline jaotumine maapiirkondades 1991-1999: kokku, mehed, naised

Tööpuudus on kõrgem meeste (13,1%) kui naiste seas (9,9%) ning see vahe on jäänud viimase 5 aasta jooksul stabiilseks. Töötuse kestus maapiirkondades on pikenenud, mis komplitseerib olukorda tööjõuturul, sest pärast pikaajalist töötust on palju raskem inimesi tööturule tagasi tuua.

Registreeritud töökohtade loomine langes ajavahemikus 1996–1999 pidevalt. Struktuurset tööpuudust väljendav tööpuuduse-vakantside suhe kasvas nimetatud perioodil 19,9-lt 30,3-ni. Kõige suurem oli nimetatud suhte kasv põllumajanduse ja kalanduse oskustöölise seas, kus suhe kasvas 42,4-lt 91,0-ni. Teisiti öeldes oli nimetatud aladel 1999. a alguses iga vakantse töökohta peale 91 registreeritud töötajat. Tegelikult on see suhe kindlasti veel suurem, sest kaugeltki mitte kõik ei registreeri ennast töötajana tööhõivetalitustes..

Et madal tööhõive määr mõjutab negatiivselt kohalike omavalitsuste tulubaasi, on ka avaliku sektori teenused madala kvaliteediga. Kõrge struktuuriline tööpuudus ja teenuste halb kva-

liteet ajendavad noori maalt lahkuma, mis muudab kohaliku sotsiaalse keskkonna veelgi perspektiivikumaks. Üha raskem on leida maapiirkondadesse puht eraalgatusel põhinevaid investeeringuid.

Tööhõive üldine vähenemine koos põllumajandusliku tööhõive järsu vähenemisega, töötuseperioodide pikenemine, määratlemata tööhõiveseisundiga isikute arvu kasv ja heitunud inimeste osakaalu kasv muudavad maaelanikkonna sotsiaalse keskkonna kokkuvõttes ebaatraktiivseks.

Seega on kriitiline tähtsus uute töökohtade loomisel, sest see suurendab kohalikku tulubaasi, vähendab sotsiaaltoetuste vajadust ja mõjutab kaudselt positiivselt Eesti üldist arengut. Nende probleemide lahendamisele on suunatud kolmandast SAPARDi meetmest rahastatav toetus investeeringutele alternatiivtegevusaladesse ja maaettevõtluse mitmekesistamiseks.

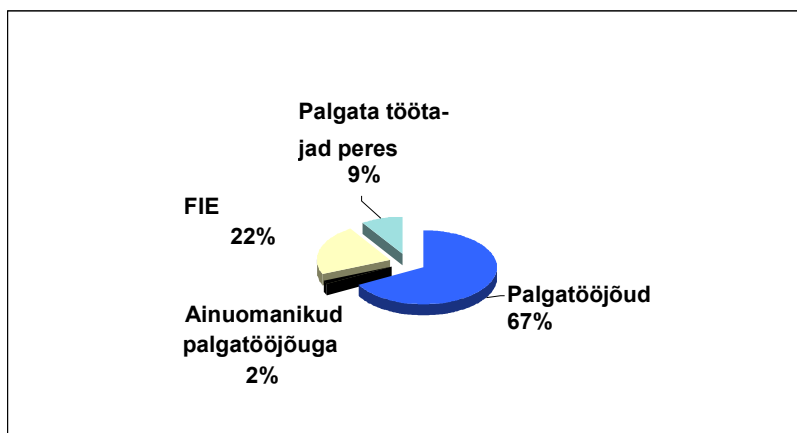
3.4. PÕLLUMAJANDUSLIK TÖÖHÕIVE

Aastail 1989-1998 vähenes tööhõive põllumajanduses kolmandikuni endisest tasemest. 1998. aastal töötas põllumajandussektoris 47 000 inimest, 1989. aastal oli see arv 138 900. Kui 1989. aastal moodustas põllumajanduslik tööhõive 56,4% kogu maapiirkondade tööhõivest, siis 1998. aastal oli selle osakaal 26 %.

Tabel 4. Aasta keskmine põllumajanduslik tööhõive, 1989-1998

	Põllumajanduslik tööhõive	Maatööhõive	Põllumajandusliku tööhõive osakaal maatööhõives (%)
1989	138900	246300	56
1990	136800	243000	56
1991	128900	237300	54
1992	114600	226300	50
1993	91900	207500	44
1994	75900	201100	38
1995	55500	177500	31
1996	52100	176200	30
1997	47000	176200	27
1998	47000	180600	26

Joonis 7 illustreerib põllumajandussektorit 1998. aastal tööhõive vormide lõikes. See näitab, et enamik sektoris töötavaid isikuid on palgatöötajad.

Joonis 6. Põllumajandussektoris hõivatud tööhõive vormi järgi, 1998

Põllumajandussektori iseloomustamisel põhilistest kutsealadest lähtudes võib öelda, et kõrget kvalifikatsiooni nõudvate ametikohtade suhteline osakaal on vähenenud (Tabel 6).

Tabel 5. Kutsealade tendentsid põllumajanduslikus tööhõives, 1989 – 1997

Põhiline kutseala	1989	1997	Suund
	%	%	
Kõrgemad ametnikud, juhtivtöötajad	8,5	5,6	↓
Tippspetsialistid	5,9	1,2	↓
Keskastme spetsialistid	8,1	8,1	
Ametnikud	2,6	1,3	↓
Põllumajanduse oskustöölised	23,5	45,4	↑
Muud oskustöölised	17,7	6,3	↓
Operaatorid ja koostajad	26,3	17,8	↓
Lihttöölised	5,6	12,9	↑

Tööhõive on vähenenud kõigis rühmades peale kvalifitseeritud ja kvalifitseerimata põllumajandustöötajate. Ehk teisiti öeldes, teenistujate arv on vähenenud ja tööliste arv kasvanud. Kategoorias "muud oskustöölised" oli langus protsentides kõige suurem.

3.4.1. Tööhõive väikeettevõtluses

Väike- ja keskmise suurusega ettevõtete asutamise, arengu ja arvu kohta maapiirkondades puuduvad andmed. Eesti ametlik statistika ega ärireister ei anna kumbki selliste ettevõtete tegevuskohti.

Üldisi järeldusi väike- ja keskmise suurusega ettevõtluse olukorra ja arengu ning põhiprobleemide kohta võib teha Euroopa Liidu PHARE väikeettevõtluse programmi ja Majandusministeeriumi poolt Eesti riikliku arengukava koostamisel läbi viidud uuringutest. Uuringu nimetus oli "Väikeettevõtluse olukorrast Eestis" (1998).

Väike- ja keskmise suurusega ettevõtluse sektor on Eestis üldiselt väga kiiresti arenenud ja aidanud kaasa 1990-ndatel aastatel toimunud majanduskasvule. Väike- ja keskmise suurusega

ettevõtete arv on pidevalt kasvanud ja ulatus 1997. aastal peaaegu 28 500-ni. Aastail 1996-1997 oli Eestis 1000 elaniku kohta 20 väike- ja keskmise suurusega ettevõtet ja 1997. aastal töötas neis 324 350 inimest, s.t 55% kõigist palgatöötajatest.

Tabel 7 annab ülevaate väike- ja keskmise suurusega ettevõtluse sektorist majanduse eri valdkondades. See sisaldab andmeid 1997. aastaks äriregistris registreeritud ettevõtete ja iga tegevusala töötajate arvu kohta.

Tabel 6. Väikeettevõtted tegevusalade lõikes, 1997

Tegevusala	Ettevõtteid		Töötajaid	
	Arv	%	Arv	%
Põllumajandus, metsandus, kalandus	1933	6,9	30148	9,4
Töötlev tööstus, energeetika, veevarustus	4391	15,6	84808	26,4
Ehitus	2225	7,9	34142	10,6
Kaubandus, majutus, toidlustus, transport, side	14075	49,9	122689	38,2
Rahandus ja äriteenused	3995	14,2	33650	10,5
Haridus, tervishoid ja muud teenused	1567	5,6	16076	5,0
Kokku	27865	100	318676	100

Tabelis 8 on näidatud tööelise maaelanikkonna jaotumine tegevusalade ja tööhõive lõikes seisuga 01.01.1998.

Tabel 7. Tööelise maaelanikkonna jaotumine

Tööalane staatus ja sektor	%
Põllumajandus, jahindus, metsandus, kalandus	23
Väljaspool oma valda	22
Õpilased ja lapsehoolduspuhkusel	12
Töötud	10
Töötlev tööstus	10
Kaubandus, teenindus	7
Haridus, tervishoid	6
Muud tegevusalad	5
Pensionärid ja invaliidid	5

Majandusministeeriumi poolt läbiviidud uuringu tulemusena saadi väike- ja keskmise suurusega ettevõtte, sh ligikaudu 2000 põhiliselt maapiirkonnas (erijuhul kogu riigis, v.a Tallinnas) paikneva ettevõtte kohta 1997. aasta seisuga järgmised andmed:

- metsandusettevõtted – 478 ettevõtet, milles töötas kokku 4750 inimest ehk keskmiselt 10 inimest ettevõttes;
- kalandusettevõtted – 159 ettevõtet, milles töötas kokku 2123 inimest ehk keskmiselt 13 inimest ettevõttes;
- Lisaks eespool nimetatutele on maakondades veel ligikaudu 350 järgmist liiki väikest põllumajandussaaduste töötlemise ettevõtet, millel on 1-9 töötajat:
 - lihatöötlemisettevõtted taludes – väiketapamajad, liha tükeldamine ja toiduainete väikesemahuline töötlemine. Selliseid ettevõtteid on 190;
 - piima esmase töötlemise ja piimatöötlemise ettevõtted – kokku ligikaudu 30, põhitoodang – juust, jogurt, kohupiim ja muud tooted kohalikule turule;
 - viljaveskid, mis müüvad oma toodangut väikepargaritele ja talupidajatele – kokku ligikaudu 50;
 - väikepargarid – kokku ligikaudu 40, põhitoodang – leib ja sai;

alkohoolseid jooke, õlut ja karastusjooke, kartulitärklist ja -krõpse, rapsiõli jms tootvad ettevõtted – kokku ligikaudu 40.

Toitlustus- ja meelelahutusettevõtete arv on ligikaudu 600. Need on tavaliselt 2-4 töötajaga perefirmad.

- Ligikaudu 200 ettevõtet pakuvad elanikkonnale ja põllumajandusettevõtetele masina-teenuseid. Igal neist on ligikaudu 4- 9 töötajat.
- Lisaks neile on veel ligikaudu 200 füüsilisest isikust ettevõtjat, kes pakuvad teenuseid oma masinatega.

Põhiline vahend mittepõllumajanduslike tegevusalade kiiremaks juurdumiseks ja arendamiseks on investeringutoetus maaettevõtluse mitmekesistamiseks ja äriideede rakendamiseks. Eesmärk on luua maapiirkondades järgmise 6 aasta jooksul ligikaudu 2700 uut mittepõllumajanduslikku töökohta. Selle tulemusena oleks maapiirkondade tegevusalade ja tööealise maaelanikkonna tööhõive jaotumine 2006. aastaks järgmine:

Tabel 8. Tegevusalade ja tööhõive jaotumine

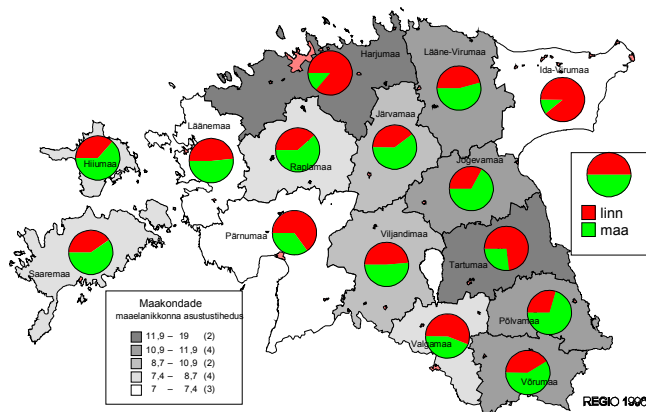
Tööalane staatus	%
Põllumajandus, jahindus, metsandus, kalandus	25
Teenindus ja muud mittepõllumajanduslikud tegevusalad, sh töötlemine	23
Töötab väljaspool koduvalda	20
Pensionärid ja invaliidid, õpilased, lapsepuhkusel	17
Haridus, tervishoid, kohalik omavalitsus	8
Töötud	7

Võrreldes tabelites 8 ja 9 esitatud andmeid, võib näha, et töötava elanikkonna jaotumine tegevusalade vahel perioodil kuni 2006. aastani eeldatavasti tunduvalt muutub. Kõigepealt on ette näha tööpuuduse vähenemist 3-4% võrra. Mittepõllumajanduslik ettevõtlus ja sotsiaalmajanduse rajamine loovad pidevalt uusi töökohti ja nende osakaal tööhõives kasvab tõenäoliselt 17%-lt 23%-le. Põllumajanduses, jahinduses, metsanduses ja kalanduses on oodata töökohtade arvu 2%-list kasvu. Ehkki põllumajanduses töökohtade arv väheneb, tasakaalustab seda tööhõive kasv puidu töötlemise ja kala sektoris.

3.5. LINNA JA MAA VÕRDLU EESTIS

3.5.1. Elanikkond

Eesti linnaelanikkond on viimase 10 aasta jooksul põhiliselt emigratsiooni arvel vähenenud, maaelanikkond (1989 – 446 800; 1999 – 437 566) on jäänud aga küllaltki stabiilseks.

Joonis 7 Maaelanikkonna asustustihedus ja osakaal rahvastikus

Ülalpeetavate määr

Ülalpeetavate määr näitab tööeas nooremate ja vanemate elanike suhet tööealise elanikkonnaga. Maapiirkondades on see suhe 54,6, mis näitab üldiselt ebasoodsamat demograafilist situatsiooni võrreldes linnadega, kus vastav suhe on 46,7.

3.5.2. Tööhõive

Aastail 1990-1998 on maapiirkondade tööhõive olnud madalam kui linnades ja alates 1993. aastast on see vahe pidevalt kasvanud. 1998. aastal maaelanikkonna tööhõive vähenemine peatus ja naiste tööhõive maal isegi veidi kasvas. Ent hoolimata väikesest kasvust kahel viimasel aastal on tööhõive maapiirkondades siiski madalam kui linnades.

3.5.3. Sissetulekud

Linna- ja maaleibkondade sissetulekute vahe on viimastel aastatel pidevalt kasvanud. Kui 1997. aasta neljandas kvartalis moodustas maaelanikkonna keskmine netosissetulek 76,5% linnaelanikkonna omast, siis 1998. aasta neljandas kvartalis moodustas see ainult 72,7%. Rahaliselt oli 1998.aastal maaelanike sissetulekute kasv umbes 2 korda väiksem kui linnas ning kasv maal toimus eelkõige siirete arvel.

Linna- ja maaelanikkonna sissetulekute struktuur on väga erinev. 1999. aasta IV kvartalis moodustasid palgad alla poole (45,8%) maaelanike sissetulekutest, kuid 66,5% linnaelanike sissetulekutest. Siirded moodustasid vastavalt 33,3% ja 22,7% ja tulu individuaalsest tegevusest 15,4% ja 4,2%.

3.5.4. Vaesus

Leibkonnauuringute põhjalik analüüs (Vaesuse leevendamine Eestis 1999) näitas, et Eestis on järgmised maa ja linna vahelised erinevused:

- § Rohkem kui kahe lapsega leibkondi on linnas märgatavalt vähem, sh neis on ka keskmine laste arv tunduvalt väiksem;
- § linnades esineb töötavate liikmetega leibkondi palju sagedamini;
- § maal on leibkondades sagedamini töötuid;
- § tarbimise struktuur on linnas ja maal üldiselt küllaltki erinev;

§ Maal on sundkulutustest vaba tarbimise maht märksa madalam, hoolimata madalamatest eluasemekulutustest.

§ maal on rent ja kommunaalkulud (absoluutsummates) madalamad.

3.5.5. Teenused

Maal on võrreldes linnadega teenuste kättesaadavus halvenenud. Endised kolhoosikeskused, mis toimisid kohalike teeninduskeskustena, enam ei tegutse, ja samu teenuseid võib saada ainult kaugemalt. Ka üldkasutatava transpordi suhteline osakaal on vähenenud – seda ei doteerita enam nagu enne ja liikumine on muutunud maaelanikele kallimaks ja keerulisemaks.

3.5.6. Muud probleemid

Maaelanikkonna üldisemaks iseloomustamiseks võib öelda, et maaelanikud säilitavad rohkem traditsioone ja on vähem uuendusmeelsed kui linnaelanikud. See on oluline probleem restruktureerivas majanduses, kus enamik elanikkonnast peab uue olukorraga kohanema, tegema läbi ümberõppe ja täiendõppe ja olema kõigele uuele avatud. See probleem väljendub maapiirkondade struktuurses tööpuuduses, kus ettevõtte ei leia hoolimata kõrgest tööpuuduse tasemest piisavalt palju piisavate oskustega töötajaid.

3.6. KOLMAS SEKTOR

Esimesed valitsusvälised (kodanike vabatahtlikud) ühingud ja ühendused moodustati Eestis 1860-ndatel aastatel, ärkamisajal, põhiliselt Eesti talupoegade poolt. Need organisatsioonid rõhutasid põhiliselt kultuuri, hariduse ja kohaliku agraarmajanduse arengut ja tegutsesid kuni 1940. aastani, mil Nõukogude okupatsioon lõpetas kõigi vabal algatusel põhinevate ühenduste tegevuse. Nõukogude perioodil juhtis inimeste vabatahtlikke tegevusi põhiliselt kommunistlik partei.

Alates 1980-ndate aastate lõpust on toimunud Eestis kolmanda sektori kiire areng. Riigiasutuste poolt registreeritavate mittetulundusühingute ja sihtasutuste arv on kiiresti kasvanud. 1996. aasta septembris oli registreeritud 3200 mittetulundusühingut. 2000. aasta juuliks oli neid ligikaudu 13 000.

Kolmanda sektori tegevuste õiguslik raamistik on arenenud Eestis üsna samamoodi kui ühiskond ise. Viimase seitsme aasta jooksul on Riigikogu võtnud vastu neli vabatahtlike organisatsioonide tegevust reguleerivat seadust.

Tänu valitsusväliste organisatsioonidele on maaelanikkonnal tekkinud uusi võimalusi töökohti leida ja vaba aega veeta. Valitsusväliste organisatsioonide tegevus maapiirkondades on otsustav tegur, mis aitab kohalikul elanikkonnal kohalikus arengus aktiivselt osaleda. Valitsusvälised organisatsioonid peavad üldiselt nähtavamaks muutuma, suurendama oma usutavust ja näitama end jätkusuutlike organisatsioonidena.

Kokkuvõttes on ligikaudu kaks kolmandikku Eesti kolmanda sektori finantsvahenditest välismaist päritolu. Enamik välisabist on tulnud Eestisse Euroopa Liidust ja mitmesuguste PHARE projektide kaudu. peale selle on seda sektorit oluliselt abistanud ÜRO arenguprogramm, Ameerika Ühendriikide saatkond ja mitmesugused Skandinaaviamaades tegutsevad organisatsioonid ning Avatud Eesti Fond. Sektorit toetab kas otse riigieelarvest või mitmesuguste fondide ka Eesti riik.

Kodanikuühiskonnas toimub väljaspool turgu ja riiki väga erinevaid inimtegevusi, kuigi need erinevad ühiskonna sektorid avaldavad üksteisele suurt mõju. Eesti maaelanikkond vananeb

ja tööpuudus kasvab. Valitsusvälised organisatsioonid väljendavad maapiirkondades inimeste huve ja püüdlusi. Nad on hakanud pakkuma vastastikust abi ja teenuseid, eriti neile, kes ei ole selleks ise suutelised või kelleni valitsus ja turg ei ole veel jõudnud. Nad võivad pakkuda elatist ja majanduslikke võimalusi, samuti edendada inimõigusi ja täiustada õigussüsteemi normaalse elu tagamiseks maal.

4. ÜLEVAADE PÕLLUMAJANDUSEST JA MAAMAJANDUSEST

4.1. PÕLLUMAJANDUSE ROLL RAHVAMAJANDUSES

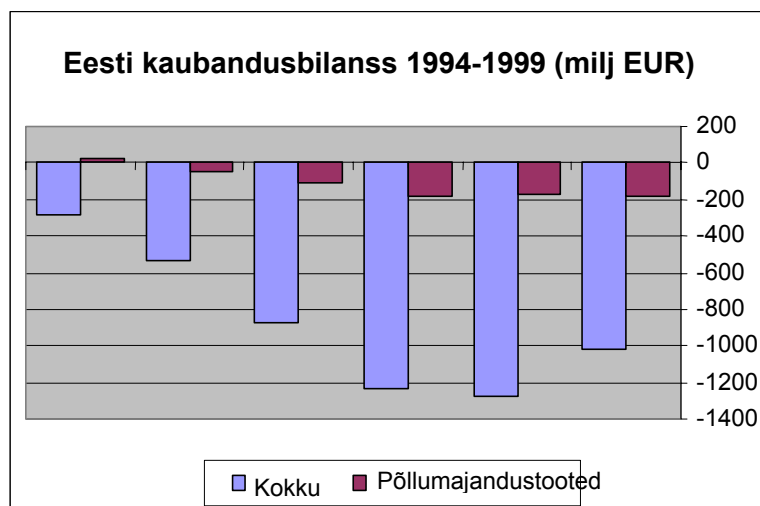
Põllumajandus on olnud Eesti majanduses üks tähtsamaid sektoreid. 1996. aastal moodustas põllumajandus 5,5% SKP-st ja andis tööd 8,1%-le tööjõust. Need arvud ületasid EL keskmisi (mis olid 1995. aastal vastavalt 1,8% ja 5,3%). 1998. aastaks moodustas põllumajandus 3,8% SKP-st ja andis tööd 6,9%-le tööjõust – mis on ikka veel EL keskmisest kõrgem, kuid 10 kandidaatriigi keskmisest tasemest madalam. Need arvud on järsult vastuolus iseiseseisumiseelse perioodiga, mil primaarsektoris töötas 20% tööjõust. Koos metsanduse ja kalandusega oli põllumajanduse panus SKP-sse 1998. aastal 7,3%. Hoolimata neist muutustest põllumajanduse üldises suhtelises osakaalus SKP-s on toiduainetetööstus endiselt Eesti suurim tööstusharu. See moodustas 1997. aastal 32% kogu tööstustoodangust.

Tabel 9. Põllumajanduse ja metsanduse suhteline osakaal SKP-s ('000 euro)

	1994	%	1995	%	1996	%	1997	%	1998	%
SKP turuhindades	1934,1		2601,0		3351,2		4110,1		4679,2	
Põllumajanduse ja jahinduse kogutoodang	139,3	7,2	142,4	5,5	174,0	5,2	177,6	4,3	175,4	3,8
Metsanduse kogutoodang	24,3	1,3	30,3	1,2	39,0	1,2	53,8	1,3	66,8	1,4

Allikas: Eesti Statistikaamet

Joonis 8 Kaubandusbilanss 1994-1999

väliskaubandusdefitsiit pidevalt vähenenud.

Põllumajandustooted on traditsiooniliselt olnud Eesti väliskaubanduse tähtsaks elemendiks. Hoolimata mahtude vähenemisest viimastel aastatel on toiduainete eksport jäänud rõivaste, jalatsite ja peakatete järel tähtsuselt teiseks ekspordirühmaks. 1997. aastal moodustas põllumajandustoodete eksport 16,3% kogu ekspordist, impordist moodustas aga põllumajandus 16,5%. Alates 1995. aastast on põllumajandustoodete

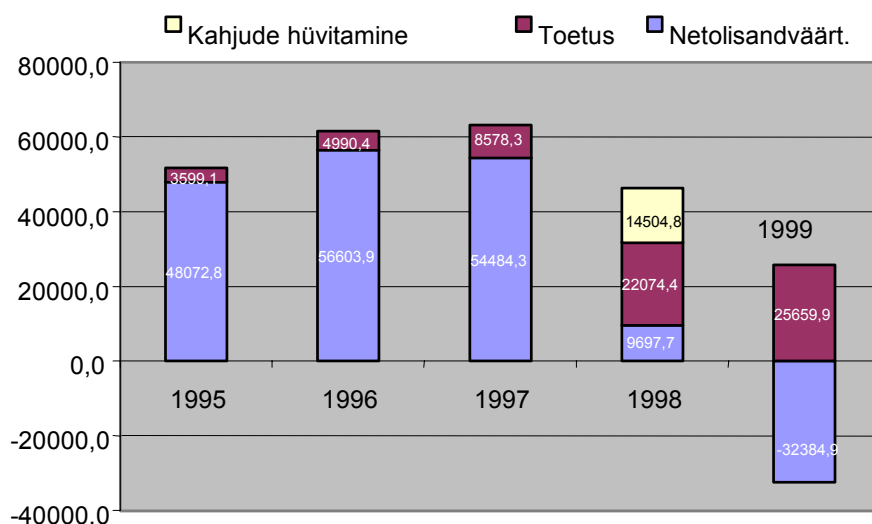
4.2. ARENGUTENDENTSID JA MUUTUSED PÕLLUMAJANDUSSEKTORIS

Ajavahemikul 1992 – 1996 vähenes põllumajanduse kogutoodang 27,6% võrra. Loomakasvatustoodangu langus 36,9% võrra oli märgatavam kui taimekasvatustoodangu langus (-14,2%). Samal perioodil kasvas taimekasvatustoodangu osakaal põllumajanduse kogutoodangu 48,8%-ni. Turgude kaotamine ja tootjahindade langus mõjusid loomakasvatusele otsustavalt. Pealegi nõudis maaharimine loomakasvatusest vähem investeringuid ja seda on kergem taastada.

Aastail 1989 – 1999 on enamiku põllumajandustoodete toodang Eestis vähenenud, mis kajastab põllumaa ja loomade arvu vähenemist. Viimase kolme aasta jooksul on tootmismahud jäänud suhteliselt stabiilseteks, kajastades tootlikkuse kasvu. Tootmismahude vähenemine 1999. aastal tähendas, et toodang oli langenud alla enamiku põllumajandustoodete kodumaise turunõudluse taseme.

Põllumajandussektori järsk langus algas 1998. aastal, mil kõigi põllumajandustoodete, eriti piimatoodete hinnad maailmaturul langesid.

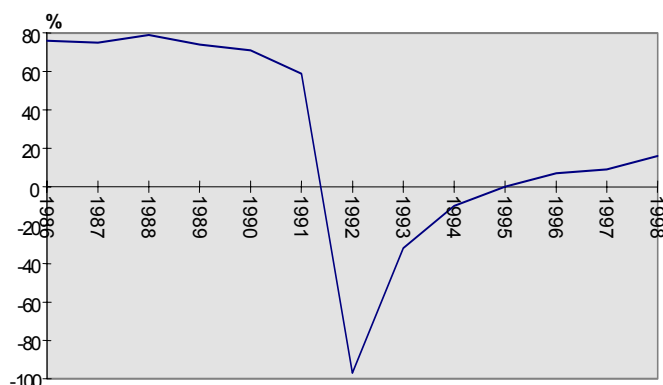
Et Eesti väliskaubanduspoliitika on väga liberaalne, mõjutas hindade langus maailmaturul Eesti põllumajandust oluliselt. Venemaa turu kadumine 1998. aasta teisel poolel ja ebasoodsad ilmastikutingimused avaldasid samuti negatiivset mõju. Riiklikud toetused on põllumajandussektorit positiivselt mõjutanud. Tulutoetused ja investeringutoetused on eriti tähtsad põhiliste põllumajanduslike tegevusalade tulude suurendamise seisukohalt ja see mõju peaks ulatuma ka järgmistesse aastatesse. Joonis 9 näitab, et praegustes tingimustes oleks põllumajanduslik tootmine ilma toetuseta küllaltki küsitav.

Joonis 9 Netolisandväärtus põllumajanduses, 1995 – 1999 (milj EUR)

Eesti põllumajanduse arengutendentse uurides tuleks meenutada, et Nõukogude põllumajanduspoliitikale oli iseloomulik väga kõrge sekkumistase. Selle tagajärjel olid põllumajandustootjate tulud suhteliselt suured. See poliitika võimaldas teha investeringuid nii põhivaradesse kui ka maainfrastruktuuri. Selle põllumajandusliku tuluga loodi märkimis-

väärne osa maapiirkondade sotsiaalsest infrastruktuurist.

Joonis 10 Tootja subsidiumi ekvivalent 1986-1999

Joonis 10 näitab järsku muutust, mis toimus aastail 1991 – 1992, mil toetus sisenditele ja väliskaubanduse turutoetus kaotati.

Selle tulemusena põllumajandussektori suhteline tulude tase vähenes järsult. Et sektor ei suutnud poliitika muutusele kiiresti reageerida, muutus tootja subsiidiumi evivalent negatiivseks. Tootja subsiidiumi evivalent suurenes järkjärgult aastail 1992 – 1996, mis on ka mõistetav. Otseselt põllumajandustootjate tulused mõjutavaid riiklikke meetmeid (Tabel 10) suurendati oluliselt alates 1997. aastast.

Tabel 10 Riiklikud toetused põllumajandustootjatele – 1996-2000 (milj EUR)

	1996	1997	1998	1999	2000
Otsetoetused	-	-	26,52	15,28	12,55
<i>Piimalehma otsetoetus</i>	-	-	4,47	5,67	7,18
<i>Teravilja otsetoetus</i>	-	-	7,55	8,90	4,86
<i>Emiste otsetoetus</i>	-	-	-	0,19	-
<i>Noor- ja lihaveiste otsetoetus</i>	-	-	-	0,40	-
<i>Ute otsetoetus</i>	-	-	-	0,13	0,13
<i>Mahepõllundus</i>	-	-	-	-	0,25
<i>Sertifitseeritud seemnekartul</i>	-	-	-	-	0,03
<i>Sertifitseeritud heinaseeme</i>	-	-	-	-	0,10
<i>Kahjude hüvitamine</i>	-	-	14,50	-	-
Sisendite hinna vähendus	5,32	7,64	13,23	13,02	7,73
<i>Intress</i>	1,02	0,77	0,98	1,79	1,79
<i>Kapitalitoetus</i>	-	1,28	3,27	4,68	3,56
<i>Kindlustustoetus</i>	-	-	-	0,04	0,12
<i>Lupjamistoetus</i>	0,26	0,28	0,89	1,10	0,95
<i>Seemnetoetus</i>	0,06	-	-	-	-
<i>Kütuse aktsiisimaksu hüvitamine</i>	2,46	3,78	5,69	3,80	-
<i>Maaparandussüsteemide korrashoid</i>	1,52	1,53	1,63	1,41	1,31
<i>Laenugarantii</i>	-	-	0,77	0,20	-
Üldised toetused	6,09	8,08	10,46	10,19	8,21
<i>Uuringud, koolitus, konsultatsioon</i>	0,47	0,58	0,59	0,62	0,43
<i>Tõuaretus</i>	0,70	0,78	0,72	0,63	0,77
<i>Tauditõrje</i>	0,13	0,15	0,15	0,15	0,15
<i>Infrastruktuuri toetused</i>	3,83	5,11	7,49	7,30	3,54
<i>Turu-uuringud</i>	0,08	0,19	0,17	0,17	0,03
<i>Muud riiklikud programmid</i>	0,89	1,29	1,34	1,32	1,99
<i>Koostöötoetus</i>	-	-	-	-	1,31
Muud toetused (maksuvabad)	3,83	1,98	1,92	2,11	2,11
KOKKU	15,25	17,71	52,13	40,59	30,59

1997. aastal moodustasid põllumajanduslikud toetused riigieelarvest 3,9% ja 1998. aastaks tõusis see osakaal 5,1%-ni, ehkki see kasv tulenes aasta lõpus talunikele makstud täiendavast hüvitusest ilmastikust põhjustatud kahjude eest. Kui need hüvitused välja arvata, moodustas põllumajanduslik toetus 3,7% riigieelarvest, tõustes ainult 1999. aastaks määratud 3,9%-le.

4.2.1. Põllumajanduslik sooduskrediit

Valitsus moodustas 1993. aastal Põllumajanduse ja Maaelu Krediteerimise Fondi, mis on olnud põllumajandusele ja maaelule põhiliseks krediidiallikaks. Kõrgeim intressimäär on 10 %.

Fondi laenuportfelli suurus on 30 miljonit eurot ja riik on eraldanud selle eelarvesse igal aastal 16 miljonit eurot. 1998. aastal anti pikaajalisi laene 6 miljoni euro väärtuses ja lühiajalisi laene 4,4 miljoni väärtuses, millest 71,5 % anti põllumajandussektorile, 7,7 % tööstussektorile ja 8,5 % metsandussektorile.

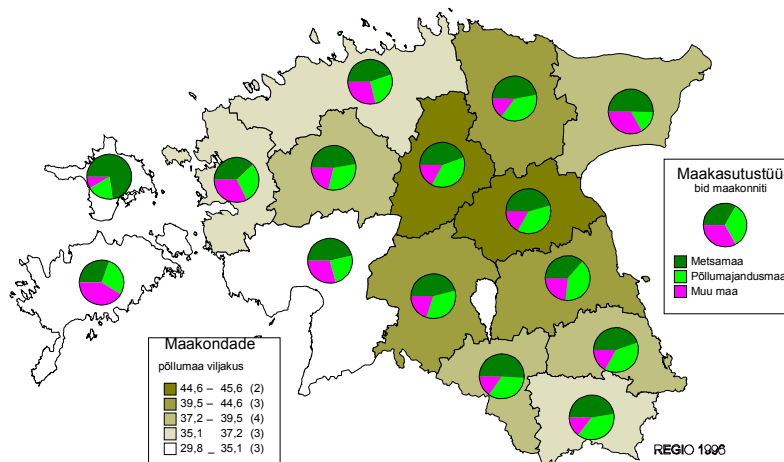
Maaelu Laenude Tagamise Sihtasutus moodustati 1997. aastal. See institutsioon sõlmis koostöölepingud 7 pangaga. Sihtasutusel on õigus tagada kuni 60% iga laenu kogusummast. Praegu on tagatissummaks vajaduse korral 9 milj eurot; seda summat saab suurendada peaaegu 30 miljoni euroni. Poolt sellest võib kasutada põllumajanduslaenude tagamiseks; ülejäänud poolt võib kasutada maaettevõtjate toetamiseks. Tagatissesumma ettevõtja kohta võib olla praegu kuni 160 000 EUR. 1998. aastal anti Maaelu Laenude Tagamise Sihtasutuse tagatisega laene 2,7 miljoni euro ulatuses ja täiendavalt on heaks kiidetud laene veel 332 000 euro väärtuses.

1996. aastal alustati koostöös Põllumajanduse ja Maaelu Krediteerimise Fondiga intresside hüvitamist. Intressitoetust on makstud eelmise aasta põllumajandussektori investeerimislaenudelt arvestatud intressidele. Eesti territoorium on jagatud mulla viljakuse järgi kolmeks tsooniks, võttes arvesse maa kvaliteedi hindepunkte ja piirkondliku lähenemise põhimõtet. Kõige ebasoodsamas tsoonis on laenuintressid kuni 7%, kuid hüvitamisele ei kuulu üle 9 protsendipunkti. Seevastu kõige soodsamas tsoonis on laenuintressid kuni 9%, kuid hüvitatakse mitte üle 7 protsendipunkti.

4.3. MAAKASUTUS

4.3.1. Maaressursid ja mullaviljakus

Joonis 11 Maaressursside jaotumine maakondade vahel

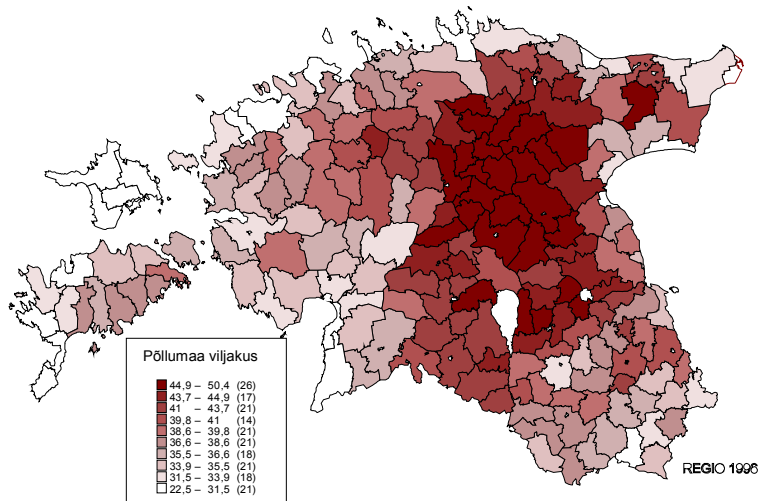

Põllumajandusmaa pindala on 1,433 milj ha ehk 32% kogu riigi pindalast. Põllumaad on 1,120 milj ha, mis moodustab 78% kogu põllumajandusmaast. Ligikaudu 0,26 milj ha ehk 26% kogu põllumaast oli 1997. aastal kasutamata. Võrreldes 1992. aasta vastavate arvudega ilmneb maakasutuse vähenemine, sest 1992. aastal oli kasutamata ainult 1% põldude pindalast.

Põllumajandusmaade vähesel kasutamisel on peamiselt majanduslikud põhjused taimekasvatuse vähenenud tasuvus ja raske juurdepääs finantsturgudele. Maareformi venimist peetakse majanduslike tegurite tulemuseks, sest see ise on vaid kaudselt vähesel maakasutuse

põhjuseks.

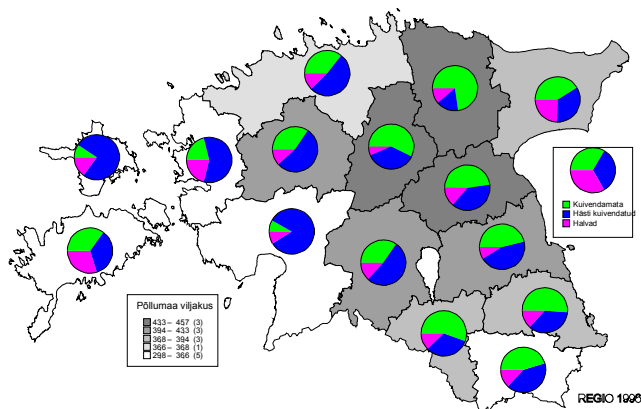
Eesti mullastik on äärmiselt mitmekesine, eriti järsult erinevad tasandike ja kõrgustike mullad. Kõige viljakamad on mullad Järvemaal, Jõgevemaal, Lääne-Virumaal ja Tartumaal (Kesk-Eestis). Kõige madalam on mullaviljakus Hiiumaal, Pärnumaal, Saaremaal ja Läänemaal.

Joonis 12 Põllumaa kvaliteet valdades

4.3.2. Kuivendus

Joonis 13 Kuivendatud põllumajandusmaade osakaal

Peaaegu kaks kolmandikku põllumaast on viimase 40 aasta jooksul kuivendatud, ent pärast kolhooside lagunemist alates 1991. aastast ei ole kuivendussüsteeme korralikult hooldatud. Arvestuste kohaselt on ligikaudu 60% Eesti kõige viljakamatest maadest liigniisked. Seetõttu on kuivendussüsteemid väga vajalikud. Pealegi on üle 50% kuivendussüsteemidest ehitatud rohkem kui 20 -25 aastat tagasi ja tuleks rekonstrueerida. Neid ei ole viimase 10 aasta jooksul selles suhtes hooldatud, et oleks drenaaži väljavoole, kaeve ja kraave puhastatud. Maailmapanga laenuga anti abi kuivendussüsteemide taastamiseks ja hooldamiseks (ca 10% pinna osas). Hinnangute kohaselt on aga kuivendus vaja taastada veel peaaegu 400 000

hektaril.

Sellega seotud probleem on erasektori võime neid töid kaasfinantseerida. Kogemused Maailmapangast maaparandustöödeks saadud abiga näitavad, et avaliku sektori panus neisse projektidesse peab olema 60-80%.

Kuivendussüsteemidega taastamisega seoses kasutatakse Eestis poldreid, mis on ehitatud järvede ja mere lähedale, kus suublate kõrge taseme tõttu oli vaja vee ülejäägid kuivendatavalt alalt ära pumbata. Praegu on tehniliselt töökorras 12 pumbajaama, kuid neid on vaja ka edaspidi kasutada. Arvestades keskkonnakaitse ja maastiku säilitamise alaseid kaalutlusi ja vajadust neil aladel põllumajanduslikku tootmist jätkata, tuleks kasutuses hoida ligikaudu 14 poldrit, mis katavad ligikaudu 6500 ha (kokku rohkem kui 10,000 hektarist).

4.4. TAIMEKASVATUS

Arengutendentsid ja investeerimisvajadused

Haritav maa on aastail 1989 – 1999 30% võrra vähenenud (Tabel 3). See vähenemine on sõltunud põllukultuurist. Näiteks kartulikasvatuspind on vähenenud kõige rohkem (üle 40%), rapsiseemne alune pind aga on 5,5 korda suurenenud. Kasutamata maa pindala on suurenenud ligikaudu 18 korda ligikaudu 267 500 hektarini.

Tabel 11. Haritav maa Eestis, 1989-1999 ('000 ha)

	Tera- ja kaunvili	Kartul	Avamaa- köögivili	Rapsi- seeme	Sööda- kultuurid	Haritav maa	Kasutamata põllumaad
1989	395,9	52,0	5,5	4,4	468,0	1100,0	15,0
1990	397,1	45,5	5,2	3,2	468,5	1116,3	15,7
1991	418,2	52,2	5,7	1,1	635,2	1114,3	14,0
1992	423,5	46,3	5,1	2,9	627,0	1106,6	12,7
1993	375,5	42,6	4,6	1,3	632,3	1057,0	62,9
1994	320,2	39,9	4,4	2,6	566,9	935,0	179,1
1995	308,0	36,9	4,6	6,0	493,8	850,7	254
1996	294,6	35,3	4,2	8,6	515,5	859,1	243,5
1997	335,2	35,2	3,9	7,9	480,8	864,2	231,1
1998	360,5	32,5	4,2	17,5	446,0	861,1	133,4
1999	327,2	31,1	4,3	24,2	421,7	809,0	267,5

Teraviljakasvatus on rohu- ja karjamaade kõrval kõige rohkem Eesti maapiirkondade maastikku kujundav tegevus. Nõukogude ajal olid kõige levinumad põllukultuurid söödakultuurid – oder, söödanisu jms; praegu on pööratud rohkem tähelepanu selliste toiduteraviljade kvaliteedi parandamisele nagu kaer, nisu ja õlleoder. Põhiosa teraviljast kasvatatakse suurtes tootmisüksustes, milles on üle 100 hektari maad.

Maaelu arengukava ettevalmistamise raames viidi läbi uuringud selle sektori hetkeolukorra ja põhiprobleemide väljaselgitamiseks. See töö näitas, et teraviljakasvatuse põhiprobleem seisneb praegu seemnekasvatussüsteemi nõrkuses. See vajab kaasajastamist ja uut tehnikat. Peale selle on olulisi investeerimisvajadusi leitud uute taimede kasvatamise tehnoloogias, sh vajatakse investeringuid maaharimise, söödakoristuse ja teraviljakasvatuse tehnoloogiatesse, et tootmiskulusid vähendada. Alates 1991. aastast on uute traktorite, teraviljakombainide ja

põllumajandusmasinate ostud järkjärgult vähenenud. On vaja ka tagada taimekaitsemasinate (nt pestitsiidipritside, sõnniku- ja väetiselaoturite, samuti külvikombainide) vastavus EL nõuetele. Eksperthinnangute kohaselt on iga-aastane rahastamisvajadus Eesti põllumajandusmasinate ja tehnoloogiate kaasajastamiseks 30 miljonit, millega vähendada põllumajandusliku tootmise kulusid ning parandada riigi põllumajandustoodangu üldist kvaliteeti ja konkurentsivõimet.

4.4.1. Õlikultuurid

Eesti põhilised õlikultuurid on rapsiseeme ja rüps. Nende kultuuride all on vähe pinda ja nende kogutoodang on väike, kuid suhteliselt parema turusituatsiooni tõttu on nende kultuuride alune maa viimastel aastatel oluliselt suurenenud. Sektori tugevus seisneb ühistegevuse arendamises. See aitab kaasa uute teadmiste kiiremale levikule, tootmise optimeerimisele ja valmistoodangu müügile. Seemnekasvatus ja tehnoloogia vajavad arendamist. 1999. aastal käivitati Eestis uus toiduõli töötlemise tehas, mis avardab tunduvalt rapsiseemne ja rüpsi turundamisvõimalusi, mistõttu on oodata nende kultuuride alla jääva maa edasist suurenemist.

4.4.2. Mahepõllumajandus

Mahepõllumajandusalane tegevus algas Eestis 1989. aastal Eesti Biodünaamika Ühingu asutamisega. Esimestel aastatel korraldati välisekspertide abiga nõustamist, koolitust ja kontrolli. 1990-ndate aastate keskel mahepõllumajanduse areng, sh koolitustegevus aeglustus. Areng jätkus 1997. aastal, mil jõustus "Mahepõllumajanduse seadus". Aasta hiljem võeti kasutusele mahemärk, mis eristab mahepõllumajanduslikku toitu muust samaliigilisest toidust. Mahemärgi kasutuslubade väljaandmise õigus delegeeriti kahele mittetulundusühingule: Eesti Biodünaamika Ühingule ja Kagu-Eesti Biosele. Nende üle teostavad riikliku järelevalvet Taimetoodangu Inspektsioon.

1999. aastal väljastati 89 tootjale, 2 töötlemisettevõttele ja 1 toitlustusettevõttele mahemärgi kasutusluba või tunnistati nad üleminekuperioodil olevaks.

Veel 25 tootjale (600 ha põllumajandusmaaga) omistati Eesti Biodünaamika Ühingu "ÖKO"-märk (kasutusel alates 1990). Kokku vastas "Mahepõllumajanduse nõuetele" 1999. aastal ligikaudu 4000 hektarit põllumajandusmaad, mis moodustas 0,4% kasutusel olevast põllumaast.

2000. aastal taotles mahemärgi kasutusluba taotlenud ligi 240 põllumajandustootjat (sh üleminekuperioodile asuvad) ligikaudu 10 000 hektari põllumajandusmaaga.

Tootjate arvu selline tõus tuleneb põhiliselt mahepõllumajandusorganisatsioonide teavitamistööst 1999. aastal, riigi kasvavast huvist mahepõllumajanduse arendamise vastu (sh otsetoetus alates 2000. aastast) ja parematest koolitustingimustest 2000. aasta kevadel.

Enamik mahepõllumajandustootjaid, sh mahepõllumajandusele üleminejad, on koondunud kolme piirkonda - Kagu-Eesti (Võrumaa, Põlvamaa ja Valgamaa), Saaremaa ja Läänemaa. Neis piirkondades on looduslike tingimuste tõttu traditsiooniliselt tegeldud ekstensiivse põllumajandusega, mistõttu mahepõllumajandusele on suhteliselt kergem üle minna. Hiljuti on mahepõllumajanduse kohta huvi ilmutanud ka mõned intensiivse põllumajandusega piirkondades asuvad suurtootjad ja põllumajandusettevõtted.

Mahepõllumajandustoodangu turustamine on Eestis küllaltki nõrgalt arenenud, kauplustest on tarbijatel väga harva võimalus sellist toodangut osta. Levinuimad turustusmeetodid on otseturustus talust, müük haiglale, koolidele, lasteaedadele ja kohalikele kauplustele. Turustamise arendamisega tegelevad organisatsioonid on AS Urtica ja hiljuti asutatud Eesti Mahetootjate Liit.

Töödeldud tooteid müüvad suhteliselt vähesed tootjad, ehkki selles vallas on arengupotentsiaali. Suhteliselt suurt osa mahepõllumajandustoodangust müüakse tavatoodanguna (näiteks suurtele piimakombinaatidele) või müüakse ilma mahemärgita (kuigi tootjal on selle kasutusluba).

Tootjate koolitust on enamasti korraldanud mittetulundusühingud (Eesti Biodünaamika Ühing, Kagu-Eesti Bios, Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus, Rápina Vabahariduse Ühendus) ja see koolitus on olnud väga vajalik. Kuna käesoleval hetkel on Eestis ainult kolm atesteeritud mahepõllumajanduskonsulenti, on vaja koolitada juurde mahepõllumajandusele spetsialiseerunud konsulente ja tutvustada mahepõllumajanduse üldpõhimõtteid ka tavakonsulentidele. Puudus on asjakohastest infomaterjalidest, seni on avaldanud ainult mõned brošüürid.

Rakendusuringuid, mis mahepõllumajanduses väga olulised, on tehtud suhteliselt vähe, kuigi vajadus nende järgi on väga suur. Huvi mahepõllumajandusalaste rakendusuringute teostamiseks on olemas, kuid problemaatiline on leida vajalikku rahastamist. Üksikuid projekte on teinud Eesti Põllumajandusülikooli Taimekaitse Instituut ja Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus, aga ka mõned mahepõllumajandusega tegelevad tootjad.

Kehtiv "Mahepõllumajanduse seadus" (vastu võetud 1997) ei ole Euroopa Liidu määrusega nr EMÜ/2092/91 täielikult kooskõlas. 2001. aastal muutub praegune mahepõllumajanduse kontrolli ja järelevalve süsteem, kuna mahemärgi kasutusloa väljaandmise õigust omavad kaks mittetulundusühingut ei ole standardi EN45011 kohaselt akrediteeritud. 2001. aasta jaanuariks Eesti seadus ja selle rakendusaktid ühtlustatakse Euroopa Liidu mahepõllumajanduse alaste õigusaktidega (kaasa arvatud määrus EÜ/1804/99).

Arvestades põllumajanduse praegust olukorda ja senist arengut, on mahepõllumajandussektori tulevaseks kiireks arenguks olemas suur potentsiaal. Hinnangute kohaselt kasvab mahepõllumajandustoodang eelolevatel aastatel 50 – 100% võrra aastas.

4.4.3. Kartulikasvatus

Nõukogude perioodil oli kartuli all 70 000 - 100 000 ha ja tootmismaht oli 700 000 - 1 300 000 tonni, mis oli praegusest palju rohkem. 1989. aastal oli kartuli all samuti palju rohkem pinda kui viimastel aastatel. Eesti kartuliga varustati Peterburi (endist Leningradi), Moskvat ja teisi Nõukogude Liidu linnu. Kartulit kasutati ka loomasöödana. Viimastel aastatel on kartuli all olnud 31 000 – 35 000 ha ja kogutoodang on olnud vahemikus 317 000 - 500 000 tonni. Kartuli all on ligikaudu 2,5% kogu põllumajandusmaast. Kartulikasvatuse konkurentsivõime tõstmiseks tuleb põhimõtteliselt täiustada seemnekasvatussüsteemi. Investeeringuid vajatakse ka hoidlatele ja kartulikasvatustehnoloogia kaasajastamiseks.

4.4.4. Aiandus

Aiandus hõlmab köögiviljakasvatust, ravim- ja maitsetaimede, puuvilja- ja marjakasvatust, iluaiandust, istikute kasvatamist ja mesindust. Peaaegu pool Eestis tarbitavatest köögiviljadest ja kõik puuviljad ja marjad on kasvatatud väikeaedades. Sobivad mullad, suhteliselt soodne kliima, odav tööjõud ja energia võimaldavad kvaliteetseid aiandustooteid odavalt toota. Puuvilja-, köögivilja- ja marjakasvatus annavad väiketeludele (alla 20 ha) hea arengupotentsiaali piirkondades, kus kohalikud tingimused suurtootmist ei soosi (Lõuna- ja Kagu-Eesti, Peipsiäärsed alad).

Et kodumaist köögiviljade pakkumise perioodi võimalikult pikendada, on vaja investeerida uutesse hoidlatesse. Investeeringuid on vaja ka uute kasvuhoonete rajamiseks, sest Eesti laiuskraadidel nõuab aiandus ettekasvatamist. Investeeringuid on vaja ka vanade kasvuhoonete

rekonstrueerimiseks ja uute, ökonoomsemate kasvuhoonete rajamiseks (koos kastmis- ja ventilatsioonisüsteemidega). Hinnangute kohaselt on kasvuhoonete rekonstrueerimiseks vaja 2006. aastani 8 miljonit eurot. Uued puuviljakasvatusemeetodid nõuavad samuti täiendavaid investeeringuid, sh puuviljahoidlate rekonstrueerimiseks.

Ravim- ja maitsetaimede kasvatamine on lisaks traditsioonilisele põllumajanduslikule tootmisele tähtis täiendav tuluallikas. Nende toodete toodangumahud on viimastel aastatel suurenenud, kuid pakkumisest ei piisa veel kodumaise nõudluse rahuldamiseks, mis on ligikaudu 22-30 tonni eri liiki taimi. Taimetee vajadus võib olla sellest isegi 4-5 korda suurem. Ravim- ja maitsetaimede kasvatamine on aiandussektoris kõige vähem mehhaniseeritud tootmisprotsess. Käsitsitöö suur osakaal ei võimalda istutus- või tootmismahu suurendada. Tuleb leida väikesi, 1-2 ha suurustele istandustele sobivaid masinaid. Tuleb lahendada odavate, kiirete, puhaste ja ökonoomse energiakasutusega kuivatusseadmete väljatöötamise probleem. Peale selle on oluline tootearendus pakkimise kaudu, mis lisaks ravim- ja maitsetaimetoodetele väärtust. Ettevõtetele on vaja osta pakkimismasinad ja/või liinid, laiendada toodete sortimenti ja käivitada teefixide, tinktuuride ja õlitõmmiste tootmine.

Lillekasvatuse potentsiaal seisneb kiiresti kasvavate õitsvate potililledel, üheaastaste ja sibulililledel kasvatamises, millel on nõudlust nii sise- kui ka välisturul. Eestis on üle 40 puukooli, mis kasvatavad lilletaimi.

Puuvilja- ja marjakasvatuse ja elukeskkonna ilme eelolevatel aastatel sõltuvad nende puukoolide toodete kvaliteedist. Marjakasvatust on takistanud turunduse madal tase ja kvaliteetse algmaterjali paljundamissüsteemi puudumine. Värske marjade ja puuviljade nõudlus kohalikul turul suundub aga otsese tarbimise, külmutatud toidu ja toiduainete tööstuse poole (mahlad, jäätised jne). Marjade nõudlus ületab selgelt kohaliku toodangu taset.

Eestis on praegu 3000 mesinikku ja umbes 30 000 mesilasperet. Mett toodetakse 500-600 tonni, vaha 12-18 tonni, õietolmu 10-12 tonni ja taruvaiku (propolist) 1-1,5 tonni. Viimaste aastate keskmine meetoodang mesilaspere kohta on olnud 18-20 kg, paremates mesilastes 35-50 kg mesilaspere kohta. Erandiks oli 1998. aasta, mil saadi vaid 25% aasta keskmisest meesaagist.

Lõpuks on välja selgitatud ka Eesti mesinduse põhiprobleemid. Nendeks on Eesti meeturu korrastamatus; mesilashaiguste kontrolli, ravi ja profülaktika efektiivse süsteemi puudumine; ja Eesti mesinduse madal tehnoloogiline ja tehniline tase. Puhas keskkond on loonud mesilaste pidamiseks ideaalsed tingimused ning võimaldab toota väga kvaliteetset mett ja kõrvalsaadusi.

Eesti aianduse hinnanguline investeeringute vajadus on aastail 2000-2006 kokku 491 miljonit krooni (Tabel 13).

Tabel 12. Aianduse hinnangulised investeerimisvajadused, 2000- 2006 ('000 EUR)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Kokku
Marjaaiad	1 661	1 674	1 789	2 045	2 045	2 045	2 045	13 304
Puuviljaaiad	383	447	447	575	639	639	639	3 770
Köögiviljahoidlate rek.	64	83	96	115	128	147	160	792
Puuviljahoidlate rek.	32	-	64	-	45	-	153	294
Ravim- ja maitseained	19	19	26	26	19	45	147	300
Katmikalad	511	639	1 150	1 278	1 278	1 406	1 406	7 668
sh köögiviljadele	256	383	639	639	639	639	639	3 834
sh lilledele ja	256	256	511	639	639	767	767	3 834

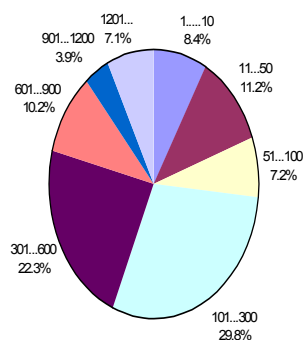
dekoratiivtaimedele								
Mesindus	741	741	741	748	748	760	760	5 240
KOKKU	3 923	4 243	5 463	6 064	6 179	6 447	6 716	39 035

4.5. LOOMAKASVATUS

4.5.1. Piimakarja- ja seakasvatus

Piimakarjakasvatus on Eestis olnud viimastel aastakümnetel kõige olulisem loomakasvatuse haru. Nõukogude perioodil kujunes farmistruktuur valdavalt 100-400-pealiste lautade baasil, mis mõjutab oluliselt ka praegust piimakarjade struktuuri. (Joonis 14).

Joonis 14 Piima kogutoodang 1998. aastal erinevates piimakarja suurusrühmades

Ka praegusel ajal annavad valdava osa (80%) piimatoodangust farmid, kus on enam kui 50 lehmakohta. Viimastel aastatel on küll oluliselt vähenenud piimalehmade arv, kuid sellega on kaasnud oluline produktiivsuse tõus, mis on kompenseerinud loomade arvu vähenemise. Oluliselt on tõusnud ka toorpiima kvaliteet (üle 70% varutavast piimast vastab EL miinimumkvaliteedinõuetele. Käesoleva kava et-

tevalmistamise raames viidi läbi taustauuring selgitamiseks välja piimatootmise peamised probleemid. Uuring viidi läbi jõudluskontrollialustes karjades, millised hõlmavad ca 75% kogu lehmade arvust. Uuringu lähtekohaks võeti vajadus aidata kaasa Eesti piimatootmisfarmide tootmise vastavusse viimisele EL keskkonna-, sanitaar- ja loomakaitsenõuetega, millega kaasneks toorpiima kvaliteedi ning tootmise konkurentsivõime tõus. Uuringu tulemusena järeldati, et piimatootmisfarmide kaasajastamine eeldab kompleksset lähenemist. Parandamist vajavad lautade konstruktsioonid, mikrokliima (õhk, temperatuur, ventilatsioon ja valgustus, indikaatorite kompleks) lüpsiseadmed, sõnnikumajandus, piima jahutusseadmed ja muud elektriseadmed, veevarustus jne. Seejuures ei tohi unustada ka muid valdkondi, nagu sööt-mismeetodite täiustamine, tõuaretus, lüpsivõtted jne. Need investeeringud ja ümberkorraldused aitaksid lisaks piimatootmissektori konkurentsivõime kasvule tootmisvahendite seisundit parandada, taluturismi arendada jne. Uuringu tulemusena selgus, et investeeringute vajadused ühe lehma kohta sõltuvad karja suurusest. Investeeringu vajadus ühe lehma kohta väiksemates farmides on märgatavalt suurem kui suurtes farmides (Tabel 13).

Leiti, et piimatootmisfarmide olukorra parandamiseks ning selleks, et viia neid nõutud tasemeni, on vaja investeerida ligikaudu 150 milj eurot. Hinnangute kohaselt on talupidajad ise võimelised investeerima sellest summast ainult 37%.

Rahaliselt vajavad piimafarmid kõige rohkem investeringuid (ligikaudu 65 milj eurot) sõnnikumajanduse korrastamiseks, kuna paljud sõnnikuhoidlad on amortiseerunud ja vajavad remonti. Suuruselt järgmine on investeringute vajadus tootmishoonetesse (43 milj eurot), seadmetesse (35 milj eurot) ning kanalisatsiooni ehitamiseks ja rekonstrueerimiseks (25 milj eurot). Viimast tingib tõik, et heitvete ja jäätmete eemaldamine tuleb viia kooskõlla vähemalt minimaalsete keskkonnakaitse nõuetega.

Tabel 13. Piimafarmide investeerimisvajadused karja suuruse järgi, 2000-2006 ('000 EUR)

	1-20	21-50	51-100	101-300	Üle 300	Kokku
Veevarustus	1349	1929	1287	5649	6856	17070
Kanalisatsioon	1980	2831	1889	8291	10063	25054
Valgustus ja ventilatsioon	796	1139	760	3335	4048	10078
Sõnnikumajandus	5111	7310	4876	21406	25982	64685
Seadmed	5390	6676	3074	8332	11709	35181
Hooned	6772	7902	4665	11030	12415	42783
Loomade arv	9268	13255	8842	38817	47114	117296
Investeeringud kokku	21397	27786	16550	58043	71073	194851

Seakasvatus

Seakasvatus on Eestis piimakarjakasvatuse kõrval tähtsusele teine loomakasvatusharu. See on oluline väljund ka Eesti teraviljatootmisele. Ajavahemikul 1991-1998 sigade arv ja sealiha kogutoodang Eestis vähenesid. Peale selle on viimase viie aasta jooksul olnud sealiha osakaal liha tarbimisel 44-50 %. Prognooside kohaselt jäävad konkurentsivõimelisteks vähemalt 1000 seaga seafarmid.

Selline tootmise kontsentreerumine toob kaasa vajaduse investeringuteks eelkõige loomakasvatushoonete või –rajatiste ehitamiseks või rekonstrueerimiseks, et täita keskkonna, veterinaar-, loomade heaolu- ja hügieeninõudeid. Hindade langused sealiha sektoris eelmisel aastal on muutnud sealiha tootmise mittetasuvaks. Riigi poolset on sektorile tuge antud tõumaterjali parandamiseks, mida on plaanitud jätkata ka järgnevatel aastatel. 1999. aastal maksti tootjatele emise otsetoetust ligi 200 tuhat euro ulatuses. Viimastele riigi poolsetele abinõudele vaatamata on Eesti sealihatootja raskes situatsioonis konkureerimaks odavama importlihaga. Ebakindla turusituatsiooni ning investeringute vajaduse leevendamiseks on järgmiste sammudena kavandatud alates 1. jaanuarist 2000 rakendada kolmandate riikide põllumajandustoodete suhtes tollitariife ning käivitada arengutoetuste kava, mis laieneb ka sealihatootjatele.

4.6. TURUNDUS

Põllumajandusturgude kadumine idas ja Eesti liberaalne kaubanduspoliitika on mõjutanud oluliselt kogu põllumajandussektori arengut. Mitme toote kodumaine pakkumine on praeguseks langenud alla 100 % ja eriti järsk on see langus olnud lihatootmises, kus kodumaise pakumise tase on praegu ainult 65% siseturu tarbimismahust.

Odavate importkaupade vaba ligipääs Eesti turule ja tarbijate vähenenud ostujõud on piiranud kohalike toiduainete müüki siseturul. Toiduainete tarbimise tase on pärast küllaltki suurt langust 1990-ndate aastate algul üldiselt stabiliseerunud. Toidule kulutab elanikkond suhteliselt suure osa sissetulekust – 1999. aastal 37,4%, kusjuures eri detšiilides kulutatakse toidule 17-56% sissetulekust. Tarbijad eelistavad kodumaiseid toiduaineid, eeskätt nende harjunud maitse, vähese lisandite sisalduse ja tervislikkuse pärast.

Kodumaise toodangu vähenemine ja importkaupade vaba ligipääs Eesti turule on mõjutanud ekspordikäivet sedavõrd, et alates 1995. aastast on põllumajandustoodete väliskaubandus-saldo olnud negatiivne.

1995. aastal oli toidukaupade osakaal ekspordis 16,2% kuid see vähenes 1999. aastaks 7,5 %-le. 1995. aastal eksporditi toiduaineid 200 milj euro eest; 1999. aastal oli ekspordimaht 170 milj eurot.

Venemaal 1998. aasta teisel poolel alanud majanduskriis vähendas oluliselt ekspordi idaturule ja ehkki Venemaa osakaal ekspordis oli 1995. aastal veel 36,6 %, vähenes see 1999. aastaks 8,7%-ni.

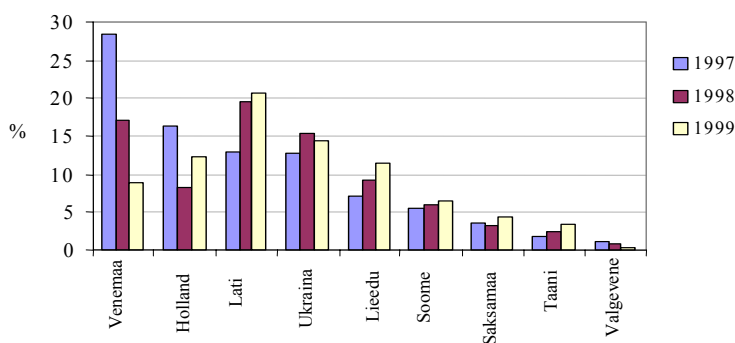
Eesti on sõlminud mitu vabakaubanduslepingut, mis ei ole toiduainete sektoris Eesti ettevõtete pääsu välisturgudele märgatavalt parandanud, välja arvatud Läti, Leedu ja Ukraina puhul, kus kaotati kaubanduselt piirangud 100%-liselt.

Põllumajandustoodete ekspordi EL turule on takistanud Eesti ettevõtete mitte vastavus EL nõuetele ja ebapiisavad turundusalased jõupingutused, mistõttu mõningate toodete kaubanduskvoodid on jäänud täielikult kasutamata.

Vastupidiselt ekspordi vähenemisele on toiduainete import oluliselt kasvanud ja moodustas 1999. aastal 345 milj eurot, mis oli 1,4 korda rohkem kui 1995. aastal. Toiduaineid imporditakse kõige rohkem EL riikidest (ca 60%). Eesti jaoks tundlike toiduainete import on aasta-aastalt kasvanud, välja arvatud 1999. aastal, mil üldine majanduslangus aeglustas ka impordi nõudluse kasvu.

1998. aastal oli põllumajandustoodete väliskaubandusbilanss negatiivne – import ületas ekspordi 1,8 korda. (vt Joonis 8). Toiduainete väliskaubanduses domineerisid jätkuvalt kaks põhilist kaubagrüppi, mille kaubandusbilanss oli positiivne: kala- ja piimatooted. Nende gruppide suhteline osakaal moodustas 32% põllumajandustoodete väliskaubandusest.

Joonis 15. Eesti põllumajandustoodangu ekspordi sihtriigid, 1997 – 1999

Allikas: Põllumajandusministeerium

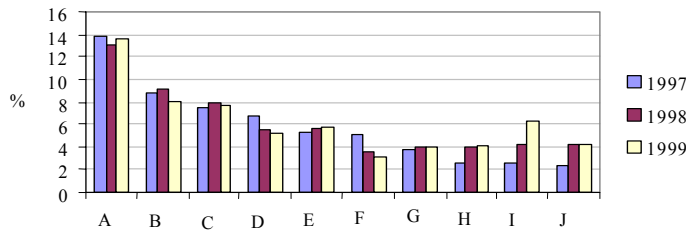
Kala ja kalatooted olid toiduainete ekspordis esikohal (35,6% kogu toiduainete ekspordist), mis oli 23,6% võrra rohkem kui 1997. aastal. Piim ja piimatooted (25,7% toiduainete ekspordist) olid teisel kohal, ehkki piimatoodete eksport oli võrreldes 1997. aastaga 28,4% võrra vähenenud. Liha ja lihatoodete eksport on oluliselt kasvanud – eelmise aastaga võrreldes rahalises arvestuses 44,8% võrra.

Põhilised ekspordipartnerid olid 1998. aastal Läti, Ukraina ja Leedu ja nende osakaal ekspordi kogumahus on viimastel aastatel kasvanud (Joonis 15). Venemaale suunduva ekspordi

osakaal on vähenenud aastail 1997-1999 28%-lt 9%-ni.

Tähtsamad impordipartnerid (Joonis 16) olid 1998. aastal Soome (13%), Saksamaa (9%) ja Holland (8%). Oluliselt on kasvanud toiduainete import Poolast: 1999. aasta I poolel 2,6%-lt 6,3%-le.

Joonis 16. Eestisse imporditavate põllumajandustoodete päritoluriigid, 1997 - 1999

Märkused: A- Soome, B- Saksamaa, C- Holland, D- Rootsi, E-Taani, F-Ameerika Ühendriigid, G- Läti, H-Venemaa, I- Poola, J-Leedu

Allikas: Põllumajandusministeerium

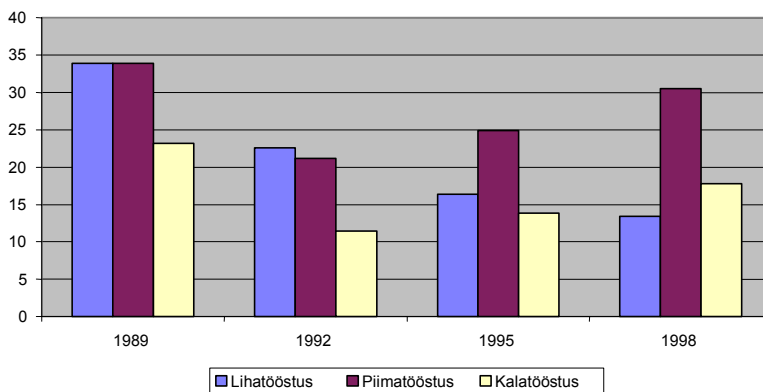
4.7. TOIDUAINETETÖÖSTUS

Toiduainetetööstus on üks juhtivamad tööstusharusid Eestis, andes 33,4% Eesti tööstuse kogutoodangust.

Toiduainetetööstuste põhisektorid olid 1998. aastal toodangu mahult piimatööstus (30,5%), lihatööstus (13,4%) ja kalatööstus (17,8%).

Joonisel 17 on näha, et lihasektori osakaal toiduainetetööstuses on vähenenud kõige rohkem, 25,2%-lt 1993. aastal 13,8%-ni 1998. aastal.

Joonis 17 Liha-, piima- ja kalatööstuse osakaal (toiduainetetööstus = 100%)

Allikas: Põllumajandusministeerium

Viimastel aastatel on tehtud tootmisprotsessi kaasajastamiseks ja konkurentsivõime parandamiseks suuri investeeringuid. 1999. aasta lõpuks oli Euroopa Liit 524-st Eestis registreeritud toiduainete töötlemise ettevõttest heaks kiitnud 16 kalatöötlemisettevõtet ja 2 piimatöötlemisettevõtet. Lihasektoris praegu ühtki ettevõtet heaks kiidetud ei ole.

Eesti toiduainetetööstuse arengutendentsid

Eesti esimesel iseseisvusperioodil (1918-1940) oli Eesti toiduainetetööstuse tase suhteliselt kõrge ning Eesti või ja peekon olid Euroopa turul hinnatud tooted. Nõukogude perioodil (1941-1990) oli toiduainetetööstus suunatud idaturule ja selle tootmisvõimsus ületas siseturu nõudlust ligikaudu 1,4 kordselt. Pärast Eesti taasiseseisvumist 1991. aastal toimusid toiduainetetööstuses erastamise ja suurte ümberkorralduste näol suured muutused. Varem põhilise tooraineallikana kasutatud kodumaise põllumajandustoodangu maht on hakanud viimastel aastatel vähenema ja põhjustanud doteeritud impordi osakaalu kasvu Eesti turul. Alates 1995. aastast ei ole Eesti lihatoodang suutnud vähenenud tarbimist rahuldada ja tühimikku on tulnud täita importtoodete tarbimise suurendamisega. Lisaks sellele on kasvanud piimatoodete tarbimine inimese kohta aastas ja tootevalik on mitmekesisitunud jogurtite, määrdemuustude, pudingite, kodujuustu, kreemide ja kõrgkuumutatud piimaga. Alates 1998. aasta II poolest on piima tootmine ja töötlemine olnud sügavas kriisis, sest eksporditurude kadumine on hindu alla surunud.

Eesti kalatööstus kujunes välja osana Nõukogude Liidu tohutu suurest kalatööstusest ja oli NSVL turu põhiline varustaja kalakonservidega. Suur osa Eesti konservitehaste toorainest saadi Lääne-Aafrika ja Lõuna-Ameerika ranniku ääres ning Põhja-Atlandil kalastanud traalerilaevastikult.

Pärast Eesti taasiseseisvumist on kalatööstusel olnud väga raske periood, mida põhjustas endise varustussüsteemi ja põhiturgude (Venemaa, Ukraina ja Valgevene) kokkuvarisemine. Sektori võimsusest kasutati ära vaid 23% ja põhiosa toodangust tuli müüa siseturul.

Toiduainetetööstuse probleemid ja piirangud

Eesti praeguse toiduainetetööstuse üldist struktuuri ja tulemusi vaadeldes ilmnevad mõningad jooned, mis kokkuvõttes selle arengut piiravad.

Esiteks on Eesti siseturg väike ja seepärast on oluline edukas eksportimine. Põllumajandustoodete välisturud on tavaliselt hästi kaitstud ja turu hõlvamise kulud seetõttu suured. Eesti väiksust arvestades tuleks teha jõupingutusi ühiste turundusalgatuste väljaarendamiseks, mille alusel selle osakaalu ja positsiooni neil turgudel parandada.

Teiseks on idaturu ostujõu vähenemine tähendanud kõigi toiduainetesektorite tootmismahu, kasumi ja ekspordi vähenemist alates 1998. aasta III kvartalist. Ehkki see olukord on hakanud 1999. aasta algul muutuma, toob see esile kõikumised, mis võivad tööstust kahjustada.

Kolmandaks on liha- ja kalasektori ettevõtetel küllaltki väike likviidsus. Piima- ja lihasektoris on eriti väikeettevõtetel probleeme finantsvõimendusega, mille tulemusena laenukapitali ja omakapitali suhe on kõrge. Krediitiasutustelt on praktiliselt võimatu lisafinantseerimist hankida. Teatavale osale väikeettevõtetest on olukord perspektiivitu. Seevastu suuremad ettevõtted võivad tootmise nõudeid soodsamalt täita ning nende omafinantseerimis- ja laenuaamismõimalused on palju paremad.

Lõpuks on esile toodud ka terve rida muid probleeme. Nendeks on ettevõtete võimetus täita EL hügieeni-, ehituslikke, keskkonna- ja loomakaitsenõudeid; ettevõtete raskused tooraine

eest tasumisel ja investeeringute tegemisel ning netokäibe madal lisandväärtuse tase.

4.7.1. Piimasektor

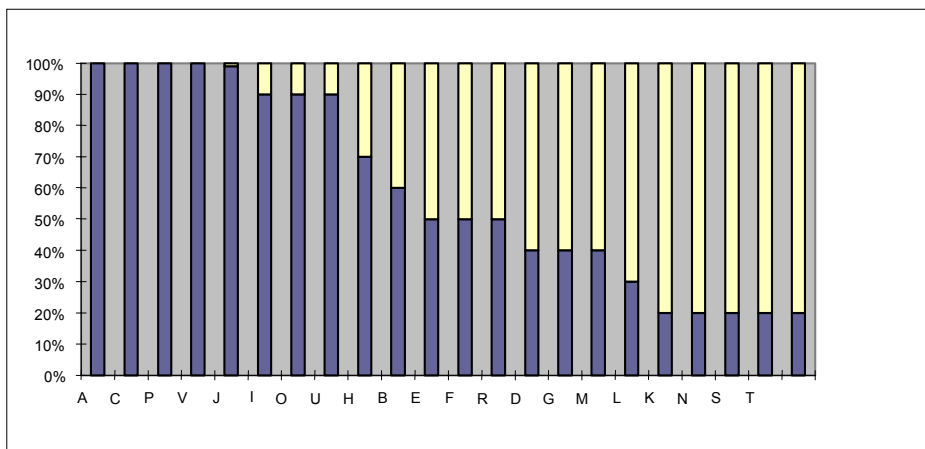
Nõukogude ajal oli piim Eesti põllumajanduse võtmeelement ja ekspordimahud suured. See olukord ei ole hoolimata tootmismahude märgatavast vähenemisest muutunud. Piimatööstuse tootmismahud on vahemikus 900 000 kuni 1 miljon tonni aastas. Hinnanguline turunõudlus on ligikaudu 400 000 tonni piimatooteid. 1998. aastal toodeti Eestis ligikaudu 733 000 tonni piima, millest 72% ostsid riigi piimatöötlemisettevõtted. Eestis on 41 piimatöötlemisettevõtet. 35 – 40% Eestis toodetud piimast oli töödeldud ühes ettevõttes.

Maaelu arengukava koostamise käigus saadeti kõigile piimatöötlemisettevõtetele küsimustikud. Eesmärk oli selgitada välja probleemid ja investeerimisvajadused. Uuring näitas, mil määral Eesti piimatöötlemisettevõtted on EL nõuetega vastavuses. Joonisel 19 on näha, et neli suure võimsusega ettevõtet olid EL nõuetega 90-100%-liselt vastavuses, ülejäänud vastasid aga nõuetele 20 – 80% ulatuses.

Hinnang suurte ja väikeste piimatöötlemisettevõtete vastavusele⁵ on esitatud joonisel 19.

See näitab, et neli suure võimsusega ettevõtet vastavad EL nõuetele 90-100%-liselt, ülejäänud vastavad aga nõuetele 20-80% ulatuses.

Joonis 18 Piimandusettevõtete vastavus EL nõuetele* 1999

Allikas: Veterinaar- ja Toiduinspeksioon

Põhilised puudused seonduvad tootmis- ja töötlemisruumide ehituslike nõuete tagamisega, nagu sobilike tööruumide, ladude, riietusruumide olemasolu, tootmisruumide seinte, põrandate, lagede, uste vastavus ehituslikele nõuetele ning sobilike siseviimistlusmaterjalide kasutamine. Ettevõtetes puuduvad sageli piisavad külmkambrid toodangu säilitamiseks ning ruumid abimaterjalide hoidmiseks. Samuti vajavad uuendamist veevarustus ja kanalisatsioon. Üheks suureks probleemiks on ventilatsioonisüsteemid ning puuduvad õhu puhastamise seadmed.

Arvestades piimandusettevõtete arvu potentsiaalset vähenemist Eestis, on hinnatud nii suurkui ka väikeettevõtete investeerimisvajadusi (Tabel 14).

⁵ Ettevõtete nimed on konfidentsiaalsuse mõttes avaldamata.

Tabel 14 Piimatöötlemise investeeringuvajadused 2000-2003

	Ettevõtted				Investeeringuvajadused, milj EUR				Kokku
	2000	2001*	2002*	2003*	2000	2001*	2002*	2003*	
Ettevõtted kokku	41	24	20	16					
vastavad EL nõuetele	7	12	14	16	22,44				22,44
ei vasta EL nõuetele	34	12	6	0	6,09	8,65	11,22	9,30	35,26
									57,70
EL nõuded									
üldised ja konkreetsed nõuded heakskiitmiseks (ehitus)					3,21	4,49	5,77	3,21	16,67
hügieeninõuded					0,32	0,32	0,32	0,32	1,28
personali koolitus					0,32	0,64	0,32	0,32	1,60
sisekontroll (enesekontrolli- süsteem)					0,32	0,64	0,32	0,32	1,60
tehnoloogilised seadmed					1,92	2,56	5,13	4,49	14,10

[ekspert hinnang](#)

Kokkuvõttes on piimatöötlemissektori põhiprobleemid järgmised:

- i) vajadus tagada tootmis- ja töötlemisruumide vastavus EL normidele
- ii) piimatoodete ülemäärane pakkumine siseturul
- iii) hooajalised kõikumised toorainega varustamises
- iv) ülemäärane tootmisvõimsus ja vähene spetsialiseerumine.

Tulevikku vaadates on tõenäoline, et ettevõtete arv väheneb, sest mõnede ettevõtete täielik ärakasutamine võimaldaks siseturu nõudlust rahuldada. On potentsiaali suuremaks spetsialiseerumiseks (nt uutele kvaliteetjuustudele). Kõrgema lisandväärtusega toodangu andmine suurendaks majanduslikku efektiivsust. On vaja arendada uusi turge ja kasutada olemasolevaid ressursse efektiivsemalt.

4.7.2. Lihasektor

Eestis on Veterinaar- ja Toiduameti andmetel registreeritud kokku 284 lihatöötlemisettevõtet. Need jaotuvad tootmistegevuste ja –mahtude järgi suure ja väikese võimsusega ettevõteteks. Suurema hulga Eesti lihatööstustest (94%) moodustavad väikese võimsusega ettevõtted. Samuti iseloomustab neid ettevõtteid suhteliselt laiem tegevusvaldkond ning suhteliselt väike kogutoodang võrreldes suure võimsusega ettevõtetega. Umbes 90-95% kogutoodangust annavad suure võimsusega ettevõtted.

Tabel 15. Lihatöötlemisettevõtete struktuur suuruse järgi, 1999

Ettevõtte liik	Suure võimsusega	Väikese võimsusega ⁶
Külmhoone	1	-
Tapamaja	-	184
Tapamaja + lihatooted	12	20
Lihatooted	3	37
Linnutapamaja + tooted	1	-
Linnutapamaja	-	8
Punase liha lõikus	-	4
Linnulihatooted	-	8
Linnulihalõikus	-	3
Kokku	17	264

Veiseliha tootmine on Eestis hetkel kõrvalproduktiks piimatootmisele ja intensiivse söötmise tulemusena on piimatõugu veistel saavutatav küll hea kasvukiirus, kuid lihajõudlus on halb. Probleemiks on suur rasvaladestus rümpadel ja halb lihasus. Rümpadest saadakse suhteliselt vähe punast liha ja luude osakaal on liialt suur.

Lihasektori hetkeolukord

Maaelu arengukava ettevalmistamise raames viidi lihatöötlemisettevõtete hulgas läbi ankeetküsitlus. Nagu piimasektoriski oli eesmärk välja selgitada probleemid ja investeeringuvajadused.

Lihatööstuse **põhiprobleemid** on:

- tootmisruumide ja –tingimuste mittevastavus EL hügieeni-, keskkonna- ja loomakaitsenõuetele
- tapavõimsuste suur ülejääk
- vähene spetsialiseerumine
- kaastoodete vähene kasutamine
- suur väikese võimsusega ettevõtete arv

Nagu piimasektoriski, seonduvad põhilised puudused tootmis- ja töötlemisruumide ehitusnormide tagamisega. Ettevõtetes puuduvad sageli piisavad külmkambrid toodangu säilitamiseks ning ruumid abimaterjalide hoidmiseks. Samuti vajavad uuendamist veevarustus ja kanalisatsioon. Enamik tootmishooneid on ehitatud 20-30 aastat tagasi ja paljud ettevõtted asuvad ruumides, mille paigutus ei taga ristsaastumise vältimist.

Lisaks puudub Eestis EL nõuetele vastav jäätmekäitluse süsteem. Mõnedel ettevõtetel on küll oma jäätmekäitlusosakond, kuid tehnilist tooret töödeldakse sageli vaid piiratud koguses ja küllalt suur osa jäätmetest satub keskkonda reostama.

⁶ Väikese võimsusega ettevõtte on:

tapamaja, kus tapetakse kuni 20 loomühikut nädalas ja kuni 1000 loomühikut aastas
 lihalõikusettevõtte, kus lõigatakse kuni 5000 kg kondita liha nädalas või
 lihatoote ettevõtte, kus toodetakse kuni 7500 kg lihatooteid nädalas

Tabel 16 Lihasektori investeeringuvajadused 2000-2006

	Ettevõtted					Investeeringuvajadused, milj EUR					
	2000	2001*	2002*	2003*	2006*	2000	2001*	2002*	2003*	2006*	Kokku
Ettevõtteid kokku	281	219	126	122	111						
vastavad EL nõuetele	0	13	20	25	111	21,2					21,2
ei vasta EL nõuetele	281	206	106	97	0	13,1	37,2	30,5	16,9	5,5	103,3
											124,4
EL nõuded											
üldised ja konkreetsed nõuded heakskiitmiseks (ehituslikud)						8,7	22,9	20,6	11,2	5,5	68,9
hügieeninõuded						1,2	3,1	2,4	1,1		7,8
personali koolitus						0,4	1,1	0,6	0,3		2,4
sisekontroll (enesekontrollisüsteem)						0,2	0,3	0,3	0,2		0,9
tehnoloogilised seadmed						2,4	10,1	6,9	3,8		23,2

* eksperthinnang

Proгноosida võib ettevõtete arvu vähenemist majanduslikel põhjustel (nt liiga väike võimsus) või mittevastavuse tõttu hügieeni- ja keskkonnanõuetele.

Proгноoside tegemisel võib ettevõtted jaotada kolme rühma:

- i) perspektiivsed, mis vastavad nõuetele ja on saavutanud olulise turuosa
- ii) “ellujääjad” – mis on võimelised restruktureerima
- iii) piiratud perspektiividega või perspektiivitud ettevõtted.

4.7.3. Kalasektor

Kalatöötlemisettevõtted

Veterinaar- ja Toiduinspeksiooni andmetel oli seisuga november 1999 Eestis registreeritud 120 kalatöötlemisettevõtet. Kalatöötlemisettevõtted võib nende toodangu iseloomu, tooraine ressursi ja turusuunitluse järgi jagada kolme rühma:

- konservitootjad, kes kasutavad toorainena nii Läänemere kui ka ookeanikala ja turustavad toodangu idaturul
- kiirtoidu tootmisele orienteeritud ettevõtted, kus kasutatakse toorainena imporditud pooltoodet (eeltöödeldud kalatooteid) ja toodang turustatakse idaturul
- filee ja delikatesstode tootjad, kes kasutavad imporditud mageveekala, kohalikku kala ja delikatesstooret (krevett, lõhe). Toodang turustatakse läaneturul.

Kõigi kolme rühma toodang on esindatud ka kohalikul turul ja katab siseturu tarbimise täielikult.

Esimese rühma tootjad on olnud kõige konservatiivsemad. Omandanud erastamise käigus moraalselt ja füüsiliselt vananenud tootmisvahendid, jätkati nende ekspuaterimist piirvõimsustel. Tootearendus jäi unarusse, turusuunitlust ei muudetud, turustamist segasid raskused idaturul. Vene turu kriis tõi kaasa pankrotilaine.

Teise rühma tootjad omavad kaasaegseid tootmishooneid, tehnoloogiat ja sisseseadet, mis võimaldab edukalt konkureerida kõigil turgudel.

Kolmanda rühma ettevõtted on oma toodangu suunitlenud lääne turule ja seetõttu on tagasilöögid idaturult olnud suhteliselt tagasihoidlikud. Tootmishooned on ehitatud viimase 10 aasta jooksul ja vastavad EL nõuetele.

Omandivormid

Tuleb märkida, et Eesti kalatööstused on valdavalt kodumaises omandis. Äriregistris on ettevõtted registreeritud aktsiaseltsidena, osaühingutena, tulundusühistutena ja füüsilisest isikust ettevõtjatena. Investeerimisel on uued omanikud olnud küllalt konservatiivsed, mille tulemusena ei ole tänaseks kalatöötlemises ühtki arvestatavat välisinvesteeringut või osanikku, ehkki enamik suuremaid töötlemisettevõtteid on sattunud suurde laenusõltuvusse pankadest, kus on otsustav roll Rootsi kapitalil.

Kalatöötlemissektori hetkeolukord

Maaelu arengukava ettevalmistamise raames viidi kalatöötlemisettevõtete hulgas läbi ankeetküsitlus, et hinnata nende põhiprobleeme ja investeerimisvajadusi. Ehkki vastajate osakaal 9 % osutus väga madalaks, tulid Veterinaar- ja Toiduinspeksioonilt saadud täiendavate andmete alusel esile mitmed kalatööstussektori probleemid.

Tabel 17. Kalasektori investeerimisvajadused 2000-2003

	Ettevõtted				Investeerimisvajadused				
	2000	2001*	2002*	2003*	2000	2001*	2002*	2003*	Kokku
Ettevõtteid kokku	120	80	60	40					
vastavad EL nõuetele	18	25	32	40	5,2				5,2
ei vasta EL nõuetele	102	55	28	0	6,5	13,9	14,3	7,0	41,7
									46,8
EL nõuded									
üldised ja konkreetsed nõuded heakskiitmiseks (ehituslikud)					3,8	8,3	9,6	3,8	25,6
hügieeninõuded					0,6	1,9	1,3	1,3	5,2
personali koolitus					0,3	0,2	0,2	0,1	0,8
sisekontroll (enesekontrollisüsteem)					0,5	0,5	0,3	0,2	1,5
tehnoloogilised seadmed					1,3	2,9	2,9	1,5	8,6

Eksperthinnang

Põhiprobleemid

Kalatoodete põhiosa moodustavad kalakonservid. Et enamik töötlevast tööstusest suunab oma tooted ainult SRÜ turule, on Eesti töötlemissektor küllaltki tundlik. Selle kohta võib tuua näitena hiljutise panganduskriisi Venemaal ja selle negatiivse mõju Eesti kalatöötlejatele.

Põhiprobleemideks on:

- eriti kalakonservitootjate mittevastavus EL tootmishügieeni ja ehitusalaste tingimuste nõuetele;
- vananenud tehnoloogia ja seadmed;
- madal tootlikkus;
- toodangu struktuur ei vasta Lääne tarbija eelistustele ja seda saab müüa ainult idaturul; ja
- tootmise ebaefektiivsus ja suur jäätmekogus.

Euroopa Liidu turu avanemist tunnetades tuleb parandada ettevõtete toodete kvaliteeti ja sanitaarõudeid.

Kalatööstus on üldiselt keerulises olukorras. Tootmise EL nõuetega vastavusse viimiseks ja uuendamiseks ning seadmete taseme tõstmiseks vajatakse uusi investeeringuid. Sektoris puudub koordineeritud juhtimine. See kuulub mitme ministeeriumi valitsemisalasse. Kalatööstus on tihedalt seotud kalavarude taseme ja kalastamiskvootidega ning seepärast sõltub selle tööstuse tulevik eespool nimetatud valdkondade arengust.

4.8. KALANDUS

4.8.1. Kalapüük ja sadamad

Eesti kalapüük toimub kolmes geograafilises piirkonnas:

- Läänemeres;
- siseveekogudes, mille hulka kuuluvad kaks suurimat järve Peipsi ja Võrtsjärv;
- kaugpüük Atlandi ookeanil.

Eestis on 37 traalpüügi lossimiseks kohandatud sadamat, 46 rannapüügi sadamat merel ja 17 järvesadamat. Sadamate üldarv ja asukohad on Eestis rahuldavad ja sadamaid ei ole vaja juurde ehitada, kuid nende sadamate infrastruktuur on enamikul juhtudel kala lossimiseks ebapiisav. Tähtis on määrata kindlaks strateegiliselt rannikul paiknevate sadamate võrk. Peale selle tuleb need sadamad viia vastavusse kõigi püügi kiire lossimise nõuetega kõiki sanitaartingimusi arvestades.

4.8.2. Kalakasvatused

Kalakasvatuse on Eestis kokku 20 ja need kuuluvad 16 eri äriühingule. Kalakasvatuste kogutoodang on vähenenud 1700 tonnisele tippasemele 1989. aastal 308 tonnini 1998. aastal. Eesti kalakasvatused on üldiselt väikesed ja piiratud infrastruktuuriga. Eesti Kalakasvatatajate Liit, mis asutati 1989. aastal, on täitnud kalakasvatatajate koolitamise ülesannet ja esindanud nende huve valitsuses ja Riigikogus.

4.9. METSANDUS

Metsandust peetakse Eesti majanduse otsustavaks osaks, sest see hõlmab üle 47% kogu maismaapindalast (Metsanduse aastaraamat 1999). 1995. aastal moodustas metsamajandus 1,3% SKP-st ja kasvas 1998. aastaks 1,7%-ni. Ligikaudu 26% metsamaast on läinud tänaseks eraomandusse. Võttes aluseks 1940. aastal kehtinud maaomandusi, eeldatakse, et maa- ja omandireformi lõpuleviimisega moodustavad erametsad ligikaudu poole kõigist metsadest. Maaomandite tagastamine ja erastamine jätkub, kuid aeglaselt. Keskmise erametsamaa pindala on ligikaudu 12 ha.

Metsatööstus on orienteeritud ekspordile. Puidu ja puidutoodete ekspord on alates 1992. aastast kasvanud moodustades ligikaudu 17% (1998) kogu Eesti ekspordist. Puitu eksporditakse põhiliselt Rootsi, Soome, Norrassa, Inglismaale ja Iirimaa, Saksamaale ja Hollandisse.

Aastane raiemaht on kasvanud 2,4 miljonilt tihumeetrilt 1993. aastal 6,7 miljoni tihumeetrini 1999. aastal. Kui riigimetsade raiemaht on jäänud stabiilseks, siis erametsade raiemahud on viimastel aastatel märgatavalt kasvanud. 1999. aasta esimese poole raiemaht ületas kogu 1994. aasta mahtu 4 kordselt. Erametsade metsauuendamine on jäänud riigimetsadega võrreldes madalale tasemele.

Peale metsauuendamise probleemi on Eestis palju väikesi väheviljakaid põllumajandusmaa tükke, rohtunud heinamaid ja võsastunud alasid, mida võiks metsa istutamise, läbi kuivenduse osalise hooldusraie ja teedehitusega väärtuslikuks metsamaaks kujundada. Potentsiaalselt võiks kuni 100 000 ha endisi põllumajandusmaid finantsabiga väärtuslikeks metsadeks arendada. Selline ettevõtmine nõuaks võimeka erametsandusorganisatsiooni moodustamist, mille spetsialistid annaksid metsaomanikele nõu maade valikul ja metsauuendusteenuste pakkujate leidmisel, aitaksid välja arendada metsataimlate majandamiskavu ning kindlustavad kvaliteetsete töötajatega ning aitavad leida finantseerimisallikaid. Praegu tegelevad nende küsimustega osaliselt kaks organisatsiooni, saamata riigilt märkimisväärset abi.

4.9.1. Eesti metsanduspoliitika

Eesti keskkonna- ja metsapoliitika ning metsaarengukavade väljatöötamine on põhiliselt Keskkonnaministeeriumi haldusalas. 1997. aasta juunis kiitis Riigikogu heaks Eesti metsapoliitika. Sellel poliitikal on kaks põhilist eesmärki:

- säästlik metsandus, mis eeldab metsade majandamist ja kasutamist sellisel viisil ja määral, et säiliks nende bioloogiline mitmekesisus, produktiivsus, taastumisvõime ja elujõulisus ning ühtlasi nende potentsiaal täita nüüd ja tulevikus ökoloogilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid funktsioone kohalikul, üleriigilisel ja globaalsel tasandil, kahjustamata muid ökosüsteeme;
- efektiivne metsamajandus, mis tähendab vajadust tagada väärtuslike metsatoodete ja -teenuste efektiivne tootmine ning otstarbekas kasutamine praegu ja tulevikus.

Nende eesmärkide saavutamiseks on Eesti metsad jagatud 3 järgmisesse kategooriasse:

- hoiumetsad (kaitsealade loodusreservaatides ja kaitsealade sihtkaitsevööndites) – kus metsaraie on keelatud.
- kaitsemetsad (keskkonna kaitsmiseks) – kus metsaraiet piiratakse.
- tulundusmetsad - mõeldud ettevõtluses kasutamiseks, metsaraie on lubatud.

Metsapoliitika kohaselt tuleb ökosüsteemide kaitsmiseks ja metsade bioloogilise mitmekesisuse säilitamiseks rangelt kaitstavate metsade pindala suurendada järk-järgult 3%-lt 1997. aastal vähemalt 4%-ni, eriti kaitsealustes põlismetsades ja olemasolevatel kaitsealadel. Samuti otsustati, et kaitsemetsade osakaaluks tuleks säilitada 15% kogu metsade pindalast.

Eesti metsanduspoliitika üldpõhimõtted on esitatud 1998. aasta metsaseaduses. Üksikasjalikud meetmed töötatakse välja Eesti metsanduse arengukava raames, mis hõlmab perioodi 2001 – 2010.

4.9.2. Eesti metsanduse arengukava

Eesti metsanduse arengukava tuleneb säästva arengu seadusest ja metsaseadusest. Arengukava eesmärk on maksimeerida metsandussektori panust rahvamajandusse ja ühiskonna heaolusse, võttes aluseks säästlikkuse säästva arengu. Arengukavas väljendatakse tasakaalustatult nii metsade majandamise, metsatööstuse kui ka keskkonnakaitse huve.

Arengukava põhineb Eesti metsanduspoliitikal, mis formuleeriti Eesti metsanduse arendusprogrammi käigus aastail 1995 – 1997. See programm oli üks esimesi projekte, mis oli ka üldsusele avatud. Selle programmi käigus Eesti Metsaameti töö reorganiseeriti, jagades muu hulgas riigi metsandusalased ülesanded eri institutsioonide vahel. Erametsandusele pöörati selles programmis vähem tähelepanu. 2001.-2010. aasta arengukava rõhuasetus on suures osas säästliku metsade majandamise edendamisel erametsades. Metsanduse

arengukava eesmärk on luua metsamajandusele raamistik. Protsessi elluviimiseks on moodustatud viis järgmist töörühma:

- **metsade säästlik majandamine ja kaitse** – see rühm tegeleb lageraie ja taasmetsastamise vahelise tasakaalutuse probleemiga. Põhitegevusteks on siin maksusüsteemi täiustamine ja institutsionaalse suutlikkuse arendamine koos infosüsteemide arendamisega.
- **omandiküsimused** – need tulenevad põhiliselt maareformi käigust. Poliitika põhielemendid on selles suhtes: metsandusega seotud institutsioonide tugevdamine, riigi ja omaniku vaheliste kohustuste selgitamine, omanike huvi suurendamine metsade pikemas perspektiivis majandamise vastu soodsa maksusüsteemi, nõustamissüsteemi ja mitmesuguste toetusmeetmete kaudu.
- **metsatööstus** – see rühm uurib ebaseadusliku metsakaubanduse ja halbade avalike suhete probleeme. Eesmärk on täiustada kõrge lisandväärtusega puidutoodete tootmist.
- **avalikud suhted ja teabesüsteemid** – selle rühma eesmärk on selgitada koostöös teiste töörühmadega välja riigi tasandil ja rahvusvahelisel tasandil vajalik teave ning kombineerida olemasolevaid teabesüsteeme peagi loodavatega.
- **haridus- ja teadusküsimused** – selle töörühma eesmärk on määrata kindlaks ühiskonna vajadused metsandusega seotud teadmiste ja koolituse osas, tehes ettepanekuid nende küsimuste lahendamiseks.

4.9.3. Pan-Euroopa protsess

Üks samme teel säästva arengu poole oli riigi keskkonnastrateegia väljatöötamine, mille Riigikogu kiitis heaks 12. märtsil 1997. Keskkonnastrateegia rakendamine hõlmab sellise elu- ja kultuurikeskkonna taastamist ja säilitamist, mis tagaks:

- Eesti loodusressursside keskkonnasäästliku kasutamise;
- bioloogilise ja maastike mitmekesisuse säilitamise;
- looduskaitse nõuete arvessevõtmise maareformi-aegse erastamisprotsessi käigus.

Metsanduses olid Eesti jõupingutused oma kohustuste täitmiseks 1993. aastal Helsingis toimunud Euroopa metsade kaitset käsitleva Pan-Euroopa ministrite konverentsi (eriti H1 – Üldsuunised metsade säästlikuks majandamiseks Euroopas) suhtes suunatud järgmistele eesmärkidele:

- analüüsida Eesti metsanduspoliitikat ja metsamajanduse põhimõtteid rahvusvaheliste otsuste ja lepingute kontekstis;
- koostada kriteeriumid ja kvantitatiivsed näitajad Eestile orienteeritud hindamissüsteemi tarbeks;
- koostada tegevuskava ja süsteem säästliku metsanduse põhimõtete rakendamiseks metsasektori strateegilises planeerimises ja otsuste tegemisel.

Pan-Euroopa ministrite konverentsi kokkulepete ja otsuste alusel on Eesti Valitsus kohustunud metsanduspoliitika ja metsandusalased õigusaktid ning nendega seotud institutsionaalsed funktsioonid ja raamistikud ümber formuleerima. Ühe osana neist jõupingutustest käivitati Eesti metsanduse arenguprogramm, mille põhiülesanne oli formuleerida riigi metsanduspoliitika, milles on sätestatud metsasektori arendamise põhimõtted. Eestis töötati välja meetmed metsade säästliku majandamise rakendamiseks Pan-Euroopa konverentsi alusel. 1997. aastal kiitis Riigikogu heaks Eesti metsanduspoliitika. Uus metsaseadus (1998)

rakendab uusi Helsingi ja sellele järgnevas Lissaboni ja Sõltumatu Metsafoorumi (IFF) protsessis välja töötatud metsanduspoliitika põhimõtteid. Peale selle on jätkunud metsade ökosüsteemide seireks kasutatavate maatükkide üleriikliku võrgu laiendamine.

Aastail 1998 – 1999 käivitati ka terve rida uurimis- ja arendusprojekte. Nende hulka kuulusid:

- bioloogilise mitmekesisuse majandamise strateegia väljatöötamine Eesti (polüfunktsionaalsetele) tulundusmetsadele;
- olemasolevate ja potentsiaalsete kaitsealade inventeerimine;
- tulundusmetsade taasmetsastamisprogramm ja vääriselupaikade inventeerimine.

4.10. MAATURISM

Eesti on hoolimata oma väiksusest maastike, kliima rahvusliku koosseisu, kultuuripärandi ja traditsioonide poolest tähelepanuväärselt mitmekesine. Neid iseärasusi ja Eesti asendit arvestades on üsna palju potentsiaali riigi maaturismisektori edasiarendamiseks ja mitmekesistamiseks.

4.10.1. Praegused struktuurid ja olukord

Eesti ametlikku turismisektorisse kuuluvad professionaalselt juhitud hotellid, restoranid, reisibürood jne, mis asuvad peaaegu ainult suuremates linnades. Nad võõrustavad ja teenindavad aastaringselt turistide põhivoolu, s.t äri- ja huvireisijaid, kaupluste küllastamisest ja linnade meelelahutusest huvitatud küllastajaid. Formaalne sektor on hästi korraldatud, seda juhitavad haruorganisatsioonid ning Valitsus annab sellele (finants)toetust Eesti Turismiameti poolt pakutavate turundus- ja muude teenuste näol. Ehkki see annab ligikaudu 15% Eesti SKP-st, on formaalne sektor suhteliselt väike. Näiteks hotelle ja muid majutusteenuste pakkujaid on formaalses sektoris ligikaudu 180. Kokku töötab turismisektoris 16% kõigist töötajatest.

4.10.2. Maaturismi struktuur

Lisaks formaalsele majutussektorile, mis on koondunud enamasti Tallinna, on Eestil ka palju suuremal arvul (hinnanguliselt ligikaudu 410) majutusteenuste pakkujaid maapiirkondades üle kogu riigi. Need on põhiliselt väikesed (sageli pere)ettevõtted, mille omanikud ja juhid on mitteprofessionaalid. Nad hoolitsevad suures osas siseriikliku puhkuseturu eest ja töötavad üldiselt ainult puhkuseperioodidel. Ruumide keskmine tase on madal, hinnad on odavad ja paljud nende teenuste pakkujatest ei teeni aastas turismiga saadavast tulust piisavat elatist. Sellesse nn mitteformaalsesse turismisektorisse kuuluvad väikesed maahotellid, pansionaadid, külalistemajad, iseteenindusega suvemajad, turismitalud ja kämpinguplatsid. Maailma Turismiorganisatsiooni poolt kasutusele võetud maamajutuse määratluse kohaselt asuvad need vähem kui 10 000 elanikuga valdades. Selle põhjal võib arvestada, et peaaegu 70% kõigist 600-st Eestis aastaringselt tegutsevatest turistide majutamise tegelevatest ettevõtetest ja pooled turistide voodikohad asuvad maapiirkondades.

Maaturism on teravas kontrastis suurlinnade turismiga, sest viimane toimub teistsugustes mastaapides ja üldiselt professionaalide juhtimisel. Mitteprofessionaalid maapiirkondades vajavad palju rohkem juhendamist, toetamist ja vastastikust koostööd. Pealegi kasutavad maaturismiteenuste osutajad teistsuguseid turundus- ja jaotuskanaleid.

4.10.3. Eesti maapiirkondade eelised turismi sihtkohana

Eesti on hoolimata oma väiksusest maastike, kliima rahvusliku koosseisu, kultuuripärandi ja traditsioonide poolest tähelepanuväärselt mitmekesine. Neid iseärasusi ja Eesti asendit arvestades on üsna palju potentsiaali riigi maaturismisektori edasiarendamiseks ja mitmekesistamiseks. Tunnistades turismiarenduse potentsiaali, on arusaadav, et nõudlus loodus- ja maapiirkondade külastamise järele jätkuvalt kasvab. Sissetulekute ja jõukuse kasvades siseriiklik maaturism kindlasti laieneb. Maapiirkondades on ainulaadseid vaatamisväärsusi ja "eriliste huvidega" tururühmadele huvi pakkuvaid iseärasusi.

Eesti maapiirkondadel on selles kontekstis mitmeid jooni, mis aitavad suurendada nende potentsiaali turismi edendamiseks ja arendamiseks. Need on:

- suhteliselt lühikesed vahemaad ja suurepärane ligipääs Loode- ja Kesk-Euroopast;
- väga atraktiivsed paikkonnad maal hõreda asustusega, puhta saastamata keskkonnaga, paljude vaatamisväärsuste ja tegevustega turistidele;
- ideaalne suvekliima nii aktiivseks kui ka passiivseks puhkuseks;
- ulatuslik kvaliteetsete maanteede ja veeteede võrk, mis teeb riigi kõik osad igat liiki transpordile kergesti ligipääsetavaks;
- elementaarne, kuid hästi jagunenud turismiettevõtete ja -teenuste võrk, sh turismiinfo-keskuste võrk üle kogu Eesti, millest igal on Internetis kodulehekülg.

Selles kontekstis võib Eesti maaturismi edendamine ja edasiarendamine anda mitmesugust kasu. Nendeks on näiteks: mõju sissetulekute ja tööhõive jaotumisele üle kogu riigi; tööhõive võimalused naistele; nii otsesed kui ka kaudsed mõjud tööhõivele (hinnangute kohaselt loob iga turisti voodikoht ühe töökohta, kui kaudseid töökohti arvestada). Maaturismi eeltingimuseks on atraktiivne ja korrastatud paikkond, mis tähendab, et turism soodustab keskkonnajärelevalvet, maastikuhooldust ja head looduse majandamist. Spetsiaalsed jõupingutused turismi levitamiseks suurendavad eksporditulu ning tulude ja tööhõive ühtlasemat jaotumist riigis, aga leevendavad ka kasvavat survet Tallinnale.

Maaturismitootega seotud probleemid

Hoolimata sellest, et Eestil on turismi arendamiseks selgelt potentsiaali, tuleb selle potentsiaali realiseerimiseks lahendada veel mitmeid probleeme. Neid võib iseloomustada järgmiselt:

- i) Paljud maapiirkondade majutus- ja muud turismiettevõtted on madala tasemega ning tooted on vähe eristunud ja spetsialiseerunud. Paljud ettevõtjad ei paku vajalikul tasemel ja vajaliku mitmekesisusega teenuseid, mis teeksid Eesti maapiirkonnad atraktiivseks sihtkohaks pikema puhkuse veetmiseks.
- ii) Eesti maaturismitoode on veel suhteliselt noor ja enamikul ettevõtjatel on turismisektoris vähe oskusi ja kogemusi. Paljud talupidajad ja muud maaettevõtjad on otsustanud turismi kasuks pigem majandusliku vajaduse tõttu kui tõelisest huvist pakkuda enamiku rahvusvaheliste turgude nõudlust rahuldavaid külalislahkusteenuseid.
- iii) Eesti maaturism vajab tõhusamat turundust ja müügiendust. Paljudel turismiteenuste pakkujal on vähe oskusteavet ja rahalisi ressursse. Peale selle on paljud turismiorganisatsioonid väikesed ega oma vastastikuseks koostööks ühist platvormi.

4.10.4. Maaturismi korraldus

Nende nõrkade külgede parandamiseks ja objektiivsete üleriigiliste aluste loomiseks laenude, toetuste ja dotatsioonide eraldamiseks on vaja spetsiaalset organisatsioonilist struktuuri horisontaalse ja vertikaalse koostöö arendamiseks ja koordineerimiseks kohalikul, maakonna ja riigi tasandil. Viimastel aastatel on püütud maapiirkondades majutusteenuste osutajate tegevust paremini koordineerida ja nende koostööd korraldada.

On moodustatud mitu organisatsiooni kas oma liikmete teenindamiseks (nt Eestimaa Talupidajate Keskliit, millel on Eesti talude pansionaaditeenuste võrk) või sektori tugevdamiseks konkreetsetes piirkondades (nt "Mere" Saaremaal ja SA Lõuna-Eesti Turism) või konkreetset liiki turismi, nt ökoturismi edendamiseks, mis on kasvav nähtus (nt Eesti Ökoturismiühendus).

Hoolimata neist suundumustest oli siiski vaja moodustada üks üleriigiline maaturismi katusorganisatsioon. 2000. aasta algul asutati mittetulundusühing Eesti Maaturism. Selle eesmärk on pakkuda oma liikmetele mitteäriksel alusel teenuseid, teenindades põhiliselt majutusteenuste pakkujaid, kes on sektoris turismiettevõtete suurima ja tähtsaim rühm. Muud liiki turismiettevõtted võivad astuda assotsieerunud liikmeteks. Ehkki kõik eespool nimetatud organisatsioonid osutavad oma liikmete suuremal või vähemal määral kasulikke teenuseid ja peaksid seda jätkata, peaksid nad astuma Eesti Maaturismi assotsieerunud liikmeks, nagu mõned on ka teinud, et omada ühist platvormi dialogiks ja ühistegevuseks.

Üks põhiküsimusi maaturismi arendamisel on tagada, et turismid teeksid täiendavaid kulutusi ja ostaksid rohkem kui vaid hädavajaliku majutuse, toidu ja transpordi. Selle saavutamiseks on vaja kehtestada minimaalsed kvaliteedinõuded, muidu on turismi tulevik piirkonnas kaheldav. Vajalik on koolitus, mis õpetaks eri ettevõtjaid oma teenuseid ühendama ja selliselt komplekssemaid turismitooteid välja arendama. Eesti maaturismitoote üldise imago ja kvaliteedi parandamine nõuab kesket koordineerimist, planeerimist, prioriteetide seadmist, regulatsiooni ja kontrolli. Eesti maatoote nõuetekohane ja jätkusuutlik müügiarendus ja turundus nii siseriiklikult kui ka välismaal nõuab nimelt ühtset, kesket, professionaalset ja autonoomset organisatsiooni. Organisatsioon peaks täitma järgmisi ülesandeid:

- vajalike platvormide ja sidevõrkude loomine konsulteerimiseks ja strateegiliseks koostööks (horisontaalne ja vertikaalne suhtlemine),
- maaturismi strateegia (eelnõu, vormistatakse 2000. aasta lõpuks) põhisätete rakendamine,
- maapiirkondade majutusteenuste pakkujate andmebaasi pidamine ja korrashoidmine,
- toote täiustamine ja kvaliteedi kontroll: rakendamine koos maaturismi hindamise ja märkide omistamise süsteemiga,
- maaturismi koolitusprogrammi käivitamine ja rakendamine,
- ühtse broneerimissüsteemi rakendamine,
- mitmesuguste maaturismi turundamis- ja reisikorraldustegevuste läbiviimine,
- abi maaturismiprojektide tuvastamiseks ja eelarve koostamiseks rahastamise hankimiseks SAPARDilt ja muudelt annetajatelt.

4.11. MAAPIIRKONDADE FÜÜSILINE INFRASTRUKTUUR

4.11.1. Teedevõrk

Eesti teedevõrk koosneb riigi-, valla- ja erateedest. Riigi teedevõrku hoiab korras Vabariigi Valitsus. Vallateede hooldust rahastatakse kohalikust eelarvest ja need kannatavad riigi ebaapiisava toetuse all. Praegune erateede võrk on kujunenud välja sajandite jooksul ning kuni 1990. aastani hooldasid neid suured põllumajandus- ja metsandusettevõtted (sovhoosid ja kolhoosid). Viimase 10 aasta jooksul on neid kruusateid ebaapiisavalt hooldatud omanike puudumise, aga praegu enamasti rahapuuduse tõttu. Erateede võrku kuuluvad väikesed taluteed, mis on vajalikud talust avaliku teedevõrguni pääsemiseks. Konkreetse tee pikkus võib olla mõnesajast meetrist mõne kilomeetrini. Erateed võimaldavad juurdepääsu enamasti mitmele talupidajale, olles seega vabad teed, mille kasutamine ei ole piiratud.

4.11.2. Elekter ja side

Maapiirkondade elektrifitseerimine jõudis peaaegu lõpule aastail 1970-1975. Maareformi käigus on aga vähesed taasrajatud talud ilma elektrita. Elektriliinid vajavad aga enamasti remonti, sest tänapäeva talud tarbivad palju rohkem elektrienergiat kui 30 aastat tagasi. Pealegi vajab kaasaja tehnoloogia palju kvaliteetsemat elektrienergiat (madal pinge ja pinge kõikumine). Enamikul juhtudel on probleemideks võrgu madal pinge, ning kui võrgu sõlme pikkus ületab 600 m, võib osutada vajalikuks ehitada vahele alajaamad. Alajaamade seadmed on kallid ja olemasolevad elektriliinid võivad remonti vajada.

Viimasel aastakümnel on kiiresti arenenud mobiilsidesektor, mis katab nüüdseks peaaegu kogu riigi territooriumi. Maaelanikkonnale jääb aga statsionaarne telefonivõrk pudelikaelaks, mis piirab eriti ettevõtlust, sest traadita telefonivõrgu kasutamisel on sidekulud ligikaudu kümnekordsed. Andmesides pakub traadita telefonivõrk praegu väga aeglasi ühenduskiirusi. Internetti kasutatakse Eestis eriti linnades väga laialdaselt, nagu näitab ka hiljutine rahvusvaheline võrdlusuuring. Probleem on selles, et maapiirkonnad on tõsiselt arengust maha jäänud ja vajavad seetõttu jätkusuutlike teabevahetustingimuste sisseseadmiseks olulist toetust. See võimaldab täiustada põllumajandustoodete, eriti nišitoodete turundamist. Interneti püsiühendus on vajalik ka maaturismi sektori arendamiseks.

4.11.3. Veevarustus ja kanalisatsioon

Eesti küladele on iseloomulik väga hõre asustus – mille tulemusena majapidamiste vahemaad on 500 m – 2 km, mis muudab investeerimise ühistesse süsteemidesse küsitavaks. Tihedasti asustatud piirkondades endiste suurmajanduste keskustes on ühised veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemid olemas, ehkki paljud neist vajavad remonti, sest need on ehitatud teistsuguste majanduslike tingimuste jaoks ja on sageli vananenud.

Joogivesi on halva kvaliteediga, kui seda võetakse ülemistest veekihtidest. Hea kvaliteediga ja küllaldased veekihid on sageli 100 m sügavusel, mistõttu investering elamutesse on küllaltki suur. Veevarustus ja kanalisatsioon on aga kaasaegses talupidamises, samuti rahva terve huvides hädavajalikud.

4.12. PÕLLUMAJANDUSALANE HARIDUS JA UURIMISTÖÖ

4.12.1. Akadeemiline ja kutseharidus

Põllumajanduse ja maamajanduse alal annab akadeemilist haridust Eesti Põllumajandusülikool. Riik eraldab sellele 4 milj EUR. 1999. aastal lõpetas Põllumajandusülikooli bakalaureu-

se kraadiga 184 üliõpilast, magistrikraadiga 45 ja doktorikraadiga 8. Sel aastal võeti magistriõppesse 134 üliõpilast ja doktoriõppesse 36. Põllumajandusülikool tegeleb kõrgetasemelise haridus-, teadus- ja uurimistegevusega kõigis põllumajanduse ja maamajanduse valdkondades ning levitab uurimistulemusi praktikute seas. Põllumajandusülikooli teadustöötajatest 266 on doktorikraadiga ja 125 magistrikraadiga.

Kutseharidust pakuvad 18 kutseõppeasutust, kus õpetatakse põllumajanduse ja muude maamajanduse valdkondadega seotud erialasid. Algselt kuulusid koolid Põllumajandusministeeriumi haldusalasse, kuid viidi hiljuti Valitsuse otsusega üle Haridusministeeriumi alluvusse. Õpetatavate erialade seas on populaarsed arvutid ja arvutivõrgud, infotehnoloogia, maamõõtmine, kaubandus ja ettevõtlus, turismikorraldus ning autode ja masinate remont. Neid erialasid õppivatel noortel on tulevikus rohkem võimalusi tööd leida, sest põllumajandusliku tootmise alal tööhõive pidevalt väheneb. See on oluliselt mõjutanud ka õpilaste vastuvõttu kutseõppeasutuste põllumajanduslikele erialadele, mis on eriti vähenenud kahel viimasel aastal. 1999. aastal võeti põllumajanduse ja talumajanduse erialadele ainult 146 õpilast, sh talutöö erialale 42 erivajadusega õpilast.

Nagu 4. peatükis mainitud, on ligikaudu 6,7% töötavast vallarahvast (veidi alla 11 000) alalisel tööalal taludes. Arvestades, et keskmiselt 25 aasta järel vahetub talus peremees, oleks vaja kutseõppeasutuste põllumajanduserialadele võtta igal aastal vastu ligikaudu 500 uut õpilast. Kuid maapiirkondades elavad inimesed ei tööta ainult taludes, vaid arvestuste kohaselt on põllumajandussektoris hõivatud ligikaudu 45 000 inimest. Seega tuleks igal aastal vastu võtta ligikaudu 1800 uut õpilast. Eestis on tekkinud olukord, kus uute õpilaste vastuvõtt ei võimalda vajalikku haritud talunike järelkasvu. Selle probleemi lahendamiseks tuleb paljudes valdkondades võtta kasutusele meetmeid, mis tagaksid jätkusuutlikkuse maal. Tuleb astuda samme põllumajanduse ja maaeluga seotud erialade populaarsuse tõstmiseks, nt koolides uute erialade avamine, koolielu atraktiivsemaks muutmine, varase kutsenõustamise võimaldamine, reklaami kasutamine ja teadlikkuse parandamine.

Suureks probleemiks on ka kutsestandardite ja riiklike õppekavade puudumine paljudel erialadel. Eeltoodu takistab kutseõppeasutuste tegevust õppekavade arendamisel. Samuti on õpilastele oluline põllumajanduse eriala õppekavas ettenähtud tootmispraktika, mis toimub nii Eesti kui ka teiste riikide taludes ning põllumajandusettevõtetes.

4.12.2. Põllumajandusala nõustamine

Nõustamise toetuseks on Põllumajandusministeeriumis 1996 aastal välja töötatud põllumajandusliku nõuandeteenistuse programm. Nõuandetegevuse toetamine võimaldab tootjatel kasutada riigipoolse toetusega kõige tõhusamaid ja sobivamaid nõustajaid. Aastail 1996-1999 on nõuandetoetuse maht pidevalt suurendatud, 1999. aastal kasutas toetust 2689 põllumajandustootjat ja toetuseks maksti ligikaudu 400 000 eurot. Nõuandeteenistus sisaldab individuaal nõustamist ja grüpiüritusi.

Individuaalne nõustamine

Nõuandetoetus on rahaline abi põllumajandustootjatele nõuande ostmiseks. Üks toetuse saamise eeltingimus on, et tootja peab tasuma osa nõuande maksumusest ise. See skeem kohustab toetuse saajat vastutama nõustaja valiku ja tema ülesannete määratlemise eest. Nõustamise hinna määrab tootja ja nõustaja vaheline leping olenevalt nõustamise mahust. Maksimaalne toetustootja kohta oli 200 EUR (1999), kusjuures tootja ise pidi maksma 15% nõustamisteenus hinnast, ning täiendava dotatsiooni summa oli 400 EUR, mille hinnast 50% tasus tootja. Nõustamis valdkonnad olid (s.t 86%) loomakasvatus, taimekasvatus ja põllumajanduse ökonoomika.

Nõuandetoetuse saamise tingimuseks oli, et tootja on registreeritud ja tegeleb põllumajandusliku tootmisega vähemalt seadusega ettenähtud tööajanormi ulatuses. Toetusi maksti ka isikutele, kes tegelesid alternatiivse põllumajandustootmisega peale traditsioonilise põllumajanduse, samuti tootmise sisseadmiseks. Oli kehtestatud maksimaalselt aastas ettevõtte kohta makstav toetusesumma. Nõustamislepingud ja -aruanded vaatasid läbi maavalitsuste põllumajandusspetsialistid, kes maksid dotatsiooni nõustajatele välja.

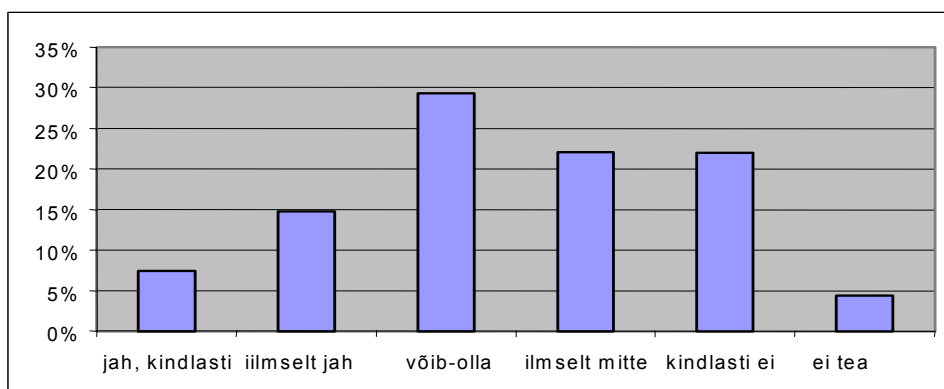
Grupinõustamine

Nõuandetoetusest ei piisa kõigi põllumajandusettevõtete individuaalseks nõustamiseks. Teadmisi võib saada ka koolitusüritustelt, kursustelt ja kirjandusest. Riik on toetanud ka selliseid üritusi. Nii maakondade kui ka riigi tasandil on toimunud üle 850 koolitusürituse keskmiselt 30-35 osavõtjaga. Valdkonnad mida tutvustati olid kvaliteetsete taime- ja loomakasvatustoodete efektiivne tootmine, seadusandlus ja alternatiivsed tegevusalad.

Tagasiside küsitlus

OÜ Maaelu Arengu Keskus on viinud juba aastaid Põllumajandusministeeriumi tellimisel läbi nõustamisalast küsitlusuuringut. Küsitluse eesmärk on selgitada nõustamisteenuste tulemusi – tootjate rahulolu taset, teadmiste paranemist ja mõju majandustulemustele. Teavet kasutatakse nõustamisteenuste kvaliteedi tõstmiseks ja nõustamisteenuse tagasisideks. Küsimustik saadetakse kõigile nõuandetoetuse skeemis osalenud tootjatele. Allpool on esitatud 1998. aasta küsitlusuuringu põhilised tulemused.

Joonis 19 Talupidajate valmisolek tasuda nõustamise eest 50%

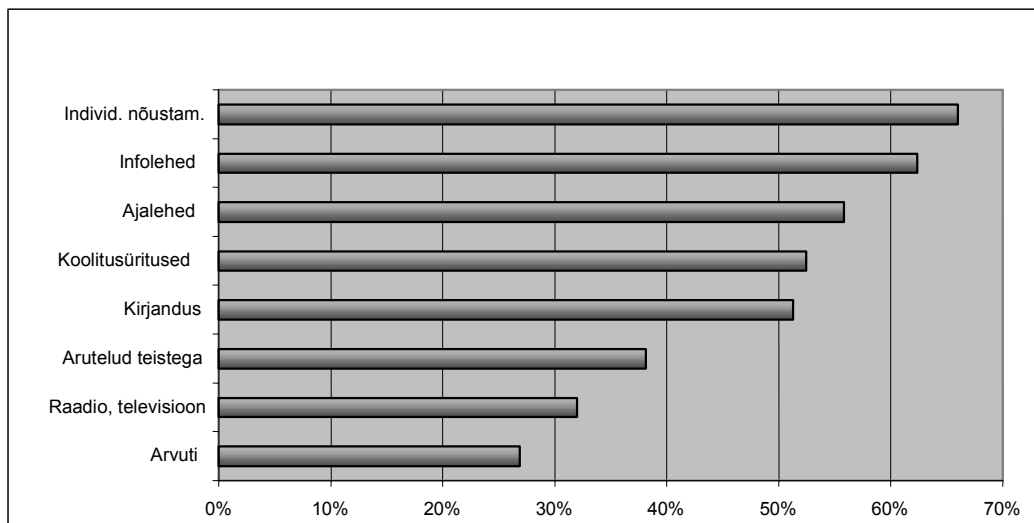

Osutatud nõustamisteenuse tasemega oldi väga rahul (89%).

- ☞ 80% arvates oli nõustamisteenus oma hinda väärt. Ent ainult 25% ütlesid, et nad oleksid teenuse eest tasunud vajaduse korral ka 50%.
- ☞ Et nõustamine oleks põllumajandustootjatele kõige sobivam, tuleb kombineerida erinevaid nõustamismeetodeid ja teabekanaleid.
- ☞ Talupidajad eelistasid saada nõuandeid vastavalt järgmisele diagrammile.

Joonis 20 Eelistatav viis nõuandeid saada

Enamikule talupidajatele eelistatavaim viis on individuaalnõustamine..

Grupinõuandemeetodeid koolitusürituste või teistega arutamise näol eelistatakse vähem. Kõige vähem soovitakse tehnoloogial põhinevat koolitust. Selline tagasiside on oluline, sest on tähtis, et tootjad ja nõustajad suhtleksid omavahel tootearenduse küsimustes, et nõustamisturg saaks kiiresti areneda ja tegutseda ilma riigipoolse rahastamiseta. Turul, kus nõuannet müüakse kaubana raha eest, on talupidaja võtmefiguur.

4.12.3. Nõustajate koolitus ja arendamine

Selleks et tagada kõrgetasemeline nõustamine, mis vastab talupidajate vajadustele, peab kõigil nõustajatel olema nii erialaste teadmiste kui ka nõustamisoskuste osas piisav ettevalmistus.

1996. aasta lõpuks kuulus registreeritud põllumajandusnõustajate nimekirja 94 äriühingut 411 nõustajaga ja 125 füüsilisest isikust ettevõtjat. Nõustamisteenuste kvaliteedi parandamiseks alustati 1997. aastal nõustajate atesteerimist. Taotlused vaatab läbi ja iga kandidaadiga vestleb komisjon, kuhu kuuluvad Eestimaa Talupidajate Keskliidu, Põllumajandustootjate Keskliidu, Konsulentide Ühingu ja Põllumajandusministeeriumi esindajad ja mis kasutab nõustamisoskuste hindamiseks ekspertide abi. Nelja aasta jooksul on atesteeritud 183 nõustajat, sh 43 on tunnustatud vanemnõustajaks. Ehkki nõuandetoetuse skeemis võivad osaleda ainult atesteeritud konsulendid, on Eestis ka palju teisi pädevaid nõustajaid.

Nõustajate professionaalsuse tõstmiseks on oluline nende pidev enesetäiendamine, selleks korraldatakse kursusi, koolitusüritusi ja infopäevi, kus nõustajad saavad esitada oma soove ja teabevajadusi. Seda ülesannet täidab osaliselt Eesti Konsulentide Ühing, mis ühendab tegevkonsulente ja nõustamise arengust huvitatud isikuid. EKÜ on olnud oluline põllumajandusnõustajate huve esindav partner ka Põllumajandusministeeriumile. Taluliitude nõuandetegvus on suunatud neile talupidajatele, kellel on õigus kasutada nõuandetoetust, samuti väiketootjatele. Nõustamislepinguid sõlmitakse ning koolitust ja nõustamisteenuseid pakutakse kõigis maakondades.

Eestimaa Talupidajate Keskliit on võtnud enda peale ka arvutitarkvara väljatöötamise talupidajatele ja nõustajatele. Integreeritud süsteemi 'Talutark' esimesed osad on juba kasutusel. Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliit pakub koolitust ja täiendõpet kahel tasandil. See koolitab maakondade liitude ja nõukogude esimehi. Maakonnaliidud omakorda koolitavad oma kohalikke liikmeid. Jäneda Õppe- ja Nõuandekeskus korraldab igal aastal kursusi ja infopäevi. Käesoleval aastal oli osavõtjate seas ligikaudu tuhat põllumajandustootjat, nõustajat ja põllumajanduskoolide õpetajat ja muid huvilisi. Jäneda Õppe- ja Nõuandekeskus on paljude rahvusvaheliste koostööprojektide partner ja on arendanud koostööd Taani, Rootsi ja Sak-

samaaga.

4.12.4. Põllumajandusalane teadustöö

Teadustöö Eesti Põllumajandusülikooli kuues teaduskonnas ja seitsmes tema koosseisus olevas teadus- ja arendusasutuses toimub sihtfinantseeritavate teadusteemade alusel. 1998. aastal oli Eesti Põllumajandusülikoolis 36 sihtfinantseeritavat teadusteemat. Eesti Teadusfondi poolt finantseeritavaid uurimisprojekte (grante) oli 119. Kõige suurema osa üldmahust (78,9 %) moodustasid põllumajandusteaduste uurimissuuna alt finantseeritavad uurimistoetused. Põllumajandusülikooli siseselt moodustasid uurimistoetuse kogusummast põllumajandusteadused 61,8% ja loodusteadused 30,3%. 1999. aastaks on eraldatud Põllumajandusülikooli sihtfinantseeritavatele teadusteemadele ligikaudu 1,4 milj eurot ja 107 uurimistoetumale Eesti Teadusfondi uurimistoetusi kogusummas ligikaudu 10 milj krooni.

Eesti põllumajanduse arendamiseks tehakse põllumajandusteaduslikke uurimistöid ka järgmistes (Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas olevates) teaduslikes uurimisasutustes:

1. Eesti Agraarökonomika Instituut;
2. Eesti Põllumajanduse Mehhaniseerimise Instituudis;
3. Eesti Maaviljeluse Instituut;
4. Jõgeva Sordiaretuse Instituut;
5. Eesti Agrobiokeskus.

1998. aastal kulutati Eestis teadusuuringute ja arendustegevuse läbiviimiseks kõigis põllumajandusteaduste valdkondades ligikaudu 3,3 milj eurot. Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas olevates eespool nimetatud teaduslikes instituutides teostatavad uurimistööd on enamikus rakendusliku iseloomuga. Teadusmahukas tootmine on saanud instituutide arengu üheks nurgakiviks. Iga instituut on spetsialiseerunud oma valdkonnale. Jõgeva Sordiaretuse Instituut viib läbi seemnetega seotud alusuuringuid. Eesti Maaviljeluse Instituut uurib muutunud tootmistehnoloogiaid. Eesti Agraarökonomika Instituut on spetsialiseerunud põllumajandusökonomika alasele uurimistööle ja Eesti Põllumajanduse Mehhaniseerimise Instituut uurib masinatehnoloogiatega täiustamist. Eesti Agrobiokeskuse teadurite viimaste aastate töö tulemusena on välja töötatud sigade ja veiste vaktsiine.

4.12.5. Kokkuvõtte hariduse ja teaduse olukorrast

Akadeemilist ja kutseharidust pakuvad Eestis Eesti Põllumajandusülikool ja ligikaudu 18 kutseõppeasutust. Tööhõivevõimaluste vähenemine maapiirkondades on oluliselt mõjutanud õpilaste vastuvõttu põllumajanduslikele erialadele. Selleks, et olla valmis rakendama Euroopa Liidu ühtset põllumajanduspoliitikat ja vastavalt euronõuetele Eesti põllumajandusliku tootmist ümber korraldama, on vaja viia läbi täienduskoolitust tegevतालunikele. Suuremaid tegevusi nõuab ka põllumajanduse ja maaeluga seotud koolituse populariseerimine. Tuginedes olemasolevatele kogemustele on vajalik Võrumaa Kutsehariduskeskuses koostöös Põllumajandusministeeriumi ja Eestimaa Talupidajate Keskliiduga välja töötada talunike pädevuskoolituse programm.

Tööpuuduse pideva kasvu pidurdamiseks maapiirkondades ja linnadesse kulgeva sisemigratsiooni piiramiseks tuleks põllumajanduse ja maaeluga seotud täienduskoolitus ja ümberõpe lülitada täiskasvanuhariduse riiklike prioriteetide hulka.

Eesti on välja arendanud põllumajandusalaste nõustamisteenuste programmi, mille põllumajandustootjad on hästi vastu võtnud. Programmi arendamiseks on vaja teha edasisi jõupingutusi, et see saaks toimida ilma riigipoolse rahastamiseta. Tõendid näitavad, et talupidajad

eelistavad kõige rohkem saada individuaalkonsultatsioone ja kõige vähem tehnoloogial põhinevat koolitust.

Ja lõpuks on Eestil ka Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas tegutsevate põllumajanduslike uurimisasutuste võrk ja Eesti Põllumajandusülikool, mis annab põllumajanduse ja maa-majanduse alast akadeemilist haridust. Need tegelevad põhiliselt rakendusteadusega

5. ÜLEVAADE VARASEMATEST TÄHTSAMATEST TEGEVUSTEST JA HINNANG NEILE

Välisabi toel toimunud varasemad tegevused:

- * Euroopa Liit: Phare programm 1996-1999 - hõlmab tegevusi järgmiste EL Phare programmide raames: ES9610, ES9611, ES9621 ja ES 9803
- * Euroopa Liit – SPP programm
- * Maailmapanga põllumajanduslaenu projekt
- * Doonorprogrammi kava – muude annetajate poolt rahastatud programmid, mida on kirjeldatud 1. lisas

Täielikult kohalike vahenditega läbiviidud tegevusi käesolev ülevaade ei kajasta.

5.1. EUROOPA LIIT: PHARE PROGRAMM

Põllumajandus - programm nr ES 9610

Eelarve 1 milj eurot, millest 999 427 eurot on lepingutega kaetud ja 89% kasutatud.

- * Abi ühinemiseelseks planeerimis- ja poliitikaalaseks nõustamiseks – 133 245 EUR – lõpule viidud.
- * Toiduainete kvaliteedi ja kontrolli võrk – 76 300 EUR – lõpule viidud.
- * Veterinaar- ja Toiduinspeksiooni arendamine – 399 905 EUR – lõpule viidud, makstakse viimaseid arveid.
- * IT hange toiduainete kvaliteedi ja kontrolli võrgule – 390 550 EUR – lõpule viidud.

Maareform - programm nr ES 9611

Eelarve 2 milj eurot, millest 1 883 200 eurot on lepingutega kaetud ja 81% on kasutatud.

- * Infosüsteem maareformi ja maakasutuse seire tarbeks – 246 935 EUR – lõpule viidud.
- * Maainfosüsteemi strateegia ja kavandamine – 266 750 EUR – lõpule viidud.
- * Toetus maareformi kiirendamiseks – 430 000 EUR – lõpule viidud.
- * IT hange maainfosüsteemile – 856 315 EUR – lõpule viidud.

Regionaalareng: põllumajandus - programm ES 9621

Eelarve 2 milj eurot, millest 1 610 306 eurot on lepingutega kaetud ja 47% on kasutatud.

- * Põllumajanduse kapitalitoetuste süsteem – 150 000 EUR – lõpule viidud.
- * Põllumajandusministeeriumi institutsionaalne tugevdamine – 02/2000.
- * Mikrokrediitide süsteem – 08/2000.
- * Poliitikaalane nõustaja – lõpule viidud.
- * IT hange põllumajandusregistrile – sõlmitakse lepinguid.
- * Toiduainete kvaliteedi ja kontrolli alane infovõrk – sõlmitakse lepinguid.

* Maaturism, alternatiivsete tegevuste arendamine ja maakasutuspoliitika – 4/2000.

* Põllumajandushoonete ülevaatus – sõlmitakse lepingut.

Põllumajandussektori moderniseerimine - programm ES 9803

Eelarve 2,857 milj eurot, millest 1 092 936 EUR on lepinguga kaetud ja 3% on kasutatud.

* Põllumajanduse infosüsteem – leping sõlmitud.

* Fütosanitaarkontrolli teenistus.

* Kalandussektori ettevalmistamine ühinemiseks.

5.1.1. Valitud tegevused varasematest EL Phare programmidest

Põllumajandusministeeriumi ja selle allüksuste tugevdamine

Selles komponendi raames on eelkõige toetatud üldpoliitiliste välisnõustajate ja spetsiifiliste valdkonnaekspertide abi näol. Nendeks projektideks on "Projektijuhtimisüksus ja muu toetus Põllumajandusministeeriumile" (ES-9506.02.01 – lõpp oktoober 1998), "Põllumajandusministeeriumi poliitiline nõustamine" (ES-9403.03.03, ES-9610.01.01 – lõpp detsember 1998), "Toetus Põllumajandusministeeriumi institutsionaalseks arendamiseks ja ühinemisega seotud tegevusteks" (ES-9621.02) ja "Põllumajandusministeeriumi vanem poliitiline nõustaja" (ES-9621.02). Abi on antud ka Phare projektide koordineerimisel ja Maailmapanga põllumajanduslaenu administreerimisel. Praegu käimasoleva institutsionaalse arendamise projekti ülesandeks on täiustada ministeeriumi administratiivsüsteeme, koolitada töötajaid ja anda ekspertabi erinevates valdkondades (projekt kestis kuni 2000. a. veebruarini). Ministeeriumile anti ekspertabi Euroopa Liiduga ühinemise küsimustes.

Põhitulemused: Euroopa Liiduga ühinemise küsimustes on antud väärtuslikke nõuandeid, samuti on tõstetud Põllumajandusministeeriumi haldussuutlikkust.

Nõuandeteenistus

Nõustamisteenuste projekt (ES 9302.01.02, ES-9402.02, ES-9403.03, ES-9506.02) viidi läbi oktoobrist 1995 kuni märtsini 1998. Vahetult enne projekti algust loodi Põllumajandusministeeriumis vastav tugiüksus. Projekti käigus pandi alus põllumajandusnõustajate süsteemile ja loodi nõuandefond, kust kaetakse osa talunike nõuandeteenuse kuludest. Seda projekti toetas ka Briti Know How Fond. Tehti ettevalmistustööd Maailmapanga laenu nõuandekomponendi jaoks ja käivitati doteeritud eranõustamisteenused. Aastatel 1996-1997 organiseeriti ulatuslik üldsuse teavitamine ja korraldati hulgaliselt koolituskursusi. Põllumajandusnõustajaid, Jänedä Öppe- ja Nõuandekeskuse töötajaid ja ministeeriumi tugiüksuse liikmeid koolitati kogu projekti vältel erinevates nõustajale vajalikes valdkondades.

Doteeritava eranõustamisteenistuse süsteemi kohaselt maksab talupidaja osa konkreetse nõustamislepingu maksumusest. Seda algset 10%-list osalust suurendatakse aasta-aastalt, nii et 2005. aastaks peaks teenuse ostja katma kulud 100%-liselt.

Põllumajandusnõustajad on ühendatud katusorganisatsiooni, Eesti Konsulentide Ühingu alla, mis on Põllumajandusministeeriumi ja põllumajandustootjate vaheline ühenduslüli. Organisatsiooni algatusel alustati 1996. aastal nõutajate atesteerimist, mille tulemusena riiklikus süsteemis rahastatakse ainult atesteeritud nõustajate teenuseid. Organisatsioon osaleb ka riiklike nõustamisstrateegiate väljatöötamisel.

Põhitulemused: Töötati välja põllumajandusalane nõustamissüsteem ja süsteem talupidajate nõustamiskulude katmiseks.

Põllumajanduslik keskkond

Projekt "Põllumajandusliku keskkonna arendamine Eestis" (ES 9507.03.01.001) viidi läbi 1999. aasta augustist detsembrini.

Selle projekti üldeesmärk oli aidata Eesti Põllumajandusministeeriumil töötada Eestile välja põllumajandusliku keskkonna programm.

Projekti konkreetseteks eesmärkideks oli teha üksikasjalikud ettepanekud:

Riiklik põllumajandusliku keskkonna programm, mis oleks vastavuses EL õigusaktide nõuetega, nimelt peagi vastuvõetava maapiirkondade arendamise määrusega, sh ettepanekud, mis puudutavad:

programmi üldist struktuuri;

üksikasjalikke põllumajandusliku keskkonna meetmeid;

nendega seotud koolitus- ja teabeprogrammi;

halduskorraldust, sh kontrolli, järelevalvet ja hindamist;

finantsalaseid ja õiguslikke kaalutlusi;

põllumajandusliku keskkonna programmi pilootprojekti, mida saaks ellu viia kahes Eesti täiesti erinevas piirkonnas.

Kõik tegevused viidi läbi kohalike ja välisekspertide partnerluses. Ühine igapäevatöö hõlmas ulatuslikke konsultatsioone Põllumajandusministeeriumiga. Ettepanekute väljatöötamine riiklikule põllumajandusliku keskkonna programmile hõlmas ka laiapõhjalisemaid konsultatsioone väljaspool Põllumajandusministeeriumi ning abi üldise teadlikkuse tõstmiseks Eesti põllumajandusliku keskkonna poliitika ja praktika suhtes. Projekti käigus konsulteeriti täiendavalt üle 150 huvigrupiga.

5.1.2. Programm ES 9610

- Veterinaaria- ja Toiduinspeksiooni arendamine (ES-9610.01.01). Projekti käigus nõustati inspeksiooni sisemise töökorralduse poole pealt, piirikontrolli töö tõhustamise küsimustes, ja koolitati välja inspektoreid veterinaar- ja toidukontrolli küsimustes. Lisaks inspeksioonile saavad projektist abi ka Põllumajandusministeeriumi veterinaaria- ja toiduosakond ja Veterinaar- ja Toidulaboratoorium.
- Ühtse toidukontrolli infosüsteemi arendamise projekt (ES-9610.01.01), mille käigus teostati süsteemanalüüs kõigi asutuste lõikes, mis on seotud toidukontrolliga ning projekti teise faasina varustati need üksused vajaliku riistvaraga. Kolmanda etapina on plaanis välja töötada tarkvara, mis võimaldab kõigil asutustel vahetada infot toiduohutuse-alaste häireolukordade kohta.

5.1.3. Programm ES 9611

Maareformi kiirendamine

Kolm Phare ekspertabi projekti 1996. a. Phare rahvuslikust programmist olid suunatud Riigi Maa-ametile ja nende ühiseks üldiseks eesmärgiks oli maareformi kiirendamine ja Maa-ameti enda struktuuride ja infosüsteemide parandamine. Projektide nimetused olid "Maareformi kiirendamine ja maasektori ettevalmistamine Euroopa Liiduga ühinemiseks" (ES-

9611.01.01), "Maainfosüsteemi väljaarendamine" (ES-9611.01.01) ja "Infosüsteemi väljaarendamine maareformi ja maakasutuse seireks" (ES-9611.01.01). Kõik projektid algasid 1997. a. hilissügisel ja lõppesid 1999. a. esimesel poolel. Nende projektide tulemused olid:

- maainfosüsteemide strateegia;
- tehniliste vahendite nimekiri ja kirjeldused;
- munitsipaalinfosüsteem, mis sisaldab andmeid maasihtotstarbe ja maksustamishindade kohta;
- analüüs maareformi käigu ja takistuste kohta, ettepanekud nende takistuste kõrvaldamiseks;
- Maa-ameti tugevdamise kava ja koolitusprogramm;
- analüüs Eesti maa-alase seadusandluse vastavuse kohta EL nõuetele.

Eraldi projekti raames osteti 1998-1999 Maa-ametile maainfosüsteemi juurutamiseks infotehnoloogiat.

Põhitulemused: Selle tulemusena selgitati välja maareformi põhiprobleemid ja tehti ettepanekuid selle kiirendamiseks. Arendati välja ka infosüsteemid, mis aitaksid reformiprotsessi kiirendada.

5.1.4. Programm ES 9621

Maapiirkondade rahastamine

Selles valdkonnas on rakendatud kolm projekti, millest esimese nimetus oli "Maapankade laenuametnike koolitus" (ES-94.02.01). Projekt algas 1997. aasta sügisel ja lõppes 1998. aasta juulis. Selle projekti sihtgruppi kuulusid kommertsbankade laenuametnikud, Maaelu Laenu Tagamise Sihtasutuse ja Põllumajanduse ja Maaelu Krediteerimise Fondi töötajad ning põllumajandusnõustajad. Koolitus viidi läbi 1988. aasta veebruarist juulini 6 eri moodulina.

Põhitulemused: Kommertsbankade ametnikud, Maaelu Laenu Tagamise Sihtasutuse ja Põllumajanduse ja Maaelu Krediteerimise Fondi töötajad oskavad nüüd eraldatud vahendeid paremini hallata.

Teine projekt toetas kapitalitoetuste süsteemi väljatöötamist ja juurutamist (ES-9506.02.01, ES9621.02.01). Projekt algas 1997. a. suvel ja kestis 1,5 aastat. Selle aja jooksul koolitati põllumajandusnõustajaid ja sõltumatuid eksperte kapitalitoetuste taotluste ja äriplaanide koostamiseks ning maakondade ametnikke taotluste hindamiseks. Abistati ka 1998. a. kapitalitoetuste dokumentatsiooni ettevalmistamisel.

Põhitulemused: Valitsus võttis selle tulemusena vastu kapitalitoetuste süsteemi. 1998. aastal eraldati riigieelarvest 3,3 milj eurot ja 1999. aastal 4,7 milj eurot.

Kolmas projekt, mikrokrediitide süsteemi väljatöötamine (ES9621.02) algas veebruaris 1999 ja kestis 2000. a. juulini. Projekti ülesandeks oli uudse, väikeste krediitide andmise süsteemi väljatöötamine kasutades olemasolevaid hoiu-laenuühistuid. Mikrokrediidi süsteem on mõeldud alternatiivse laenusaaamise võimaluse loomiseks maapiirkondades, kus kommertsbankade poolsed tagatisnõuded ei ole üldjuhul täidetavad. Süsteem kavatakse katseks juurutada 3-s hoiu-laenuühistus, tutvustada seda seejärel laiemalt ja anda nõu süsteemi juurutamiseks teistes hoiu-laenuühistutes. Esialgne krediidiressurs on ette nähtud 1999. a. riigieelarvest.

Põhitulemused: Phare projekti tulemusena on käivitatud mikrokrediidi süsteem. On välja arendatud haldusraamistik mikrokrediidisüsteemi haldamiseks ning võimaldatud hoiu- laenu- ühistutele süsteemi alalhoidmiseks juhendamist ja koolitust.

Maaturismi, muude alternatiivsete majandustegevuste ja maakasutuspoliitika arendamine

Aastail 1998-2000 toimus järgmiste komponentidega projekt ES 9621/0201:

- Maaturismi komponent hõlmas maaturismi strateegia ja alalise koolitusprogrammi väljatöötamist ja maaturismi arendamise käsiraamatu avaldamist. On moodustatud sektori edasise arendamise eest vastutav organisatsioon (vt maaturismialast punkti 5. peatükis).
- Alternatiivsete majandustegevuste arendamine hõlmas uurimistööd kõigi tegevuste kohta, millega Eestis saaks edukalt tegelda ja millel on olemas nii sise- kui ka välisturg. Koostatakse käsiraamat alternatiivsete põllumajandusliku tootmise valdkondade ja muude tegevuste kohta maapiirkondades, sh hinnang nende tegevuste majandusliku efektiivsuse kohta.
- Maakasutuspoliitika hõlmas soovitude koostamist maakasutuse korraldamiseks, kavandamiseks ja tzoneerimiseks. Projektiga võeti Põllumajandusministeeriumis kasutusele geoinfosüsteemid ja loodi alused edasiseks tzoneerimiseks eri otstarvetel.

Käimasolevad projektid:

Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Keskuse varustamine infotehnoloogia vahenditega (ES-9621.02.06), mille käigus on juba soetatud arvuteid ja servereid nii keskusesse kui ka maakondades asuvasse maaparandusbüroodesse ja teistesse ministeeriumi haldusalas olevatesse asutustes. Kavas on veel vajaliku tarkvara ost ja arendus ning koolitus.

5.1.5. Programm ES 9803

Lisaks struktuurifondideks valmistumise projektile on PHARE 1998. aasta eelarvest rakendatud/rakendamisel kaks projekti:

- Põllumajandusliku infosüsteemi arendamine (ES-9803.01.01), mille käigus arendatakse põllumajandusstatistika ja –arvestusega seotud süsteeme: FADN – talude raamatupidamisandmete võrk, EAA – majandusaruandlus põllumajanduses, MIS – turuinfosüsteemid).
- Fütoanitaarse kontrolli tugevdamine (ES-9803.01.02), mille põhirõhk on Taimse Materjali Kontrolli Keskuse laboratooriumide kaasajastamisel.

5.1.6. Phare struktuurifondideks valmistumise eriprogramm (SPP)

PHARE SPP (ES 9803.04) SAPARDi-komponendi eesmärk on parandada Eesti suutlikkust SAPARDi programmi rakendada.

Konkreetseks eesmärgiks on olnud arendada programmile välja konkreetne raamistik, mis võimaldaks Eestil kohe SAPARDist abi saada.

Selleks on viidud või viiakse läbi järgmisi tegevusi:

Euroopa Põllumajanduse Arendus- ja Tagatisfondi (EAGGF) kasutamise, finantskontrolli ja haldamisega seotud EL määruste vastuvõtmine.

Sektoritevahelise ja integreeritud maaelu arengukava koostamine prioriteetsete meetmetega ja kava eelhindamine.

Juhendi ja rakenduspakettide koostamine SAPARDi rakendamiseks.

Pilootprojekti käigus katsetatud struktuuride ja kordade väljatöötamine.

Infosüsteemi väljaarendamine tööks taotlustega, järelevalveks ja kontrollimiseks ning finantsjuhtimise väljaarendamiseks ja rakendamiseks.

Ametnike ja spetsialistide koolitus kõigil tasanditel programmi ettevalmistamiseks ja haldamiseks.

Programmi käigus on mitu EL lühiajalist eksperti ja vahetuseksperti andnud Põllumajandusministeeriumile ja Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Keskusele SAPARDi programmi haldamiseks valmistumisel kasulikke järgmisi ekspertteadmisi:

- * maaelu arengukava koostamine (ES 9803.04.0004, 0005, 0006);
- * maaelu arengukava eelhindamine (ES 9803.04.0007 - vahetusekspert);
- * raamatupidamiskorra väljatöötamine (ES 9803.04.0007 - vahetusekspert);
- * sisekontrolli, paikse ja järelekontrolli süsteemi väljatöötamine (ES 9803.04.0007 - vahetusekspert);
- * dokumentide, nt taotlusevormide ja äriplaanide väljatöötamine (ES 9803.04.0007 - vahetusekspert).

Phare SPP maapiirkondade pilootprojekt

PHARE SPP maapiirkondade pilootprojekt (ES 9803.04.0001) on käivitatud selleks, et arendada vajalikke oskusi programmitööks, projektijuhtimiseks ning finantsjuhtimiseks ja kontrollimiseks SAPARDi/struktuurifondide raames, samuti toetada Lõuna-Eesti piirkonna majanduslikku arengut mittetraditsiooniliseks tootmiseks taludes ja maapiirkondade mitmekesistamiseks mõeldud investeerimistoetuste kaasfinantseerimise teel. Projekt käivitus 1999. aasta septembris ja selle lõpuleviimine on kavandatud 2001. aasta alguseks. EL poolt kaetav osa kulutustest on 750 000 eurot.

On läbi viidud või viiakse läbi järgmised tegevused:

- kriteeriumide, kordade ja menetluste ettevalmistamine maaelu arenguprogrammi rakendamiseks;
- haldustöötajate, nõustajate ja abisaajate koolitamine;
- projektide hindamine, rahastamine ja kontrollimine taludes pilootprojekti läbiviimiseks.

30. juuniks 2000 olid maakondade komisjonid vaadanud läbi 99 toetusetaotlust, kiitnud neist 91 heaks toetuse määramiseks ja keeldunud investeerimistoetuse andmisest 8-le. Koolitustoetust taotles 39 kandidaati, kelle taotlused kiideti kõik heaks. Lepingu üldsummast 640 000 eurot on 128 000 eurot juba kohustustega seotud.

Phare SPP tehnilise abi projekt

Projekti (ES 9803.04.0009) üldeesmärk on olnud selgitada välja, hankida ja hallata SPP meetme SAPARDi rakendamiseks vajalikku tehnilist abi. Projekti rakendab Eesti Konsulentide Ühing tihedas koostöös Põllumajandusministeeriumi ja Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Keskusega. Projekt käivitus 2000. aasta juulis ja viiakse lõpule 2001. aasta algul. Kulutuste kogusumma selle projekti raames on 137 500 eurot.

Ekspertabi antakse järgmistes valdkondades:

- Toiduainetetööstuse (sh kalandussektori) praegused vajadused ja prioriteedid

- Talutehnoloogia, hügieen ja loomade heaolu taludes
- Maainfrastruktuur
- Põllumajandusliku kutsehariduse vajaduste hindamine
- Talude masinavajaduste uuring
- Taluehitiste uuring
- Maaparandusstrateegia
- Maakondade põllumajandussektori arengukavade võrdlev analüüs
- Üksikprojektide haldusalane ja logistiline ettevalmistamine ja äriplaani koostamine
- Ärinõustajate koolitusmetoodika ja järelevalve ettevalmistamine
- IT tehniliste spetsifikatsioonide ja PA andmebaasi programmide koostamine
- Paikse kontrolli korra koostamine
- Äriplaani hindamismetoodika koostamine
- Raamatupidamise korra koostamine
- Suhtekorralduskava koostamine
- Käsiraamatu koostamine
- Sisekontrolli ettevalmistamine
- Tippjuhtkonna poolse järelevalve ettevalmistamine
- Kontrollvalimi ettevalmistamine
- Maksete korra ettevalmistamine
- Arendusjuhendi koostamine
- Ametijuhendite koostamine
- Töölevõtu- ja koolituskavade koostamine
- Eeskirjade eiramise korral toimimise korra koostamine
- Riskihindamismetoodika koostamine
- Hangete korra koostamine
- Kontrollimiste kontroll-lehtede koostamine

Phare SPP muud teenused

Ülesande (ES 9803.04.0008) üldeesmärgiks on olnud korraldada Eestis SPP programmi raames koolitusüritusi, seminare, vastastikuseid külaskäike, tõlkimist ja trükiste avaldamist. Hollandi Majandusinstituut on osutanud neid teenuseid kokku 100 000 euro ulatuses. Projekt käivitus 2000. aasta veebruaris ja on kavandatud lõpule viia 2001. aasta algul.

SAPARDi komponendi raames on viidud või kavatsetakse läbi viia järgmisi tegevusi:

EL põhikursuse seminarid

seminaris SAPARDi ja PRIKi haldamise kohta

klienditeeninduse ja suhtlemiskoolitus

juhtimis- ja suhtlemiskoolitus, millele järgneb vahetuskülaskäik Austriasse

sisekontrolli koolitus, millele järgneb vahetuskülaskäik Hollandisse

Oracle'i programmeerimise koolitus, millele järgneb vahetuskülaskäik Hollandisse

kontrolliametnike seminar dokumentide ja menetluste kohta
seminar põllumajandusnõustajatele dokumentide ja menetluste kohta
infoseminarid potentsiaalsetele abisaajatele
Interneti kodulehekülje koostamine
dokumentide toimetamine ja trükkimine

5.2. MAAILMAPANGA PÕLLUMAJANDUSLAEN

Laenuprojekt nr 3983 EE (laen 22 miljonit Saksa marka) käivitati 1995. aastal 40 132 000 Saksa marga suuruse uldeelarvega. Laenuvahendite tegelik kasutamine algas 1997. aasta suvel. 1999. aasta lõpuks, projekti kestuse esimese poolega, oli kasutatud 24,96 milj DEM, sellest 12,96 milj DEM laenuvahendeid. Projekt kestab 2001. aasta lõpuni.

Laenuprojektile on viis komponenti – maareform, maaparandussüsteemide taastamine, keskkonnakaitse, nõuandeteenistus ja toidu-veterinaarkontroll. Projekti on kaasatud nii Keskkonnaministeeriumi (maareform ja keskkonnakaitse) kui ka Põllumajandusministeeriumi, samuti Rahandusministeeriumi (maksed) allasutused. Põllumajandusministeeriumis on moodustatud projekti juhtkomitee ja rakendusüksus. Oluliseks tuleb pidada kogemust mitme finantseerimisallika üheaegsest rakendamisest, süsteemi detsentraliseerimisest, piiratud ressurssidega projektijuhtimisest (kolmeliikmeline projekti rakendusüksus ministeeriumis) ja ametkondadevahelisest koostööst (kolm ministeeriumit).

5.2.1. Maareform

Komponendi raames planeeriti katastrimöödistamised eeskätt projekti maaparandustöödega kaasatud aladel (kuni 150 000 hektarit). Projekti raames planeeriti algselt ka geodeetilise põhivõrgu lõpetamine, kuid eelarvevahendite ebapiisavuse tõttu selleks laenu raha ei kasutata. Maaparanduskomponent käivitati juba 1995. aastal, kuid maareformi raames sõlmiti esimesed lepingud alles 1997/1998, mistõttu on kasutatud ainult 6% kavandatud vahenditest. Eelarve seda osa on vähendatud ja tõenäoliselt vähendatakse veelgi. Koostöös EL Phare projektiga Maa-ameti haldamise alal tehti ettepanekuid seadustes maareformiga ja maakorraldusega seotud muudatuste tegemiseks. Need muudatused on põhiosas rakendatud ja nende mõju peaks ilmnema 2000. aastal.

5.2.2. Maaparandus

Eesmärgiks oli taastada süsteemide töövõime ca 60 000 hektaril, kaasates kohalike maaparandus- ja veeühistute kaudu ka maaomanikud ja kasutajad. 1999. aasta lõpuks oli kasutatud 13,7 milj DEM ehk 80% eelarvest. Loodetust paremate tulemuste tõttu (kaetud on juba üle 70 000 ha) eraldati komponendile laenureservide arvelt täiendavaid vahendeid. Koostöös Hollandi riigi abiprogrammiga IDLDP lülitati maaparandustegevuste hulka ka maakorraldus ning ehitustegevusi laiendati muude infrastruktuurielementide rekonstrueerimisele (kohalik teedevõrk). Projekti käigus välja kujunenud organisatsioon on tugev alus edasistele SAPARDi raames rahastatavatele arendusprojektidele (seda komponenti SAPARDisse kahjuks ei lülitatud, lootes laenuprojekti jätkumisele). Samal ajal tuleb juba alustatud tegevusi jätkata – suurem osa Eesti maaparandusega hõlmatud maadest (kokku kuni 640 000 ha) tuleks iga 10 aasta järel taastada. Maareformi ja keskkonnakaitse komponenti ei tohiks tulevastes tegevustes teineteisest lahutada, vaid probleemid tuleks lahendada kõiki vajalikke tegevusi

hõlmavate lepingutega – mõned äriühingud on osalenud nõustamisteenuste vähempakkumistes edukalt kõigi kolme projektkomponendi raames.

5.2.3. Keskkonnakaitse

Põhieesmärk on maaparandustegevuste keskkonnaseire, milleks hangiti laboritehnikat. Seireprogrammist toetatakse valitud objekte ja see hõlmab inseneritööde ja ehituse alaseid mitteriiklikke organisatsioone aasta jooksul pärast objektide lõpuleviimist. Selle komponendi raames on kasutatud kokku 1,16 milj DEM (95% hinnangulisest kogusummast).

5.2.4. Põllumajandusalane nõustamisteenistus

Sellele loodi alus juba mitme varasema EL Phare ja kahepoolse abiprogrammiga. On atesteeritud 170 põllumajandusnõustajat, kes võivad nõustada talupidajaid väga mitmesugustes küsimustes. Nõustajatele on seatud sisse täiendõppesüsteem, mis hõlmab nii professionaalseid nõustamistevõusi kui ka koolitust konkreetsetel teemadel. 83% selle eelarvest on kasutatud, sh ainult 33% laenuvahenditest – põhiliselt EL Phare vahendite kasutamise tõttu 1998. aasta kevadeni. Nõustamisteenus on vaja säilitada, tagamaks piisaval arvul kvaliteetseid projekte SAPARDi finantsvahendite kasutamiseks; nõustamisteenistus aitab oma tõhusa infolevitamissüsteemiga ka Euroopa Liiduga ühinemise käigus mitmeid nõudeid täita.

5.2.5. Toidu- ja veterinaarkontroll

Selle komponendi eesmärgiks on tagada tõhus ja kaasaegne toidu- veterinaarkontrollisüsteem, mis võimaldab kaitsta meie tarbijaid ebakvaliteetse toodangu impordi eest ja samas tagada meie tootjale võimalus oma toodangu müügiks EL ja kolmandate riikide turgudele. Lisaks laboritehnika hankimisele on kavas 2000. aastal läbi viia suur koolitusprojekt. 1999. aasta lõpuks oli komponendist kasutatud juba 3,62 milj DEM (152% algsest kavast). Selle meetme kulutused on ületanud algse eelarve suures osas seepärast, et riik hakkas rahastama konkreetseid analüüse, mida varem rahastasid talupidajad. Investeeringute edasine rahastamine on vajalik süsteemi tehnilise taseme säilitamiseks.

5.3. *METSANDUSALASED UURIMIS- JA ARENDUSPROJEKTID*

Metsanduse arenguprogrammi raames käivitati Metsaameti poolt rida uuringuid. Olulisemad neist on järgmised:

- EC1. Metsanduslike kaitsealade võrgu inventeerimine ja väljaarendamine. Eesmärgiks on tõsta range kaitse all olevate metsaosade pindala 4 %-ni metsade kogupindalast. Projekti välitööd on seni läbi viidud poolte maakondade metsades. Töö jätkub koostöös Taani ekspertidega.
- EC2. Bioloogilise mitmekesisuse strateegia väljaarendamine tulundusmetsades. Lähieesmärgiks oli koostada juhendmaterjal metsade säästlikuks majandamiseks ning bioloogilise mitmekesisuse kaitseks, samuti koolitada metsandusliku tegevuse planeerijaid, tagamaks, et kõik metsamajanduskavad arvestaksid loodus- ja keskkonnakaitse huve. Projekti lõpparuanne - Bioloogilise mitmekesisuse strateegia tulundusmetsades, valmis 1998 aasta juunis.
- EC3. Säästliku metsanduse kriteeriumide ja näitajate süsteemi väljaarendamine. Esialgsed kriteeriumid ja näitajad määratakse üleeuroopaliste kriteeriumide ja näitajate alusel. Maaametil on kavas integreerida säästliku metsanduse ja metsanduslike õigusaktide täitmise hindamiseks vajalikud näitajad uude säästliku metsanduse infosüsteemi.
- Seoses okas- ja lehtpuuseemne defitsiidiga ja vajadusega tagada EL nõuetele vastava seemne- ja istutusmaterjali olem nii uuendusraie lankide uuendamiseks kui kasutusest väl-

- jalangenud põllumajandusmaade metsastamiseks alustati 1998. aastal metsaseemne varu loomisega;
- Seoses metsamaterjalide turul kehtimahakkavate keskkonnanõuete karmistumisega on Metsaameti eestvõttel koos mitmete ametkondade ja huvigruppidega käivitatud metsa sertifitseerimise standardi väljatöötamine heas koostöös Soome Põllu- ja Metsaministeeriumiga.

Osad eelpoolnimetatud Keskkonnaministeeriumi ja Metsaameti tegevustest moodustavad hea platvormi Eesti Vabariigi maaelu arengukava edasiarendamiseks metsanduslike abinõude osas tulevases Keskkonnaministeeriumi ja Põllumajandusministeeriumi koostöös.

5.4. VÄLISABI PROJEKTID KALANDUSSEKTORIS

FAO “Abi kalapüügiseadusandluse ja kalanduspoliitika läbivaatamisel”, juuli 1995 – aprill 1996 57 tuh. USA dollarit, eestipoolne osalus Kalakapitalist oli 15 tuh krooni. FAO eksperdid analüüsisid kriitiliselt Eesti kalandusalaseid õigusakte ning kalanduspoliitikat. Projekti aruandes ning soovitustes on antud väärtuslikke näpunäiteid kalapüügiseaduse viimiseks vastavusse kalandusvaldkonna põhiliste rahvusvaheliste nõuetega, k.a. tähtsamate EL nõuetega. Keskkonnaministeeriumi kalanduse osakond on korduvalt kasutanud FAO ekspertide aruannet kalapüügiseadusesse muudatuste tegemisel ning uue kalapüügiseaduse väljatöötamisel.

Taani tehniline abi kalandusadministratsiooni tugevdamiseks 1997-1998, 2,3 miljonit krooni Taani tehnilise abi programm Eesti kalandusadministratsiooni tugevdamiseks seoses Eesti tulevase liitumisega Euroopa Liiduga nägi ette pikaajalise eksperdi kohalviibimise Eestis Keskkonnaministeeriumi kalanduse osakonnas. Analüüsi kalandusega seotud funktsioonide jaotumist Eesti Vabariigis ning Keskkonnaministeeriumi kalanduse osakonnas. Selle tulemusena tõhustati infovahetust ja koostööd teiste ministeeriumidega ning optimeeriti tööjao- tust kalanduse osakonna sees. Koguti ning analüüsi andmeid kalanduse arengukava koostamiseks, töötati välja arengukava kontseptsioon ja struktuur.

PHARE projekt tehniline abi kalamajanduse tõhustamiseks ja õigusaktide lähendamiseks 1997 – 1998

Eelarve 860 tuh krooni, PHARE Portugal (Megapesca) ja Iiri (Coilte; Agriconsulting Temporary Association)

Tulemused: PHARE tehniline abi ja nõuanne Eesti kalandussektori seadusandluse lähendamiseks EL-i omale oli eriti õigeaegne seoses tulevaste liitumisläbirääkimiste kalanduse peatüki sõelumiseks ettevalmistamisega. Paralleelselt sellega andis projekt suure panuse uue kalapüügiseaduse eelnõu kriitilisel läbivaatamisel. Projektiga pandi ka alus tänapäevase kalandusstatistika süsteemi loomisele Eestis: töötati välja sellise süsteemi põhimõtteline projekt ning programmeeriti süsteemi mõned tähtsad komponendid.

6. PÕLLUMAJANDUSE JA MAAELU ARENGU STRATEEGIA

6.1. SISSEJUHATUS

Raamistiku Eesti maapiirkondade probleemide ja võimaluste üksikasjalikuks uurimiseks ja sobiva strateegia väljatöötamiseks annavad põllumajanduse ja maamajanduse sotsiaalmajanduslik iseloomustus, keskkonnaseisundi iseloomustus ja eelmises peatükis esitatud üksikasjalik analüüs. Seda analüüsi täiendavad varasemate ettevõtmistega omandatud kogemused. Strateegia koostamisel on võetud arvesse kava eelhindamise tulemusi, mis analüüsib kasutatud lähenemisviisi otstarbekust ja põhjendatust, esitatud strateegia sobivust ning esitatud eesmärkide, prioriteetide ja meetmete vahelisi seoseid.

6.2. KOKKUVÕTLIK SWOT-ANALÜÜS

Eesti põllumajanduse ja maaelu probleemide ja võimaluste uurimiseks on teostatud üksikasjalik SWOT-analüüs:

Tugevad ja nõrgad küljed on seotud just Eesti maapiirkondade sisemiste tingimustega.

Võimalused ja ohud on seotud väliste tingimustega, mida ei saa otseselt mõjutada, kuid mida tuleb sobiva strateegia määratlemisel teguritena arvesse võtta.

Mitmetahuline SWOT-analüüs aitab Eesti maapiirkondade põhilisi probleeme ja nõrku külgi süstemaatiliselt välja selgitada, määratleda neid küsimusi, mis on Eesti maamajanduse ja -ühiskonna arenguks kõige kriitilisemad. SWOT-analüüsi üksikasjalikud tulemused on esitatud V lisas (SWOT-analüüs).

Analüüs on jagatud järgmisteks osadeks: maamajandus ja -ühiskond, põllumajandus, töötlev tööstus, metsandus, kalandus, maapiirkondade keskkond (sh sotsiaalne ja füüsiline infrastruktuur).

Tabelis 18 on esitatud kokkuvõtlikult selle analüüsi põhitulemused, lähtudes sotsiaalmajandusliku iseloomustuse, keskkonnaseisundi iseloomustuse ning majanduslike ja sotsiaalpartneritega käesoleva programmi koostamise käigus peetud konsultatsioonide tulemustest.

Tabel 18 Eesti maapiirkondade kokkuvõtlik SWOT-analüüs

Tugevad küljed	Ohud
Talumajapidamiste hea struktuur – 75% toodangust tuleb tehnoloogiliselt elujõulistest põllumajandusettevõtetest Looduslikud eeltingimused traditsiooniliste kultuuride konkurentsivõimeliseks kasvatamiseks (eriti rohumaad loomakasvatuseks) Tarbija eelistab Eesti toiduaineid Kvaliteetse tooraine olemasolu töötlemiseks Suur metsade pindala ja puidumaht Looduslike elupaikade, loomastiku ja taimestiku rikkalik mitmekesisus Suhteliselt tugev kolmas sektor Infotehnoloogia areng maapiirkondades	Ettevõtted ei täida EL nõudeid, mis piirab tõsiselt nende turustamisvõimalusi Võimalike taotlejate ebapiisavad juhtimisoskused Maamajanduse aeglane areng nõrga infrastruktuuri tõttu Oskustööjõu jätkuv vähenemine sektoris Aktiivsete inimeste lahkumine maapiirkondadest Vee saastumine puuduliku veeressursside majandamise tõttu Maastiku ja bioloogilise mitmekesisuse ohustamine sobimatute tootmisviisidega

Nõrgad küljed	Võimalused
Investeeringute väga madal tase, mille tagajärjeks on põllumajanduse ja toiduainetetööstuse sektori vananenud tehnoloogia ja vähene efektiivsus Põllumajanduse ja toiduainete töötlemise sektori üldine mittevastavus EL nõuetele, mille tagajärjeks on madal konkurentsivõime välisturgudel Pikaajaline struktuurne tööpuudus Maapiirkondade kehv või ebapiisav (füüsiline ja sotsiaalne) infrastruktuur Kohaliku väikepuidutööstuse aeglane areng Puudulik jäätmemajandus Vee kvaliteedi halvenemine ja veevarude vähenemine põhjavee ebaratsionaalse kasutamise tagajärjel	Toiduainete töötlemise viimine EL nõuetega ja selle efektiivsuse tõstmine Põllumajanduse tehnoloogia kiire täiustamine, tootmise ja esmatöötlemise saaduste mitmekesistamine esmatöötleva poolt Tehniliste võrkude arendamine kaugtöökeskonna loomiseks, maainfokeskuste vahelise teabevahetuse täiustamine Tingimuste loomine ühistegevuseks küla- des Maaturismi ja seda toetavate tegevuste arendamine, mis loovad maal alternatiivseid töökohti

Nii detailse SWOT-analüüsi (V lisa) kui ka eespool esitatud kokkuvõtliku tabeli koostamisel on püütud arvestada eelmistes peatükkides esitatud informatsiooni. See on aidanud saavutada järjekindlust programmi prioriteetide edasisel väljaselgitamisel. SWOT-analüüsi alusel valitakse sobiv strateegia ja prioriteedid maaelu arenguprogrammi aluseks.

6.3. KONSULTATSIOONID MAJANDUSLIKE JA SOTSIAALPARTNERITEGA

Eesti maamajanduse ja -ühiskonna vajaduste analüüsimise käigus korraldati taustauuringud konkreetsete sektorite eriprobleemide väljaselgitamiseks. Need hõlmasid küsitlusuuringuid põllumajandussektori (piimatööstuse, taimekasvatuse ja -kaitse, seemnekasvatuse ja aianduse), samuti töötleva sektori (piim, liha, kala) ettevõtete vajaduste väljaselgitamiseks. Peale selle peeti kava koostamise käigus kogu 1999. aasta jooksul konsultatsioone põhiliste majanduslike ja sotsiaalpartneritega Eesti maapiirkondadest. Nendeks olid näiteks Piimaliit, Lihaliit, Aiandusliit, Kalaliit, Eestimaa Talupidajate Keskliit, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliit, Turismifirmade Liit, külaliikumine Kodukant, Erametsaliit, Konsulentide Ühing, Toiduainetetööstuse Liit.

Lisaks sellele konsulteeriti teiste ministriumidega ja Riigikogu komisjonidega, maa- ja linnavalitsustega ning peeti maaelu arengukava ettepanekute arutamiseks terve rida piirkondlike seminare.

Tuleb märkida, et peale selle peeti koosolekuid veel mitmesugustes küsimustes (abikõlblikkus, meetmete ja tegevuste ulatus, toetuste tase, vahendite jaotumine meetmete ja tegevuste vahel, SAPARDi ja eelarveliste vahendite vahekorrad, regionaalsed ja maaelu arengu fondid, määratlused jne). Samuti arutati, mil määral toetust saab koondada ühte sektorisse, ja muid praktilisi haldusküsimusi. Koosolekute tulemused on esitatud 3. lisa (Konsultatsioonid sotsiaalpartneritega).

6.4. VARASEMATEST KOGEMUSTEST OMANDATUD ÕPPETUNNID

6.4.1. Varasemad tegevused

Euroopa Liidu Phare programm on toetanud Eestit alates 1991. aastast, mil riik lülitati koos teiste Balti riikidega programmist abisaavate riikide nimekirja. Alates 1991. aastast põllumajandussektorile kokku antud abi moodustab 14,45 milj EUR. 2000. aastaks on Eestile eraldatud ligikaudu 24 milj EUR.

Tabelis 19 on esitatud lühikokkuvõtte varasematest nii EL kui ka mitte-EL allikatest toetatud tegevustest. I lisa (Doonorprogrammi kava) esitatakse üksikasjalik ülevaade praegustest abiprojektidest ja Eesti vajadustest täiendava toetuse järele. Käesolevas punktis püütakse tuua esile omandatud kogemustest saadud tähtsamaid õppetunde.

6.4.2. Asjakohasus maaelu arengukava seisukohalt

Uurides eespool nimetatud projektide ja tegevuste asjakohasust maaelu arengukava seisukohalt, võib märkida, et suurel osal Phare poolt antud abist on rõhuasetus olnud Eesti põllumajanduse haldussüsteemi täiustamisel. Tegevused on olnud muu hulgas järgmised:

- ekspertabi Eesti Põllumajandusministeeriumile Euroopa Liiduga ühinemise küsimustes;
- põllumajandusliku nõustamissüsteemi ja -fondi sisseseadmine ja arendamine;
- põllumajandusliku keskkonnaprogrammi väljatöötamine;
- põllumajanduse infosüsteemide arendamine;
- maainfosüsteemide strateegia väljaarendamine, sh maareformi ja seda takistavate tegurite analüüs;
- põllumajanduse kapitalitoetuste süsteemi rakendamise alane koolitus, sh maavalitsuste ametnike koolitus taotluste ja äriplaanide hindamise alal;
- haldussüsteemi väljaarendamine uuendusliku mikrokrediitide süsteemi sisseseadmiseks ja rakendamiseks maapiirkondades;
- maaturismi strateegia ja koolitusprogrammi väljatöötamine;
- alternatiivsete majandustegevuste uurimine;
- geoinfosüsteemide juurutamine Põllumajandusministeeriumis ning põllumajanduse statistiliste ja arvestussüsteemide sisseseadmine;
- efektiivsema süsteemi väljaarendamine kalavarude majandamiseks, samuti kalanduse infosüsteemi väljatöötamine.

Tabel 19 Kokkuvõtte EL ja Maailmapanga toetusel läbi viidud varasematest tegevustest

Programm	Nr	Programmi sisu
PHARE	ES 9610 ES 9611 ES 9621 ES 9803	Põllumajandus: Abi ühinemise planeerimiseks Maareform: infosüsteem ja maakasutus Regionaalareng: põllumajanduse kapitalitoetuste süsteem Põllumajandussektori kaasajastamine Phare struktuurifondideks valmistumise eriprogramm (SPP) Phare SPP maapiirkondade pilootprojekt Phare SPP tehnilise abi projekt Phare SPP muud teenused
Maailmapank		Maailmapanga põllumajanduslaen
Põllumajandusministeerium ja Metsaamet		Metsandusalased uurimis- ja arendusprojektid
FAO		Abi kalapüügiseadusandluse ja kalanduspoliitika läbivaatamisel
Taani		Taani tehniline abi kalandusadministratsiooni tugevdamiseks
PHARE		Tehniline abi kalamajanduse tõhustamiseks ja õigusaktide lähen-

Nende tegevuste ülevaatamisel võib leida mitmeid seoseid SAPARDi eesmärkidega ja SWOT-analüüsiga.

Põllumajandusministeeriumi institutsionaalse suutlikkuse tugevdamine peaks eelkõige aitama programmi tõhusamalt ja nõuetekohaselt hallata ja rakendada.

Selles suhtes peaks maavalitsuste ametnikele taotluste ja äriplaanide hindamise alal antud koolitus olema kindel alus SAPARDi toetuse sisseseadmiseks ja haldamiseks ja mõistmaks rakendamismehhanisme.

Tasub esile tuua Phare toetusel rakendatavat struktuurifondideks valmistumise eriprogrammi (SPP), mille eesmärk on parandada Eesti suutlikkust SAPARDit rakendada. Põllumajandusministeeriumile on andnud mitmetes maaelu arengukava puudutavates küsimustes ekspertabi mitu lühiajalist ja vahetuseksperti.

1) SPP maapiirkondade pilootprojekt, mis on eriti suunatud Lõuna-Eesti majanduslikule arendamisele maaelu mitmekesistamiseks mõeldud kapitalitoetustega, on andnud olulise rakenduskogemuse.

2) SPP tehnilise abi projektist saadav kogemus peaks aitama tagada ekspertabi saamise valdkondades, mis on otseselt seotud uue maaelu arengukava haldamiseks vajalike ekspertteadmistega. Väärtuslikud on näiteks maksete korra, sisekontrolli ja kontrollimiseks valimi koostamisega omandatud kogemused.

3) Olulised kogemused konkreetsemalt maaelu arengu tegevusaladelt:

- uudse mikrokrediitide süsteemi väljaarendamine maapiirkondadele, samuti maaturismi strateegia, mis on väga olulised kõigi meetmete jaoks, mis kehtestatakse kas maaturismi või tegevusalade mitmekesistamise edendamiseks;

- põllumajanduse nõustamisteenistus, millele pandi alus varasemate EL Phare ja kahepoolsete abiprogrammidega. Kokku on atesteeritud üle 170 põllumajandusnõustaja, kes võivad nõustada talupidajaid mitmesugustes küsimustes. Sellise nõustamisteenistuse alalhoidmine on vajalik selleks, et tagada piisavalt palju kvaliteetseid projekte, kes võiksid SAPARDi raames rahalist abi saada;

- Maailmapanga põllumajanduslaenu kasutamisest alates 1997, mis on hõlmanud maareformi, maaparandussüsteemide taastamist, keskkonnakaitset, nõustamisteenistust ning toidu- ja veterinaarkontrolli. Neist tegevustest omandatud kogemused näitavad, et infrastruktuuri (drenaaž, teed), maareformi ja keskkonnakaitse komponente ei tohiks tulevastes tegevustes üksteisest lahutada, vaid need probleemid tuleks lahendada kõiki vajalikke tegevusi hõlmavate lepingutega.

Ja lõpuks tasub 1. lisas (Doonorprogrammi kava) esitatud välisabiprojektide ülevaate alusel esile tuua mitmesugustes valdkondades saadud praktilist abi, näiteks: kompleksne maaparandus, rohusööda tootmise ja säilitamise tehnoloogiad Hollandist; piloottalude mõiste ja nende rakendamine piimasektoris.

Tunnistades külade rolli Eesti maapiirkondade arengus, on seatud sisse pikaajaline koostöö Rootsi mudeli alusel arendatud külaliikumise "Kodukant". Selleks on korraldatud koostööalaseid koolitusseminare ja õppereise.

6.4.3. Tulevased vajadused

Tehes kokkuvõtte Eestile antud abist, hinnatakse 1. lisas (Doonorprogrammi kava) ka vajadust saada välistelt organisatsioonidelt ja asutustelt edasist abi. Märgitakse, et viimastel aastatel on välisabi vähenenud. Hoolimata sellest on Eesti abiprogrammide kavas nimetatud uusi esilekerkivaid abivaldkondi.

Tuleb märkida, et põllumajanduse ja maaelu alal on nimetatud mitut SAPARDi puudutavat tegevust. Nendeks on külaarenguga seotud tegevuste rakendamine; abi maaturismiteenuste osutajatele, sh mittetulundusliku maaturismiorganisatsiooni tegevusele; pilootprojekt Eesti regionaalsete toodete (nt juustu) väljaarendamiseks; maapiirkondade arendusprojektide hindamine ja mahepõllumajanduse arendamise abistamine rakendusuringutega.

Need tulevased tegevusvaldkonnad koos varasematest projektidest omandatud kogemustega pakuvad võimalusi täiendada tegevusi, mis lülitatakse Eesti maaelu 2000-2006. aasta arengukavasse.

6.5. STRATEEGILISED EESMÄRGID JA PRIORITEEDID

6.5.1. Strateegiaettepaneku kirjeldus

Lähtudes eespool esitatud põllumajandussektori ülevaatest, Eesti maapiirkondade sotsiaalmajanduslikust iseloomustusest ja SWOT-analüüsist, on SAPARDi kavale aastaiks 2000-2006 välja toodud järgmised strateegilised eesmärgid:

- tõsta põllumajandusliku tootmise efektiivsust, viies selle vastavusse turu nõuetega, võttes järk-järgult üle EL ühise põllumajanduspoliitika ja sellega kaasnevad meetmed ning arendades keskkonnasõbralikku põllumajandust;
- luua tingimused maaelu säästlikuks arenguks;
- aidata kaasa maapiirkondade sotsiaal-majanduslikule ja infrastruktuuri arengule; vähendada majanduslikku jõudeolekut ja struktuurset tööpuudust;
- tagada konkurentsivõimelise ja efektiivse toiduainetetööstuse areng.

Need eesmärgid osutavad vajadusele aidata kaasa põllumajanduse ja toiduainetetööstuse ees seisvate probleemide lahendamisele ja tõsta maapiirkondade elujõulisust maainfrastruktuuri arendamise ja maaettevõtluse mitmekesistamise teel.

Maaelu arengukavas esitatud eesmärgid ja prioriteedid kajastavad riiklikus arengukavas sisalduvaid põllumajandussektori ja maapiirkondade arendamise prioriteete. Mitu nende prioriteetide alla kuuluvat meetet ja tegevust viiakse ellu SAPARDi kava kaudu. Viimane keskendub Eesti maapiirkondadele, riiklik arengukava keskendub aga riigis esinevate majanduslike ja sotsiaalsete erinevuste vähendamisele. Tunnistatakse vajadust kooskõlastada SAPARDi programm riikliku arengukavaga. Peale selle on vaja ka SAPARDi ja PHARE rahastamisvahendid omavahel koordineerida, et tagada nende sidusus ning vältida topelrahastamist ja võimalikke kattumisi.

Tabel 20 Strateegilised eesmärgid ja prioriteetidid

SAPARDi eesmärgid:	a) abi <i>aquis communautaire</i> rakendamisele EL ühtse põllumajanduspoliitika (CAP) ja teiste poliitikate osas; b) lahendada prioriteetsed probleeme põllumajanduse ja maaelu jätkusuutlikuks arenguks.		
Riikliku arengukava prioriteetne telg	Tagada tingimused säästlikuks arenguks Arendada konkurentsivõimet ja ettevõtlust Inimressursside arendamine		
Strateegilised eesmärgid:	1. tõsta põllumajandusliku tootmise efektiivsust ja viia tootmine vastavusse turu nõuetega; 2. luua tingimused maaelu jätkusuutlikuks arenguks; 3. aidata kaasa sotsiaalmajandusliku ja tehnilise infrastruktuuri arendamisele maapiirkondades; 4. tagada konkurentsivõimelise ja efektiivse toiduainetetööstuse areng.		
Prioriteetidid:	Prioriteet 1: Põllumajanduse ja toiduainetetööstuse konkurentsivõime parandamine	Prioriteet 2: Maaelu jätkusuutlikkus	Prioriteet 3: Tagada efektiivne SAPARDi rakendamine
SAPARDi meetmed:	M1: Investeeringud põllumajandusettevõtetesse M2 Põllumajandus- ja kalandustoodete töötlemise ja turustamine arendamine	M3: Maapiirkondades majandustegevuse arendamine ja mitmekesistamine M4: Maainfrastruktuuri arendamine ja parandamine M6: Külade renoveerimine ja arendamine M7: Põllumajanduse keskkonnatoetus M8: Metsandus	M5: Tehniline abi
Riiklikud meetmed:	Otsetoetused: piimalehmade, emiste, ammalehmade, uttede, põllukultuuride, noor- ja liha-karja, sertifitseeritud seemnekartuli, sertifitseeritud heina-seemne eest Sisenditoetus (vahetarbimine): intressimäärad, kindlustus, lupjamine Üldine toetus: tõuaretus, turu-uuringud, tauditõrje, ühistegevused, aiandus ja maksuvabastused	Sisenditoetus: maaparandussüsteemide hooldus Üldine toetus: mahepõllumajandus, põllumajanduse keskkonnaprogrammis loetletud tegevused, maastikuhooldus	Üldine toetus: uurimistöo, koolitus, põllumajandusalane nõustamine

	Muud toetused: interventsioon, noored talupidajad		
--	---	--	--

6.5.2. Prioriteedid ja meetmed

Nende strateegiliste eesmärkide toetuseks on kehtestatud SAPARDi kavas kolm prioriteeti:

- 1) Põllumajanduse ja toiduainetetööstuse konkurentsivõime parandamine
- 2) Maaelu jätkusuutlikkus
- 3) Tagada efektiivne SAPARDi rakendamine

Need prioriteedid jagunevad kaheksaks meetmeks, millest on esitatud kokkuvõtte järgmises tabelis, mis annab ülevaate ettepanekust SAPARDi vahendite jaotamiseks meetmete vahel.

Tabel 21 SAPARDi vahendite jaotumine meetmete vahel

Eesti SAPARDi maaelu arengukava		Osakaal eraldatud EL vahendite kogusummas	
Prioriteet ja meede		%	%
Prioriteet 1: Põllumajanduse ja toiduainetetööstuse konkurentsivõime tõstmine			60,1
Meede 1: Investeeringud põllumajandusettevõtetesse		42,0%	
Meede 2: Põllumajandus- ja kalandussaaduste töötlemise ja turustamise parandamine		18,1%	
Prioriteet 2: Maapiirkondade regenerereerimine ja arendamine			36,0%
Meede 3: Maapiirkondades majandustegevuse arendamine ja mitmekesistamine		17,6%	
Meede 4: Maainfrastruktuuri arendamine ja täiustamine		12,2%	
Meede 6: Külade renoveerimine ja arendamine		3,5%	
Meede 7: Põllumajanduse keskkonnatoetus		1,4%	
Meede 8: Metsandus		1,3%	
Prioriteet 3: Programmi tulemuslikule rakendamisele kaasaaitamine			3,9%
Meede 5: Tehniline abi		1,9%	
Abi määruse 1268/99 artikli 7 lõike 4 kohaselt		2,0%	
		100,0%	100,0%

Neli esimest meedet saavad akrediteerimisprotsessi aluseks. Tehnilise abi meetme hilisem akrediteerimine ei takista kava muude meetmete praktilist rakendamist, milliseid võidakse täielikult akrediteerida enne seda meedet. Meetmed 6, 7 ja 8 akrediteeritakse hiljem, et tagada nende õigeaegne rakendamine järgmise tabeli kohaselt.

Tabel 22 Avaliku sektori poolse rahastamise jaotumine meetmetele 2000-2006

	M 1	M 2	M 3	M 4	M 5	M 6	M 7	M 8
2000	45,0%	20,0%	20,0%	13,0%	2,0%	0,0%	0,0%	0,0%
2001	45,0%	20,0%	20,0%	13,0%	2,0%	0,0%	0,0%	0,0%
2002	42,0%	19,0%	19,0%	13,0%	2,0%	5,0%	0,0%	0,0%
2003	42,0%	18,0%	18,0%	12,0%	2,0%	5,0%	2,0%	1,0%
2004	42,0%	18,0%	17,0%	12,0%	2,0%	5,0%	2,0%	2,0%
2005	42,0%	17,0%	16,0%	12,0%	2,0%	5,0%	3,0%	3,0%
2006	42,0%	17,0%	16,0%	12,0%	2,0%	5,0%	3,0%	3,0%

6.5.3. Põhjendus

Eespool esitatud jaotumises kolme prioriteedi ja nende üksikmeetmete vahel on võetud arvesse mitmesuguseid kaalutlusi. Muu hulgas:

Vajadust maksimeerida pakutud strateegia sisemise ja välise sidususe määra.

Vajadust tagada, et eespool esitatud strateegilised eesmärgid oleksid suunatud tugevate ja nõrkade külgede, võimaluste ja ohtude analüüsi põhitulemuste lahendamisele.

Joonisel 21 on esitatud see strateegia diagrammina, sh selle tulenemine SWOT-analüüsist.

On arvestatud ka eelhindamise tulemusi ja Eesti ametiasutuste poolt hiljem tehtud muudatusi. Seepärast on allpool käsitletud mitut võtmepunkti SAPARDi toetuse eelistatava jaotamisviisi põhjendamiseks.

6.5.4. Võtmepunktid

1) Kompleksse strateegia saavutamise vajadus

Otsuste tegemisel eraldiste meetmetevahelise jaotamise kohta oli eelkõige vaja tagada SWOT-analüüsi ja meetmetevaliku vastastikune kooskõla ja täiendavus. Tabelis 23 on esitatud SWOT-analüüsist tulenevad põhilised probleemid ja nõrgad küljed: need on Eesti ametiasutuste poolt järjestatud probleemid, mis SAPARDi programmiga tuleks lahendada ja mida tuleks prioriteetseteks pidada.

Tabel 23 Programmi meetmete ja olukorra analüüsi vaheline kooskõla

Põhilised probleemid ja nõrgad küljed	Põhilised võimalused	Ohud	Meetmed
Põllumajandus			
Sektor kannatab investeeringute vähesuse ja tootmisvahendite vananemise all Sektor ei vasta EL nõuetele Sektori tulusus on madal Ühistegevus on nõrgalt arenenud; Seemnekasvatussüsteemi nõrk areng	Optimaalse põllumajandusliku tootmise struktuuri väljarendamine	Oskustööjõu jätkuv lahkumine sektorist; Sektori edasine langus mõjutab negatiivselt maaühiskonda	Meede 1: Investeeringud põllumajandusettevõtetesse
Metsandus			
Erametsandusega seotud organisatsioonide ebapiisav suutlikkus (juhtimisoskused) Ebapiisav metsa uuendamine ja metsastamine Kohalike väikepuidutööstuste aeglane areng	Täiendavate sissetulekute loomine maa- ja piirkondades	Metsa puudulik majandamine ja puistute halb kvaliteet	Meede 8: Metsandus
Kalandus			
Vananenud kalakasvatustehnoloogia Madal kvaliteet ja väikesed mahud Sektori üldised juhtimisnõrkused	Vähi- ja kalakasvatuse arendamine Ühise turustamise ja hangekorraldamine	Ebakindlus	Meede 3: Mitmekesistamine (kala- ja vähi- kasvatuse)
Toiduainetetööstus			
Liiga palju ettevõtteid Võimsuse ülejääk ja vähene efektiivsus Nõrgad juhtimisoskused	Toiduainetetööstuse restruktureerimine ja vastavuse tagamine EL nõuetega	Ettevõtted ei vasta EL nõuetele Tähtsamate ettevõtete ülevõtmise oht	Meede 2: Põllumajandus- ja kalandussaaduste töötlemine
Maapiirkondade arendamine			
Töökohtade vähesus; pikaajaline	Maaettevõtluse	Maaelanike väike-	Meede 3:

struktuuriline tööpuudus; Esindusorganisatsioonide puudumine Noorte lahkumine	mitmekesisista- mine	sed sissetulekud ei aita luua soodsat investeeringikesk- konda	Majanduste- gevuse mit- mekesisista- mine
Sotsiaalne ja füüsiline infrastruktuur			
Nõrk või ebapiisav infrastruktuur, nõrk kolmas sektor Erasteede võrgu (taluteed, juurdepääsu- teed) vähene hooldus ja renoveerimine Ebapiisavad või puuduvad veevarus- tus- ja kanalisatsioonisüsteemid Maainfõvõrk ebahühtlane	Arendada ko- halikku initsia- tiivi Lahendada inf- rastruktuuri nõrgad küljed	Aktiivsete inimeste lahkumine ja hõre asustus piiravad veelgi teenuste osu- tamist ja külade uuendamist	Meede 4: Maainfra- struktuur Meede 6: Külade re- noveerimine ja arenda- mine
Keskkond			
Pinnavee saastumine ja eutrofeerumi- ne; Keskkonna saastamist põhjustav jäät- mete kõrvaldamine; Traditsioonilise maastikustruktuuri kadumine varasemate intensiivsete tootmisviiside tagajärjel; Maastike ja liigilise mitmekesisuse halvenemine põllumajandusmaa ebapiisava kasutamise tagajärjel	Eesti keskkon- nastrateegia heakskiitmine 1997. aastal; Riikliku põllu- majandusliku keskkonna programmi ra- kendamine	Vee saastatus puuduliku vee- ressursside majan- damise tagajärjel; Ebasoodsate toot- misviiside ohtlik- kus maastikule ja bioloogilisele mit- mekesisusele	Meede 7: Põllumajan- duse keskkonnat oetus; Potentsiaal- selt tuleks neile küsi- mustele tä- helepanu pöörata kõi- gis meetme- tes

Tulenevalt eeltoodust suunatakse ligikaudu 60 % SAPARDi toetusest prioriteedile 1: "Põllumajanduse ja toiduainetetööstuse konkurentsivõime parandamine".

Eesti põllumajandussektori analüüs loob ärevusttekitava pildi, sest nii toodang kui ka tootmisvõimsus on alates 1989. aastast oluliselt vähenenud. Nii toodangu kui ka tööhõive järsk langus maapiirkondades ja põllumajanduses kajastavad osaliselt ka põllumajandustoodete ekspordi vähenemist Venemaale. Venemaa üldine osakaal Eesti põllumajanduse ekspordis on vähenenud 44%-lt 1994. aastal 9%-ni 1999. aastal. Selle tulemusena on põllumajanduse raske majandusliku olukorra tõttu tekkinud pakiline vajadus suurendada sektori efektiivsust ja restruktureerida tootmisüksusi.

2) Pakutavad meetmed ja maaelu arengukava eesmärgid

SAPARDi kava üldise strateegia sidusust käsitleb ka tabel 24.

Tabel 24 Eesmärkide ja pakutavate meetmete vahelised seosed

Maaelu arengukava eesmärgid	1. Tõsta põllumajandusliku tootmise efektiivsust	2. Luua tingimused maapiirkondade säästlikuks arendamiseks	3. Aidata kaasa maapiirkondade sotsiaalmajandusliku ja tehnilise infrastruktuuri arendamisele	4. Tagada konkurentsi võimelise ja efektiivse toiduainetetööstuse areng
Meetmed				
M1 Põllumajandusettevõtted	X			
M2 Toiduainetetööstus	X			X
M3 Mitmekesistamine		X	X	
M4 Maainfrastruktuur			X	
M5 Tehniline abi	Meede on kaudselt seotud kõigi meetmetega			
M6 Külade renoveerimine		X	X	
M7 Põllumajanduse keskkonnatoetus		X	X	
M8 Metsandus		X	X	

See näitab pakutavate meetmete seost nelja eesmärgiga. Mõningaid eesmärke, nt sotsiaal- ja infrastruktuuri arengut aitavad saavutada kolm meetet. Edasiste meetmete lisamine programmi käigus seoses külaarengu, metsanduse ja põllumajandusliku keskkonnaga peaks maksimeerima programmi sünergilist mõju.

3) Kontsentreerimine

Vahendite kontsentreerimisel on arvestatud järgmisi kaalutlusi:

Kõige suurem tähtsus omistatakse *acquis*'ga seotud investeeringutele. Toetudes uuringutele, leiab Eesti Valitsus, et programmi algul tuleb kontsentreerida vahendid meetmele 1 "Investeerimine põllumajandusettevõttesse". Sellele meetmele on eraldatud ligikaudu 42% vahenditest. Meetmele 2 suunatakse veel 20% maaelu arengukava vahenditest. Need meetmed kokku moodustavad üle 60% programmi vahenditest. Arvestuste kohaselt vajavad põllumajandusettevõtted ja toiduainetetööstus palju rohkem *acquis*'ga seotud investeeringuid kui muud tegevusalad. Et põllumajandusettevõtteid on toiduainetetööstuse ettevõtetega võrreldes rohkem, on põllumajandusettevõtete *acquis*'ga seotud investeeringute suhteline osakaal suurem.

Investeeringud maapiirkondade ettevõtluskeskkonna parandamiseks. Mitmekesistamise suhteliselt väiksem osakaal (meede 3) SAPARDis tuleneb osaliselt väike- ja keskmise suurusega ettevõtluse sektori käsutuses olevatest kaudsetest rahastamisvõimalustest, mille kasutus peamiselt linnades ja keskmise suurusega tootmisüksuste rajamiseks. Mitmekesistamise SAPARDi raames rahastamise vajadus on aga seotud varasemate põllumajandusettevõtete ümberorienteerimisega, kui nad ei ole profiili muutmata enam majanduslikult elujõulised. Tuleb märkida, et avaliku sektori toetuskavad on suunatud eri sihtrühmadele, vältides sellega kattumist.

Investeeringud sotsiaalse ja füüsilise infrastruktuuri parandamiseks. Prognoositav meetme 4 raames maainfrastruktuuri investeeringute rahastamiseks eraldatav summa katab investeerimisvajaduse, lähtudes viimase 10 aasta jooksul esitatud toetusetaotlustest.

Tegevuse kontsentreerimiseks SAPARDi algetapil on otsustatud alustada külade renoveerimiseks mõeldud investeeringute toetamist (meede 6) 2002. aastal, mis võimaldab seda paremini ette valmistada ja hallata, kasutades algetapil omandatud õppetunde, ning meetmete 7 (põllumajanduse keskkonnatoetus) ja 8 (metsandus) toetamist 2003. aastal, lähtudes riikliku põllumajandusliku keskkonna kava rakendamisel omandatud kogemustest.

4) Maaelu arengukava ja riikliku arengukava sidusus

Tabelis 25 on püütud esitada ülevaade nõukogu määruses nr 1268/99 loetletud meetmetest. Võib näha, et mitmeid tegevusi rahastatakse PHARE programmist või siis riiklikust kavast riikliku arengukava raames. Põllumajandusliku keskkonnaga seotud tegevuste kohta tuleb märkida, et Eesti käivitab riikliku põllumajandusliku keskkonna programmi 2001. aastal eesmärgiga katsetada pakutud riikliku põllumajandusliku keskkonna programmi rakendamisega, ja jätkab 2003. aastal tegevust SAPARDi kava raames.

Tabel 25 Ülevaade nõukogu määruses (EÜ) 1268/ 1999 loetletud meetmetest

Meede (1268/99)	SAPARD	Phare	Muud mitte-EL
Investeeringud põllumajandusettevõtetesse	*		
Põllumajandus- ja kalandustoodete töötlemise ja turustamise parandamine	*		
Kvaliteedi-, veterinaar- ja fütosanitaarkontrolli struktuuri, toiduainete kvaliteedi ja tarbijakaitse parandamine		*	MP ⁷
Keskkonna kaitsmiseks ja paikkonna alalhoidmiseks kavandatud põllumajandusliku tootmise meetodid	*		Valitsus
Majandustegevuste arendamine ja mitmekesistamine, mis pakub lisategevusalasid ja alternatiivset sissetulekut	*	*	
Talumajapidamiste asendus- ja juhtimisteenuse loomine			
Tootjate ühenduste moodustamine			Valitsus
Külade renoveerimine ja arendamine ning maapiirkondade kultuuripärandi kaitsmine	*		
Maaparandus ja ümberkruntimine			MP
Maaregistrite asutamine ja ajakohastamine		*	MP
Töölase koolituse parandamine			MP
Maainfrastruktuuri arendamine ja parandamine	*		
Põllumajanduse veevarude majandamine			MP
Metsamajandus, sh põllumajanduslike piirkondade metsastamine, investeeringud erametsaomanike metsamajandusettevõtetesse ning metsamajandus-saaduste töötlemine ja turustamine	*		

⁷ MP = Maailmapanga põllumajandusprojekt, 1997-2001, mida on lähemalt kirjeldatud 5. peatükis.

Tehniline abi, sealhulgas programmi ettevalmistamise ja järelvalve abistamiseks mõeldud uuringud ning teavitamis- ja avalikustamistöö	*		Valitsus
---	---	--	----------

5) Võimalused SAPARDi ulatuse laiendamiseks

SAPARDi mõju maksimeerimiseks peetakse eelistatavaks viia edasi meetmeid, mida on komisjoni akrediteerimisprotsessi käigus uuritud. On ettepanek alustada nt külade renoveerimise ja arendamisega, metsanduse ja põllumajandusliku keskkonnaga seotud meetmete rakendamist programmi käigus järk-järgult. Selline lähenemisviis annaks Eesti ametiasutustele rohkem aega omandada SAPARDi haldamise ja rakendamisega väärtuslikke kogemusi. Selline lähenemine jätaks ka rohkem aega nende meetmete ettevalmistamiseks ja viimistlemiseks, aidates laiendada SAPARDi ulatust programmi käigus sellistele tegevustele nagu külade arendamine, metsandus ja põllumajanduse keskkonnatoetus. Perioodil kava heakskiitmisest kuni nende meetmete rakendamiseni peaksid riikliku põllumajandusliku keskkonna kava tulemused aitama SAPARDi raames pakutud põllumajandusliku keskkonna meetme arendamist ja rakendamist informatsiooni niga varustada. Eesti metsanduse arengukava tulemused peaksid samuti andma metsanduslase meetme rakendamiseks väärtusliku sisendi. Küla tasandil peaks külade arengustrateegiate koostamine aitama pakkuda komplekssete algatuste arendamisega kohalikul tasandil tegelevale meetmele kasulikku tausta

6) Eelhindamine:

Maaelu arengukavale korraldati 1999. aasta novembris-detsembris sõltumatu eelhindamine. Hindaja jõudis järeldusele, et Põllumajandusministeerium on maaelu arengukava koostamisel olulisi jõupingutusi teinud. Hindaja tegi terve rea tähelepanekuid ja formuleeris nende alusel soovitusi.

Hindaja eelhinnangus valitud meetmetele märgiti, et:

“...valitud meetmed on Eesti põllumajanduse ja maaelu põhilisi nõrku külgi ja ebavõrdsusi arvestades piisavad. Meetmed 1 ja 2 on seotud primaartootmise ja esmase töötlemisega ja nende üldine eesmärk on tõsta kõrgema tootlikkuse ja kvaliteeditasemega nende konkurentsivõimet. See on Eesti praeguse olukorra kirjeldust arvestades vägagi põhjendatud... Ka meede 3 maatsetvõtluse mitmekesistamiseks näib asjakohane ülemääraste põllumajandusest sõltumise probleemi lahendamiseks ning meede on suunatud maapiirkondade olulisemate infrastruktuuriprobleemide lahendamisele”.

(Viide: Eesti põllumajanduse ja maaelu arengukava 2000-2006 eelhinnang 10. jaanuaril 2000, lõpparuanne, lk 47-48.)

SAPARDis mitmekesistamismeetmele omistatud suhteliselt väike osakaal kajastab väike- ja keskmise suurusega ettevõtluse sektori käsutuses olevaid kaudseid alternatiivseid rahastamisvõimalusi. See meede on pealegi orienteeritud tootmisele, keskendudes füüsilisest isikust ettevõtjatele või äriühingutele, kes saavad tõendada oma majanduslikku jätkusuutlikkust.

Sõltumatu hindaja põhisoovitused edastati Põllumajandusministeeriumile lülitamiseks maaelu arengukavasse. Peale selle vaatas hindaja läbi ka korrigeeritud maaelu arengukava, mis oli koostatud 2000. aasta aprillis. IV lisas on kokkuvõtlikult esitatud hindaja soovitusel, vastavad muudatused maaelu arengukavas ja neile järgnenud hindaja märkused.

Hinnangus esitatud põhilised soovitusel olid järgmised.

Hindajal oli kokku 54 eraldi soovitusel. Käesolevas punktis keskendume mõningatele kriitilisematele soovitusel ja sellele, mil määral neid on kavas arvesse võetud. See ülevaade on küll valikuline, kuid võimaldab lühidalt uurida eelhindamise mõningaid põhilisi soovitusi. Hindamisaruande ülesehitust kasutades võib need esitada kokkuvõtlikult järgmisel:

i) Eesti hetkeolukorra erinevuste, tühimike ja potentsiaalide analüüs:

Selle pealkirja all soovitas hindaja võtta arvesse kõiki maaelu arengukava aspekte, mis puudutavad SWOT-analüüsi. Sellele reageerides on Eesti ametiasutused vaadanud SWOT-analüüsi uuesti läbi, tagades selle vastavuse põllumajanduse ja maamajanduse üksikasjaliku ülevaatega ja Eesti maapiirkondade sotsiaalmajandusliku iseloomustusega. Soovitatakse selgitada maaelu arengukavas, kuidas keskkonnastrateegia elemendid on maapiirkondade arendamise strateegiasse lülitatud. Sellele reageerides on Eesti keskkonnastrateegia kohta lähemat teavet esitatud. Keskkonnamaatriks on juba kavasel lülitatud. Samuti kinnitati, et Eesti käivitab pakutava põllumajandusliku keskkonna programmi praktilise rakendamise katsetamiseks 2001. aastal riikliku põllumajandusliku keskkonna programmi.

Hindaja rõhutas ka vajadust tagada varasemate tegevuste tulemuste adekvaatne kirjeldus. Sellele reageerides on Eesti ametiasutused lisanud teavet läbiviidud tegevuste liikide kohta, märkides andmed välisallikatest saadud abi kohta. Hindaja rõhutas aga vajadust esitada mitte ainult kirjeldav ülevaade varasematest tegevustest, vaid ka nende tegevuste tulemusi ja mõjusid süstemaatiliselt hinnata. Mitmed neist tegevustest aga alles toimuvad, mistõttu nende täielik mõju ei ole veel ilmnenu. Peeti kohasemaks hinnata varasemaid tegevusi lähtudes nende asjakohasusest SAPARDi kavas pakutud meetmete suhtes. Sellises hinnangus viidati varasemate tegevuste mitmele tihedale seosele SAPARDi eesmärkidega, samuti SWOT analüüsi tulemustega.

ii) Hinnang pakutava strateegia kooskõlale:

Selle pealkirja all andis hindaja terve rea soovitusi seoses näiteks: vajadusega tagada maaelu arengukava eesmärkide kooskõla SWOT-analüüsiga; vajadusega selgitada välja maaelu arengukava meetmete ja eesmärkide vaheline seos; vajadusega kirjeldada valitud meetmeid ja selgitada nende kooskõla riigi rahastamisvõimalustega; vajadusega selgitada, miks konkreetsetele meetmetele on eraldatud konkreetne summa. Peale selle oli hindajal konkreetne soovitus selgitada välja toiduainete-, kala- ja metsatööstuse investeerimisvajadused ülevaate andmiseks põllumajanduse ja maaelu arenguga seotud investeerimisvajadustest.

Neile soovitusel reageerides on Põllumajandusministerium esitanud selgemad põhjendused SAPARDi vahendite jaotamise kohta meetmete vahel. Täiendavat teavet on esitatud ka üksikmeetmete kohta, sh lisatud strateegiapeatükki nende lühikirjeldused. Toiduainete-, kala- ja metsatööstuse investeerimisvajaduste kohta on kavas esitatud nende investeerimisvajaduste hindamiseks korraldatud küsitlusuuringute tulemused.

iii) Hinnang kooskõlale ühise põllumajanduspoliitikaga ja muude poliitikatega

Põhisoovitus puudutab ettepanekut, et kavas tuleks dokumenteerida selgemalt, kuidas keskkonnakaitse maaelu arengukava rakendamisega integreeritakse. Hindaja rõhutab nimelt, et dokumendi seisukohalt on äärmiselt tähtis, kas SAPARDi tegevused ja abi kirjeldatud keskkonnaprobleeme (nt põllumajandusliku tootmisega põhjustatud vee saastatust) süvendavad või leevendavad. Sellele reageerides koostati keskkonnamaatriks, milles näidatakse täpselt, kuidas edasine maaelu arendamise programm võib näiteks mõjutada jõupingutusi saastatuse ja keskkonna halvenemise protsesside tagasipööramiseks, samuti jõupingutusi keskkonnakaitsealaste positiivsete tegevuste edendamiseks.

iv) Eeldatav mõju, sihtide kvantifitseerimine ja pakutud rakenduskorra kontrollimine

Oluline hindaja antud soovitus puudutas SAPARDi abi meetmete eeldatavate mõjude hindamise võimalikkust. Sellele reageerides on korrigeeritud variandis lisatud iga meetme alla lõik "Mõju kvantifitseerimine ning järelevalve ja hindamine".

Iga allmeetme kohta on esitatud orienteerivad eraldised, millele järgneb eeldatavate väljundite, tulemuste ja mõjude potentsiaalsete näitajate loetelu. Edasistes märkustes kava kohta märkis hindaja, et kvantifitseeritud sihtide lülitamiseks kavasse on tehtud olulisi jõupingutusi.

Eelhindaja märkuste ja nende Eesti ametiasutuste poolse arvessevõtmise üksikasjalikum analüüs on esitatud IV lisas.

6.6. MÕJUDE TABEL

Järgmises tabelis on esitatud lihtsas vormis kõigi SAPARDi meetmete mõju. Nagu tabelist näha, parandab nende meetmete rakendamine elukeskkonda.

Tabel 26 SAPARDi mõjude tabel

Nr	Meetme kirjeldus	Keskkonnavaline	Sotsiaalne	Majanduslik
1	Põllumajandusettevõtted			
	Piima tootmine	+ vähem saastatust	+ parem töökeskkond - vähem töökohti	+ kvaliteetse tootangu hind tõuseb
	Loomalaudad	+ vähem saastatust	+ parem töökeskkond	+ väiksemad hoolduskulud
	Taimekaitse, seemnemajandus			+ väiksemad tootmiskulud (väetised, taimekaitsetooted)
	Taimekasvatus	+ vähem saastatust	- vähem töökohti	+ väiksemad tootmiskulud
	Aiandus	+ säästlik maakasutus	+ rohkem töökohti	+ maaelanikkonna sissetulekud

2	Töötlemine ja turustamine			
	Piimasektor	+ vähem saastatust + ressurside säästlik kasutamine	+ tootmissektoris rohkem töökohti + parem töökeskkond	+ kvaliteetse toodangu hind tõuseb + pääs EL turgudele + madalamad tootmiskulud
	Lihasektor			
	Kalasektor			
3	Mitmekesistamine			
	Maaturism ja sellega seotud tegevusalad	+ looduse majandamine, keskkonnaalane haridus - looduse intensiivne kasutamine, tõenäoliselt jäätmed	+ rohkem töökohti	+ sissetulekud
	Käsitöö ja puudutöötlemine	+ Kohalike ressurside säästlik kasutamine	+ rohkem töökohti	+ sissetulekud
	Teenused		+ sotsiaalse infrastruktuuri paranemine + rohkem töökohti	+ maaelanikkonna sissetulekud
	Kalad ja vähid	- vajalikud veepuhastusseadmed	+ rohkem töökohti	+ sissetulekud
	Esmane töötlemine	+ vähem jäätmeid	+ rohkem töökohti	+ sissetulekud
4	Maainfrastruktuur			
	Elekter	+ vähem saastatust	+ paremad elutingimused	+ võimalus kasutada uut tehnoloogiat
	Veevarustus ja kanalisatsioon	+ vähem saastatust + veeresursside parem kasutamine	+ paremad elutingimused	+ jäätmekäitluse väiksemad kulud
	Teede remont	+ puistute mitmekesistumine - bioloogiline mitmekesisus	+ parem ligipääs	+ veokulude vähenemine
	Elekterside	+ looduse majandamine	+ parem elukeskkond + rohkem töökohti	+ parem turustamine
6	Külade arendamine (rakendamine 2002-2006)			
	Üldkasutatavad hooned		+ seltsielu paranemine	
	Küla ilme	+ kultuuripärandi paranemine	+ elutingimuste paranemine	
	Maainfokeskused	+ parem informeeritus keskkonnateemadel	+ parem elukeskkond	
7	Põllumajanduse keskkonnatoetus (rakendatakse alates 2003)			
	Toetus põllumajandusliku keskkonna	+ säilitatud elupaigad + taastatud bioloogia	+ elutingimuste ja puhkevõimaluste paranemine	+ võimalikud täiendavad sissetulekud maa- ja piirkondades

	programmile	giline mitmekesisus + maastiku mitmekesistamine + vähem saastatust põllumajandusliikelt aladelt	+ rohkem töökohti	
8 Metsandus (rakendatakse alates 2003)				
	Endiste põllumajandusmaade metsastamine	+ vähem saastatust + loodusressurside säästlik kasutamine (metsade säästlik majandamine)	+ paremad elutingimused	+ sissetulek maapiirkondades

6.7. KESKKONNAMAATRIKS

Käesoleva kava väljatöötamisel on pööratud keskkonna probleemide ja võimalikele lahendustele üsna palju tähelepanu. Kavas eespool esitatud prioriteetide ja meetmete hindamise osana koostati keskkonnamaatriks. Sellega püütakse esitada tulevase maapiirkondade arendamise programmi mõju:

riigi keskkonnavarade baasile – mis hõlmab Eesti maastikukaitsealasid, aja-loopärandid jne;

püüetele saastatust tagasi pöörata või ära hoida (nt taastuvate energiaallikate kasutamise teel);

loodusressurside säästliku majandamise edendamisele (nt positiivse kaitse kaudu);

keskkonnatoodete nõudlusele ja ettevõtjatele teadlikkusele neist võimalustest.

Eesti ametiasutuste poolt koostatud maatriksiga on püütud kontrollida keskkonna tervislikku seisundit, näidates samal ajal keskkonnavarade kaitsele suunatud positiivsete tegevuste, saastatuse ja keskkonna halvenemise tagasipööramise, säästlikkuse ning ettevõtlusvõimaluste parema teadvustamise ulatust. Mõnedel juhtudel ei ole olnud võimalik meetmete täpse mõju täielik hindamine, mis kajastab osaliselt teadmatust konkreetsete projektide mõjust keskkonnale. Hoolimata sellest võib maatriks olla meetmete keskkonnamõju hindamisel kasulik vahend.

Tabel 27 Eesti maaelu arengukava 2000-2006 keskkonnamaatriks

Varadebaasi kaitse	Halvenemise tagasipööramine ja saastamine	Positiivse ja säästliku majandamise edendamine	Ettevõtlusvõimaluste parem teadvustamine
PRIORITEET 1: PÕLLUMAJANDUSE JA TOIDUAINETETÖÖSTUSE KONKURENTSIVÕIME TÕSTMINE			
Meede 1: Investeeringud põllumajandusettevõtetesse			

<i>Positiivne:</i> Peaks ajendama olemasolevaid varasid ja ressursibaasi säästlikult kasutama	<i>Positiivne:</i> Jäätmete ja heitvee emissioonide vähendamine, väiksem mõju pinna- ja põhjavee kvaliteedile, parem kontroll kasvuhoonegaaside üle; paremad töötingimused, paranenud loomade tervislik seisund ja heaolu; väetiste ja pestitsiidide vähem kasutamine avaldab keskkonnale ja loodusele potentsiaalselt positiivset mõju	<i>Positiivne:</i> Parima võimaliku tootmistehnoloogia edendamine ja olemasolevate tootmisüksuste konkurentsivõime parandamine.	<i>Määramatu:</i> Sõltub tegevusalast
Meede 2: Põllumajandus- ja kalatoodete töötlemise parandamine			
<i>Positiivne:</i> Peaks ajendama olemasolevaid varasid ja ressursibaasi säästlikult kasutama	<i>Positiivne:</i> Jäätmete ja heitvee emissioonide vähendamine ja paremad töötingimused avaldavad keskkonnale ja loodusele potentsiaalselt positiivset mõju	<i>Positiivne:</i> Parima võimaliku tootmistehnoloogia edendamine ja olemasolevate tootmisüksuste konkurentsivõime parandamine.	<i>Määramatu:</i> Sõltub tegevusaladest
PRIORITEET 2: MAAPIIRKONDADE REGENEREERIMINE JA ARENDAMINE			
Meede 3 Majandustegevuste arendamine ja mitmekesistamine			
<i>Positiivne:</i> Peaks aitama alal hoida põllumajanduslikku tootmist ja võimalusi loodusvarade säästlikumaks majandamiseks	<i>Positiivne:</i> Parem maastikuhoolitus, vääriselupaikade hoolikam kaitse, paranenud elu- ja puhke-tingimused looduslike ja maastikuliste iseärasuste paremal ja säästlikumal kasutamisel	<i>Määramatu:</i> Sõltub tegevusalast	<i>Määramatu:</i> Sõltub tegevusalast
Meede 4 Maainfrastruktuuri arendamine ja täiustamine			
<i>Positiivne:</i> Peaks oluliselt parandama elutingimusi ja suhet keskkonda	<i>Positiivne:</i> Atraktiivsemad ja teravilikumad elutingimused peatavad maapiirkondade rahvastikukadu, vähendavad jäätmete ja heitvete kontrollimatuid emissioone, väheneb mõju pinna- ja põhjavee kvaliteedile	<i>Positiivne:</i> Ergutab elanikkonda kohalike loodusressurside ja maastike väärtusi säästlikult kasutama	<i>Määramatu:</i> Sõltub kohalikest positiivsest eeskujust
Meede 6 Külade renoveerimine ja arendamine			
<i>Positiivne:</i> Paikondade kultuuri säilitamine ja parandamine, maastiku kvaliteedi taastamine <i>Negatiivne:</i> Turistide ja külastajate sissevool	<i>Positiivne:</i> Füüsilise ja elukeskkonna parem atraktiivsus; kohaliku majanduse tugevnemine; peaks parandama kogukonna teadlikkust ja hoolt keskkonnaküsimustes	<i>Positiivne:</i> Edendab olemasolevate hoonete võimalikult paremat kasutamist ja välimuse parandamist	<i>Määramatu:</i> sõltub rakendatud tegevustest
Meede 7: Põllumajanduse keskkonnatoetus			

<i>Positiivne:</i> Peaksajendama kaitsma ja parandama traditsioonilisi maastikke, bioloogilist mitmekesisust ja üldisemalt keskkonda	<i>Positiivne:</i> Talupidajaid ergutakse võtma kasutusele keskkonnasõbralikke tootmisviise, mis aitavad taastada looduslike elupaikade, maastiku iseärasuste ja põllumajanduslike tegevuste vahelist looduslikku tasakaalu. Täiendavad meetmed on mõeldud konkreetse kultuuripärandi ja looduslike iseärasuste taasloomiseks või taastamiseks.	<i>Positiivne:</i> Edendab keskkonnasõbralike tootmisviiside kasutuselevõtmist	<i>Positiivne:</i> Loob aluse paljudeks alternatiivseteks majandustegevusteks maapiirkondades
Meede 8: Metsandus			
<i>Positiivne:</i> Peaksajendama metsi säästlikult majandama	<i>Positiivne:</i> Maastike ja maakasutuse majanduslik ja ökoloogiline täiustamine. Bioloogilise mitmekesisuse parandamine.	<i>Positiivne:</i> Edendab säästlikku metsamajandust ja maastikuhooldust.	<i>Määramatu:</i> Sõltub rakendatud tegevustest
PRIORITEET 3: PROGRAMMI TULEMUSLIKULE RAKENDAMISELE KAASA- AITAMINE			
Meede 5 Tehniline abi			
<i>Positiivne:</i> Toetavad tegevused	<i>Määramatu:</i> Täpne mõju sõltub tegevustest	<i>Positiivne:</i> Kui see aitab edendada teadlikkust keskkonnaküsimustes ja annab uut teavet.	<i>Määramatu:</i> sõltub toetatavate tegevuste täpsest iseloomust

6.8. PRIORITEEDID

Eesmärkide saavutamiseks kavas kehtestatud üldised strateegiad hõlmavad kolme prioriteetset valdkonda:

- **Põllumajanduse ja toiduainetetööstuse konkurentsivõime parandamine**
- **Maaelu jätkusuutlikkus**
- **Tagada efektiivne SAPARDi rakendamine.**

Prioriteet 1 – Põllumajanduse ja toiduainetetööstuse konkurentsivõime parandamine

Investeeringute madala taseme, tururegulatsiooni ja riigi toetuse vähesuse tõttu sektoris viimasel aastakümnel on enamik põhivaradest amortiseerunud ja põllumajandussektor ei ole nimetatud raskustest ülesaamiseks piisavalt investeerinud.

Eesti ühtlustab oma seadusandlust *acquis communautaire*'iga, mis vajab täiendavaid investeeringuid.

Teiste väike- ja keskmise suurusega põllumajandusettevõtete jaoks on vaja aga põllumajandusest saadavate sissetulekute stabiliseerimiseks ja maapiirkondades

tööhõiveprobleemide leevendamiseks põllumajanduslikke tegevusi mitmekesistada, tagades siiski põllumajandusliku maa säilimise.

Toiduainetetööstuse põhiprobleemiks on eksportimisvõimaluste vähesus, mis on põhjustatud tootmis- ja töötlemistingimuste mittevastavusest arenenud turgude nõuetele. Tootmisvõimsused tuleb optimeerida ja seada sisse paindlik süsteem uute toodete väljatöötamiseks.

Eesti peab valmistuma kõigi Euroopa Liidus rakendatavate turukorraldusmeetmete rakendamiseks, luues selleks vajaliku õigusliku ja institutsionaalse raamistiku.

Ühinemiseelset perioodil on maamajandusele eluliselt tähtis tõsta kodumaiste põllumajandustoodete konkurentsivõimet nii sise- kui ka välisturul.

Strateegilise eesmärgi saavutamiseks selle prioriteedi raames on kavandatud järgmised meetmed:

SAPARDi meetmed:

Investeeringud põllumajandusettevõtetesse (meede 1, vt VI lisa)

Põllumajandus- ja kalandussaaduste töötlemise ja turustamise parandamine (meede 2, vt VI lisa)

Riiklikud meetmed:

Otsetoetuste kavad

Sisenditoetuste kavad

Üldised toetuskavad

6.9. MEETMETE (PÕHIELEMENTIDE) KIRJELDUS

Üldised abikõlblikkuse tingimused

Kõik SAPARDi programmist toetuse taotlejad peavad vastama järgmistele tingimustele:

- ei tohi kuuluda rohkem kui 25% ulatuses riigi omandisse
- peavad olema välja valitud Eestis ja Euroopa Liidus kinnitatud halduskorra kohaselt
- peavad esitama andmed ja tõendavad dokumendid investeeringu tehnilise ja keskkonnaalase vastavuse kohta
- peavad esitama Eesti Maksuameti kehtiva tõendi selle kohta, et potentsiaalsel abisaajal ei ole riigimaksude võlgu või et võlad on edasi lükatud;
- peavad esitama tõendi oma majandusliku jätkusuutlikkuse kohta vähemalt kolme aasta jooksul alates investeeringust
- peavad tagama vastavuse kõigi riigis kehtivate minimaalsete keskkonna-, hügieeni- ja loomade heaolu nõuetega
- peavad omama piirkonna keskkonnaameti poolt heaks kiidetud keskkonnamemorandumit.

Mitteabikõlblikke kulusid sätestavad eeskirjad määratletakse mitmeaastases rahastamislepingus. Selle programmi raames ja muudest ühenduse vahenditest rahastatavaid tegevusi koordineerib Rahandusministeerium, millega välhitakse eri rahastamisallikate kattumist. Projektide rakendamise kohta lepingute sõlmimisega

peab olema tagatud ka projektide vastavus ühenduse hügieeni-, veterinaar-, fütosanitaar-, toidukvaliteedi, loomade heaolu ja keskkonnanormidele ja nõuetele.

Meede 1 – Investeeringud põllumajandusettevõtetesse

Kirjeldus

Meetme rakendamisel toetatakse investeeringuid, mis on mõeldud:

ühest küljest põllumajandusliku tootmise vastavusseviimiseks mitmesuguste EL nõuetega, eriti piimatootmistehnoloogia kaasajastamiseks, loomade heaolu parandamiseks lautades, taimekaitse-, sõnnikulaotamis- ja seemnepaljundamistehnoloogia kaasajastamiseks, taimekasvatuse keskkonnamõju vähendamiseks; ja

teisest küljest talumajapidamiste tegevuste mitmekesistamiseks.

Meedet rakendatakse kõigis Eesti maapiirkondades samade põhimõtete kohaselt, lähtudes projektidele kehtestatud abikõlblikkuskriteeriumidest.

Sellest meetmest toetatakse *acquis*'ga seotud investeeringuid põllumajandusettevõtetesse, et kaasajastada elujõuliste talumajapidamiste tehnoloogiat ja mitmekesistada talupidajate tegevust ülejäägiga sektoritest väljumiseks, eriti aianduse suunas. Selle meetme kohaselt võib toetada järgmisi investeeringuid:

- Piimatootmine - piimatootmistehnoloogia, eriti lüpsiseadmete, piimajahutite kaasajastamiseks ning veevarustuse ja kanalisatsiooni renoveerimiseks (orienteeriv jaotumine - 20% meetmest)
- Loomalaudad - loomalautade ehitamiseks ja remontimiseks, samuti investeeringuteks valgustusse, ventilatsiooni, sõnnikuhoidlatesse ja sõnnikukoristussüsteemidesse (orienteeriv jaotumine - 30% meetmest)
- Taimekaitse, sõnnikukäitlus põldudel ja seemnete töötlemine - taimekaitse, seemnete paljundamise ja sõnnikulaotamistehnoloogia kaasajastamiseks (orienteeriv jaotumine - 10% meetmest)
- Taimekasvatus - traktorite ja kombainide, söodatehnoloogiate, heina- ja teraviljaseemne külvimasinate ja atrade ostmiseks (orienteeriv jaotumine - 30% meetmest)
- Põllumajanduslike tegevuste mitmekesistamine - sertifitseeritud taimepaljundusmaterjalide ostmiseks viljapuuaedade (õuna, ploomi, kirsi, kääbustaimede seemikud) või marjaaedade (maasika, mustsõstra, astelpaju, punase sõstra, vaarika, muraka ja rabamuraka seemikud) rajamiseks või laiendamiseks ning niisutussüsteemide (pumbad, torustikud) ostmiseks uutele viljapuu- ja marjaaedadele (orienteeriv jaotumine - 10% meetmest).

Seda meedet rakendatakse taotlejatele toetuste andmise teel, mis võivad moodustada olenevalt taotlusest kehtestatud piirides kuni 50%. Toetuse saamiseks peavad nii taotlejad kui ka investeerimisprojektid vastama teatavatele kriteeriumidele. Need on:

- neil peab olema asjakohasel erialal põllumajanduslik kutse- või kõrgharidus või vähemalt kaheaastane tööstaaž põllumajanduses asjakohasel erialal ja

- loomadega seotud tegevuste korral (piimatootmine ja loomalaut) peavad taotlejale kuuluvad lehmad olema registreeritud riiklikus põllumajandusloomade registris ja lüpsilehmad lehmade registris,
- põllumajandusettevõtted peavad vastama minimaalsetele riiklikele ja investeeringu järel ka EL keskkonna-, hügieeni- ja loomade heaolu normidele.
-

Lõplikud abisaajad

Põllumajandusettevõtete investeerimistoetust võib taotleda põllumajandustootja, kellel on aasta jooksul enne taotluse esitamist põllumajanduslik tootmine moodustanud vähemalt 50% netokäibest.

Meede 2 - Põllumajandus- ja kalandussaaduste töötlemise ja turustamise arendamine

Kirjeldus

Meetme rakendamisel antakse toetust investeeringuteks, mis on mõeldud tootearenduseks, turunduse ja tootekvaliteedi parandamiseks ning töötlemisettevõtete kohandamiseks asjakohaste EL normidega.

Konkreetsed eesmärgid on:

- suunata tootmist vastavalt prognoositavatele suundumustele turul või ergutada põllumajandussaaduste uusi turustusvõimalusi välja arendama;
- täiustada või ratsionaliseerida töötlemise korraldust;
- tagada põllumajandustootjatele kasu;
- täiustada toodete esitust ja ettevalmistust või ergutada kõrvalsaadusi või jäätmeid paremini kasutama või likvideerima;
- rakendada uusi tehnoloogiaid,
- soodustada uuenduslikke investeeringuid.

Meedet rakendatakse kõigis Eesti piirkondades samade põhimõtete kohaselt, lähtudes projektidele kehtestatud abikõlblikkuskriteeriumidest. Selle meetme kohaselt võib toetada järgmisi investeeringuid:

Piimasektoris - antakse toetust investeeringuteks, mis on mõeldud piimatootmis- ja töötlemishoonete ja rajatiste ehitamiseks ja kohandamiseks, tingimusel et see hoone ja/või rajatis vastaks investeeringu tulemusena asjakohastele EL normidele. Toetust antakse investeeringuteks, mis tehakse uute seadmete ja tehnoloogiliste liinide ostmiseks, uute tehnoloogiate rakendamiseks ning sisekontrolli ja kvaliteedikontrolli süsteemide sisseseadmiseks (orienteeriv jaotumine - 40% meetmest).

Lihasektoris - antakse toetust investeeringuteks, mis aitavad tapamaju ja lihatöötlemisruume ja -tingimusi EL normidega ja keskkonnakaitse eeskirjadega vastavusse viia. Toetust antakse investeeringuteks ruumidesse, ruumide planeerimisse ja funktsioonide ümberjaotamisse, tehnoloogilise, tehnilise ja hügieeniolukorra parandamisse, kaasaegsete keskkonnasõbralike pakkematerjalide ja -seadmete kasutuselevõtmisse ja uute toodete väljaarendamisse (orienteeriv jaotumine - 30% meetmest).

Kalasektoris - antakse toetust investeeringuteks, mis on mõeldud kalatootmis- ja töötlemishoonete ja rajatiste ehitamiseks ja kohandamiseks, tingimusel et see hoone ja/või rajatis vastaks investeeringu tulemusena asjakohastele EL normidele.

Toetust antakse investeeringuteks, mis tehakse uute seadmete, tehnoloogiliste liinide ostmiseks ja uute toodete väljaarendamiseks.

Seda meedet rakendatakse ettevõtetele toetuste andmise teel, mis võivad moodustada olenevalt taotlusest kuni 50%, kuid ei või ületada riigiabi maksimaalset taset 1 milj eurot projekti kohta (orienteeriv jaotumine - 30% meetmest).

Projektide järjestamiseks kasutatakse järgmisi abikõlblikkus- ja hindamiskriteeriume.

Taotlejad peavad vastama järgmistele nõuetele:

- majandusliku tegevuse kestus vähemalt 5 aastat,
- ei tohi olla riigimaksude võlga,
- tootjatele peab olema toodete eest tasutud (95% tasumata arvete summast),
- töödeldav põhitooraine vastab päritolult EL asjakohastele nõuetele,
- investeering on tehniliselt ja praktiliselt teostatav ning võimaldab täita EL norme,
- toodetel peab olema piisav turuväljund,
- nad peavad tagama põllumajandustootjatele kasumi.

Kriteeriumid taotleja kolme taotlemisaastale eelnenud aasta finantsmajanduslike näitajate hindamiseks:

- lühiajaliste kohustuste tasumise võime (likviidsussuhe)
- aasta keskmine likviidsuskordisti
- netokäive töötaja kohta
- puhaskasumi ja netokäibe suhe (kasumiprotsent)
- varade tootlus
- võla ja omakapitali suhe

Kriteeriumid abisaaja investeeringu hindamiseks:

- Ehitus ja remont
- Tootearendus
- Keskkonnakaitsenõuete rakendamise täiustamine
- Soodustatakse ülemääraste mahtude sulgemist
- Tootmiskulude vähendamine
- Lepingud tootjatega
- Omafinantseerimine

Lõplikud abisaajad

Investeeringutoetust põllumajandussaaduste töötlemiseks ja põllumajandustoodete turustamiseks võib taotleda äriühing, kelle tegevusalaks on piima-, liha- või kalasaaduste töötlemine ja neist toodetest valmistatud piima-, liha- ja kalatoodete turustamine (edaspidi nimetatud taotleja), kui äriühingus on vähemalt kümme täistöökohta.

Riiklikud toetuskavad (Prioriteet 1)

Otsetoetust/sissetulekutoetust taotletakse täiendava turukorraldusmeetmena tagamaks sektori taastootmisvõimet.

Otsetoetuse/sissetulekutoetuse määramine on seotud järgmiste tingimustega:

toetust antakse üldiselt tootmisharudesse, millel on maastikukujunduses oluline roll, s.t viljakasvatusele, piimakarjakasvatusele, lambakasvatusele; Selline ühikutoetus/sissetulekutoetus ei ole seotud tootmistahtude ega hindadega, vaid seda antakse kogu sektorile ühtviisi; ajutist ühikutoetust/sissetulekutoetust määratakse teataval eesmärgidel valdkondades, mille arengut on vaja pikaajaliste eesmärkide saavutamiseks kiirendada (heinaseemnekasvatus, kartuliseemnekasvatus).

Sisenditoetus

Kapitalitoetus

Investeeringutoetuse eesmärk on soodustada investeeringuid, mis on suunatud:

- veterinaaria-, fütosanitaar- ja hügieenialastest ning loomade heaolu reguleerivatest õigusaktidest tulenevate nõuete täitmisele;
- keskkonnakaitsenõuete täitmisele, eelkõige investeeringuid sõnnikumajandusse ja taimekaitsetehnoloogiasse;
- tootmise efektiivsuse ning tootekvaliteedi ja esmase töötlemise arendamisse.

Intressimäär

Intressikompensatsiooni määramise eesmärk on vähendada pikaajaliste investeeringute laenuintresside kõikumist. Teine eesmärk on tuua põllumajandussektori arendamisse rohkem eralaenukapitali.

Üldine toetus

Looma- ja taimekasvatus

Nõuetele vastavaid eraloomakasvatuseühinguid ja seemnetootmiskeskusi toetatakse sihtotstarbeliste dotatsioonidega.

Prioriteet 2 Maaelu jätkusuutlikkus

Maa- ja linnaelanikkonna elutingimuste vahel on kujunenud suur ebavõrdsus. On vaja tagada põhiteenuste (haridus, tervishoid, sotsiaalkindlustus ja ühiskondlik transport) kättesaadavus ja kvaliteet.

Avalikul sektoril on olnud maapiirkondades ettevõtluse arendamiseks vajaliku infrastruktuuri (elekter, juurdepääsuteed, vesi ja kanalisatsioon) toetamiseks küllaltki piiratud võimalused.

Põllumaade kvaliteedi säilitamiseks on vaja suurtel pindadel taastada ja remontida 20-40 aastat tagasi ehitatud dreneažisüsteemid. Metsaaladel tuleb sellised dreneažisüsteemid rajada puidu kvaliteedi parandamiseks.

Erametsaomanike arv ja metsade roll maaelanikkonna sissetulekutes pidevalt kasvavad. Uutel metsaomanikel ei ole metsade majandamiseks ja hooldamiseks piisavalt teadmisi, mistõttu avalik sektor peaks suurendama oma toetust

erametsaomanike koolitusele ja nõustamisele ning metsade ühisele majandamisele.

Maasotsioloogide küsitlusuuring koolilõpetajate tulevikuplaanide kohta näitas, et enamik maanoortest oma tulevikku põllumajanduse ega maaeluga ei seo. Viimasel kümnendil on põllumajanduslik tööhõive kiiresti vähenenud. See protsess ei ole veel lõpule jõudnud ja otseselt põllumajandusliku tootmisega seotud töökohtade kompenseerimiseks on vaja arendada alternatiivseid kohalikke tegevusalasid, mis peaksid põhinema eeskätt kohalikel ressurssidel.

Maaturismil on mitmes piirkonnas väga häid eeldusi, kuid on vaja parandada majutustingimusi ja mitmekesistada puhkevõimalusi. Tuleks parandada ka teenuste osutajate vahelist koostööd.

Põllumuldade viljakus, vesi, metsad, kalavarud, maavarad, bioloogiline ja maastikuline mitmekesisus on Eesti pikaajalise säästvaarengu tagamiseks äärmiselt tähtsad komponendid.

Ulatuslik saastamine möödunud aastakümnete jooksul, keskkonnanõudeid arvestamata, on põhjustanud pinnaveekogude ulatuslikku eutrofeerumist ja pinnavee saastatust.

Praegune põllumajandusliku tootmise langus, eriti maakasutuse ja loomakasvatuse osas, on vähendanud bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust ja suurendanud umbrohu levikut.

Palju maad on tagastatud endistele omanikele või nende järeltulijatele, kes ei ole saanud põllumajanduse ega metsanduse alast koolitust ega täiendõpet. See on ka üks madala tootlikkuse põhjusi.

Strateegilise eesmärgi saavutamiseks selle prioriteedi raames on kavandatud järgmised meetmed:

SAPARDi meetmed:

Majandustegevuste arendamine ja mitmekesistamine, mis loob juurde tegevusalasid ja alternatiivseid sissetulekuid (meede 3, vt VI lisa)

Maainfrastruktuuri arendamine ja täiustamine (meede 4, vt VI lisa)

Külade renoveerimine ja arendamine ning maapiirkondade kultuuri- ja looduspärandi kaitse ja säilitamine (meede 6, vt VI lisa)

Põllumajanduse keskkonnatoetus (meede 7) ja

Metsandus (meede 8)

Riiklikud meetmed:

Otsetoetusmeetmed

Arendustoetusmeetmed

Muud toetusmeetmed

Meede 3 – Majandustegevuste arendamine ja mitmekesistamine

Kirjeldus

Sellest meetmest toetatakse kohalikul algatusel põhinevaid tegevusi majandustegevuste mitmekesistamiseks maapiirkondades ja täiendavate töökohtade loomiseks, mis annavad lississetulekut ja parandavad seeläbi maaelanike

elutingimusi.

Meedet rakendatakse kõigis Eesti maapiirkondades samade põhimõtete kohaselt, lähtudes projektidele kehtestatud abikõlblikkusekriteeriumidest. Selle meetme kohaselt võib toetada järgmiste tegevusaladega seotud investeeringuid:

- Maaturism - maaturismi ja sellega seotud (puhke- ja toitlustus)teenuste sisseseadmine või laiendamine või kvaliteedi parandamine (orienteeriv jaotumine - 30% meetmest);
- Käsitöölased tegevused - käsitöö, sh kangaste, kodus valmistatud tekstiilitoodete, puidutoodete, palk- ja puitmajade ja savinõude valmistamise sisseseadmine või arendamine (orienteeriv jaotumine - 20% meetmest);
- Teenused - põllumajandustootjatele, metsaomanikele ja maaelanikkonnale suunatud teenuse sisseseadmine või laiendamine – hoidlad, põllumajandus- ja metsatehnika remont ja hooldus, kohalikele elanikele vajalikud eriseadmete teenused, lasteaiad (orienteeriv jaotumine - 10% meetmest);
- Vähi- ja kalakasvatus (sh haudejaamad) - majandite rajamine või laiendamine (orienteeriv jaotumine - 20% meetmest);
- Toiduainetetööstuse väikeettevõtted – väikeettevõtete (kuni 9 töötajat) asutamine, laiendamine või moderniseerimine toiduainetetööstuse sektoris eritoodete valmistamiseks kohalikule turule (orienteeriv jaotumine - 20% meetmest).

Seda meetet rakendatakse ettevõtjatele toetuste määramise teel, mis võivad moodustada olenevalt taotlusest kuni 50% abikõlbliku investeeringu summast. Toetuse saamiseks peavad nii taotlejad kui ka investeerimisprojektid vastama järgmistele **kriteeriumidele**:

- kavandatud investeering peab olema tehniliselt teostatav,
- pakutud tehnoloogilised süsteemid ja seadmed peavad vastama asjakohastele EL keskkonnaalastele ja hügieeninõuetele,
- nad peavad looma vähemalt kaks täiendavat täistöökohta, välja arvatud põllumajandustootjad, kes peavad käivitama täiendavat tulu andvaid kõrvaltegevusi,
- toiduainetetööstuses peab vähemalt 60% põhitoorainest (rahalisel väärtuses) tulema oma maakonna või naabermaakondade põllumajandustootjatelt ja tooted tuleb turustada kohalikul turul,
- investeeringutele kala- ja vähikasvatusse ja toiduainetetööstusesse on kehtestatud täiendav nõue taotleja personali (hariduse ja töökogemuse) suhtes.

Lõplikud abisaajad

Lõplikud abisaajad käesolevast meetmest on maapiirkondades ettevõtlusega tegelevad füüsilisest isikust ettevõtjad või äriühingud, sh põllumajandustootjad, kes soovivad käivitada või arendada mittepõllumajanduslikke tegevusi.

Meede 4 - Maainfrastruktuuri arendamine ja parandamine

Kirjeldus

Meede on suunatud:

- ettevõtluse toetamisele maapiirkondades,

- konkurentsivõime tagamisele maakeskkonnas,
- majandusliku efektiivsuse tõstmisele ja elanikkonna elutingimuste parandamisele maapiirkondades ja
- majandusliku kindlustatuse parandamisele majandustegevuste soodustamisele kaasaaitamisega.
-

Meedet rakendatakse kõigis Eesti piirkondades samade põhimõtete kohaselt, lähtudes projektidele kehtestatud abikõlblikkuskriteeriumidest. Sellest meetmest toetatakse investeeringuid maapiirkondades, mis on suunatud elutingimuste parandamisele ja ettevõtlusele kaasaaitamisele. Selle meetme kohaselt võib toetada järgmisi investeeringuid (üks või mitu projekti kohta):

Elektrivarustussüsteemid - investeeringud elektrivõrgu ühendamiseks või elektrisüsteemi rekonstrueerimiseks vajalikesse seadmetesse, mis on vajalikud ühendamiseks elektrijaotusvõrkudega (orienteeriv jaotumine - 20% meetmest);

Juurdepäasuteed - investeeringud abisaaja majandustegevustega seotud juurdepäasuteede ehitamiseks ja rekonstrueerimiseks (orienteeriv jaotumine - 30% meetmest);

Veevarustus ja kanalisatsioon - investeeringud põllumajandus- või muude ettevõtete veevarustus-, kanalisatsiooni- ja heitveepuhastussüsteemide ehitusse või rekonstrueerimisse või nende ühendamiseks ühtsesse võrku (orienteeriv jaotumine - 40% meetmest);

Elekterside - investeeringud elektersidesse, mis on vajalikud ühendamiseks avaliku telefoni- ja andmesidevõrguga (orienteeriv jaotumine - 10% meetmest).

Seda meetdet rakendatakse toetuste määramise teel ettevõtjatele olenevalt taotlusest kuni 50% ulatuses.

Toetuse saamiseks peavad nii taotlejad kui ka investeerimisprojektid vastama teatavatele **kriteeriumidele**:

- ehitatavad ja rekonstrueeritavad hooned ja põhivarad peavad vastama EL asjakohastele nõuetele,
- kohalik volikogu peab investeeringut toetama.

Lõplikud abisaajad

Lõplikud abisaajad sellest meetmest on maapiirkondades küldes ettevõtlusega tegelevad füüsilisest isikust ettevõtjad ja äriühingud.

See meede on mõeldud EL toetusega kaasfinantseeritavate projektide rahastamise alusena, keskendudes selgelt *acquis*'ga seotud investeeringutele.

Meede 6: Külade renoveerimine ja arendamine ning maapiirkondade loodus- ja kultuuripärandi kaitse ja säilitamine

Kirjeldus

Selle meetme eesmärk on valmistada maapiirkondade mitteriiklikke organisatsioone ette osalemiseks Eesti maapiirkondade komplekssete algatuste arendamiseks.

Meede loob eeltingimused maaelanikkonna elu- ja ettevõtluskeskkonna parandamiseks ja eneseväärikuse tõstmiseks.

Meetme rakendamisel toetatakse investeringuid, mis on mõeldud:

- kohalikul algatusel põhinevate ja kohaliku elukeskkonna sotsiaalse, kultuurilise ja loodusliku väärtuse parandamisele suunatud tegevuste toetamiseks;
- eeltingimuste loomiseks uutele alternatiivsetele töökohtadele ja informatsiooni kättesaadavuse parandamiseks, et maapiirkondade elanikkonda säilitada.

Meedet rakendatakse kõigis Eesti piirkondades samade põhimõtete kohaselt, lähtudes projektidele kehtestatud abikõlblikkuskriteeriumidest.

Sellest meetmest toetatakse investeringuid üldkasutatavatesse objektidesse. Selle meetme kohaselt võib toetada järgmisi investeringuid (üks või mitu projekti kohta):

- Üldkasutatavad hooned - külade üldkasutatavate hoonete ehitamiseks ja renoveerimiseks, neile funktsioonide lisamiseks, samuti arhitektuurilise ja ajaloolise väärtusega hoonete rekonstrueerimiseks/säilitamiseks.

Küla välisilme - parkide rajamiseks või uuendamiseks, piirdeaedade ehitamiseks või rekonstrueerimiseks, traditsiooniliste katusekatete rekonstrueerimiseks, külasid/valdu tutvustavate viitade ja asukohaskeemide tellimiseks ja paigaldamiseks, veekogude korrastamiseks; puhketegevuste mitmekesistamiseks (laste mänguväljakute, spordiplatside, kiigeplatside, matkaradade ja muude üldkasutatavate objektide remont, rekonstrueerimine ja rajamine);

Infokeskused - infokeskuste remontimiseks ja/või ehitamiseks külades, infotehnoloogia soetamiseks (Internetikeskused, infotoad, raamatukogud, infopunktid).

Lõplikud abisaajad

Lõplikud abisaajad sellest meetmest on külade mitteriiklikud organisatsioonid ja ettevõtjad.

Meede 7: Põllumajanduse keskkonnatoetus

Põllumajandus mõjutab maapiirkondade keskkonnaseisundit oluliselt ning võib loodusressursside kvaliteeti ja paikkonna iseärasusi luua või ka hävitada. Kui traditsiooniline põllumajandus aitas algselt kaasa mitmekesiste maastike ja väärtuslike looduslike elupaikade loomisele, siis tänapäeva tootmisviisides toimunud muutused on keskkonnanressursse oluliselt kahjustanud, sh vähendanud maastike mitmekesisust, kahjustanud väärtuslikke looduslikke elupaiku ning saastanud õhku ja vett.

Meetme põhieesmärkideks on soodustada keskkonnasõbralike tootmisviiside kasutuselevõttu ja poollooduslike ja looduslike elupaikade ja maastikuelementide säilimist põllumajandusmaastikes.

Selle meetme raames rakendatav põllumajanduse keskkonnatoetuse pilootprojekt koosneb neljast omavahel seotud tegevuskavast, kus toetust antakse järgmiste tegevuste eest:

i) Keskkonnasõbraliku majandamise tegevuskava

ii) Lisameetmete tegevuskava

Toetust antakse järgmiste lisameetmete eest:

Mahepõllumajandus

Kohalikud ohustatud tõud ja sordid

- Looduslik mitmekesisus ((pool-looduslike koosluste taastamine ja majandamine, kiviaedade taastamine ja hooldamine, mitmeliigilise põõsasriba rajamine)

Tiikide ja märgalade loomine

- iii) Ajutiselt põllumajanduslikust kasutusest väljas oleva põllumajandusmaa hooldamise tegevuskava
- iv) Koolitus- ja näidisprojektide tegevuskava

Meedet rakendatakse kõigis Eesti piirkondades sarnaste põhimõtete kohaselt, lähtudes iga tegevuse eest antava toetuse saamiseks kehtestatud nõuetest ja valikukriteeriumitest.

Pilootprojekt käivitatakse 2001. aastal Eesti Vabariigi eelarvevahenditega. Projekt hõlmab kolme pilootvalda. 2002. aastal võib lisanduda olenevalt vajadusest ja eelarvevahenditest täiendavaid alasid. Võttes arvesse pilootprojektidega saadud kogemusi hakatakse alates 2003. aastast toetusi andma täiendavatele aladele, mida kaasfinantseeritakse SAPARDi raames. Meetme kvalitatiivne ulatus on kõigis piirkondades võrdne, kuid valitavad alltegevused sõltuvad pilootaladest ja põhinevad ettevõtte keskkonnasõbraliku majandamise plaanil.

Lõplikud abisaajad

Põllumajanduse keskkonna toetust võivad taotleda kõik põllumajandustootjad.

Meede 8: Metsandus

Metsandussektori analüüs näitas, et Eestis on palju väikesi väheviljakaid põllumajandusmaa krunte, rohtunud heinamaid ja võsastunud maid, mida võiks arendada metsaistutamise, osalise hooldusraie ja teedehitusega väärtuslikeks metsaaladeks. Ligikaudu 87% aastast erametsades tehtud lageraietest jääb taasmetsastamata.

Tunnistades metsandust alternatiivina põllumajandusele, selle mõju maapiirkondadele ja nende arengule, sellest tulenevaid täiendavaid sissetulekuid maaettevõtlusele ja ka ja töökohti, võimaldab SAPARDi programm Eestil taotleda selle meetmega järgmisi **eesmärke**:

- edendada metsastamist ja metsade säästlikku majandamist
- soodustada tulemuslikke metsade majandamise viise metsamajanduskavade rakendamise kaudu
- suurendada maapiirkondades metsandussektoris tööhõivevõimalusi.

Sellest meetmest toetatakse metsandussektori arendamist. Selle meetme kohaselt võidakse toetada metsastamist taimematerjalide kulude katmisega.

Meedet rakendatakse kõigis Eesti piirkondades samade põhimõtete kohaselt, lähtudes projektidele kehtestatud abikõlblikkuskriteeriumidest.

Lõplikud abisaajad

Lõplikud abisaajad sellest meetmest on Eesti maapiirkondades tegutsevad füüsilisest isikust ettevõtjad - erametsaomanikud ja erametsaomanike ühendused.

Riiklikud toetuskavad (prioriteet 2)

Põllumajandusliku keskkonna kava rakendatakse pilootkavana alates 2001. aastast, kava on lähemalt kirjeldatud eespool SAPARDi meetmes 7.

Prioriteet 3 – Tagada efektiivne SAPARDi rakendamine

SAPARDi tulemusliku rakendamise tagamiseks peaksid kõik osalejad olema selle võimalustest ja eeskirjadest teadlikud ning süsteem peab olema läbipaistev.

Lõplikud abisaajad peaksid olema teadlikud kasutada olevatest toetusmeetmetest, neist meetmetest antava abi määradest, eristamispõhimõtetest ning maapiirkondade toetus- ja abikavade järelevalve ja hindamise eeskirjadest.

Maapiirkondades on palju uusi väikeettevõtteid, mis vajavad uute oskuste ja uue kvalifikatsiooniga tööjõudu.

On tekkinud olukord, kus kutsekoolide vastuvõtt ei piisa haritud põllumajandustootjate vajalikuks järelkasvuks. Kutseharidus ei vasta oma struktuurilt ja kvaliteedilt maühiskonna vajadustele. Põllumajanduslik nõustamisteenistus on seda probleemi mõningal määral vähendanud, kuid on vaja teha olulisi jõupingutusi eri haldusasutuste tegevuse koordineerimiseks, et tagada koolitussüsteemide piisav ja säästev areng.

Meede 5 – Tehniline abi maaelu arengukavaga kaetud meetmetele

Kirjeldus

Meede 'Tehniline abi maaelu arengukavaga hõlmatud meetmetele' sisaldab uuringuid programmi ettevalmistamiseks ja järelevalveks ning informatsiooni süstemaatilise haldamise tagamiseks ja muude samal ajal rakendatavate meetmete tulemuslikule läbiviimisele kaasaaitamiseks väljatöötatud teavitamis- ja avalikustamiskampaaniaid. Muude meetmete all korraldatakse konkreetseid propagandakampaaniaid potentsiaalsete abisaajate teadlikkuse tõstmiseks kättesaadavatest toetuskavadest ja rakendatavatest abikõlblikkuskriteeriumidest. Meetme rakendamise põhieesmärgiks on levitada SAPARDi programmi kohta teadmisi, sh maaelanikkonnale toetuste määramise üldpõhimõtetest ja korrast. Meede peaks aitama ka tugevdada programmi haldamist. Nende eesmärkide toetamiseks seatakse terve rida eesmärke, näiteks:

- tagada piisavad infovood ja avalikustamine
- tagada toetus programmi järelevalvele
- toetada programmi strateegia ja rakendamisega seotud uuringuid
- toetada välisekspertide kasutamist.

Lõplikud abisaajad

Avalikustamiskampaania sihtrühma kuuluvad potentsiaalsed toetuskavadest abisaajad, kutsealaorganisatsioonid, majanduslikud ja sotsiaalpartnerid,

mitteriiklikud organisatsioonid, avaliku sektori institutsioonid ja muud huvigrupid, samuti laiem üldsus.

Riiklikud toetuskavad (Prioriteet 3)

Teadus-, haridus- ja nõustamisteenused

Doteeritakse nõustamisteenuste ostu; moodustatakse optimaalsete põllumajanduslike rakendusteaduste võrku. Põllumajandusteaduste rahastamise eesmärk on saavutada vähemalt prioriteetsetes uurimisvaldkondades materiaalse baasi ja teadlaste professionaalsuse poolest Euroopa Liidus aktsepteeritav tase.

6.10. PIKAAJALISED PERSPEKTIIVID

Selle strateegia rakendamisel peaks tekkima järgmine olukord:

Põllumajanduse osakaal tööhõives peaks püsima järgmise 10 aasta jooksul 6-7%. Tööjõu ülejääki efektiivsuse tõusu tulemusena tasakaalustab alternatiivsete põllukultuuride tootmise laiendamine ja ekstensiivsete tootmisviiside (mahepõllumajandus jne) levik. Suureneb esmane töötlemine tootja tasandil.

Intensiivsem tootmine koondub viljakate muldadega aladele. Ekstensiivsed tootmisviisid levivad laiemalt vähemviljakatel ja keskkonna suhtes tundlikel aladel.

Põllumajanduses on kasutusel ligikaudu 900 000 ha maad. On alanud vähemviljakate põllumajandusmaade metsastamine. Hooldatakse ka muid põllumajanduslikust tootmisest väljajäetud maid. 1,12 miljonist põllumaa hektarist säilib avamaastik 1 miljonil hektaril; ca 120 000 ha madala põllumajandusliku väärtusega maad lõppkokkuvõttes metsastatakse. Traditsiooniliste põllukultuuride all on hinnangute kohaselt vähemalt 800 000 ha (mis vastab Statistikaameti andmeil viimastel aastatel kasutusel olnud maale). Intensiivne põllumajanduslik tootmine orienteeritakse keskkonda kõige vähem kahjustavale tehnoloogiale.

Ülejäänud maade suhtes rakendatakse maahooldustoetust ja keskkonnasäästlikke tehnoloogiaid (lamba- ja kitsekarjatamist). Looduslikel heinamaadel ei ole praegu põllumajanduslikus tootmises olulist rolli. Tulevikus antakse looduslike heinamaade kasutamiseks toetust keskkonna- ja maastikukaitse kaalutlustel, samuti mahepõllumajanduse arendamiseks.

Põhiliste põllumajandussaaduste toodang jääb kodumaise nõudluse piiresse, kuid piimatootmist laiendatakse selle suhtelise eelise tõttu maksimumini. Eksport orienteeritakse välisurule. Põllumajandustoodang peab vastama EL veterinaar-, fütosanitaar-, hügieeni-, loomakaitse- ja keskkonnanõuetele.

Oluliselt laiendatakse alternatiivsete põllumajandussaaduste ja põllumajanduslike mittetoiduainete tootmist, millel on olemas normaalne turuväljund ja lisandväärtusvõimalused.

Toiduainetetööstuses on toimunud olulised struktuurimuutused, mille tulemusena ettevõtete arv on vähenenud. Masstootmine koondatakse vähestesse suurettevõtetesse (mis on ametiasutuste tõhusa kontrolli all, et vältida võimalikke monopoli- ja trustilepinguid), samas laieneb mitmesuguste nišitoodete tootmine

väike- ja keskmise suurusega ettevõtetes. Täiustamise tulemusena on need ettevõtted EL turul konkurentsivõimelised. Nišitoodete tootjatel on ühine turustussüsteem, mis võimaldab edukaks tootmiseks vajalikku paindlikkust ja mahte.

Lõpuks viiakse lõpule ka maareform. Kõik maad kinnistatakse katastris ja on kaetud üldkasutatava geoinfosüsteemiga.

Erametsadele on koostatud uuendatud metsamajanduskavad ja erametsaomanike liidud katavad ligikaudu 65% erametsade pindalast. Raie ja puidu esmane töötlemine annab talupidajatele talvel tööd ja erametsades toimub raie keskkonnasõbralikult. Metsade hoolduse doteerimine võimaldab parandada puistute struktuuri. Puidutööstus on täiustunud ja suudab kasutada ära kogu raiemahu, mistõttu tooraine eksport on minimaalne.

Põllumajandusliku keskkonna meetmetega on kaetud 20-90% põllumajandusmaa pindalast. Poollooduslike elupaiku (sh Natura 2000 alasid) kaitstakse ja majandatakse keskkonnasõbralikult.

Traditsioonilise talupidamise kõrval on tugevasti juurdunud alternatiivsed tegevusalad, mis võimaldavad maaelanikkonnale täiendavat sissetulekut. Mahepõllumajandus, maastikuhooldus ja põllumajandusliku keskkonna meetmed aitavad säilitada maastike atraktiivsust ja meelitavad turiste Eesti maapiirkondadesse ja mitte ainult traditsioonilistele kõrgustiku- või rannikualadele, vaid ka neist edasi.

Põllumajandusliku uurimistöö, hariduse ja nõustamissüsteemi struktuuri on arendatud vastavalt sektori vajadustele.

Maaelanikkonna haridusalane ja vanuseline koosseis on paranenud, maainfrastruktuuri füüsiline ja sotsiaalne areng võimaldab kaugtöö ja pendelrände levikut, mis omakorda peatavad maapiirkondade mandumise.

Maapiirkondade arendamises osaleb aktiivselt kolmas sektor, mis võtab üle osa avaliku sektori ülesannetest ja saab oma teenuste eest tasu. See lähenemisviis toetab säästvat arengut ja alandab riigimakse.

7. JUHTIMISE JA RAKENDAMISE TINGIMUSED

7.1. RAKENDAMISPROTSESSIS OSALEVAD AMETKONNAD

Programmi rakendamise eest vastutavad ametkonnad riiklikul tasandil on:

Rahvuslik Fond, mida haldab Rahandusministeerium. Rahvuslik Fond vastutab täielikult fondide rakendamise eest, toimides pädeva asutusena volitatud ametniku (riigieelarve käsutaja) vastutusel. Pädev asutus vastutab ka Euroopa Komisjoni ja Eesti Vabariigi vahelise infovahetuse eest. Rahvuslik Fond vastutab SAPARDi agentuuri akrediteerimise eest, määrates audiitorfirma ja teostades SAPARDi agentuuri üle järelevalvet.

Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Amet (PRIA) täidab SAPARDi agentuurile antud ülesandeid vastavalt mitmeaastasele lepingule ja Põllumajandusministeeriumi poolt hallatavale infonõukogule. Põllumajandusministeerium võtab endale programmi raames komisjoni määruse nr 2759/1999 artiklis 9 kirjeldatud korraldusasutuse rolli, vastutades programmi üldise juhtimise ja rakendamise eest. Korraldusasutus määrab SAPARDi programmi üle järelevalve teostamiseks järelevalvekomitee (vastavalt määrusele nr 1268/1999, milles viidatakse määrusele nr 1260/1999, on nõutav tihe koostöö Euroopa Komisjoniga). Põllumajandusministeeriumis moodustatakse Põllumajanduse ja Maaelu Arengu Nõukogu, mille ülesandeks on vahendada informatsiooni ja saada sotsiaalpartneritelt programmi rakendamise kohta tagasisidet.

Veterinaar- ja Toiduamet ja maakondade keskkonnateenistused osalevad kohaste meetmete rakendamisel järelevalveasutustena tehnilistes ja keskkonnavalustes hindamistes.

Kõiki meetmeid rakendab PRIA (SAPARDi agentuur), mis täidab nii rakendus- kui ka maksefunktsioone.

PRIA (SAPARDi agentuuri) rakendusfunktsioonid on:

- taotluste vastuvõtmine ja kontrollimine SAPARDi agentuuri piirkondlikes üksustes;
- kontroll selle üle, kas projektitaotlused vastavad tingimustele, SAPARDi põllumajanduse ja maaelu arendamise programmi tingimustele ja nõuetele;
- projektide valik;
- SAPARDi agentuuri ja potentsiaalsete abisaajate vahel lepinguliste kohustuste kehtestamine ja heakskiidu andmine investeeringu alustamiseks;
- kohapealse kontrolli läbiviimine enne ja pärast projekti heakskiitmist ja järelkontroll investeeringu sihipärase kasutamise üle;
- järelevalve ja aruandlus rakendatavate meetmete üle näitajatega võrreldes.

SAPARDi agentuuri maksefunktsioonid on:

- maksenõuete kontrollimine;

- kohapeal kontrollimiste läbiviimine kontrollimaks väljamakse vastavust tingimustele;
- väljamakseteks volituste andmine;
- väljamaksete teostamine;
- finantskohustuste ja maksete üle arvestuse pidamine.

Kui see on kohaldatav, siis abisaajate kontrollimine pärast abi väljamaksmist, et määrata kindlaks, kas toetuse tingimustest endiselt kinni peetakse. Nõuded toetusemeetmete fiskaalsele rakendamisele.

7.2. FINANTSALASE RAKENDAMISE NÕUDED

7.2.1. Menetluste lühikirjeldus

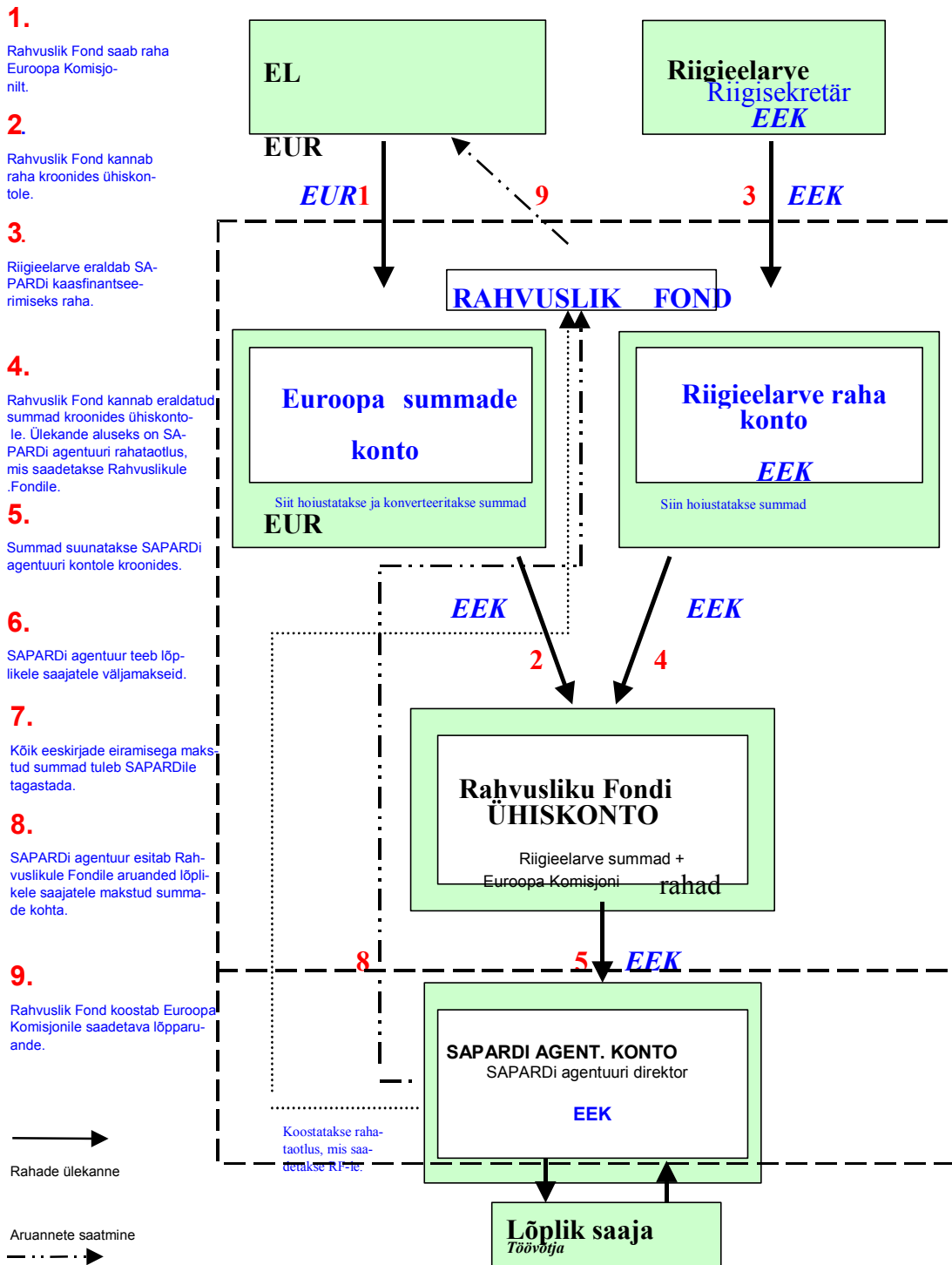
Eesti Vabariigi riigieelarve menetlus

Eesti Vabariigi riigieelarve koostatakse üheks eelarveaastaks, mis algab 1. jaanuaril ja lõpeb 31. detsembril. Vabariigi Valitsus kehtestab ministeeriumidele valitsemisala eelarve projekti kulude piirsumma, võttes arvesse tegevus- ja riiklike investeeringute kava. Ministeeriumid koostavad kinnitatud piirsummadest lähtuvalt valitsemisala eelarve projekti. Eelarve projekti koostamise tingimused, projekti vormid ja esitamise tähtaja kehtestab rahandusminister ning eelarve projekt esitatakse Rahandusministeeriumile. Rahandusministeerium vaatab esitatud eelarve projektid läbi ning kontrollib kulude põhjendatust, otstarbekust ja vastavust seadustele ja rahvusvahelistele lepingutele. Projekti läbivaatamise tulemusena vormistatakse protokoll, kus tuuakse ära lahkarvamused, mis esitatakse Vabariigi Valitsusele. Vabariigi Valitsus esitab riigieelarve eelnõu Riigikogule hiljemalt kolm kuud enne eelarveaasta algust. Riigikogu arutab eelnõud kolmel lugemisel. Riigikogu võtab riigieelarve vastu seadusena. Pärast seaduse jõustumist koostab ministeerium enda ja oma valitsemisala riigiasutuste eelarved ning esitab need Rahandusministeeriumile. Kui Riigikogu ei võta riigieelarvet eelarveaasta alguseks vastu, võib kuni riigieelarve vastuvõtmiseni teha alanud eelarveaasta igal kuul kulutusi ühe kaheteistkümnendikuni eelmise aasta eelarve kulude summast. Vabariigi Valitsus esitab Riigieelarve täitmise aruande Riigikogule.

SAPARDi eelarve menetlus Eesti Vabariigis

Eeltoodust lähtuvalt arvestab Põllumajandusministeerium valitsemisala eelarve projektis Euroopa liitumiseelse abi programmi SAPARD raames eelarveaastas kaasfinantseeritava summa. Nimetatud projekt esitatakse Rahandusministeeriumile ja läbib riigieelarve menetlusprotsessi. Eesti Vabariigi eelarveprotseduuridest lähtuvalt otsustab lõplikult Vabariigi poolse kaasfinantseerimise Riigikogu. 2000. aasta riigieelarve kinnitas Riigikogu 15. detsembril 1999. aastal ja president kuulutas selle välja 27. detsembril 1999. 2000. aasta eelarves on Eesti Vabariigi panus toetusprogrammi SAPARD kokku 64 milj EEK (4 milj EUR).

Joonis 22. Finantstehingud SAPARDi programmi raames
SAPARDi rahastamine: Rahavood ja aruandlus

Eestipoolsed rahasiirded SAPARDi programmi rakendamiseks

Eesti Vabariigi kaasfinantseerimise osa laekub SAPARDi Eesti kroonides avatud ja Rahvusliku Fondi poolt hallatavale kontole ühes Eesti kommertspangas. Riigikassa teostab tehingu Rahvusliku Fondi poolt esitatud taotluse alusel vastavalt SAPARDi eurokontole laekunud summale.

Euroopa Liidu poolsed rahasiirded SAPARDi programmi rakendamiseks

Euroopa Liidu poolsete eraldiste aluseks on osapoolte poolt allakirjutatud rahastamislepingud. Komisjonil on õigus kirjutada alla esimese aasta rahastamislepingule, kui programm on heaks kiidetud ja pooled on sõlminud mitmeaastase rahastamislepingu. Ühendusepoolne kaasfinantseerimine laieneb SAPARDi abile ainult siis, kui see antakse komisjoni poolt heakskiidetud programmis loetletud tingimustel ja kui on täidetud mitmeaastases rahastamislepingus ja iga-aastastes rahastamislepingutes kehtestatud kriteeriumid ja tingimused toetusekava haldamise üleandmiseks.

Komisjon teeb esimese makse SAPARDi eurokontole. Selle makse võib teha mitmes osas ja see ei tohi ületada 49% konkreetsele kandidaatriigile kokku aastas eraldatavat summat, nagu on sätestatud 20. juuli 1999. aasta otsuse (EÜ) nr 1999/595/EÜ lisas. Makse tehakse tingimusel, et SAPARDi agentuur on vastava otsuse kohaselt akrediteeritud, ning pärast mitmeaastase rahastamislepingu ja esimese aasta rahastamislepingu sõlmimist. Kui komisjonile ei laeku 18 kuu jooksul alates selle makse kuupäevast maksetaotluste aruandeid, tuleb makse tagastada.

Järgmised maksed tehakse vastavalt SAPARDi agentuuri poolt esitatud maksetaotlustele.

Konverteerimiskulusid, pangakulusid ja kursikahjusid ühendus ei kaasfinantseeri.

Rahvusliku Fondi kontod

Rahvuslik Fond avab SAPARDi ühiskonto, mida kasutatakse jooksvateks finantstehinguteks vastavalt SAPARDi agentuuri lõplikele väljamaksetele abisaajatele SAPARDi agentuuri kontolt. Selline kontode süsteem aitab kontrollida:

- kaasfinantseerimismäärade vastavust;
- lõplikele abisaajatele Eesti kroonides tehtud üksikväljamakseid;
- tagada parema finantskontrolli.

Rahvusliku Fondi kontrolli all on SAPARDi kroonikonto, SAPARD eurokonto ja SAPARDi ühiskonto, aga ka SAPARDi agentuuri konto.

Kui Eesti Vabariik ei esita täielikku teavet või ei ole seda esitanud õigeaegselt, võib komisjon ettemaksed ajutiselt peatada või kohaldada finantseerimiskorrektsioone.

7.2.2. Valikumenetluste kirjeldus

Abikõlblike projektide valimiseks kohaldatavate valikumenetluste kirjeldus

SAPARDi agentuur teatab toetuse kättesaadavusest avalikult kõigile potentsiaalsetele projektijuhtidele/läbiviijatele, et potentsiaalsete

projektijuhtide/läbiviijate valik oleks võimalikult suur. Selleks avaldab PRIA kava käivitamise kohta teate Riigi Teatajas.

Eeskirjad ja menetlused investeerimistoetuse taotlemiseks ja taotluste läbivaatamiseks kehtestab Vabariigi Valitsus. See menetlus hõlmab toetuse taotlemiseks kasutatavaid standardseid taotlusevorme (sh selgeid juhiseid nende täitmiseks ja abikõlblikkuse tingimusi), nõutavate andmete ja dokumentide nimekirju, äriplaani koostamisele kehtestatud nõudeid, põllumajandussaaduste töötlemise ja turustamise investeerimistoetuste taotluste esitamise tähtaegu ning taotluste, äriplaanide ja dokumentide esitamise, läbivaatamise, kontrollimise ja hindamise selgesti kirjeldatud korda, samuti toetuste määramise ja väljamaksete tegemise korda, lähtudes ratifitseeritavas lepingus kehtestatud kriteeriumidest.

SAPARDi investeerimistoetuse saamiseks (edaspidi nimetatud investeerimistoetus) tuleb esitada PRIAle taotlus kõigi nõutavate lisadega.

Investeerimistoetuse taotluste läbivaatamise kord

Investeerimistoetuse taotluste läbivaatamise käigus kontrollivad ametnikud, kas potentsiaalne abisaaja on kõik nõutud andmed ja tõendavad dokumendid (andmed investeeringu objekti tehnilise ja keskkonnavalase vastavuse kohta) esitanud ja kas andmed on täpsed. Puuduste avastamisel korral tagastatakse taotlus abisaajale ja registreeritakse pärast korrigeerimist. PRIA poolt volitatud ametnikel on õigus kontrollida taotlust kohapeal, külastades abisaaja ettevõtet (sh kinnisvara ja hooneid), teatades sellest abisaajale või tema esindajale.

Investeerimistoetuse taotluse hindamine

PRIA kontrollib taotluse ja äriprojekti alusel, kas abisaaja ja tema majandustegevus vastavad seadustes ja muudes õigusaktides ettenähtud kriteeriumidele, ja hindab investeeringu majanduslikku ja tehnilist põhjendatust. PRIAl on õigus kasutada majandusliku ja tehnilise olukorra hindamiseks enne ja pärast investeeringut vajaduse korral ekspertide abi. Taotluse ja äriplaani hindamise meetodika kiidab heaks Vabariigi Valitsus. See meetodika hõlmab kriteeriume abisaaja majandusliku jätkusuutlikkuse, tema majandustegevuse ja kavandatud investeeringu (sh investeeringujärgse majandustegevuse) hindamiseks; meetodikas nähakse ette ka alused abisaaja ja tema majandustegevuse kontrollimiseks asjakohastes õigusaktides kehtestatud nõuete suhtes. Potentsiaalne abisaaja esitab äriplaani, millest lähtuvalt täpsustatakse raha- ja laenuvajadus, ületamata siiski iga meetme ja allmeetme kohta kehtestatud määrasid ja tasemeid.

Investeerimistoetuse määramine

PRIA vaatab läbi toetustaotlused põllumajandusettevõtetesse investeerimiseks, maaelu mitmekesistamiseks ning infrastruktuuri ja elukeskkonna arendamiseks maapiirkondades ning teeb otsused toetuse määramiseks või sellest keeldumiseks 50 tööpäeva jooksul alates taotluse esitamisest. PRIA vaatab läbi toetustaotlused saamiseks investeerimiseks põllumajandussaaduste töötlemise ja turustamise ning teeb otsused toetuse määramiseks või sellest keeldumiseks 90 tööpäeva jooksul alates nende taotluste esitamise tähtajast.

Investeeringutoetusest keeldumise alused

Taotlus võidakse **tagasi lükata** järgmistel juhtudel:

- potentsiaalne abisaaja ei ole esitanud kõiki õigusaktidega kehtestatud andmeid ja tõendavaid dokumente;
- potentsiaalne abisaaja on esitanud valeandmeid;
- potentsiaalne abisaaja, tema majandustegevus või kavandatud investeering või investeeringujärgne majandustegevus ei vasta ettevõtlust reguleerivate seaduste või muude õigusaktide nõuetele;
- abisaaja keeldub majanduslikust või tehnilisest ekspertiisist, taotluse paiksest kontrollimisest, abisaaja ettevõtte (sh kinnisvara ja hoonete) külastusest;
- eelmisel aastal abisaajale makstud investeeringutoetus on tagasi nõutud;
- abisaaja on esitanud eelmisel aastal investeeringutoetuse taotlemisel valeandmeid;
- investeeringutoetusteks ettenähtud summad on ammendatud;
- toetusesummadest ei piisa pärast eelmise, kõrgemalt hinnatud taotluse rahuldamist;
- abisaaja on esitanud ebatäpseid andmeid, mis on kantud toetuste registrisse.

Põllumajandustootmiseks maapiirkondades alternatiivse majandusliku tegevuse arendamiseks ja mitmekesistamiseks ning maainfrastruktuuri arendamiseks ja täiustamiseks määratakse investeeringutoetusi kriteeriumidele vastavate taotluste laekumise järjekorras.

Eesti ametiasutused prognoosivad, et tõenäoliselt ei ületa laekuvate taotluste arv kunagi rohkem kui kolmandiku võrra nende arvu, mis on tagasi lükatud seepärast, et on esitatud teistest abikõlblikest taotlustest hiljem. Kui aga kogemused näitavad sellest tunduvalt kõrgema suhtarvu esinemist, pakuvad Eesti ametiasutused uute abikõlblike taotluste seast prioriteetsemate väljavalimiseks muid kriteeriume peale laekumiskuupäeva. Seda tehakse kokkuleppel komisjoniga.

Põllumajandussaaduste töötlemise ja turustamise parandamiseks esitatavad toetustaotlused vaadatakse läbi, hinnatakse ja neile määratakse punktid investeeringuga seotud hindamiskriteeriumide alusel, kaasa arvatud taotlusele eelnenud kolme aasta andmetel põhinevad finantsmajanduslikud näitajad. Potentsiaalsed abisaajad järjestatakse nende lõpliku punktiarvu järgi. Kui potentsiaalne abisaaja vastab kõigile asjakohastes õigusaktides sätestatud kriteeriumidele, kuid kui pärast toetuse määramist parema punktiarvuga abisaajale ei piisa summadest tema investeeringuvajaduste katmiseks, siis toetusest keeldutakse.

Iga meetme all esitatakse summade orienteeriv jaotumine allmeetmete vahel. Igal järelevalvekomitee istungil antakse aru iga meetme edenemisest. Kui allmeetmel või tegevuste kogumil, millele meetme raames on orienteeriv jaotumine tehtud, on liiga palju taotlejaid, otsustab järelevalvekomitee, kuidas olukorda lahendada. Näiteks korrigeerida abi määrasid või välistada vastavad allmeetmed edasistest taotluste vastuvõtu voorudest. See korrigeerimine toimub kokkuleppel komisjoniga.

Kord abisaaja teavitamiseks investeerimistoetuse määramisest või sellest keeldumisest

Investeerimistoetus määratakse või sellest keeldutakse SAPARDi agentuuri juhi otsusega. Otsuses tuleb märkida ka toetusest keeldumise põhjused. Kui investeerimistoetus on määratud, teatatakse abisaajale, milliseks tähtjaks tuleb esitada investeerimistoetuse vastuvõtmist kinnitav kiri.

Investeerimistoetuse vastuvõtu (lepinguliste kohustuste) kinnitamine

Abisaaja kinnitab kirjalikult oma nõusolekut võtta vastu investeerimistoetus Selleks allkirjastavad potentsiaalne abisaaja ja PRIA peadirektor või SAPARDi agentuuri nõuetekohaselt volitatud direktor oma allkirjadega kinnituskirja. Andes oma nõusoleku investeerimistoetus vastu võtta, kohustub abisaaja tegema investeeringu taotluses ja kinnituskirjas esitatud alustel ja tingimustel, tasuma toetusega katmata jääva summa maksegraafikus ette nähtud tähtaegadeks ja summades, võimaldama igati järelevalvet investeerimistoetuse sihtotstarbelise kasutamise üle ja võtma endale muid õigusaktidest tulenevaid kohustusi. Kui potentsiaalne abisaaja ei esita kehtestatud tähtjaks kinnitust investeerimistoetuse vastuvõtmise kohta, ei saa ta hiljem toetust. PRIA on õigus pikendada kinnituskirja esitamise tähtaegu, kui abisaaja on seda pikendamist enne nimetatud tähtaja saabumist põhjendatult taotlenud.

7.2.3. Õiguslik ja finantsalane vastutus riigi tasandil

PRIA teeb otsuseid investeerimistoetuse määramise ja väljamaksmise üle lähtudes vastavates õigusaktides kehtestatud tingimustest ja nõuetest. Kriteeriumid toetuse määramiseks investeerimistoetuse meetmetest on töötatud välja koostöös Eestimaa Talupidajate Keskliidu, Eesti Piimaliidu, Eesti Lihaliidu, Karusloomakasvatavate Seltsi ja muude sotsiaalpartneritega. Mainitud menetlustes kajastuvad kriteeriumid väljendavad ka määrustes (EÜ) nr 1257/99 ja 2759/1999 loetletud kriteeriume.

Finantskohustused kehtestatakse Eesti Vabariigi Valitsuse ja Euroopa Komisjoni vahel sõlmitavate rahvusvaheliste lepingutega (mitmeaastane finantseerimisleping ja iga-aastane finantseerimisleping), mille Riigikogu peab ratifitseerima.

7.2.4. Realistlike kulutuste mõiste

Kõik abisaajad peavad esitama PRIAle realistlikke kulutusi tõendavad raamatupidamise algdokumendid (arved/kviitungid;konto väljavõtted).

Raamatupidamise algdokumendid peavad vastama raamatupidamise seaduse § 8 kehtestatud nõuetele ja rahandusministri poolt eelarvelistele asutustele kehtestatud raamatupidamiskorrale. Raamatupidamise algdokumendid on kirjalikud dokumendid toimunud majandustehingute kohta.

PRIA teeb esitatud raamatupidamise algdokumentidest koopiaid ja väljamaksete tegemiseks volituse andmisel märgitakse neile dokumentidele, et nende alusel on määratud investeerimistoetuse kaasfinantseerimine.

Esitatud raamatupidamise algdokumentide põhjal antakse volitused toetuse väljamaksmiseks ja PRIA teeb ülekande abisaaja pangakontole.

SAPARDi agentuur teeb abisaajale maksed Eesti kroonides SAPARDi kontolt.

Investeermistoetust ei maksta, kui abisaaja ei ole tasunud investeeringu eest vastavalt kinnituskirjas esitatud tingimustele (aeg ja summa) või ei ole teinud kokkulepitud tööd või esitanud mainitud töö lõpuleviimist tõendavaid dokumente. Investeermistoetuse andmisest keeldutakse ka siis, kui enne väljamakse teostamist avastatakse, et abisaaja on esitanud toetuse taotlemisel tahtlikult ebatäpseid andmeid. Abisaajale teatatakse keeldumisest 15 päeva jooksul alates sellest, kui ametnik on pettusekatsest teada saanud.

SAPARDi agentuur peab arvestust avaliku sektori panuse üle üksikmeetmete rahastamise ja projektide toetamise taseme üle. SAPARDi agentuur peab arvestust kõigi väljamaksete üle nii Eesti kroonides kui ka eurodes.

Igasugune ülemaksmine, mille SAPARDi agentuur avastab, nimelt võlgnetavat summat ületavad summad, registreeritakse viivitamatult SAPARDi kontrol ja kajastatakse võlgniku pearaamatus ning komisjonile esitatavates aruannetes.

SAPARDi agentuur tagab, et abisaajate maksetaotlused vaadatakse läbi õigel ajal.

7.2.5. Lõpliku abisaaja määratlus

- Lõplik abisaaja on:
- meetme 1 puhul põllumajandustootja,
- meetme 2 puhul põllumajandus- või kalandussaadusi töötlev ettevõte,
- meetme 3 puhul maettevõtja,
- meetme 4 puhul maapiirkonnas asuv maettevõtja.

7.2.6. SAPARDi maksete ja kulutuste deklareerimise kord

SAPARDi agentuur esitab Rahvuslikule Fondile kord kvartalis maksetaotlused (aruanded) komisjoni poolt heaks kiidetud vormil. Riigi volitatud ametnik (riigieelarve käsutaja) edastab need dokumendid ühe kuu jooksul pärast iga kvartali lõppu komisjonile. Lisataotlusi võib esitada vaid siis, kui selle põhjuseks on oht, et SAPARDi eurokonto võib enne järgmise kvartali taotluse läbivaatamist ammenduda.

Taotlused peavad sisaldama vähemalt järgmist teavet:

- SAPARDi agentuuri poolt abisaajatele eelmise kvartali jooksul tasutud kulutuste summa nii riigi vääringus kui ka eurodes meetmete lõikes ning riigi ja ühenduse panuse lõikes,
- ühenduse summade saldo SAPARDi eurokontol pärast viimast debiteerimist,
- kasseeritavate võlgade andmed.

Komisjon kontrollib maksetaotlusi, võttes arvesse määruse (EÜ) nr 1260/1999 artikli 32 lõike 3 punktides b, c, e ja f kehtestatud tingimusi. Komisjon hüvitab maksetaotlustel deklareeritud kulutused põhimõtteliselt kahe kuu jooksul alates vastuvõetava maksetaotluse laekumisest komisjonile pärast eespool nimetatud kontrollimisi.

Aastadeklaratsioon

PRIA koostab iga aasta kohta raamatupidamise kuludeklaratsiooni, mille riigi

volitatud ametnik (riigieelarve käsutaja) edastab komisjonile koos tõendiga ja audiitori otsusega järgmise majandusaasta 30. aprilliks. Deklaratsiooni vorm on kehtestatud määruse (EÜ) nr 1663/95 artiklis 4 ja ning artikli 5 lõike 1 punktides a, c ja e ning punktis 2. Peale selle on kohaldatavad määruse (EÜ) nr 296/96 artikli 7 lõike 1 esimese ja teise lause, lõike 2 punkti c ning lõigete 3 ja 4 sätted. Majandusaasta n kohta võetakse arvesse kõik SAPARDi agentuuri kontodele majandusaastal n kantud tehingud.

Komisjon teeb igal aastal enne asjassepuutuvale majandusaastale järgneva aasta 30. septembrit SAPARDi agentuuri kohta vastavalt määruse (EÜ) nr 1258/1999 artikli 7 lõike 3 ja määruse (EÜ) nr 1663/95 artikli 7 sätetele raamatupidamisarvestuse kontrollimise ja heakskiitmise otsus (edaspidi nimetatud "raamatupidamisarvestuse kontrollimise ja heakskiitmise otsus"). Raamatupidamisarvestuse kontrollimise ja heakskiitmise otsus hõlmab ka SAPARDi eurokontot. Sellega kontrollitakse ja kiidetakse heaks ka SAPARDi eurokontole krediteeritavad summad.

Komisjon teatab Eestile esitatud informatsiooni kontrollimise tulemustest enne majandusaastale järgneva aasta 31. juulit. Kui komisjon ei suuda konkreetsest kandidaatriigist tulenevatel põhjustel teha kandidaatriigi kohta raamatupidamisarvestuse kontrollimise ja heakskiitmise otsust enne 30. septembrit, teatab komisjon kandidaatriigile edasistest järelepärimistest, mida ta soovib teha.

Raamatupidamisarvestuse kontrollimise ja heakskiitmise otsuses märgitud summa lisatakse tavaliselt mõnele maksele, mille komisjon teeb kandidaatriigile või lahutatakse sellest. Kui aga lahutamisele kuuluv summa ületab võimalike hilisemate maksete taset, krediteeritakse saldoga mittekaetav summa komisjonile eurodes kahe kuu jooksul alates otsusest teatamisest. Komisjon võib aga konkreetsetel juhtudel otsustada, et talle krediteeritav summa tasaarveldatakse maksetega, mis komisjon peab kandidaatriigile tegema mõnest teisest ühenduse rahastamisvahendist.

7.2.7. Euro kasutamine, vahetuskursid ja indekseerimise kord

Euro kasutamise alus:

Kandidaatriikide ees kohustuseks võetud SAPARDist kaasfinantseeritavad summad makstakse eurodes (lisa otsusele (EÜ) nr 1999/595).

Vastavalt määruse (EÜ) nr 1268/1999 ja finantsmääruse sätetele peavad finantstoetus ja maksed olema väljendatud eurodes.

Euro ja Eesti Vabariigi vääringu vahetuskursiks on Euroopa Keskpanga poolt kehtestatud avaldatud vahetuskurs:

SAPARDi agentuuri väljamaksete puhul komisjoni eelviimasel tööpäeval kulutuse SAPARDi agentuuri kontodesse kandmise kuule eelnenud kuul. Maksekorralduse abisaajale väljastamise kuupäevaks on kontodes näidatud kuupäev;

SAPARDi agentuuri ülemaksete puhul komisjoni eelviimasel tööpäeval ülemakse esmakordse avastamise kuule eelnenud kuul;

kontode sulgemisega ja vastavuse heakskiitmise otsustega kehtestatud summade puhul komisjoni eelviimasel tööpäeval otsuse tegemisele eelnenud kuul.

Kui ei peeta kinni finantsmääruse artikli 13 lõike 5 ja artikli 14 lõikes sätestatud tähtaegadest, tuleb igalt võlgnetavalt summalt arvestada intressi määraga, mis

võrdub Euroopa Keskpanga poolt avaldatud kolmekuuliste hoiuste Euribor-määraga pluss 1,5 protsendipunkti. Selleks määraks on neis artiklites nimetatud otsustest teatamise kuu keskmine määr.

SAPARDi eurokontolt teenitud intresse kasutatakse ainult programmi huvides. Seda intressi võib vähendada ainult fiskaalse iseloomuga tasude määramise teel.

PRIA väljendab Euroopa Liidu poolt kaasfinantseeritavate toetuste määrad nii Eesti kroonides kui ka eurodes. Ametlikuks vahetuskursiks on euro fikseeritud vahetuskurs 1 EUR = 15.646 EEK, mille Eesti Panga president kehtestas 31. detsembril 1999, ja seda kurssi tunnistab ametlikult ka Euroopa Keskpank.

7.2.8. Finantskontroll ja eeskirjade eiramine

Finantskontrolli teostab sisekontrolli osakond; sisekontrolliteenistus on SAPARDi agentuuri teistest osakondadest sõltumatu ja allub otse PRIA juhtkonnale.

Sisekontrolliteenistuse eesmärk on tagada agentuuri sisekontrollisüsteemi tulemuslik töö. Sisekontrolliteenistus kontrollib agentuuri poolt vastuvõetud menetluste adekvaatsust programmi ja rahastamislepingu täitmise ning raamatupidamisarvestuse selguse, täielikkuse ja õigeaegsuse tagamiseks. Kontrollimised võivad piirduda valitud meetmete/allmeetmetega ja tehingute valimiga, kui kontrollimise kava tagab kõigi oluliste alade, sh volituste andmise eest vastutavate osakondade/asutuste ja nende osakondade, millele funktsioonid on delegeeritud, katmise perioodi jooksul, mis ei ületa kolme aastat. Osakond töö toimub rahvusvaheliselt tunnustatud raamatupidamisstandardite kohaselt, see registreeritakse töödokumentides ja selle tulemusena koostatakse agentuuri tippjuhtkonnale suunatud aruanded ja soovitused. Kontrollimiste kavad ja aruanded tehakse kättesaadavaks audiitorfirmale ja Euroopa Liidu ametnikele, kes on volitatud läbi viima finantskontrolli ja ka ainult sisekontrollifunktsiooni tulemuslikkuse hindamiseks.

Sisekontrolli osakond viib läbi iga-aastase kontrolli, kontrollides seal hulgas SAPARDi makseid järgmiselt:

- kontrollib raamatupidamisosakonna poolt koostatud iga-aastast raamatupidamisdeklaratsiooni kontrollimine enne selle edastamist audiitorfirmale; eesmärgiks on kontrollida EL kohustuste vastavust SAPARDi agentuuri poolt abisaajatele tehtud maksetega kontodel ja allkontodel.
- kontrollib, kas kõik maksed kajastuvad kuludeklaratsioonidel ja on salvestatud arvutifailides, mis on esimese nõudmise korral komisjonile kättesaadavad.
- kontrollib, kas iga-aastastes raamatupidamisdeklaratsioonides esitatud summad vastavad neile vastava perioodi raamatupidamise algdokumentidele, ja kontrollib kõiki avastatud erinevusi.

Audiitorfirma valitakse avaliku konkurentsi tulemusena. Audiitorfirma viib auditi läbi rahvusvaheliselt tunnustatud auditeerimisstandardite kohaselt, võttes arvesse komisjoni poolt kehtestatud sätteid ja järgides SAPARDi menetlusi ning väljastab kontrollimise tulemuste kohta järeldusotsuse ja aruande. Auditeerimine toimub majandusaasta keskel ja lõpus. Audiitorfirma peab kontrollima ja hindama sisekontrollimehhanisme ja menetlusi. Audiitori aruanne peab hõlmama järgmisi kontrollimisi:

- kas menetlused ja akrediteerimiskriteeriumid tagavad piisavalt ELi poolt kaasfinantseeritavate ettevõtmised vastaksid välislepingus kehtestatud sätetele ja võetud kohustustele;
- missuguseid soovitusi on antud süsteemide täiustamiseks;
- kas aastaaruanded vastavad makseasutuse raamatupidamisarvestusele ja dokumentatsioonile;
- kas aruanded on õigesti koostatud ega sisalda vigu;
- kas ühenduse finantshuvid on nõuetekohaselt kaitstud (see punkt puudutab tehtud ettemakse);
- kas agentuur on võtnud soovitusi arvesse ja täiustanud süsteeme meetmete rakendamiseks;
- agentuuri personali vastavus ja kvalifikatsioon.

SAPARDi agentuur ja Rahvuslik Fond säilitavad kõiki dokumente kuni programmi lõpuni, tehes need komisjonile ja muudele pädevatele asutustele kättesaadavaks kohe, kui neid nõutakse.

Kui SAPARDi programmi rakendamist kontrollitakse määruse (EÜ) nr 1268/1999 artikli 9, määruse (Euratom, EÜ) nr 2185/96 artikli 8 lõigete 1 ja 2 ning määruse (EÜ) nr 1258/1999 artikli 9 lõigete 1 ja 2 kohaselt, kehtivad kõik vastavad sätted *mutatis mutandis* SAPARDi programmi rakendamise kohta.

Eeskirjade eiramise vältimine ja avastamine, maksete vähendamine, peatamine ja lõpetamine, valesti ja ülemäära makstud summade tagasinõudmine
Eeskirjade eiramise lahendamiseks ja selleks kasutatavate infosüsteemide korraldamiseks kohaldavad kandidaatriigid *mutatis mutandis* määruse (EÜ) nr 1681/94 sätteid.

Kui komisjon leiab, et kulutus ei ole tehtud vastavuses finantsmääruse artikli 9 lõike 1 sätetega (edaspidi nimetatud "vastavuse heakskiitmise otsus"), lahutatakse need summad ühenduse kaasfinantseerimisest. Vastavuse kiidetakse heaks vastavalt määruse (EÜ) nr 1258/1999 artikli 7 lõike 4 ja määruse (EÜ) nr 1663/95 artikli 8 kohaldamiseks kehtivatele mehhanismidele ja menetlustele. Kui SAPARDi agentuur ei ole nõuetekohast kontrolli sisse seadnud või teostanud, võib finantseerimiskorreksioon seisneda ühtse määruga korrigeerimistes, kui keeldutakse hüvitamast ettenähtud finantseerimiskorreksiooni teiste projektide kulutustega. Vastavuse heakskiitmise otsuse kohaselt sissenõutav summa teatatakse volitatud riigiametnikule (riigieelarve käsutajale), kes tagab summa krediteerimise komisjonile eurodes kahe kuu jooksul alates otsusest teatamisest. Otsuses märgitud summat uuesti SAPARDi programmile ei eraldata. Komisjon võib aga konkreetsetel juhtudel otsustada, et suvaline talle krediteerimisele kuuluv summa tasaarveldatakse maksetega, mille komisjon peab kandidaatriigile tegema mõne teise ühenduse rahastamisvahendi arvelt.

Kui komisjon otsustab, et mõnede meetmete rakendamine ei õigusta tehtud eraldisi, uurib ta seda juhtumit põhjalikult ja teeb kandidaatriigile või vastavatele ametiasutustele ettepaneku esitada selle kohta teatud tähtajaks oma märkused. Kui uurimise tulemusena on ilmnunud eeskirjade eiramine või komisjoni poolt heakskiitmata oluline muudatus, võidakse antud meetmele eraldatud summasid vähendada või need ajutiselt peatada.

Eeskirjade eiramiste lahendamine SAPARDi agentuuri poolt on kehtestatud määrusega "Investeeringutoetuste sihtotstarbelise kasutamise kontrollimise ulatus ja eeskirjad ning abi tagasinõudmise ja tagasimaksmise eeskirjad". SAPARDi agentuur on töötanud selle dokumendi alusel välja üksikasjalikud eeskirjad agentuuri tegevuses avastatud eeskirjade eiramiste lahendamiseks.

Kui on avastatud eeskirjade eiramine, on PRIA peadirektoril õigusaktidest lähtudes õigus teha ettekirjutusi makstud investeerimistoetuse osaliseks või täielikuks tagasinõudmiseks. Sellised ettekirjutused on abisaajale kohustuslikud. Ettekirjutuse saanud abisaaja võib teha ettepanekuid tagasimaksmise edasilükkamiseks.

Kui abisaaja keeldub ettekirjutuses seatud tingimusi täitmast, võib ta esitada Põllumajandusministeeriumile kaebuse või algatada kohtumenetlust. Kui abisaaja ei ole tema taotluse kohta tehtud otsusega nõus, võib ta esitada Põllumajandusministeeriumile kaebuse 30 kalendripäeva jooksul alates ettekirjutuse saamisest. Kaebus vaadatakse läbi 30 kalendripäeva jooksul alates selle laekumisest. Kaebuse läbivaatamise käigus on vastavatel asutustel õigus nõuda asjassepuutuvaid dokumente, kuulata ära osapoolte selgitusi, vaadata üle dokumente ja tõendeid ja esitada olukorra kohta oma arvamus. Pärast kaebuse läbivaatamist otsustab Põllumajandusministeerium, kas ta tõendab, muudab või tühistab ettekirjutuse. Kaebuse esitamine ei vabasta abisaajat ettekirjutuse täitmise kohustusest. Ettekirjutuse saanud abisaaja võib alustada kohtumenetlust ettekirjutuse vaidlustamise suvalisel etapil.

Abi lõpetamise kord

Komisjon jälgib finantsmääruse, sh selle lisa, tingimuste ja sätete jätkuvat täitmist. Kui mingil etapil selgub, et need ei ole enam täidetud, tühistab komisjon kohe otsuse ei võta ühenduse nimel enam uusi finantskohustusi, lõpetab summade ülekandmise kandidaatriigile ja kui see on kohane, rakendab kandidaatriigi suhtes finantseerimiskorreksioone.

Vastavalt ühinemiseelseid toetusmeetmeid käsitlevale määrusele saadakse ühenduselt abi aastail 2000-2006. Pärast Euroopa Ühenduse liikmeks saamist kaotab Eesti Vabariik vastavalt ühinemiseelsete toetusmeetmete määrusele õiguse saada abi.

7.3. SAPARDI AGENTUUR

Vastavalt komisjoni määrusele (EÜ) nr 2222/2000 ja mitmeaastasele lepingule teatatakse komisjonile institutsioonidest ja isikutest, kelle ülesandeks on katta põllumajanduse ja maaelu arendamiseprogrammi tulemusena tekkinud kulutusi. Samas määruses on loetletud ka SAPARDi agentuuri ülesanded ja kohustused.

Komisjon kontrollib määruse (EÜ) nr 1266/1999 artikli 12 lõike 2 (edaspidi nimetatud "tingimused") ning selle määruse artiklite 4 kuni 6 sätete täitmist, enne kui otsustab abi haldamise kandidaatriikidele üle anda. Tingimuste ja esimeses lõigus mainitud sätete täitmise kindlaksmääramiseks tutvub komisjon Rahvusliku Fondi SAPARDi programmi rakendamisega seotud menetluste ja struktuuriga ja SAPARDi agentuuri menetluste ja struktuuridega ja, kui see on kohane, ka muude asutuste menetluste ja struktuuridega, kellele võivad olla ülesanded delegeeritud vastavalt artikli 4 lõikele 4, artikli 5 lõikele 3 ja artikli 6 lõikele 2. Otsus anda

haldamine mõnele asutusele üle võib olla esialgne, kui see vastab tingimustele ja selle määruse lisas esitatud funktsioonidele ja kriteeriumidele ja artiklite 4 kuni 6 sätetele.

SAPARDi agentuuri akrediteerib pädev asutus, mis teostab ka agentuuri üle järelevalvet ja võib SAPARDi agentuuri akrediteerimise tagasi võtta.

Akrediteerimisotsuses peab olema kirjalikult kinnitatud, et agentuur vastab akrediteerimiskriteeriumidele, ja, kui see on vajalik, esitatud suunised vajalike muudatuste tegemiseks ja määratud nendeks tähtaeg.

Selles informatsioonis tehtud muudatustest tuleb komisjoni kohe teavitada.

PRIA pädevus tuleneb maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seadusest, mille kohaselt PRIA teostab makstud toetuse üle riiklikku kontrolli vastavalt õigusaktide sätetele (sh teostab järelevalvet abi määramise nõuete täitmise ning toetuse ja muude riigiabina eraldatud vahendite sihtotstarbelise kasutamise üle).

PRIA pädevus riikliku kontrolli teostamisel ja riiklike sunnimeetmete rakendamisel hõlmab järgmisi küsimusi:

- 1) toetuste määramine ja otsuste tegemine toetusest keeldumiseks vastavate õigusaktide alusel;
- 2) järelevalve toetuse sihtotstarbelise kasutamise üle vastavate õigusaktide alusel;
- 3) vastavates õigusaktides kehtestatud juhtudel väljamakstud toetuse tagasinõudmise menetluse algatamine, et toetus tasutaks tagasi riigieelarvesse ja toetuse väljamaksnud asutuse kontodele;
- 4) toetuste registri pidamine, registriandmete analüüs ja töötlemine;
- 5) toetuse määramise kohustustega seotud välislepingutest tulenevate kohustuste täitmine, andmete töötlemine ja edastamine nimetatud kohustuste täitmiseks;
- 6) vastavate õigusaktidega kehtestatud juhtudel teadete avaldamine Riigi Teatajas;
- 7) muude seadustest ja muudest õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmine.

PRIA struktuur

PRIA üldstruktuur on esitatud joonisel 24 "Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet", ja PRIA SAPARDi agentuuri struktuur 2000. aastaks koos ametikohtade nimekirjaga ja töötajate üldarvuga on näidatud joonisel "PRIA SAPARDi agentuur 2000".

Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ametit juhib peadirektor. SAPARDi agentuuri juhtiv asedirektor allub otse peadirektorile. Toetuste osakond, kontrolliosakond ja SAPARDi rahandusosakond alluvad SAPARDi agentuuri juhile.

Toetuste osakond jaguneb SAPARDi toetuste bürooks ja riiklike toetuste bürooks. Nii toetuste osakonnal kui ka kontrolliosakonnal on oma töötajad piirkondlikes üksustes. Toetuste osakonna ametnikud piirkondlikes üksustes võtavad vastu ja registreerivad taotlusi ning kontrollivad esimesena potentsiaalse abisaaja vastavust kehtestatud kriteeriumidele. Kontrolliosakonna ametnikud kontrollivad potentsiaalseid abisaajaid kohapeal.

Toetuste osakond vastutab SAPARDi agentuuri rakendusfunktsioonide täitmise eest. Toetuste osakonna vastutusel on taotluste vastuvõtmine, taotluste ja projektide vastavuse kontrollimine programmis ja Eesti õigusaktides kehtestatud tingimustele, projektideks loa andmine, PRIA ja abisaaja vaheliste lepinguliste kohustuste sätestamine ja heakskiidu andmine töö alustamiseks ning järelkontroll

elluviidavate projektide edenemise üle.

Kontrolliosakond täidab nii rakendamisest kui ka maksetest tulenevaid kontrollifunktsioone, käib kohapeal abisaaja vara kontrollimas, vajaduse korral teeb vahet kontrollimisi, samuti teostab järelkontrolli väljamakstud toetuste üle (valimisse kuulub 10% kõigist iga meetme raames väljamakstud toetustest).

SAPARDi finantsosakond täidab maksetega seotud funktsioone. Maksetega seotud funktsioonide osas vastutab maksenõuete kontrollimise ja makseteks loa andmise eest osakonna juhataja asetäitja. Ülesannete lahususe põhimõtte järgimiseks on SAPARDi finantsosakonnas kaks bürood: SAPARDi arvestuse büroo ja SAPARDi maksete büroo. SAPARDi arvestuse büroo peab arvestust kohustuste ja maksete üle ning koostab Rahvuslikule Fondile esitatavaid kuu-ja kvartaliaruandeid. Sama osakond koostab ka audiitorfirmale esitatavaid aruandeid ja deklaratsioone.

SAPARDi maksete bürool lasub vastutus abisaajale maksete tegemise eest ja suhtlemisel rahandusasutustega.

SAPARDi agentuuri struktuuri kuulub ka sõltumatu sisekontrolli osakond. Selle osakonna põhiülesanne on kontrollida pidevalt PRIA tegevust ja toimida SAPARDi agentuuri sisekontrolliteenistusena.

Joonis 21. PRIA struktuur

8. JÄRELVALVE JA HINDAMINE

8.1. JÄRELEVALVEKOMITEE

8.1.1. Õiguslik alus

- Järelevalvekomitee moodustamise õiguslikuks aluseks on nõukogu direktiivi nr 2052/88 artikkel 4 ja Eesti Vabariigi Põllumajandusministeeriumi määrus.
- Järelevalvekomitee moodustatakse kindla ülesande täitmiseks ning vastutab maaelu arengukava juhtimise ja täitmise üldise tulemuslikkuse ja õigsuse eest SAPARDi raames.
- Järelevalvekomitee moodustamiseks sõlmitakse vastava rakendusasutuse ja partnerite vahel leping. Partnerite valimisel taotletakse meeste ja naiste võrdset osalemist.
- Järelevalvekomitee tööd suunab Põllumajandusministeeriumi esindaja.
- Eesti Vabariigi Valitsus ja Euroopa Komisjon moodustavad järelevalvekomitee hiljemalt kolme kuu jooksul pärast maaelu arengukava heakskiitmist.
- Järelevalvekomitee sisekord ja -eeskirjad kehtestatakse põllumajandusministri määrusega.

8.1.2. Partnerlus

Euroopa Komisjon ja Eesti Vabariigi Valitsus teevad koostööd partnerluslepingu alusel vastavalt vajadusele struktuuride, meetodite ja menetluste väljatöötamiseks, et järelevalvesüsteeme ja hindamise korda tulemuslikumaks muuta.

8.1.3. Ülesanded

Järelevalvekomitee ülesandeks on:

- jälgida maaelu arengukava eesmärkide saavutamiseks kasutatavate toetusmeetmete efektiivsust ja kvaliteeti;
- arutada arengukava strateegilisi suuniseid ja prioriteete;
- tagada vastavate suuniste ja prioriteetide ühildumine Eesti majandus-, sotsiaal- ja vajaduse korral ka regionaalpoliitikaga;
- kontrollida maaelu arengukava saavutusi ja jälgida iga meetme kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid eesmärke;
- luua rakendamise ja järelevalve näitajate süsteemid;
- koostada ja rakendada maaelu arengukava täitmiseks vajalik finantsplaan;
- korraldada maaelu arengukava edenemise vahehindamine ja kontrollida vahetulemusi ning esitada need Eesti Vabariigi Valitsusele ja Euroopa Komisjonile;
- arutada aastaaruandeid;
- kiita aastaaruanded heaks ja esitada need Eesti Vabariigi Valitsusele ja Euroopa Komisjonile;

- pidada kinni avalikustamist ja teabe levitamist puudutavatest nõuetest;
- tagada Eesti Vabariigi Valitsuse ja Euroopa Komisjoni poolt rahastatavate tegevuste õigsus ja viia läbi sellega seotud sisekontrolle lähtudes hea finantsjuhtimise tavadest;
- koostada/arutada/kiita heaks maaelu arengukava parandusettepanekuid järelevalvesüsteemide vastavate elementide alusel;
- koostada komitee sisekorra eeskirjad ja esimese koosoleku hääletamiskord.

8.1.4. Järelevalvekomitee liikmed

Eesti Vabariigi poolt on järelevalvekomitee liikmeteks Põllumajandusministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi, Rahandusministeeriumi (üldregulatsioon finantsküsimustes), Sotsiaalministeeriumi (Tööturuamet), maavalitsuste, töötleva tööstuse, omavalitsusliitude, Regionaalpoliitika Nõukogu, tootjate liitude, taluliitude, külaliikumiste jne esindajad.

Järelevalvekomitee töös ja komitee otsuste vastuvõtmiseks läbiviidaval hääletamisel on õigus osaleda kõigil maaelu arengukava finantseerimises osalevatel partneritel ning inimressurssidega seotud tegevuse korral ka teiste partnerite esindajatel. Muudel juhtudel on teiste partnerite esindajatel komitee töös nõuandev roll.

Järelevalvekomitee töös osaleb nõuandva osapoolena komisjoni ning vajadusel ka Euroopa Investeerimispanka esindaja.

Järelevalvekomitee koosseisu kinnitab Eesti Vabariigi põllumajandusminister.

Järelevalvekomitee võib esitada Põllumajandusministeeriumile soovitusi toetuskava korrigeerimiseks või redigeerimiseks, kui nende soovitude abil on võimalik kiirendada maaelu arengukava eesmärkide saavutamist.

8.1.5. Näitajad

Järelevalvekomitee ja korraldusasutus töötavad järelevalveks välja konkreetsed rahalised, füüsilised ja tulemuste näitajad, mis seonduvad maaelu arengukava eesmärkidega ja Eesti Vabariigis valitseva sotsiaal-majandusliku ja struktuuralse olukorraga. Keskkonnaseisundi jälgimiseks ja keskkonnas pärast investeringut tegelikult toimuvate muutuste väljaselgitamiseks kasutatakse OECD poolt väljatöötatud näitajaid, mis on Läänemere Agenda 21 käigus põllumajandussektorile üle võetud.

Järelevalveindikaatorite valik ja koguseline kvalifitseerimine peab toimuma nii, et nende põhjal oleks võimalik näidata:

- maaelu arengukava meetmete ja prioriteetidega seonduvaid konkreetseid koguselisi eesmärke ning nende omavahelist sobivust;
- prioriteetide ja meetmete füüsilisel täitmisel saavutatud etappi, tulemusi ja tagajärgi;
- finantsplaani realiseerimist.

8.1.6. Aruanded programmi edenemise kohta

Eesti Vabariik esitab nõuetekohased aastaaruanded Euroopa Komisjonile hiljemalt järgmise aasta esimesel poolaastal. Aruanne peab sisaldama vähemalt struktuurifondide üldmääruse artiklis 36 sisalduvat teavet.

8.2. *TEAVE JA AVALIKUSTAMINE*

Eesti Vabariigis rakendatavad põllumajanduse ja maaelu meetmed avalikustatakse. Avalikustamine hõlmab eriti:

- potentsiaalsete abisaajate ja kutsealaorganisatsioonide teavitamist toetuse saamise võimalusest;
- üldsuse teavitamist ühenduse rollist seoses toetusega.

Komisjoni teavitatakse kavandatud ettepanekutest ja selleks võetud meetmetest. Teave ja avalikustamine põhineb nõukogu määruse nr 2082/93 artiklil 32 ühenduse toetuse kohta ühinemiselsetele meetmetele põllumajanduse ja maaelu arendamiseks.

EL abiprogrammist rahastatavaid projekte teostav institutsioon peab tagama üldsuse piisava teavitamise kõigist üksikprojektidest, sh on informatsiooni oluliseks komponendiks teave potentsiaalse keskkonnamõju kohta.

Kõiki toetusele õigust omavaid sihtrühmi (ettevõtted, kutsealaorganisatsioonid jne) teavitatakse kava kohaselt antavast rahalisest toetusest ja taotlemise korrast. Informatsioon konkreetsete programmide ja neis osalemise tingimuste kohta on kättesaadav ettevõtete organisatsioonide, ettevõtluskeskuste ja maavalitsuste kaudu.

Asjakohane teave tuleb teha üldsusele kättesaadavaks põhiliselt järgmistes vormides:

- ajakirjandus: kuulutused, pressiteated ja pressikonverentsid;
- üldsus: seminarid, konverentsid ja näitused;
- konkreetseid programme kirjeldavad trükised.

Lisaks konkreetse teabe jagamisele teadvustatakse üldsusele EL rolli projektides. EL abiprogrammiga rahastatavate projektide objektidel pannakse välja sobivad teabetahvlid ja plakatid, valminud üldkasutatavate hoonete lähedale seatakse üles alalised tahvlid.

Iga projekti konkreetne avalikustamise kord ja eelarve kooskõlastatakse komisjoniga. Projekti korraldav asutus teavitab komisjoni asjaomaseid üksusi ka avalikustamise edenemisest.

9. KOOSKÕLA ÜHENDUSE POLIITIKAGA

9.1. KONKURENTSIEESKIRJAD

Eesti Vabariigi konkurentsieeskirjad on sätestatud konkurentsiseaduses:

mille otstarve on vaba ettevõtluse huvidest lähtuv konkurentsivabaduse kaitsmine loodusvarade ammutamisel, toodete valmistamisel ja teenuste osutamisel ning toodete ja teenuste ostmisel ja müümisel ning muus majandustegevuses konkurentsivabaduse kahjustamise ärahoidmine ja kõrvaldamine.

Käesolevat seadust kohaldatakse ka juhul, kui konkurentsivabaduse kahjustamisele suunatud tegu või tegevusetus toimub väljaspool Eesti territooriumi, kuid kahjustab konkurentsivabadust Eesti territooriumil.

Konkurentsivabaduse eeskirju kohaldatakse kõigi turul osalevate või ettevõtjate huvides tegutsevate ettevõtete ja mittetulundusühingute, sihtasutuste ja muude isikute suhtes. Seaduse sätted laienevad riigiasutustele ja kohalikele omavalitsustele, kui nende asutuste otsused või tegevused piiravad konkurentsi.

Seadust kohaldatakse turul osalevate või osaleda kavatsevate isikute vahelise konkurentsi kaitsmiseks. Turg on piirkond kogu Eesti territooriumil või osal sellest, kus ringlevad kaubad, mida ostja peab hinnalt, kvaliteedilt, tehniliste andmete, müügi-, kasutamise- või tarbimistingimuste või muude omaduste poolest omavahel asendatavateks.

Seadus keelab lepingud, muud tehingud ja kokkulepped või kooskõlastatud tegevused, mis on vaba ettevõtlust kahjustava ja konkurentsivabadust piirava, takistava, kitsendava või moonutava eesmärgi või tagajärjega. Keelatud on ka ebaaus konkurents.

Seadus määratleb turgu valitseva ettevõtja seisundi; sellisel ettevõtjal keelatakse otseselt või kaudselt oma seisundit kuritarvitada, sh kasutada oma seisundit konkurentsi piiramiseks.

Turgu valitsev ettevõtja on ettevõtja, kellele kuulub turul vähemalt 40 protsenti käibest või kelle majanduslik positsioon võimaldab tal antud turul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, varustajatest ja ostjatest.

Turgu valitsevateks ettevõtjateks loetakse ka eri- või ainuõigustega ettevõtjaid ja loomulikke monopole.

Kui riigiasutus või kohalik omavalitsus annab ettevõtjale eri- või ainuõigused, võib ta kehtestada korra hindade reguleerimiseks või kasutatavad hinnad või kehtestada ettevõtjale muid tingimusi või kohustusi.

Loomulikku monopoli omavale ettevõtjale võib eriseadusega määratud riigiasutus või kohalik omavalitsus või eriseaduse puudumisel Vabariigi Valitsus või kohalik omavalitsus kehtestada

- hindade reguleerimise korra;
- kasutatavad hinnad või
- esitada muid tingimusi või kohustusi, mida ettevõtja peab järgima.

Riigiasutustele või kohalikele omavalitsustele peab olema õigus neid piiranguid kehtestada antud eriseadusega. Eriseaduse puudumisel on Vabariigi Valitsusel või

kohalikul omavalitsusel õigus kehtestada nimetatud piirangud vastavalt konkurentsiseadusele.

Loomulikku monopoli omavale ettevõtjale võib Vabariigi Valitsus või kohalik omavalitsus kehtestada hindade reguleerimise korra või kasutatavad hinnad või esitada muid tingimusi või kohustusi, et nende ettevõtjate kaupade ostjad või nendele ettevõtjatele kaupade müüjad ei satuks oluliselt halvemasse olukorda, kui nad oleksid siis, kui antud valdkonnas toimiks vaba konkurents.

Eraldi peatükk on pühendatud riigiabile, ettevõtjate ühinemise kontrollile, kõlvalvetele konkurentsile ja riiklikule järelevalvele.

Riigiabi on riigi, linna või valla poolt või nende vahenditest suvalises vormis antav soodustus, mis moonutab või võib moonutada konkurentsi, soodustades mõnda ettevõtjat või mingite kaupade tootmist või müüki. Selline abi võib olla näiteks rahaline abi, maksuvõlgade tasumise ajatamine, võlgade kustutamine või laenude andmine oluliselt soodsamatel tingimustel kui tavaliselt teistele ettevõtjatele või muus vormis abi. (10.11.1999 jõustus 01.01.2000 - RT I 1999, 89, 813)

Riigiabi, välja arvatud abi laevaehitusele, transpordile, põllumajandusele, kalandusele ja ekspordiabi, on konkurentsiseaduse mõistes vähese tähtsusega, kui see ei ületa ettevõtja kohta 100 000 eurot kolme järjestikuse aasta jooksul. (10.11.1999 jõustus 01.01.2000 - RT I 1999, 89, 813)

Riigiabi, välja arvatud riigi-, linna- või vallaeelarves sisalduvat riigiabi, ka muudes seadustes sätestatud ning vähese tähtsusega riigiabi, võib anda ainult rahandusministri eelneval kirjalikul loal, mis on avaldatud Riigi Teatajas.

Põllumajandusele ja kalandusele antav abi on sätestatud eriseadustes ning ette nähtud aasta eelarve seaduses ega vaja seega rahandusministri eelnevat luba.

Samas tuleb igasuguse riigiabi, sealhulgas ka valla - ja riigieelarves ette nähtud ning vähese tähtsusega riigiabi kohta esitada rahandusministrile aruanne vastavalt tema poolt kehtestatud vormile üks kord aastas.

Rahandusministril on õigus riigiabi saajalt nõuda abi tagasimaksmist, kui:

- riigiabist ei ole nõuetekohaselt teatatud ,
- teatamisel on esitatud mittetäielikku, ebaõiget või eksitavat teavet ja/või
- abi on kasutatud muudel eesmärkidel kui näidatud taotluses.
-

Konkurentsireeglite täitmise üle korraldab järelevalvet Rahandusministeeriumi valitsemisalas asuv Konkurentsiamet (välja arvatud krediidasutuste, väärtpaberi- vahendajate ja kindlustusseltside osas).

Riigikogus on praegu menetluses konkurentsiseaduse muutmise seadus. Muutmise seadus peab viima rahalise toetuse riigiabina käsitlemise põhimõtteid ja selle andmise korra vastavusse EÜ nõuetega.

9.2. LEPINGUTE MÄÄRAMINE

Toetusi erinevatele maaelu arendamise seisukohalt olulistele investeeringutele põllumajandusettevõtetesse, töötlevasse ja turustavatesse ettevõtetesse, infrastruktuuri, alternatiivsesse ettevõtlusesse ja külaarengusse, antakse sarnastel alustel. Kuna toetust antakse sihipäraseks kasutamiseks teatud kindlal eesmärgil, siis on toetuse saaja kohustatud kirjalikult teatama toetuse vastuvõtmisest ja kohustusest täitma põllumajandussaaduste ja -toodete turu korraldamise seaduses ja selle alusel vastu võetud õigusaktides sätestatud õigusi ja kohustusi.

9.3. KESKKONNAKAITSE

Eestis kehtiva keskkonnavalase seadusandluse ühildamine EL keskkonnapoliitikaga ja selle protsessi administreerimine on seatud ülesandeks Keskkonnaministeeriumile. Ühinemiseelses protsessis harmoniseeritakse ning võetakse üle Eesti seadusandlusesse 70 EL direktiivi ja 20 EL regulatsiooni sätted keskkonnakasutuse- ja kaitse alal (edaspidi EL keskkonna *acquis*).

EL keskkonnapoliitika keskseks põhimõtteks on säästev areng läbi kõrgetasemelise keskkonnakaitse, rakendades selleks reostuse ennetamise ja vältimise ning "saastaja maksab" printsiipe.

EL keskkonnadirektiivid ja -määrused näevad üldreeglina ette normatiivide, piirväärtuste, standardite jms. kehtestamist ning nõuded nende rakendamiseks (jõustamise kord, seire, mõõtmised, proovivõtmine, analüüsimine, info töötlemine ja edastamine). Samas on need kaetud rea nn horisontaalsete direktiividega nagu keskkonnamõjude hindamise, kompleksse saaste vältimise ja piiramise, informatsiooni kättesaadavuse jt. direktiivid.

Eesti on ühinenud ka mitmete keskkonnavalaste konventsioonidega, näiteks Ramsari (märgalad), Berni (ulukid, pesapaigad), Rio (bioloogiline mitmekesisus), Gdanski (kalapüük, vee-elustiku kaitse), Baseli (ohtlikud jäätmed) konventsioon, Montreali protokoll (osoonikihi kaitse), Helsingi konventsioonid (Läänemere veekeskond, tööõnnetused, piiriveekogud), kliimamuutuste konventsioon jt.

Maaelu arengukava aastateks 2000 - 2006 on koostatud põhimõttel, et rakendatavad meetmed tagavad:

- Eesti keskkonnastrateegia põhiseisukohtade elluviimise;
- kohaldatava seadusandluse ja konventsioonide põhimõtete järgimise kooskõlas EL keskkonna *acquis* sätestatuga;
- arvestavad ka Läänemere merekeskkonna kaitse meetmeid, mis töötati välja seitsme majandussektori (põllumajandus, energeetika, kalandus, metsandus, tööstus, turism ja transport) kohta Agenda 2001 protsessi käigus.

Vastavalt rakendatava meetme eesmärgile on projektide hindamiseks sätestatud erinevad kriteeriumid, kuid kõikide meetmete puhul on ühiseks kriteeriumiks Eesti ja EL keskkonnapoliitika nõuete järgimine.

Vajaduse korral on projekti käivitamise eeltingimuseks pädeva asutuse kinnitus selle keskkonnamõjude hindamise kohta, kusjuures uute tootmisüksuste ehitamise ja tegutsevate rekonstrueerimise projektid peavad läbima keskkonnaekspertiisi juba planeeringute käigus.

Keskkonnamõjude hindamise õiguslikud alused tuginevad EL direktiividele 85/337/ EMÜ ja 97/11/EÜ ning Eesti Vabariigi planeerimis- ja ehitusseadusele (RT 1995, 59, 1006).

9.4. *MEESTE JA NAISTE VÕRDESED VÕIMALUSED*

Põllumajanduse ja maaelu arengukava koostamisel on arvestatud võrdõiguslikkuse printsiipi. Nagu 4. peatükist võib lugeda, on Eesti maapiirkondades naiste tööpuudus meeste omast madalam, mistõttu peaksid meie maaühiskonna suurimale probleemile leitavad lahendused olema suunatud mõlemale soole.

Euroopa Ühendus on aktsepteerinud rida soovitusi, millel on otsene naisi toetav mõju. Resolutsioonid ja soovitused puudutavad meetmeid naiste positsiooni parandamiseks. Eestipoolne ühinemine vastavate rahvusvaheliste konventsioonidega, samuti Neljanda Naiste Maailmakonverentsi tegevusplatvormiga, tähendab võrdõiguslikkuse printsiibi aktsepteerimist selle sissekirjutamise vajalikkust kõigisse oma rahvuslikesse tegevuskavadesse.

Euroopa Liidu võrdõiguslikkuse poliitika koosneb programmidest, seadusandlusest, ja vastavatest meetmetest, mille kohaselt loetakse võrdse kohtlemise printsiip üheks Ühenduse põhiõiguseks. Oluline on võrdse tasustamise poliitika, mida sageli vaadeldakse kui lähtekohta inim- ja põhiõigustele.

Inimõiguste Ülddeklaratsioonile kirjutas Eesti Vabariik alla 2. aprillil 1996. aastal. Sama aasta detsembris loodi Sotsiaalministeeriumi juurde võrdõiguslikkuse büroo. Võrdõiguslikkuse büroo toetab ministeeriumite-vahelise komisjoni tegutsemist seoses ÜRO vastavasisuliste konventsioonide täitmisega töö, töotervishoiu, sotsiaalküsimuste ja tervishoiu alal, sh. ka arendus- ja koolitustegevuses. Võrdõiguslikkuse büroo toetab ka võrdõiguslikkuse küsimustega tegelevate institutsioonide ja isikute omavahelise koostöövõrgustiku väljaarendamist ning võrdõiguslikkuse küsimuste lülitamist seadusandlusesse. Võrdõiguslikkuse büroos on väljatöötamisel võrdõiguslikkuse seadus.

Eesti Vabariigi Põhiseaduses järgi on kõik kodanikud seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

Eestis on käivitunud mitmed maanaiste ja võrdõiguslikkuse probleemidele suunatud projektid ja programmid. Neist suurimad on ILO projekt "Rohkem ja paremaid töökohti naistele" ja Phare projekt "Maanaiste toetuseks". Mõlema projekti rõhutavad hariduse ja koolitustegevuse olulisust.

"Rohkem ja paremaid töökohti naistele" (ILO)

Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) poolt rahastatav projekt on suunatud naiste tööhõiveolukorra parandamisele maapiirkondades. Programmi eesmärgid on:

- tugevdada riiklike ja mitteriiklike organisatsioonide vahelisi sidemeid
- toetada sellist poliitikat, mis kindlustab naistele meestega võrdselt töökohti ja võrdse töötasu

- töötada välja igakülgset läbimõeldud meetmed naiste tööhõive parandamiseks ühes majanduslikult mahajäänumas Eesti piirkonnas (Valgamaal).
- edendada teabe ja kogemuste järjekindlat vahetamist Eestis ning Eesti ja nende riikide vahel, kes osalevad rahvusvahelises programmis "Rohkem ja paremaid töökohti naistele".

Programmi raames viiakse läbi koolitusi ja seminare riiklike ning maapiirkondade omavalitsuslike ja mitteriiklike asutuste töötajatele, eesmärgiga süvendada teadmisi naiste ja meeste võrdõiguslikkuse printsiibi rakendamise osas. Läbiviidavate koolituste (ettevõtlus, seadusandlus jne) tulemusel peab paranema maanaise konkurentsivõime tööjõuturul.

Projekt käivitus 1999. aastal ja jätkub 2000. aastal.

”Maanaiste toetuseks” (PHARE)

Projekt, mis toimus PHARE ja LRF-Sweden (Rootsi Talupidajate Föderatsiooni) toetusel, algas 1998. aasta novembris ja lõppes 2000. aasta septembris. Projekti eesmärkideks oli tugevdada Eesti Maanaiste Ühendust, mis moodustati LRF_Sweden eeskujul 1996.a., tõsta maanaiste võrdõiguslikkuse-alaseid teadmisi ja suurendada nende ja koolitusvõimalusi. Projekti raames moodustatud soolise võrdõiguslikkuse töörühm on pidanud juba mitu seminari.

Projekti eesmärgid on suures osas täidetud:

- organisatsiooni liikmete arv on kasvanud 200lt 700le
- lõpuni on viidud koolitajate koolitusprogramm, mille raames said 8 koolitajat põhjalikke teadmisi järgmistel teemadel:
 - organisatsiooni arendamine
 - isiksuse areng, suhtlemine, koostöö, stress, positiivne mõtlemine
 - kuidas korraldada seminare ja koguda õppematerjali
 - töö massiteabevahenditega
 - alternatiivsed tootmisviisid maal
 - inimestega suhtlemine, nende probleemidest osasaamine ja neile lahenduste leidmine.
- on korraldatud EL teabeseminar 60 osavõtjale
- koolitajate poolt on korraldatud 37 kohalikku seminari 1136 osavõtjale
- on läbi viidud koolitusseminarid Eesti Maanaiste Ühenduse ja Eesti Talupidajate Keskliidu juhatuse valiku alusel määratud liikmetele
- on ilmunud neli numbrit infolehte “KAJA”

9.5. HÜGIEENI-, SANITAAR- JA FÜTOSANITAARNÕUDED

Eesti Vabariik on kohustunud harmoneerima veterinaar-, fütosanitaar- ja hügieenialased õigusaktide ja kehtestama vastavad nõuded 2001 aastaks. Enamik sellest kavast toetatavatest meetmetest on sisuliselt suunatud objektidele, mida katvad õigusaktid on EL õigusaktidega harmoneeritud 01.01.2000. Tähtsaimad seadused neis valdkondades on:

loomatauditõrjeseadus

toiduseadus

seemne ja taimse paljundusmaterjali seadus

sordikaitse seadus

Vastavalt neile seadustele toimub järelvalve kõigi olemasolevate ning ka uute, rajatavate tootmisobjektide üle. Sama järelvalveskeem rakendub loomulikult ka SAPARD programmi raames avaliku sektori poolt kaasfinantseeritavatele objektidele.

10. LISAD

1. LISA : DOONORPROGRAMMID

1.1. Sissejuhatus

Välismaised annetajad hakkasid Eestit abistama 1990-ndate aastate alguses, varsti pärast Eesti taasiseseisvumist 1991. aastal. Nende 8-9 aasta jooksul on läbi viidud palju projekte. Näiteks ainuüksi Euroopa Liidu Phare programmi raames on toimunud ligikaudu 45 eri tegevust, mille hulka kuuluvad väiksemad ja suuremad tehnilise abi ja koolitusprojektid, õppereisid ja seadmete hanked. Lisaks Pharele on aktiivselt otsinud koostööhuve Skandinaavia riigid, samuti Saksamaa ja Holland. Viimastel aastatel on välisabi geograafia laienenud ja tehtud jõupingutusi koostöö tihendamiseks teiste Euroopa Liidu riikidega, näiteks Prantsusmaa ja Ühendkuningriigiga. Välisabi projektide koondamiseks konkreetsetesse valdkondadesse on sõlmitud mitu kahepoolset lepingut ja protokolle.

Kui 1990-ndate aastate algul oli abi orienteeritud Eesti majanduse üldisele taastamisele, siis kümnendi lõpus on selgeks eesmärgiks integreerumine Euroopa Liiduga. Sellest tulenevad välisabi kaks põhilist sihtrühma: avaliku halduse täiustamine ja erasektori taseme tõstmine. Praegused doonorabi projektid on põhiliselt koondunud avalikku sektorisse, s.t Põllumajandusministeeriumi ja selle inspeksioonide ja keskuste abistamisele nende vastavusse viimiseks Euroopa Liidu tasemega. Mitu projekti on aga suunatud ka toiduainetetööstuse nõustamisele nende taseme vastavusse viimiseks EL kvaliteedi- ja hügieeninormidega. Töötlemissektoris on toimunud palju koolitusüritusi. Seevastu esmase tootmise ja töötlemise sektor vajab tohutuid investeeringuid. Põllumajandusministeerium on seadnud selle eelolevas EL SAPARD programmis prioriteediks maaelu arengukava kaudu, kus vajalikud meetmed on ette nähtud. Paljusid kahepoolseid projekte on algatanud eraettevõtted ja organisatsioonid ise.

Viimastel aastatel on doonorabi projektideks kättesaadavad summad vähenenud ja mida kaugemale jõutakse Euroopa Liiduga ühinemiseks valmistumisel, seda rohkem on kärpeid ette näha. Üha enam on kavas Eesti riigieelarvest kaasfinantseeritavaid projekte, mille tulemusena kuuluvad ehk projektid olemuselt rohkem Eestile.

Ent kuigi põllumajandussektoris on läbi viidud palju doonorabi projekte, vajatakse kogenumatelt riikidelt edasist abi veel paljude aastate jooksul.

Doonorprogrammi kava on Põllumajandusministeeriumi sisese nõustamisüksuse⁸ algatus, mille eesmärk on seada sisse vahend sektori arendamiseks antava välisabi süstemaatiliseks jälgimiseks ja doonorabi täiendavate vajaduste

⁸ Sisemine nõustamisüksus on Phare poolt rahastatav tugisüksus, mille eesmärk on tugevdada Põllumajandusministeeriumi haldussuutlikkust. Üks üksuse ülesandeid on olnud Phare abi koordineerimine põllumajandussektoris. Sisemine nõustamisüksus asub Põllumajandusministeeriumis ruumis 207, telefon +372 641 1079, faks +372 6256 205, kontaktisik Triin Nymann. Sisemine nõustamisüksus lõpetab oma tegevuse 24. veebruaril 2000.

väljaselgitamiseks. Sellesse ühtsesse dokumenti on koondatud Põllumajandusministeeriumi ja selle asutuste välisabivajadused (mida finantseeritakse EL poolt, kahepoolsetest allikatest või rahvusvahelistest rahastamisasutustest) selle haldussuutlikkuse ülesehitamiseks, pidades silmas Eesti tulevast ühinemist Euroopa Liiduga ja maaelu arendamist.

Doonorprogrammi kava peaks olema dokument, mida Põllumajandusministeeriumi välissuhete ja -kaubanduse osakond vähemalt iga 6 kuu järel uuendab. Ehkki välisabi kujunemine ja edasised vajadused tuleks regulaarselt läbi vaadata, on kõik ettepanekud ja soovitusel igal ajal teretunud. Need tuleks saata Põllumajandusministeeriumi välissuhete ja -kaubanduse osakonna juhatajale Andres Oopkaupile, Lai tn 39/41, Tallinn 15056.

Doonorprogrammi kavas on doonorabi projektid jagatud 6 rühma. See tuleneb ministeeriumi struktuurist ning ministeeriumi ja selle allasutuste vahelisest tööjaotusest. Põllumajandusministeeriumi struktuur on esitatud doonorprogrammi kava A lisas. Ministeeriumi, selle osakondade, inspeksioonide ja keskuste eesmärgid ja ülesanded on esitatud B lisas.

Doonorprogrammi kava sihtrühmana nähakse doonororganisatsioone, välisriikide saatkondi Eestis, koostööst huvitatud erakonsultatsioonifirmasid ja rahvusvahelisi organisatsioone.

1.2. Praegune doonorabi

Kokkuvõtte praegustest doonorprojektidest on esitatud tabelis 1.

Praegu teoksil olevate projektide põhirõhk on Eesti põllumajanduse juhtimise parandamisel, et toime tulla Euroopa Liiduga ühinemisel ülevõetavate ülesannetega. Ent kahepoolset abi on antud ka valitud pilootabisajaajatele erasektorist, et võimaldada neil parandada põllumajandussaaduste tootmise ja töötlemise kvaliteeti ja hügieenitingimusi.

Euroopa Liidu Phare programmist on toetatud Eestit alates 1991. aastast, mil Eesti lisati koos teiste Balti riikidega programmist abisaavate riikide nimekirja. Alates sellest ajast on põllumajandussektor saanud abi milj eurot. Kuni Phare 1996. aasta riigi tegevusprogrammini seisnesid peaaegu kõik projektid tehnilises abis, koolituses ja õppereisides. Alates 1996. aastast on võimalik lülitada programmi ka mõningaid investimisprojekte. Need investeeringud on aga ette nähtud avalikule sektorile. Seni on hangitud infotehnoloogia- ja laboriseadmeid. Phare on eraldanud Eesti põllumajandusele järgmisi summasid (milj eküüd):

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	Kokku
2,97	0,43	0,95	0,6	2,4	1+2 ⁹	2	2,1	-	14,45

⁹ 2 milj eurot oli eraldatud sihtotstarbeliselt Eesti Maa-ametile (Keskkonnaministeerium)

2000. aastal on Eestil võimalik saada 24 milj eurot. Ehkki Põllumajandusministeerium taotles 7 projekti rahastamist, aktsepteeris Euroopa Komisjon neist eelnevalt vaid üht – makseasutuse väljaarendamist. Fütosanitaarkontrolli arendamise ja piirikontrollpunktide täiustamise projekt on reservis, kui see ühendatakse ühtseks projektiks. Phare korralduskomitee lõplikku otsust on oodata 2000. aasta aprillis ja finantsprotokollile allakirjutamist sel juhul 2000. aasta suvel.

Koostöö **Taaniga** algas 1992. aastal. Põllumajandusministeeriumis on töötanud kolm Taani pikaajalist eksperti, praegune ekspert jätkab tööd 2000. aasta lõpuni. Põhilised koostöövaldkonnad on olnud järgmised:

- lihatööstuse arengukava väljatöötamine;
- toidu kvaliteedi kontrolli meetmete väljatöötamine;
- veterinaar- ja toiduseaduse väljatöötamine;
- vastavate spetsialistide koolitus;
- Jänedä Öppe- ja Nõuandekeskuse väljaarendamine ja ehitamine;
- seemnete sertifitseerimine;
- piirikontrolliinspektorite ja laboritöötajate koolitus ja nõustamine;
- pilootprojekt jäätmetehase ehitamiseks ja vastavad uuringud alates 1994. aastast, projekt jätkub päris lühikest vaheaega 2000. aastal;
- bioloogilise talupidamise spetsialistide koolitamine;
- toetus ühistegevusele;
- juhtide koolitus;
- 5 masinaühistu moodustamine;
- talupidajate koolitus ja nõustamine;
- EL koolitus veterinaaria, fütosanitaaria ning liha- ja piimatööstuse alal.

Kuni 1997. aastani rahastas koostööd põhiliselt Taani Toidu-, Põllumajandus- ja Kalandusministeerium, 1998. aastal võimaldas eurointegratsiooniprojekte ja -koolitust läbi viia Taani Välisministeerium ning keskkonnaprojekte rahastas Taani Keskkonnaministeerium koostöös Eesti Keskkonnaministeeriumiga. Viimastel aastatel on omistatud eurointegratsiooniprojektidele suurt tähtsust, põhisektorid on jäänud samaks, kuid on lisandunud täiendavaid projekte bioloogilise talupidamise ja keskkonna alal, samuti väetiste ja pestitsiidide kasutamise normatiivide jm. alal. Taani oli ja on praegugi üks suuremaid annetajaid, kellega on teoksil pikaajalised koostööprojektid. Taanipoolne iga-aastane rahastamine on olnud keskmiselt 10 milj DKK.

Koostöö **Soomega** algas 1991. aastal. Soome oli üks meie esimesi doonorriike. Esimestel aastatel olid põhilised koostöövaldkonnad järgmised:

- liha- ja piimatööstuse nõustamine;
- spetsialistide koolitus;
- tehnoloogia ja seadmete siire;
- talupidajate koolitus;
- talupidajate varustamine kasutatud põllumajandusmasinate ja piimapaakidega;
- ühistegevuse toetamine;
- koolitus;
- kuivatite ja traktorite müük talupidajatele soodustingimustel.

10 aasta jooksul on koolitatud palju põllumajanduse ja töötleva tööstuse spetsialiste ja ministeeriumitöötajaid. Fütosanitaaria valdkonnas on koostöö hõlmanud koolitust, nõustamist, seminare nii Eestis kui ka Soomes ja koolitust Soomes. Adavere AS ja Kemira OY vahel kujunes välja pikaajaline koostööprojekt, mille käigus korraldati igal aastal ligikaudu 10 nõustamispäeva iga kord ligikaudu 2000 osavõtjaga. Viimasel ajal on olnud esiplaanil veterinaarlaborite ning liha- ja piimatööstuse töötajate ja maavalitsuste põllumajandusosakondade juhatajate eurointegratsiooni alane koolitus. Viimast tuleks jätkata. Keskkonnaprojektide arv on samuti kasvanud, kusjuures see iseloomustab koostööd kõigi riikidega. Esimestel aastatel moodustas rahastamine koos metsandusprojektidega ligikaudu 10 miljonit FIM, viimasel ajal on see vähenenud 3-4 miljonit Soome margani ja 1999. aastal oli see koos Soome Välisministeeriumi poolt eraldatud summadega ligikaudu 1,2 miljonit FIM. Alates 1998. aastast on projekte rahastatud Soome Välisministeeriumi kaudu, varem oli projektide ainsaks rahastajaks Soome Põllumajanduse ja Metsanduse Ministeerium.

Koostöö **Saksamaaga** algas 1991. aastal. Esimestel aastatel oli Saksamaa ka üks suuremaid doonorriike. Põhilised koostöövaldkonnad on olnud järgmised:

- sooduskrediit talupidajatele lautade ehitamiseks ning lüpsi- ja piimajutusseadmete ostuks;
- põllumajandusmasinate varuosad summas 1,2 miljonit DM tagastamatu abina;
- talupidajate koolitus ja nõustamine;
- esimesed nõustamisringid Viljandi maakonnas, hiljem selle nõustamissüsteemi laiendamine Jõgeva-, Tartu- ja Järvamaale;
- Eestis töötav pikaajaline nõustaja;
- nõustamisprogramm Agraarökonomika Instituudi töötajatele tulude ja kulude arvestuse väljatöötamiseks ja testide kehtestamise süsteemi rakendamiseks Eestis;
- pikaajaline koostöö jõudluskontrolli labori ja Mecklenburg-Vorpommerni spetsialistide vahel; süsteemi väljatöötamine;
- koostöö põllumajandusülikoolide ja kutsekoolidega; õpilaste ja õpetajate praktika, koolitus ja ümberõpe Saksamaal;
- koostöö veterinaaria ja fütosanitaarkontrolli alal; praktika, koolitus ja ümberõpe;
- eurokoolitus, turundusalane koolitus, töötajate koolitus ja ümberõpe;
- Põllumajandus-Kaubanduskoja töötajate koolitus ja nõustamine Saksamaal ja Eestis.

Saksamaa Toidu-, Põllumajandus- ja Metsandusministeerium lõpetas meie koostöö rahastamise 1998. aastal. Koostöö toimub veel Schleswig-Holsteini, Brandenburgi, Nordrhein-Westfaleni, Thüringi ja Mecklenburg-Vorpommerni liidumaaga. Ka mõned teised liidumaad, nt Sachsen ja Sachsen-Anhalt, on koostöö vastu huvi ilmutanud.

Koostöö **Hollandiga** algas 1992. aastal Hollandi firmaga Provimi B.V. kvaliteetsete premiksitate ja jõusööda tootmise alase oskusteabe siirde alal ja Eesti talumajapidamiste piimamajanduse täiustamise alal.

Alates 1992. aastast on palju tähelepanu pööratud intensiivse rohumaa viljeluse alase Hollandi meetodika, tehnoloogia ja oskusteabe siirdele Eestisse, Hollandis kasutatavate rohusööda tootmise ja säilitamise tehnoloogiate rakendamisele ja rohuseemnete vahetamisele.

Aastail 1992 – 1997 võeti projektiga “Sööda- ja talumajanduse täiustamine” kasutusele pilootfarmide mõiste. Samal ajal katsetati Eestis hollandi kaasaegseid söödalisandeid eesmärgiga alustada Eestis sobivate lisandite tootmist. 1996. aastal moodustati Provimi B.V. ja Valga Terko ühisetevõte.

Koostöö algusaastatel kuulusid koostöövaldkondade hulka ka infosüsteemi loomine, uurimistöö, haridus ja nõustamine, seemnekartuli viirusetõrje meetodid ja paljundamine, Paide Piimakombinaadi toetamine ja ministeeriumitöötajate koolitus. Aastail 1995 – 1997 jätkati koostööd söödamaajanduse ja põllumajandusettevõtete juhtimise alal, et kasutada paremini eelmistel aastatel saavutatud tulemusi ja arendada Eestis välja tasuv ja ökonoomne piimandussektor. Koostöö käigus on piimandussektor olnud kõige paremini kaetud. Aastail 1998 – 1999 hakati Ida-Virumaal kasutama pilootfarme ja toetati Jõhvi piimatööstust. Praegu on piimanduse alal teoksil veel üks projekt, mis hõlmab talupidajate krediitdivõimalusi, kaasaegsete piimafarmide rajamist ning Eesti must-valge karja geneetilise potentsiaali parandamist.

Muud teoksil olevad projektid hõlmavad järgmisi valdkondi:
kompleksne kuivendus ja maaparandus (rahastatakse osaliselt Maailmapanga laenu põllumajanduse arendamise maaparanduskomponendist);
avaliku ja erasektori partnerlus sordiaretuses;
Eesti linnukasvatusektori arendamine;
piiripunktide varustamine seadmetega ja tehnilise abiga.

1998. aastal sõlmisid kahe ministeeriumi kantslerid ministeeriumide vahel põllumajanduse ja maaelu poliitika alase koostöö käsitusleppe. Selle leppe alusel selgitati välja meie prioriteedid ministeeriumi töötajate koolitamisel ja koostati tööplan.

Rootsi. Seni on toimunud pikaajaline koostöö regionaalarengu alal külaliikumise “Kodukant” raames, mis on hõlmanud kõigi meie maakondade külaliikumistes osalejate koolitust, praktikat, seminare ja õppereise. Projekt sai alguse Rapla maakonnas ja levis üle kogu Eesti. Koostöö on hõlmanud ka talupidajate ja õpilaste praktikat taludes. Koostöös keskkonnaministeeriumiga on viidud ellu mitu keskkonnaalast projekti. Põllumajandusülikoolide vaheline koostöö on kestnud aastaid. Meil on olnud ka SIDA projekte, kuid need põllumajandust tegelikult eriti ei soodusta. Ministeeriumidevaheline koostöö on nõrk. Rootsi põllumajandusminister on käinud Eestis, kuid riikide vahel ei ole sõlmitud koostöölepet. Turukorraldust on arutatud 3 + 3 raames.

Koostöö **Prantsusmaaga** algas 1996. aastal. Prantsusmaa Põllumajandusministeeriumile on esitatud koostööhuvide loetelu. Meie spetsialistid on Prantsusmaal korduvalt seminaridel osalenud. Praegune koostöö EL Phare partnerlusprogrammi raames on seotud turuinfosüsteemi ja põllumajandusstatistika arendamisega Eestis koostöös Saksamaa ja Soome minis-

teeriumi ja ekspertidega.

Eesti ja **Flandria** vaheline koostöö algas 1997. aastal pärast Eesti Valitsuse ja Flandria Valitsuse vahelise koostöölepingu sõlmimist. Põllumajanduses oli esimene praeguseni jätkunud projekt "Linakasvatuse arendamine Eestis". Projekti Eestipoolne partner on Eesti Linaliit ja hoolimata rahalistest raskustest on osapooled projektiga rahul olnud. 1999. aastal peeti läbirääkimisi viljapuude ja marjapõõsaste meristeempaljundamise, samuti tõuaretuse alal, kuid kumbki pool ei ole ilmutanud eespool nimetatud küsimustes erilist aktiivsust.

Koostöö **Itaaliaga** algas 1992. aastal, mil mitu koostööprojekti rahastati Eesti-Itaalia Välisabi Fondi kaudu. Itaaliast saadeti Eestisse söödateravilja ja tsitrusvilju ning söödateravilja ja tsitrusviljade müügist saadud raha maksti fondi. Rakendati hinnasoodustusi ja hüvitati laenuintresse. Mitu korda maksti toetust põllumajanduskoolidele õppetöök vajalike seadmete ja masinate ostmiseks. Raha kasutati ka traktorite müümiseks talupidajatele soodsatel tingimustel koostöös aktsiaseltsiga Sampo. Viimane summa, koolide toetamiseks mõeldud ligikaudu 1 miljon Eesti krooni, jäi pankrotistunud Maapanka.

Nüüdseks on koostöö maht vähenenud. Mõningane koostöö toimub küll Itaalia põllumajandusmasinate müügi alal.

Esimesed Eesti ja **Austria** spetsialistide vahelised kontaktid toimusid 1992. aastal, ministeeriumide vaheline koostöö algas 1993. aastal. 1995. aastal külastas ministeeriumi 10-liikmeline delegatsioon Austriat, et tutvuda Austria regionaalpoliitika ja alternatiivse põllumajandusega. 1996. aastal korraldati Eestis Austria spetsialistide osavõtul regionaalarengu alane seminar ja 1996. aastal korraldati õppereis maakondades regionaalarenguga tegelevatele juhtidele/spetsialistidele. Edasine koostöö on kulgenud spetsialistide tasandil loomakasvatuse, fütosanitaaria, maaelu arengu jne alal. Meie spetsialistid on osalenud mitmesugustel sümposiumidel ja seminaridel. Eesti äriühingutel on hea koostöö Austria Kaubandusesindusega. 1999. aastal külastas Tallinna mitu maaelu arendamise spetsialisti, et aidata kaasa meie maaelu arengukava väljatöötamisele. Kahe riigi vahel ei ole sõlmitud koostöölepet, kuid spetsialistid on valmis koostööd arendama.

Ameerika Ühendriikide Kongress on eraldanud alates 1984. aastast vahendeid nii arenguriikide valitsemise- kui ka erasektori põllumajandusliku kaubanduse ja ettevõtlusega, juhtimise, poliitika ja turundusega tegelevate tipp- ja kesktaseme spetsialistide koolitamiseks Ameerika Ühendriikides. Cochran abiprogrammi rakendab USA Põllumajandusministeeriumi välisteenistuse, rahvusvahelise koostöö ja arengu ning toiduainetetööstuse osakond. Alates 1984. aastast on Cochran abiprogrammist võimaldatud koolitust 4 790 inimesele maailma 50 riigist. Eesti Põllumajandusministeerium esitab Ameerika poolele oma prioriteetsed valdkonnad, pakkudes samal ajal välja kandidaadid programmis osalemiseks. Kõik programmis osalejad peavad koolitust põhjalikuks, tõsiseks ja objektiivseks. Teine Ameerika Ühendriikide ja Eesti ühiseid põllumajandusliku ettevõtluse alaseid sidemeid edendav programm on põllumajandusliku ettevõtluse sidemete programm AgLink, mis võimaldab tingimustele vastavatele äriühingutele abi reisideks ja lühiajaliseks koolituseks. 16. jaanuaril 1998. aastal sõlmisid Ameerika Ühendriigid ja Balti riigid partnerlusharta. Harta alusel on meie koostöö Ameerika Ühendriikidega jõudnud uuele tasandile, sest korraldatakse regulaarseid kahepoolseid majanduse ja julgeoleku alaseid konsultatsioone. 8. juulil 1998 sõl-

miti Ameerika Ühendriikide Põllumajandusministeeriumi ning Eesti, Läti ja Leedu põllumajandusministeeriumide vahel vastastikuse mõistmise memorandum koostöö kohta põllumajanduslike programmide alal. 1999. aastal kirjutasid Eesti Põllumajandusministeerium ja Ameerika Ühendriikide Põllumajandusministeeriumi välispõllumajandusteenistus alla teaduslike ja põllumajandusliku ettevõtluse programmide rakenduskirjale, mis hõlmab järgmisi tegevusalasid:

- informatsiooni levitamise süsteemid;
- maapiirkondade arendamine;
- põllumajandusliku ettevõtluse arendamine;
- biotehnoloogia.

2000. aasta jaanuaris osalesid Põllumajandusministeeriumi põllumajandusosakonna juhataja Ivar Sikk, Hillar Pulk Tõuaretusinspeksioonist ja Põllumajandus-Kaubanduskoja direktor Märt Viileberg Ameerika Ühendriikides piimanduse täiustamise programmi esimesel üritusel. Sellele üritusele järgnes seminar "Piimanduse tootlikkuse ja konkurentsivõime parandamine" 24.-25. jaanuaril 2000 Tartus.

10. septembril 1998 sõlmiti Eesti Vabariigi ja **Ühendkuningriigi** vaheline vastastikuse mõistmise memorandum. Leppes esitati Ühendkuningriigi Põllumajandus-, Kalandus- ja Toiduministeeriumi ning Eesti Põllumajandusministeeriumi vahelise koostöö valdkonnad tehnilise abi andmisel põllumajanduspoliitika alal seoses Eesti valmistumisega Euroopa Liiduga ühinemiseks. Võimalikud koostöövaldkonnad on järgmised:

- poliitika elluviimine;
- kontroll ja järelevalve EL eelarveliste kulutuste üle;
- toidukaupade müügiesituste- ja turundustegevused;
- Põllumajandus-, Kalandus- ja Toiduministeeriumi tegevus piirkondlikul tasandil.

1999. aasta veebruaris korraldati kõrgetasemeliste riigiteenistujate visiit Suurbritanniassa. Selle tulemusena toodi välja järgmised huvipakkuvad sektorid:

- koostöö partnerluse vormis;
- ekspertabi maaelu arengukava analüüsimisel;
- turunduse arendamine;
- koolitus ja õppereisid;
- stabiilse haldusstruktuuri väljaarendamine;
- veterinaar- ja toidukontroll;
- kahe riigi ametnike vahelised kontaktid.

Tabel 3. Põllumajandussektoris (teoksil olevad või käivituvad) projektid

15.06.01

Tegevusvaldkond / Vastutav osakond	EL	Ühendkuningriik	Taani	Holland	Saksamaa	Muud
Põllumajandus/ põllumajandusosakond	<ul style="list-style-type: none"> Põllumajandusregistrit (tarkvara ja riistvara) arendamine Põllumajanduse informatsiooni arendamine (riist- ja tarkvara + partnerlus Prantsusmaa, Saksamaa ja Soomega) Abi sekkumiste ja väliskaubandussüsteemide arendamiseks (Eurointegratsiooni Büroo kaudu) 	<ul style="list-style-type: none"> Toidainetootõustuses kasutatava EL kvaliteedinõuetele vastava kaera kasvatamise ja ekspordi arendamine (Ühendkuningriik) Kvaliteetsete õlletootmisriistade selektsioon, mis kohanevad väga erinevate agrotehnoloogiliste tingimustega (Ühendkuningriik) Hilise lehemädaniku suhtes resistentsete laukartulisortide aretamine ja süsteemiloomine kvaliteetsete seemnekartulite paljundamiseks (Ühendkuningriik) Intensiivtehnoloogia väljatöötamine vaarikate kasvatamiseks tööstuslikuks otstarbeks (Ühendkuningriik) Viljapuude kasvatamine (Ühendkuningriik) 	<ul style="list-style-type: none"> Näidisfarmi projekt Väetisi käsitlevate õigusaktide täustamine Mesilaste inspekteerimise süsteemi seadmine Eestis Mahepõllumajanduse alane koolitus Mahepõllumajanduslik kartulitootmisprojekt Rouge Piimatühistu väljaarendamine Nõustamisprogramm talupidajatele Exsti seemnetootmise, -töötlemise ja -jaotamise sektori arendamise koondplaani 	<ul style="list-style-type: none"> Linnukasvatusealane koostöö Abi piimanduse arendamiseks Kuivenduse ja maapäranduse pilootprojekt Nõustamisprogramm pimatfarmidele 	<ul style="list-style-type: none"> Aianduslane koostöö (Mecklenburg-Vorpommern) Tõuretusprojekt pulvide kasutamiseks 	<ul style="list-style-type: none"> Linakasvatus (Belgia) Turukorraldus (Prantsusmaa) Viljapuude ja marjapõõsaste meristeemiuuringute arendamine (Belgia) Mahepõllumajanduse alternatiivse kontrolli- ja sertifitseerimissüsteemi väljaarendamine (Rootsi) Tõuretusmaterjali kasutamine Balti riikides ja paralleelne testimine (USA)
Fütoanitaarkontroll/põllumajandusosakond	<ul style="list-style-type: none"> Fütoanitaarkontrolli väljaarendamine (laboriseadmed + partnerlus Saksamaa, Soome ja Rootsi) 		<ul style="list-style-type: none"> Taimkaitsetoote testimine ja registreerimine Säästliku põllumajanduse toetamine Interneelil põhinevate koostööteenustega (AgriWise) Eesti Taimetõudangu Inspektsiooni partnerlusprojekt Taani Taimetõuduritega 			

Maaelu areng, põllumajanduslik nõustamine ja haridus/ maaelu arengu osakond	<ul style="list-style-type: none"> Maaturismi, alternatiivsete majandustegevuste ja maakasutuspoliitika arendamine Mikrokrediitide süsteemi väljaarendamine Abi taluhoonete parandamiseks Põllumajandusliku keskkonna kava arendamine 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> Kompleksed nõustamisteenused talumajapidamiste tulude suurendamiseks Eestis 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> Põllumajandusõpilaste praktika 	<ul style="list-style-type: none"> Abi küllaliikumisele (Rootsi) Haapsalu ja Matsalu lahe keskkonnaprojekt (Rootsi) Balti põllumajanduslike ärravoolude tegevusprogramm (Rootsi) Talude keskkonna majandamise programmid Eesri karstialadel (Soome, Rootsi)
Veterinaarmeditsiin ja toidukontroll/ veterinaaria- ja toiduosakond	<ul style="list-style-type: none"> Kompleksse toidukvaliteedi ja -ohutuse alane infovõrk 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> Jäätmekäitlussüsteemi väljaarendamine Veterinaariaalane seminar Taanis Toiduspektsiooni alane koolitus 	<ul style="list-style-type: none"> Touaretuse alane partnerlus Tehniline abi piirikontrollpunktile 	<ul style="list-style-type: none"> Taimekontrollilabori töötajatele piirikontrollialase koolituse andmine 	<ul style="list-style-type: none"> Veterinaarlaboratooriumi töötajate koolitus (Soome)
Institutsionaalne tugevdamine ja Euroopaga integreerimine	<ul style="list-style-type: none"> Põllumajandusministeeriumi institutsionaalne tugevdamine Põllumajandusministeeriumi poliitiline nõustamine 	<ul style="list-style-type: none"> Kõrgemate ametnike visit Ühendkuningriigi, Põllumajandus-, Kalandus- ja Toiduministeeriumi (Ühendkuningriik) 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> Põllumajandusministeeriumi töötajate koolitus Saksamaal 	<ul style="list-style-type: none"> Maavalitsuste põllumajandusosakondade juhatajate koolitus (Soome)
Muud	<ul style="list-style-type: none"> Kalandussektori arendamine 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> Cochrani abiprogramm Põllumajandusministeeriumi ametnikele (Ameerika Ühendriigid)

DOONORABI KOOORDINEERIMINE MINISTEERIUMIS

Kogu doonorabi koordineerib praegu välissuhete ja -kaubanduse osakond: Eurobüroo vastutab EL Phare programmi eest ja välissuhete büroo kahepoolse abi eest.

1.3. Doonorabi tulevikus

Paralleelselt Eesti majandusliku arenguga on kõik annetajad oma abi ja koostööprojektides osalemist vähendanud. Samal ajal on Eestipoolsed kohustused suurenenud. Projektide Eesti riigi poolne kaasfinantseerimine on aasta-aastalt suurenenud.

Ehkki välisriigid on Eesti põllumajandusele palju abi andnud, vajatakse siiski edasist abi – riigi arenedes kerkivad esile uued abivaldkonnad. Doonorprogrammi kava eesmärk on nende vajaduste ühtne registreerimine koos teksil oleva tegevusega reaalajas.

Ministeeriumi osakonnad on selgitanud välja vajadused, mis on näidatud allpool tabelis2.

Tabel 2. Täiendava doonorabi vajadused

PÕLLUMAJANDUSOSAKOND	Eelistatav aeg	Märkused
Jäätmetehase rajamine - uuring; - ehitusprojekt; - ehitamine; - seadmed.	Sept 1999 - 2003	
Makseasutuse moodustamine - geoinfosüsteem; - ühtne haldus- ja kontrollisüsteem ja loomade registrid; - sekkumissüsteem; - koolitus.	Sept 2000 - sept 2002 Taotletud Phare 2000 programmist	
Füto-sanitaarspektsiooniteenuste väljaarendamine - kahjurite kontrollimine; - pestitsiidide registreerimine ja katsetamine; - arvutil põhineva seemnete sertifitseerimise täiustamine; - loomasöötade kontrolli täiustamine; - väetiste kontrolli täiustamine; - koolitus.	Sept 2000 - sept 2002 Taotletud Phare 2000 programmist	
Abi riikliku seemnetöötlemisvabriku väljaarendamiseks Jõgeval - puhastamis- ja pakendamisseadmed; - seemnetest proovivõtmise seade; - koolitus.	Sept 2000 - sept 2001	

<p>Abi põllumajanduse kindlustussüsteemi väljaarendamiseks</p> <ul style="list-style-type: none"> - menetluste ja õigusaktide väljaarendamine; - kindlustusfirmade töötajate koolitus; - informatsiooni levitamine talupidajatele. 	2000-2001	
<p>Abi põllumajanduslaenude väljaarendamisele</p> <ul style="list-style-type: none"> - pankade põllumajanduslaenudega tegelevate töötajate koolitus - informatsiooni levitamine talupidajatele. 		
<p>Võotkoodide kasutamine piimaproovide tuvastamiseks laboratooriumis</p> <ul style="list-style-type: none"> - võotkoodide lugemise süsteemi hankimine ja paigaldamine 		
<p>Süsteemi 4000 paigaldamine piimatööstustes</p>		

<p>Taimetoodangu Inspeksiooni laborite renoveerimine ja vastavuse viimine EL nõuetega</p>	2001-2002	
<p>Taimetoodangu Inspeksiooni taimetervise laboris kvaliteedi kontrolli süsteemide rakendamine ja labori akrediteerimine vastavalt EN45001 ja ISO/CEN 17025.</p>		
<p>Eesti Põllumajandusülikooli üliõpilastele ja õppejõududele, Põllumajandusministeeriumi ametnikele ja maaparandusspetsialistidele maaparanduse ja veemajanduse küsimustes koolituse andmine järgmiselt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vee- ja maaühistute moodustamine, ülesanded, tegevuse koordineerimine, rahastamissüsteem, tehniline kontroll; - keskkonnasõbraliku hüdrograafiavõrgu (veevarustus, kuivendus, niisutus, veehoidlad, hüdrotehnilised ehitised) väljaarendamine; - põllumajanduslik tootmine kaitsealadel vastavalt veerežiimi reguleerivatele keskkonnanõuetele ja -tingimustele; - agrotehniliste meetodite rakendamine mullaviljakuse tõstmiseks (muldaed lupjamine, kobestamine jne); - maakasutuse planeerimine – maastikuarhitektuur, maade ümberkruntimine; - mitmesuguste projektide koostamine, juhtimine, aruandlus, järelduste tegemine, strateegiate väljatöötamine; - maaparanduse ja veemajanduse majandusliku 		

<p>tasuvuse analüüs;</p> <ul style="list-style-type: none"> - maaparanduse ja veemajandusega seotud EL nõuete rakendamine. 		
<p>Abi mahepõllumajanduse arendamisele rakendusuringute abil</p> <ul style="list-style-type: none"> - erinevatele talutüüpidele sobiva külvikorra väljaselgitamine (piimatootmine, taimekasvatus, sega); - mahepõllumajanduseks sobivate taimesorvide väljaselgitamine; - taimekaitse mahepõllumajanduses. 		
<p>Näidis-piloottalu rajamine Kesk-Eestisse uurimistöö ja koolituse tarbeks</p>		
<p>Eri regioonidele tüüpiliste piloottalude rajamine optimaalsete kohalike ökoloogiliste tootmisstruktuuride väljaarendamine; sotsiaalmajanduslik analüüs.</p>		
<p>Mahepõllumajanduse alaste nõustajate ja koolitajate süstemaatiline koolitus välisriigis</p>		
<p>Põllumajandusliku keskkonna programmi täielik rakendamine 2 pilootalal</p> <ul style="list-style-type: none"> - põllumajandusliku keskkonna pilootprogramm EL eeskirjade kohaselt 		
<p>Põllumajandusliku keskkonna programmi haldajate ja nõustajate koolitus EL liikmesriikides</p>		
<p>VETERINAARIA- JA TOIDUOSAKOND</p>		
<p>Veterinaar- ja fütosanitaarkontrolli piiripunktide täiustamine</p> <ul style="list-style-type: none"> - hoonete ehitamine; - inspektorite koolitus. 	<p>Sept 2000 - sept 2002</p> <p>Taotletud Phare 2000 programmist</p>	<p>Koos põllumajandusosakonnaga</p>
<p>Veterinaarhariduse taseme tõstmine</p> <ul style="list-style-type: none"> - kaasaegsed koolitusprogrammid; - kaasaegsed seadmed koolituse otstarbeks (sh laboritehnika); 	<p>Sept 2000 - sept 2002</p>	

Põllumajandushariduse süsteemi täiustamine - optimaalne koolide võrk; - õppekava ja -materjalid; - infotehnoloogia; - kaasaegsete põllumajandusmasinate hankimine	Sept 2000 - sept 2002	
Mitteloomset päritolu toidu inspekteerimise arendamine - keskregister; - inspekteerimine; - inspektorite koolitus.	2000-2002	
EL loomade heaolu alaste nõuete rakendamine - õigusaktid; - inspekteerimine; - koolitus.	2002-2003	
MAAELU ARENGU OSAKOND		
Valmistumine maaelu toetuskavade, sh noorte talupidajate ja varase pensionilejäämise toetuskavade rakendamiseks - koolitus ja toetussüsteem elluviidavate projektide ettevalmistamiseks; - maaelu arendamise projektide hindamine; - koolitus hindajatele, taotlejatele; - koostöö mõne EL riigiga	2000-2002	
Eesti põllumajandusliku uurimistöö hetkeseisu ja uurimistöö organisatsioonilise korralduse hindamine. Abi põllumajandusliku uurimistöö strateegia ja arengukava väljatöötamiseks.		
Külaliikumise riikliku programmi reorganiseerimine EL LEADER tüüpi projektiks	2001-2003	
Koordineerimis- ja toetamissüsteemi loomine eri tasandite arengukavade koostamiseks (riiklik, maakonna, valla arengukava)	2000-2001	
Maastikukaitse programmi (sh pilootprojekti) väljatöötamine, maastike 3-mõõtmeline planeerimine arvutil	2001-2004	
Maaturismiettevõtjate abistamine - rahaline toetus mittetulundusliku maaturismiorganisatsiooni asutamisele ja 1. tegevusaastale; - investeering arvutil põhineva info- ja tellimissüsteemi väljaarendamiseks	2000-2004	

Otseturunduse edendamine (pilotprojektina Võru maakonnas) - otseturundusealane koolitus tootjatele; - abi päevaturu moodustamiseks	2000-2002	
Kohaliku turunduse edendamine ja abi kohalike tootjate turundusorganisatsioonide väljaarendamiseks - abi kohaliku turundussüsteemi moodustamiseks - kohalike tootjate turundusalane koolitus		
Pilotprojekt regionaalse toote (nt juustu) müügi edendamiseks Eestis ja välismaal		
Põllumajanduskoolide ja talude vahelise vastastikuse koostöö süsteemi väljaarendamine - süsteemi ja korra sisseseadmine; - põllumajanduskoolide töötajate ja talupidajate koolitus		

VÄLISUHETE JA -KAUBANDUSE OSAKOND		
Mitteriiklike organisatsioonide tugevdamine - tootjad ja muud huvigrupid; - turundusele, eksportidele, krediidi saamisele kaasaaitamine; - infosüsteemid; - koostöö avaliku sektori organisatsioonidega; - mitteriiklike organisatsioonide roll Euroopa Liidus.	Sept 2000 - sept 2002	
HORISONTAALNE		
Põllumajandusministeeriumi haldussuutlikkuse tugevdamine - abi organisatsioonide arendamiseks; - töötajate juhtimisalane koolitus, keele- ja arvutiõpe, koolitus Euroopa Liiduga ühinemisega seotud konkreetsetes valdkondades	2000 - 2002	

2. LISA : HEA PÕLLUMAJANDUSTAVA JUHIS

Eesti hea põllumajandustava juhise esialgsed suunised koosnevad järgmistest peatükkidest:

Sissejuhatus

Planeerimine põllumajanduses

Ehitamine

- Projekti tingimused
- Projektide vormistamine
- Ehitamine
- Kohalike tingimuste arvestamine

Veeseadusest ning ranna ja kalda kaitse seadusest tulenevad piirangud

Sõnnikukäitlus

Taimekasvatus

Agrotehnika

- Külvikord
- Pinnase kultiveerimine

Mullareaktsioon, mullareaktsiooni reguleerimine

Taimetoitained

- Muld kui taimetoitainete allikas
- Taimetoitainete eemaldamine saagikoristusega

Mineraalväetised ja sõnnik, väetiste kasutamine

- Mineraalväetistest kättesaadavad taimetoitained
- Taimetoitainete väljaleostumine
- Õigeaegne väetamine
- Väetamistehnoloogiad

Taimekaitse

- Ülevaade levinumatest umbrohtudest ja taimehaigustest
- Ülevaade pestitsiididest
- Taimekaitsemeetodid
- Taimekaitsetööde ajastamine
- Pestitsiidide doseerimine
- Pihustamise meetodid
- jne

Heitveepuhastus

Bioloogiline mitmekesisus

Järgneval 5 leheküljel antakse lühiülevaade iga peatüki sisust.

Sissejuhatuses antakse ülevaade Eesti veevarudest, vee kvaliteedi probleemidest, põhilistest saasteallikatest ja veekaitse vajalikkusest.

2.1. Planeerimine põllumajanduses

Põllumajandusliku tootmise käigus võidakse puutuda kokku eri liiki planeeringutega, mis on vajalik selleks, et uus käivitav tegevus ei ohustaks inimeste tervist, keskkonda ega majanduslikku olukorda. See peatükk annab ülevaate planeeringutest, millega on vaja tegelda talupidajatel.

Lühiajalised plaanid, nt väetamise ja taimekaitse, loomade iga-aastase pidamise ja söötmise kohta, laenuid aasta ettevõtmiste rahastamiseks jne.

Pikaajalised plaanid, nt talumajapidamise juhtimise, hoonetesse ja masinatesse investeerimise vajaduste, külvikorra jms kohta.

2.1.1. Ehitamine

Planeerimis- ja ehitusseaduse kohaselt on lubatud ehitada uusi hooned ja laiendada olemasolevaid hooned ainult kohaliku omavalitsuse poolt väljastatud loas ettenähtud tingimustel.

Selles lõigus kehtestatakse põhinõuded taluhoonete ehitamisele ja tervikuks ühendamisele.

Talu asendiplaan peaks olema koostatud selliselt, et kõik taluhooned oleksid ühendatud ühtseks tervikuks. Talupidamishooned peaksid olema tootmisõuel ja eluhooned eluhoonete õuel. Talu reljeef peaks olema kavandatud selliselt, et pinnavesi ei saaks voolata silo- ja sõnnikuhoidlasse ega vastu hoonete vundamente. Kõik laudapõrandad peavad olema veekindlad ja ventilatsioon peaks võimaldama hoida kontrolli all kahjulike gaaside kontsentratsiooni, suhtelist õhuniiskust ja temperatuuri vastavust laudas.

Soovitav on paigutada laudad ja muud taolised hooned elamuala suhtes allatuult (Eestis on valdavalt edela- ja läänetuuled) ning sõnnikuhoidlate ja komposteerimisalade suhtes pealetuult. Taluteed peavad olema piisavalt laiad, piisavalt tugeva kattega ja ilmastikukindlad.

2.1.2. Veeseadusest ning ranna ja kalda kaitse seadusest tulenevad piirangud

Selles lõikes kirjeldatakse põhilisi seadustega nimetatud aladel põllumajandustegevusele kehtestatud nõudeid. Lühidalt peamistest seadusjärgsetest piirangutest.

Siseveekogude veekaitsevööndites (10 või 20 m) on keelatud igasugune majandustegevus, välja arvatud heinatagamine, roo lõikamine ja loomade karjatamine. Loomade karjatamine ei ole lubatud puittaimedega kaetud aladel.

Neis vööndites ei ole lubatud rajada kalmistuid ega loomade matmispaiku.

Randade ja kallaste perioodiliselt üleujutatavatel aladel ei ole lubatud laotada sõnnikut ega heitveesetet, mõnedel juhtudel kasutada mineraalväetisi ja taimekaitsevahendeid.

Veeseaduse kohaselt on veehaarete sanitaarkaitseala laiuseks 30 m või 50 m, kus on lubatud teenindada ainult veehaardeehitisi, hooldada metsa, teha heina ja teostada veeseiret.

2.2. Sõnnikukäitlus

Õigesti hoiustatud ja käideldud sõnnik on hea taimetoitainete allikas, mis parandab mulla-viljakust, taastab mulla füüsikalisi ja keemilisi omadusi. Sõnniku laotamine põllumaale on kõige keskkonnasõbralikum ja majanduslikult mõistlikum viis selle kasutamiseks.

Peatükis antakse ülevaade sõnniku erinevatest liikidest, esitatakse põhinõuded ja soovitused sõnnikukäitlussüsteemide planeerimiseks talu tasemel, nagu laudasisesed süsteemid, sõnnikuhoidlad (taluõuel ja põldudel), sõnniku kvaliteet ja laotamine.

Eestis on lubatud pidada taludes ühe hektari põllumaa kohta maksimaalselt 1,5 loomühikut.

Sõnnikukäitlus laudas (samuti allapanu), sõnniku säilitamine ja laotamine põldudele tuleks lahendada sõnnikukäitlussüsteemi planeerimise ajal komplekselt.

Seaduse kohaselt peab olema sõnnikuhoidla kõigil loomakasvatushoonetel, kus peetakse rohkem kui 10 loomühikut loomi. Minimaalne sõnniku hoiustamise nõue on veise-, hobuse- ja lambalautadel 8 kuud ning sea- ja linnulautadel 10 kuud. Uriinihoidla säilitusmaht peab olema vähemalt 10 kuud.

Sõnniku ja uriini hoidlad tuleb kavandada, ehitada ja hooldada selliselt, et see ei saastaks põhja- ega pinnavett ning et sõnnikuhoidlasse ei voolaks pinnavett ega katustelt sadevett ja et sõnnik ei saaks välja valguda sõnnikuhoidlast.

Sõnnikulaotamine on lubatud töökorras ja õiget tüüpi sõnnikulaotajatega.

Põldudel on lubatud hoida ainult tahesõnnikut.

2.3. Taimikasvatus

Selles peatükis esitatakse peamisi teaduslikke ja praktilisi soovitusi edukaks ja keskkonnasõbralikuks taimikasvatuseks, majandamise planeerimiseks ja korraldamiseks talus.

2.3.1. Agrotehnika

Külvikord on mulla viljakuse säilitamise, taimekaitse, ökonoomse väetamise, saagi ning saagi kvaliteedi seisukohalt väga oluline tegur.

Selles lõigus esitatakse põldude külvikorrasüsteemide planeerimise üldpõhimõtted ja põhilised soovitusel talupidajatele külvikorra kultuuride valimiseks. Reeglina on soovitatav hoida talveperioodil (1. november - 1. aprill) vähemalt 20% põllumaast haljaskultuuride all, mis aitab vähendada võimalikku erosiooni ja taimetoitainete väljaleostumist.

Mõningast tähelepanu pööratakse ka soovitudele kasutada mulla viljakuse taastamiseks ja külvikorra parandamiseks haljasväetist kui head orgaanilist väetist.

Kultiveerimine loob edukaks taimekasvatuseks ja saakide saamiseks põhilised eeltingimused.

Selles peatükis esitatakse põhiülesanded ja soovitusel maaharimiseks.

Lisaks traditsiooniliste meetodite kirjeldusele on soovitatav kasutada keskkonnasõbralikumaid meetodeid, sealhulgas minimaalset kultiveerimist.

Minimaalsete kultiveerimise meetodite kasutamine aitab suurendada mulla huumusesisaldust, parandada mulla struktuuri ja vihmausside sisaldust, vähendada mulla tihenemist ning on väiksemate kuludega.

Juhitakse tähelepanu tuultest ja valgveest põhjustatud mullaerosiooni probleemidele ja selle vältimisele.

Erosiooniohu vältimiseks soovitatakse kasvatada spetsiaalseid taimi, kasutada külvikorda ja spetsiaalseid kultiveerimismeetodeid.

2.3.2. Mullareaktsioon, mullareaktsiooni reguleerimine

Taimekasvatuse, sh mineraalväetiste efektiivse kasutamise eeltingimus on mulla piisav pH tase (happesus).

Selles lõikes antakse otsesed soovitusel põhiliste põllumajanduskultuuride jaoks vajaliku mullareaktsiooni kohta. Rõhutatakse, et happelistes muldades on mullaorganismide elutegevus ja põhiliste taimetoitainete omastamine aeglasem ning enamiku mikroelementide ja raskmetallide, välja arvatud molübdeen, liikuvus suurem. Raskmetallide akumulereumist kasvavates taimedes on võimalik vähendada antud soovitusel kohase muldade lupjamisega. Muldade lupjamine parandab taimede toitetingimusi.

2.3.3. Taimetoitained

Nüüdisaegse väetamise eesmärk on kasutada väetisi selliselt, et koos saagi suurenemise ja saagi kvaliteedi tõusuga suureneks mulla viljakus ega põhjustaks keskkonna saastamist ning mulla taimetoitainete sisalduse vähenemist. Muld on põhiline taimetoitainete allikas.

Selles lõigus esitatakse põhiline teave taimetoitainete sisalduse kohta mullas ja nende äraviimist taimedega iga-aastase saagikoristuse käigus.

Peamiste taimetoitainete üldsisaldus Eesti muldade künnikihis on küllaltki suur (0,1... 0,2% N, 0,04...0,07% P ja 1,2...3,0% K). Meie kliimatilistes tingimustes muldade üldlammastikust peab külvikihis olema omastatava lammastiku sisaldus teraviljakultuuridel 0,5...1,5% (20...45 kg/ ha) ja vaheltharimisega kultuuridel 1...2% (40...80 kg/ha) aastas. Külvikorras kultuurid eemaldavad mullast

keskmiselt 9...13% (5...7 kg/ha) fosforit ja 20...23% (30...40 kg/ ha) kaaliumit aastas.

Tabelis on esitatud peamiste taimetoitainete omastamine mullast 100 kg saagi kohta.

2.3.4. Mineraalväetised ja sõnnik, väetiste kasutamine

Väetiste kasutamise põhieesmärk on hoida põllumuldade viljakus ja taimetoitainete sisaldus tasakaalus kultuuride vajadustega ning järgida õigusaktidega kogustele ja kasutamise aegadele kehtestatud piiranguid. Selles lõigus antakse talupidajatele/tootjatele põhisuunised väetamiskavade koostamiseks vastavalt külvikorraskeemidele ja põllumuldade analüüsidele. Tabelis on esitatud eri liiki muldadele soovitatavad väetamismäärad (N P K) olenevalt põhiliste põllumajanduskultuuride vajadustest ja kavandatud saakidest. Juhitakse tähelepanu eri liiki mineraalväetistele ja sõnnikule ning nende õigele kasutamisele. Soovitatav on väetada kõiki põlde perioodiliselt orgaaniliste väetistega.

Lisaks soovitudele väetiste kasutamiseks esitatakse teatavad õigusaktidest tulenevad olulised piirangud, vältimaks vee saastumist väljaleostuvate toitainetega. Allpool on esitatud neist mõningad olulisemad piirangud. Laotatava lämmastiku lubatud üldkogus sõnniku orgaanilise lämmastiku ja mineraalse lämmastiku ja mineraalväetiste summana on max 170 kg/ha põllumaa kohta aastas, millest kuni 120 kg/ha võib anda mineraalväetistega. Fosforit võib anda miniraalväetistega max 30 kg/ha põllumaa kohta aastas. Vedelsõnnikut, läga, uriini või silomahla ei ole lubatud laotada põldudele 1. septembrist kuni 31. oktoobrini, välja arvatud kasvava taimestikuga põldudele. Igat liiki sõnnikut, mineraalväetisi, uriini ega silo väljavoole ei ole lubatud laotada lumele ega külmunud maale (1. novembrist 31. märtsini).

Olulist tähelepanu pööratakse väetise laotamismeetoditele juhtudel, kus väetise laotamise sügavus, toitainete sidumine mulla ja taimede poolt või toitainete leostumine sõltub laotamise meetoditest ja ajastamisest.

Paikse väetamise kasutamisel on taimetoitained tänu soodsale asukohale mullas taimedele kergesti kättesaadavad. See meetod vähendab väetistevajadust 15 ... 20% võrra ja vähendab oluliselt taimetoitainete leostumist põldudel.

Tugevalt on soovitatud, et talupidajad ja tootjad peaksid pidama ja säilitama põlluraamatut, mis sisaldaks põlluplaane, külvikorra plaani, väetamisplaani ja väetiste iga-aastast kasutamist ning taimekaitseplaani.

2.4. *Taimekaitse*

See peatükk annab lühiülevaate levinumatest umbrohtudest ja taimehaigustest, taimekaitsevahenditest ja -meetoditest.

Peatükis antakse põhilised teaduslikult tõestatud praktilised soovitusused edukaks ja keskkonnasõbralikuks taimekaitseks; majandamise planeerimiseks ja korraldamiseks talus.

Soovitatakse seada sisse integreeritud taimekaitsesüsteem, mis säästab keskkonda ja hõlmab endas efektiivset ja ökoloogiliselt puhast tootmist tagavaid meetodeid. Antakse selle meetodiga seotud põhiteemade ja ajastamise kirjeldused.

Rõhutatakse, et professionaalseks kasutamiseks registreeritud taimekaitsevahendeid võivad osta ja kasutada ainult vastavat tunnistust omavad erikoolitusega isikud.

Pestitsiidide kasutamist tuleb kirjeldada talu põlluraamatus.

Enne pestitsiidide kasutamise alustamist tuleb teavitada sellest kohalikke mesinikke ja teisi kohalikke elanikke.

Keskkonnavalaselt tundlikes piirkondades, näiteks karstialadel ja veekogude äärsel aladel vms on soovitatav hoiduda sagedast pestitsiidide kasutamist vajavate taimede kasvatamisest.

Taimekaitsevahendite säilitamisel tuleb järgida kehtivaid ohutusnõudeid.

2.5. Heitveemajandus

Selles peatükis kirjeldatakse erinevate põllumajandustegevuste võimalikke heitveeallikaid, nende heitveeliike ja võimalikke soovitusi heitveekäitluse korraldamiseks, et vältida keskkonna saastamist.

Iga konkreetse juhu (talude, töötlemisettevõtet ja -ruumide, tapamajade jne) ja heitvee liigi kohta esitatakse lühidalt põhimõtted ökonoomsete lahenduste leidmiseks.

Rõhutatakse, et õigusaktide kohaselt on igasuguseks heitvee laskmiseks keskkonda vajalik kohaliku keskkonnaasutuse eriluba.

2.6. Bioloogiline mitmekesisus

Põllumajandus on alati olnud maastike põhiline otsene kasutaja ja kujundaja.

Selles peatükis kirjeldatakse peamisi põhjusi, miks tänapäeval on ilmne vajadus põllumajandus maastiku eri elemente hooldada, et kaitsta loodust ja elupaiku.

Rõhutatakse, et bioloogilise mitmekesisuse ja maastikuväärtuste säilitamiseks on väga oluline toetada põllumajandustootjate vastavat majandamistegevust.

3. LISA : KONSULTATSIOONID SOTSIAALPARTNERI-TEGA

Maaelu arengukava väljatöötamises osalenud sotsiaalpartnerid

Eestikeelne nimetus	Inglisekeelne nimetus
Liikumine "Kodukant"	Kodukant – Village movement
Eestimaa Põllumajandustootjate Keskliit	Central Union of Agricultural Producers
Eestimaa Talupidajate Keskliit	Estonian Farmers Union
Eesti Ühistegeline Liit	Union of Cooperative Activities
Eesti Erametsaliit	Private Forestry Union
Eesti Konsulentide Ühing	Rural Advisory Union
Eesti Aiandusliit	Horticulture Union
Eesti Lihaliit	Meat Union
Eesti Piimaliit	Milk Union
Veskiomanike Liit	Mill Union
Eesti aianduse ja mesinduse keskselts	Horticulture and Beekeepers Central Union
Karusloomakasvatavad	Estonian Fur-breeders Association
Kalaliit	Fishery Union
Toiduainetetööstuse Liit	Food Processing Union
Sihtasutus Lõuna Eesti Turism	Association of South-Estonian Tourism

Mitmesuguste riigiasutuste esindajad

Eestikeelne nimetus	Inglisekeelne nimetus
Laiendatud töögrupp (ministeeriumite esindajad)	Extended workgroup with other ministries
Maaelu Arengu Nõukogu (MAN)	Rural Life Development Council
Maavalitsused (arendus/põllumajandusosakonna juhatajad)	County Governments
Tartu maakond	Tartu County
Jõgeva maakond	Jõgeva County
Pärnu maakond	Pärnu County
Lääne Virumaa	Lääne-Viru County
Hiiumaa	Hiiu County
Harjumaa	Harju County
RK Rahanduskomisjon	Parliament Financial Commission
RK Maaelukomisjon	Parliament Rural Life Commission
RK Eurokomisjon	Parliament Commission on EU
RK Majanduskomisjon	Parliament Economic Commission
Valdade Liit	Local Governments Union
Vabariigi Valitsus	Government Cabinet

Tulemused küsimused, märkused ja ettepanekud nende arvessevõtmine
Meetmetes 3 ja 4 ei ole mõned märkused asjakohased, sest iga meetme sisu on
maaelu arengukava väljatöötamise käigus oluliselt muudetud.

Võti:

Rasvases kirjas: maaelu arengukavasse ja meetmetesse lülitatud ettepanek

Allakriipsutatud: ettepanek on osaliselt maaelu arengukavasse ja meetmetesse
lülitatud

Kursiivis: ettepanek ei sobi maaelu arengukava ja meetmetega

Organisatsioon	Üldine	Meede 1	Meede 2	Meede 3	Meede 4
Eesti Kalaliit	Missuguse meetmega on investeringud põllumajandusüksustesse/ettevõtetesse kaetud ja kas sisemaal asuvad kalakasvatused on põllumajandusettevõtted?	Kalandusettevõtete abikõlblikkus sellest meetmest. Kas kalandusettevõtetele ei ole toetust ette nähtud või ei ole neid siin loetletud?	Kalandussektor ei ole välistatud. Vähe informatsiooni kolmandate riikide töötlemis- toodete kohta. Kas on olemas osakaal protsentides või analoog?	Meetme struktuur: sadamate ja kalalaadimispunktide rekonstrueerimine koos vajaliku infrastruktuuriga (kõlmhooned, jäämasinad, sadamateenused jne). Toetuse summa ja määr: sadamate ja kalalaadimis- punktide rekonstrueerimine koos vajaliku infrastruktuuriga kuni 75 %.	
Eesti Ühistegeline Liit	Eesti Ühistegeline Liit tuleks lisada maaelu arengukava rakendamisel majanduslike ja sotsiaalpartnerite hulka. Maaelu arengukavast ei toeta- ta töuaretust. Tõumaterjali im- portimine on väga kalline. Kõigi meetmete raames tuleks eraldada üle 10% toetusest ühistutele. Eesti peaks rakendama näidis- meetme finantsteenuste osuta- miseks, et arendada hoiu-lae- nuühinguid.	Lisada töuaretuse kohandamine EL eeskirjadega. Lisada allmeede: Tõuaretus- ja seemenduskeskus- te kohandamine OECD ja EL nõuetega.	I. Eelistada ettevõtete ühen- dusi, mis võimaldab ettevõt- jatele kõige rohkem kasu.		1. Toetame ühistute toeta- mist 10% võrra suurema määraga.
Jõgeva Maavalit- suse arengu- ja planeer- ringuosakond	1. Kattumine: a) Meede 4 näeb ette mitte- põllumajanduslike ettevõtete arendamist, mille hulka võivad kuuluda näiteks toiduainetetööstus ja selle tegevusalad, mida ei toetata				1. Kui kohalik omavalitsus sooritab mingeid tegevusi, ni parandab maakasutuse ja maa väärtust, ja tal teki- vad vastavad kulud, võib projekti esitada ainult maaparandus- ja veetihis-

	<p>meetme 2 alt, nt töödeldud toodete tootmine. Kas see on SAPARDi põhimõtetega vastuolus? taotleja võib taotleda toetust mõlemast meetmest. Kas taotlejal on õigus seda teha?</p> <p>b) Ühine tegevus meetmete 4 ja 1 all: põllumajandusliku tootmise mitmekesistamine.</p> <p>2. Kuidas SAPARDi summad 4 meetme vahel jagunevad?</p> <p>Missugune saab olema SAPARDi suhe Eesti riigi regioonalarengu ja maaelu arendamise meetmetega ja nende summade kasutamisega?</p> <p>Programmide ja eri meetmete institutsionaalne korraldus (maakonna tasandil: SAPARD-PRIA ja maavanema poolt moodustatud komisjonid)</p> <p>Kuidas mõõdetakse normaalset turustusvõimalust? Seda tuleks meetme 1 all täpsustada (üldine projektide valiku kriteerium II).</p> <p>Vastavalt planeerimis- ja ehitusleadele on 4 kava, kuhu vallakava ei kuulu</p>			<p>tu?</p> <p>2. Tuleks määratleda terminit "kompleksne maaparandus", s.t missuguseid tegevusi see sisaldab.</p>
--	---	--	--	--

Hiiu Maavalitsus	(meede 4, konkreetset kriteeriumid, kavade olemasolu).				1. Ettepanek eesmärkide osa muutmiseks: aidata kaasa maakasutuse parandamisele hõredalt asustatud aladel seoses investeringutega <i>kuiven-dussüsteemide ehitusse ja teede ehitusse</i> era(talu)metsades ja põllumajanduslikust kasutusest väljajäetud aladel. Eesmärgiks on parandada mittepõllumajanduslikku maakasutust.
Eesti Põllumajandus-Kaubandus-koda	1. Toetuse summasid ja määri tuleks selgitada kõigi meetmete puhul ühtmoodi 2. Mõnede meetmete osas on sarnasusi ja kattumisi (3 ja 4)				
Eestimaa Talupidajate Kesklüü			1. Punkt 4.2.3. – eelviimane lõik: kes peaks investeerimisprojekti heaks kiitma (kooskõlastama)? Punkt 4.2.4. – esimene lõik: kes ja kuidas otsustab, kas turustamisvõimalused on normaalsed või mitte? Kas		

			<p>võetakse arvesse eksportimisvõimalust? Punkt 4.3. – kas tuleks lisada konkurentsiseadus? <i>Pole selge, missuguse kriitერიumi aluse toetust töötleva tööstuse sektorite vahel jagatakse. Lihatööstuse suhteline osakaal toetuses peaks olema 40% (vrd TUI materjaliga)</i> Punkt 9.2. – miks on heakskiidetud projekte 15 (7 aastaga)? Punkt 10.1. – Kes heakskiidetud põllumajandusnõustajatest on pädev otsustama töötleva tööstuse investeerimisprojektide sisu üle? Alapunkt 10.2.1. – missuguste projektidele laieneb tehnilise hindamise nõue? Missugused on nõuded sõltumatu tehnilise hinnangu andjale? Tuleks koostada vormid esitatud investeerimisprojektide hindamise ja valiku hõlbustamiseks. Meetmed peaksid hõlmama järgmisi põhimõtteid: * kuidas teha muudatusi ja täiendusi meetmete taotle-</p>		
--	--	--	---	--	--

Eesti Lihaliit			<p>misperioodi ajal (7 aastat!)</p> <p>*kuidas toimitakse, kui sektoril ei ole vajadust/võimalust kasutada kogu talle määratud toetust?</p> <p>*kuidas saab toetuse teataval perioodil vajaduse korral ühte sektorisse koondada?</p> <p>Kas tootmis/töötlemissettevõtted (Saaremaa LPT, Tallegg, REY) saavad/võivad taotleda toetust üheaegselt kõigist meetmetest? Projekti tekst nõuab toimetamist, nt eesti keeles töötlemine = ümber-töötlemine. Seega piisab põllumajandussaadusi) töötlevast tööstusest.</p>		
Päirkondlikud seminarid 06-08.07.99	<p>7. Me ei ole nõus töötlemis-tööstuse toetuse jagunemisega sektorite vahel. Lihatööstuse suhteline osakaal peaks olema vähemalt 40%.</p> <p>2. Ettepanek meede 2 üksik- asjalikult läbi arutada.</p> <p>1. Ei ole selgitatud mõistet "põllumajandusettevõtte/tootja".</p> <p>2. Eesti ühendus ei ole sageli</p>	<p>1. Põhiesmärkide all: põllumajandussaaduste kvaliteedi tõstmine.</p> <p>2. Olemasoleva tootmise</p>	<p>1. Täpsustada, et tootja on meetme prioriteet nr 1 – investering tagab esmatootjale pikaajalise</p>	<p>1. Meetme eesmärk peaks olema ettevõtluskeskkonna arendamine.</p>	<p>1. Vallateede tuleks lisada tootjatele kuuluvate teede ehitus ja remont.</p> <p>2. Määratleda termin</p>

<p>ühendus EL mõistes. Mõiste "põllumajandusettevõtte/tootja" peaks olema seotud omaniku (või ühenduse liikme) tuluga, s.t põhilise tuluallika järgi. Meetmete prioriteetsuse järjekorda tuleks muuta: 1,3,2,4. <i>Noori talupidajaid tuleks toetada kõigist meetmetest, suured arendades avaliku sektori poolse toetuse määra. Rahastamisotsused tuleks teha maapiirkondade tasemel. Otsustav komisjon peab olema pädev.</i> Omafinantseerimise rahalise ja mitterahalise sissemakse osakaal ei ole selge. <i>Rahastamisele tuleks kehtestada järgmine tingimus: aasta maksimummäärade rakendamisel peaks vähemalt 30% määratletud sihtrühmast toetust saama.</i> Kapitalitoetus ja regionaaltoetus tuleks hoida eraldi ja mitte arvestada SAPARDi toetuse riigipoolse finantseerimisena. Tuleks eristada põllumajanduslikku tootmist Lõuna-Eestis ja nt</p>	<p>säilitamine ning selle kohandamine EL loomakaitse- ja keskkonnainoetega. <i>Toetada Eesti kapitalil põhinevat tootmist, välistada väliskapitali vähemalt kuni ühinemiseni. Toetada ainult efektiivset tootmist. Aidata kõigi meetmete raames kaasa Euroopa-tüüpi ühistegevusele. Maksta toetust efektiivsuse tõstmise eest, kui muudetakse tootmisprofiili. Taimekasvatustechnoloogia raames näha ette toetus hoonetesse ja rajatistesse tehtavatele investeringutele. Investeermistoetus katmikala dele.</i> Tagada piirkonna potentsiaali piisavus – koostavad väliseksperdid. Mitte nõuda üleminekuperioodil tootlejalt erialast haridust, vaid töökogemust, tulemusi ja nõustamisolemasolu. <i>Üleminekuperiood uute haridusalaste nõuete kehtestamiseks - 10 aastat.</i> Sõna "talumajapidamine/farm"</p>	<p>kasu. <i>Edendada piimatootjate omanduses olevat piimatööstust.</i> Luua mitmesuguste toetavate tegevustega, sh investeringutega, ettevõtluskeskkond. <i>Lisada, et toetust on õigus saada ka teraviljade, tärklisepuu- ja köögiviljatootjatele.</i> Kodumaiste toiduainete laiendamine, tugevdamine ja tutvustamine. <i>On vaja ühistule kuuluvat eksportitajamaaja, mida tuleks toetada.</i> <i>On vaja toetust tarbija koolitamiseks.</i> Välistada tootmisvõimsuse kasv, välja arvatud ühistute ettevõtetel. Välistada välitustest sealiha. <i>Mitte kehtestada piiranguid töölemismahdadele, eriti ühistute puhul.</i> Seostada toetusemaksimine võlgadega: mitte toetada töötajaid, kes on tootjatele võlgu. <i>Toetuse maksmisel eelistada tööstusi, mis on ühistud.</i></p>	<p>2. Tähtis on, et ettevõteted asuksid maal, selleks tuleb luua soodsad tingimused ja keskkond. Rõhutada puidutöötlemist maapiirkondades. Erametsade mõiste alla peaksid kuuluma nii talu- kui ka peremetsad. Rahastamine: 5. Rahastamine mittepõllumajandusliku tootmise arendamise altkuni 50% masinatele. 6. Põllumajanduse mitmekesistamise all: avaliku sektori toetus spetsiaalsete masinate ja tehnoloogia soetamiseks tuleks muuta 50%-liseks. Toetada piirkondade kaupa, jagada kogusumma olenevalt asukohast, Tallinna piirkonnale vähem. Tuleks rahastada nii töötlemis- kui ka teenindusühistuid. <i>Rõhutada, et maapiirkondadele toetuse määramisel</i></p>	<p>"eratee" – talupidaja, põllumajanduslootja või -ettevõtte valduses olev tee. 3. <i>Investeeringud maa-asulate kiitustõendadesse ja katlamajadesse, vanade katlamajade likvideerimine.</i> 4. <i>Kohandada ettevõtete sisemised elektrisüsteemid EL nõuetele.</i> Läheneda elektrenergia küsimustele komplekselt, nt elektrivarustuse alane ühistegevus. Toetada alternatiivse elektrenergia tootmist. Lisada allmeetmele 2 "maatootmisüksuse" mõiste. Alajaamad on vales kohas. Investeeringud elukeskkonna arendamiseks. Tuleks edendada küladevahelisi tegevusi. <i>Meetmete 3 ja 4 tuleks tööleva tööstuse arvel rohkem raha eraldada.</i> Projektitaotlusi peaksid saama esitada mitte ainult maaparandus- ja</p>
---	---	--	--	--

	<p>Järva- ja Harjumaal.</p>	<p>asendada sõnaga "põllumajandusettevõtte". Kohandada haridusalast nõuet selliselt, et see võrdsustataks kogemusega. Tasuvust tõendab positiivse tulemusega äriplaan. Toetuse saaja peab olema tootja, kes on kantud äriregistrisse ja omab tootmisvahendeid. <i>Viia rahastamises sisse piirkondlikud erinevused.</i></p>	<p>Kui tööstus on aktsiaselts, peavad tal olema kõigi tootjatega kehtivad lepingud – tootjatele tasumise tähtajad, <i>asstaks kehtestatud miinimum-hinnad.</i> <i>Netokäibe piirid?</i> <i>Netokäive inimese kohta – missugustes piirides?</i> Tasuvuse nõue – vajab selgitamist. Lisandväärtus inimese kohta on hea näitaja. <i>Kõrge lisandväärtus, odav hind tootjale.</i></p>	<p><i>tuleb arvestada vähemsoodustatud piirkondi.</i> Kriteeriumid: <i>Restruktureerimisel tuleks eelistada kohalikke inimesi ja ettevõtteid mittekohalikele.</i> <i>Lisada kriteeriumidele töötlemissuhted.</i> Tootmisgevus peab toimuma maapiirkonnas.</p>	<p>veeühistud, vaid ka füüsilised isikud. Taotlus ei tarvitse sõltuda valla arengukavast, kuid kohalik omavalitsus peab selle heaks kiitma.</p>
--	------------------------------------	---	--	--	---

4. LISA : EELHINDAMINE JA KOMISJONI MÄRKUSED

Korrigeeritud maaelu arengukava analüüs komisjoni märkusi ja eelhindamist arvestades

	Komisjoni märkused	Hindaja soovitus ¹	Maaelu arengukavas tehtud muudatused ²	Rahuldab komisjoni/hinda ja märkusi	Maaelu arengukavas tehtud muudatused ³
1.	Ebapiisav keskendumine maareformile	Mõned küsimused on maaelu arengukavast välja jäetud, kuigi on selle tähtsad elemendid... sh maareformi kulg (lk 84)	Algset maareformi käsitlevat lõiku on nüüd täiendatud riikliku kava kirjeldusega, mis illustreerib pikaleveninud maareformi käigu kiirendamise menetlust (p. 5.5.7)	Jah Vt ettepanekut selle märkuse alusel teksti lisamiseks 3. ptk	Nüüdseks on lisatud korrigeeritud märkus maareformi kohta, kuid dokumendi struktuuri muutmisel on menetluseküsimused välja jäetud.
2.	Tööturuküsimusi on halvasti kirjeldatud	-	Muudatusi on tehtud punktis 3.4 (üldine tööturg) põhiliselt seoses tööhõive perioodi ja haridustasemetega, ja punktis 5.3 (põllumajanduslik tööturg) ja 6. peatükis (maa ja linna erinevused)	Jah Tööturuküsimusi on nüüd põhjalikumalt kirjeldatud nii üldiselt, seoses põllumajandusega kui ka seoses linna ja maa erinevustega.	
3.	Keskkonnanõuandjate kirjeldus peaks olema üksikasjalikum (negatiivsed ja positiivsed mõjud)	Maaelu arengukavas tuleks sõnaselgelt kirjeldada, kuidas on sellesse lülitatud keskkonnastrateegia elemendid (nr 8, 9 ja 15)	Muudatusi on tehtud punktis 4.4, eriti alapunktis 4.4.6.1 põllumajanduse ja keskkonna kohta	Jah Kuid 3. peatükis on tehtud üks oluline märkus	Nüüd on sellesse lülitatud keskkonnanõuandjate maatriks
4.	Metsandussektori parem kirjeldus, sh põhjendus lülitamiseks meetmetesse 3 ja 4.	Miks ei ole strateegiasse lülitatud metsandusalast meetet (lk 7, 48 ja 57 ja nr 25)	Metsanduse esialgne kirjeldus oli suuresti ebapiisav. Korrigeeritud maaelu arengukava (p. 5.8) sisaldab põhjalikku kirjeldust	Jah - nüüd kirjeldatakse olukorda paremini Jah – kirjeldatakse metsanduspoliitikat (4%) Ei – raietegevuse kohta vt allpool	Nüüd on lisatud metsandusmeetmena meede 8

	Komisjoni märkused	Hindaja soovitus ¹	Maaelu arengukavas tehtud muudatused ²	Rahuldab komisjoni/hinda ja märkusi	Maaelu arengukavas tehtud muudatused ³
			jeldust/analüüsi + sisaldub SWOT-analüüsis	3. ptk.	
5.	Tuleb käsitleda krediivõimalusi maapiirkondades	-	On lisatud põllumajanduskrediiti käsitlev punkt, p. 3.9.2	Jah Põllumajanduskrediiti käsitlevas punktis kirjeldatakse piisavalt erafinantseerimisvõimalusi	
6.	Tähelepanu pööramine Eesti-sisestele maa ja linna erinevustele	-	Maa ja linna erinevuste kirjeldus on lülitatud 6. peatükki, täiendades sellega EL ja Eesti erinevuste analüüsi	Jah Vt lähemalt allpool 3. peatükis	Maakaartidel antakse ülevaade regioonidesisest asustustihedusest
7.	Üksikasjalikum SWOT-analüüs, mis hõlmab ka kalatööstust	Toiduainetetööstus väärrib palju ulatuslikumat kirjeldust (p. 3, lk 82)	SWOT-analüüsi – 7. ptk – on korrigeeritud ja täpsustatud	Osaliselt Vt lähemalt allpool 3. ptk	SWOT-analüüsi on korrigeeritud, vt kokkuvõtte
8.	Märkida varasemate ühenduse abiga läbiviidud tegevuste põhilised tulemused, sh tulemused/mõjud (eriti kalatööstuses)	Omandatud õppetundide, sh varasemate tegevuste tulemuste/mõjude kirjeldust tuleks parandada (lk 36-37, nr 16-18)	Muudatusi ei ole tehtud, välja arvatud pikaajaliste krediitressursside lisamine (8.1.2.6)	Ei Vt allpool 3. ptk	Lisatud kokkuvõtlik märkus varasemate õppetundide kohta
9.	Suhe teiste rahvusvaheliste institutsioonide (eriti Maailmapanga) poolt läbiviidavate programmidega	Valitud SAPARDi meetmete sidusust muude riiklike ja rahvusvaheliste programmidega on kirjeldatud väga üldiselt (nr 25)	Riiklike mitte-SAPARDi meetmete osas on tehtud märkimisväärseid muudatusi 9. ptk	Jah – riiklike programmide osas Ei – rahvusvaheliste programmide suhtes. Maaelu arengukavas mainitakse ainult väga lühidalt Maailmapanga laenu (lk 150), selgitamata selle	Üksikasjad on esitatud, nõustamiskomponent ja prioriteet 3, kuivenduse taastamine ja prioriteet 2, Toidu- ja Veterinaarkontroll ja prioriteet 1

	Komisjoni märkused	Hindaja soovitus ¹	Maaelu arengukavas tehtud muudatused ²	Rahuldab komisjoni/hinda ja märkusi	Maaelu arengukavas tehtud muudatused ³
				suhet SAPARDiga	
10.	Strateegia kohta vt hindaja märkused	Maaelu arengukavas puudub selgesti formuleeritud strateegia, mis seostaks omavahel probleemid, eesmärgid ja meetmed (nr 23, 24, 27 ja 28)	Tähelepanuväärseid muudatusi on tehtud 9. ptk (10. ptk on jäetud samaks)	Jah Vt märkust allpool 3. ptk	Probleemide, eesmärkide ja meetmete vahelisi seoseid on veelgi tugevdatud
11.	Tuua esile inimkapitalile kaasaitavad elemendid	Analüüsida erinevusi Euroopa Liiduga struktureeritumalt, sh inimressursside seisukohalt (nr 2 ja 7)	Muudatusi on tehtud p. 5.2	Jah	Tehnilise abi võimalik kasutamine – seda küsimust tuleb käsitleda tehnilise abi kavas
12.	Lisada üksikasjalikum teave eesmärkide kvantifitseerimise kohta	Maaelu arengukava ei sisalda sihtide süstemaatilist kvantifitseerimist meetmetega seotud kvantifitseeritud tegevuseesmärkide vormis (nr 42)	II lisas on meetmete osas muudatusi tehtud	Osaliselt <i>Vt märkust allpool 3. ptk</i>	Korrigeeritud
13.	Selgitada maainfrastruktuuriga seotud küsimusi (seost ISPAga)	-	Seose selgitamiseks muude tulevaste infrastruktuuri-meetmetega, nt ISPA rahastamisvahendiga, ei ole muudatusi tehtud	Ei	Korrigeeritud maainfrastruktuuri peatükki, sh seost ISPAga
14.	Meetmete geograafiline suunitlus	<i>Abikõlblike piirkondade määratluse selgitamine (nr 11)</i>	II lisas ei ole selles suhtes muudatusi tehtud	<i>Ei – tuleks lisada märkused geograafilise suunitluse kohta</i>	<i>Iga meetmeleht sisaldab viidet geograafilisele jaotusele</i>
15.	Lähem teave selle kohta, mil määral on eelhindamise	(-)	Korrigeeritud maaelu arengukavva on lülitatud hindamis-	Ei Vt märkust allpool 3. ptk	Eelhindamise tulemusena antud soovitusel on esita-

	Komisjoni märkused	Hindaja soovitus ¹	Maaelu arengukavas tehtud muudatused ²	Rahuldab komisjoni/hinda ja märkusi	Maaelu arengukavas tehtud muudatused ³
	tulemusi arvesse võetud		aruannet kokkuvõttev peatükk (p. 9.11) ja märgitakse: "mõned [järgmistest] märkustest on arvesse võetud".		tud kokkuvõtliku tabelina
16.	Paremini läbitöötatud kvantifitseeritud eelhindang (majandusliku, keskkonna- ja sotsiaalse mõju hindamine)	Maaelu arengukava ei sisalda mõju hindamist, mistõttu on soovitatav seda teha ja struktureerida see vastavalt SWOT- analüüsile, s.t majanduslik, keskkonna- ja sotsiaalne mõju (nr 39)	Punkti 11.7 on lisatud uus tabel 53	Ei Vt märkust allpool 3. ptk	Lisatud korrigeeritud mõjude tabel ja keskkonna- maatriks
17.	Üksikasjalikum finantsplaan	Finantsplaan vajab rohkem põhjendusi selle kohta, miks konkreetseks meetmeks on eraldatud konkreetne summa (nr 29 ja 30)	Ei ole oluliselt muudetud	<i>Ei ole asjakohane – edasised arutelud komisjoni niga</i>	<i>Lisatud põhjenduste peatükk</i>
18.	Määratleda paremini lõplikud abisaajad ja selgitada abikõlblikkuse kriteeriume	- Maaelu arengukavas ei eristata veenvalt valikukriteeriume abikõlblikkuse kriteeriumidest (nr 51)	Meetme 3 lõplikud abisaajad on määratletud Väikesi muudatusi on tehtud seoses abikõlblikkuse kriteeriumidega	<i>Osaliselt – meetmete 1 ja 4 lõplike abisaajate määratlus puudub</i> <i>Ei – ei ole ikka veel selge, missuguseid kriteeriume kasutatakse abisaajate tunnistamiseks abikõlblikeks ja missuguseid kriteeriume kasutatakse taotlejate vahel valiku tegemiseks (vt hin-</i>	<i>Määratletud on iga meetme lõplikud abisaajad ja abikõlblikkuse kriteeriumid</i>

	Komisjoni märkused	Hindaja soovitus ¹	Maaelu arengukavas tehtud muudatused ²	Rahuldab komisjoni/hinda ja märkusi	Maaelu arengukavas tehtud muudatused ³
				damine)	
19.	Lähem teave keskkonnamõõtmekohata: i) miks ei toetata põllumajandusliku keskkonna alaseid pilootprojekte ii) ühise põllumajanduspoliitika rakendamine iii) vastavus riigi keskkonnanalaste õigusaktidega iv) EL keskkonnapoliitika direktiivide (nitraadid ja Natura 2000) ülevõtmine	Hinnangu üks põhilisi märkusi seisneb selles, et maaelu arengukavas ei arvestata piisavalt keskkonnakaitset, eriti kuna mõned meetmed võivad olemasolevaid keskkonnaprobleeme süvendada (vt lk 7, 48, 55, 57-59, 70 ning nr 15 ja 34-35). Vastavust EL keskkonnanõuetele ei ole selgesti kirjeldatud (nr 37)	On tehtud järgmised muudatused: i) Uus punkt 4.4.7 põllumajandusliku keskkonna kavade kohta ii) Vt ka punkti 4.4.7 iii) Punkti 4.4.6 on lisatud märkused Natura 2000 direktiivi kohta ja punkti 4.4.7 nitraatide direktiivi kohta	Jah Vt allpool märkust 3. ptk	Lisatud uus keskkonnamatriks; lisatud lisa ühise põllumajanduspoliitika kohta Nüüd on lisatud põllumajandusliku keskkonna meede
20.	Tuleb esitada summade jaotus meetmes 2	-	II lissasse on lisatud meede 2	Jah	
21.	Meetmesse 2 lülitada välisused	-	II lissasse on lisatud meede 2	Jah	
22.	Üksikasjalikum teave kontrollimise ja sanktsioonide kohta	Pole selge, missugune asutus kontrollimise eest vastutab (lk 76)	Muudatusi ei ole tehtud	Ei	Lisatud uus peatükk juhtimise ja rakendamise kohta
23.	Pädevate asutuste ja partneritega peetud konsultatsioonide tulemused, samuti partnerite tulevane osalemine	Maaelu arengukavas ei täpsustata, missugused huvigrupid programmi rakendamisel osalevad (lk 77 ja nr 48)	On koostatud uus III lisa, milles sisalduvad konsultatsiooni-protsessi tulemused	(Esialgne III lisa ei olnud konsultandile eelhindamise käigus kättesaadav)	3. lisa korriigeeritud

	Komisjoni märkused	Hindaja soovitusel¹	Maaelu arengukavas tehtud muudatused²	Rahuldab komisjoni/hinda ja märkusi	Maaelu arengukavas tehtud muudatused³
24.	Maaelu arengukava ja riikliku arengukava ning nende prioriteetide omavaheline seos	Maaelu arengukavas peaks olema kirjeldatud, kuidas maaelu arengukava on riikliku arengukavaga kooskõlas (lk 42, nr 32)	Seda küsimust ei käsitleta üheski eraldi punktis	<i>Ei</i> (nagu märgib Pat Collier lõppmärkustes) Vt märkust allpool	<i>Lisatud lühike punkt, mille selgitatakse maaelu arengukava ja riikliku arengukava seoseid</i>

¹ lk = hindamisaruande lehekülj; nr = soovitusel number hindamisaruandes

² Viited arengukava punktidele viitavad *uue* maaelu arengukava numeratsioonile, mis algest variandist erineb.

³ Korregeeritud maaelu arengukavas pärast 10.05.2000 tehtud muudatused

5. LISA : SWOT-ANALÜÜS

5.1. Põllumajandus

Tugevad küljed	Nõrgad küljed
<ul style="list-style-type: none"> - suhteliselt hea struktuur – 75% põllumajandussaadustest toodetakse tehnoloogiliselt elujõulistes üksustes; - suhteliselt suur haritava maa pind ja looduslikud tingimused traditsiooniliste kultuuride kasvatamiseks ja konkurentsivõime säilitamiseks; - talupidajate suhteliselt head kutseoskused ja arengupotentsiaal; - tööhõive põllumajandussektoris vähenes 16,0%-lt (1991) 6,8%-ni (1998) võrreldes EL keskmise tasemega 5%; tööhõive vastab praegusele turunõudlusele. 	<ul style="list-style-type: none"> - väga madal investeeringute tase viimasel 5 aastal (vananenud tootmisvahendid) ja sektori üldine mittevastavus EL nõuetele; - põllumajandussektori madal tasuvus on viinud loomade arvu (lehmade arv: 2,5 korda) ja põllumajandusliku maakasutuse (põllumaa 1,12 miljonilt 0,8 miljoni hektarini); - erialase teabe vähene kättesaadavus ja kasutamine muutuvast majanduskeskkonnas; põllumajanduslik kutse- ja kõrgharidus ei vasta tänapäeva nõuetele; - ühistegevuse nõrk areng ja tootjate organisatsioonide vähene mõju ühtsete majandustegevuste korraldamisel; - sertifitseeritud seemnematerjali vähene kasutamine, seemnepaljundussüsteem halvasti arenenud (määratletud seemnekeskused ei vasta veel EL nõuetele); - sektori vähene populaarsus, mis on suures osas põhjustatud madalatest sissetulekutest ja sektori ajaloolisest eripärast
Võimalused	Ohud
<ul style="list-style-type: none"> - optimaalse talupidamisstruktuuri edasiarendamine ja kehtestamine ning põllumajandusliku tehnoloogia kiire täiustamine; tootmise ja esma- tootja poolse esmase töötlemise mitmekesistamine; - rakendusuuringute arengupotentsiaal koostöös teiste riikidega, eriti prioriteetsetes valdkondades; - ühtsete varustus- ja turustusorganisatsioonide väljaarendamine; - laiendada olemasoleval maal ekstensiivset säästlikku keskkonnasõbralikku talupidamist; 	<ul style="list-style-type: none"> - taastootmise puudumine (taastootmiseks vajalikud investeeringud ületavad tegelikke investeeringuid peaaegu kolmekordselt); - maareformi venimine – põllumajandustootjate ebakindlus maa suhtes ning aktiivsest põllumajanduses kasutamisest väljunud maa halvenemine; - oskustööjõu jätkuv lahkumine sektorist; - uute tõugude aretamine on aeglustunud, loomakasvatuse taaskäivitamine on aeganõudev.

5.2. Metsandus

Tugevad küljed	Nõrgad küljed
<ul style="list-style-type: none"> - Eesti metsade suur pindala (ligikaudu 50% kogu maismaapindalast); - tugev riiklik metsamajandussüsteem; - suhteliselt palju kvalifitseeritud inimesi; - mitmesugused puidutööstused (kaasaegsed saeveskid, mööbli-, suusa- ja ehitusmaterjalide tootmine). 	<ul style="list-style-type: none"> - erametsandusorganisatsioonide ebapiisav suutlikkus (juhtimisoskused); 1/3 erametsaomanikest ei oma metsamajanduskava; maareformi kava tõttu on metsaomandid väikesed; küttepuude majanduslik kasutamine Eesti metsadest kättesaadavates kogustes ei ole elujõuline; - põllumajanduslikust tootmisest väljalangenud alade ebapiisav metsastamine ja taasmetsastamise maht on olnud tunduvalt väiksem taasmetsastamist vajavatest lageraiealadest, mille tulemusena puistute kvaliteet on halb; - viimase 10 aasta jooksul ei ole erametsade kohalike teede võrku korralikult hooldatud ja erametsade maaparanduskava ei ole käivitatud; - kohaliku väikepuidutööstuse aeglane areng; võimsuse puudumine väheväärtusliku puidu (hall lepp jms) jaoks
Võimalused	Ohud
<ul style="list-style-type: none"> - erametsamaade ühendamise ja ühine majandustegevus metsade majandamise ja puidu esmase töötlemise alal; - tulemusliku kutseõppe- ja nõustamisüsteemi väljaarendamine; - metsastamine ja taasmetsastamine; - täiendav sissetulek maapiirkondades; - maksusüsteemi optimeerimine. 	<ul style="list-style-type: none"> - metsade ebasäästlik majandamine halvendab elukeskkonda; erametsamajanduse sertifitseerimise viibimine võib sulgeda ligipääsu täieliku metsandussektori põhiturgudele; - suuri noorte puistute alasid ei ole hooldatud, mis on halvendanud puistute struktuuri ja vähendanud puidutööstuse toorainevarusid; - metsade kasvumäär metsade maaparanduse puudumise tõttu liiga väike; - kohaliku metsateede võrgu halb kvaliteet ja vähesus (raskete masinatega lagundatud) põhjustab raie ebaproportsionaalsust (kvaliteetsed raievanused puistud jäävad raiumata) ja kahjustab keskkonda.

5.3. Kalandus

Tugevad küljed	Nõrgad küljed
<ul style="list-style-type: none"> - 37 heas asukohas sadamat on varustatud seadmetega traalerite vastuvõtmiseks, pikk rannajoon rannapüügiks; - suhteliselt palju kvalifitseeritud inimesi; - üsna suur siseveekogude kalandussektor, mis annab sissetulekut maapiirkondade rannikualadele, kuid on ametlikus statistikas ebapiisavalt esitatud. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sektori üldine nõrk juhtimine - Kvaliteet: vananenud kalakasvatustehnoloogia ja kalalaevad ei vasta oma madala kvaliteedi ja efektiivsuse poolest EL nõuetele - Kvantiteet: vähe võimalust konkureerida kvaliteetkalakasvatusega, sest kalakasvatuse mahud on väikesed
Võimalused	Ohud
<ul style="list-style-type: none"> - saavutada kohalike paindlike kalanduseeskirjadega 5-6 aasta jooksul stabiilsed saagid ja seega ranna- ja sisemaa kalavarude säästlik majandamine; - kalakasvatuse arendamine kohaliku tarbimise rahuldamiseks; sh kasutades tööstuslikke soojaveevarusid (kirdepiirkonnas); - vähikasvatuse arendamine (põhiliselt Põhjamaade turgudele); - ühised majandustegevus (turustamine ja varustamine). 	<ul style="list-style-type: none"> - praeguse püügistrateegia jätkumine viib varude olulisele vähenemisele; - EL nõuetele vastava püügitehnika (laevad, paadid, mootorid, võrgud jne) vähesus võib kala ja kalatoodete edasise turustamise lõpetada; - äärmuslikud ilmastikutingimused võivad sisemaa kalakasvatusektorit kahjustada; - sõltuvus SRÜ turgudest (mõnede liikide osas)

5.4. Töötlemissektor

Tugevad küljed	Nõrgad küljed
<ul style="list-style-type: none"> - tarbijad eelistavad Eesti tooteid, sest need sisaldavad vähe lisandeid, on traditsioonilise maitsega, tervislikud ja konkurentsivõimelise hinnaga; - mõned moderniseeritud ettevõtted vastavad EL nõuetele piima- ja eriti - kalatööstussektoris; - Eesti toiduainete hea maine SRÜ turgudel; - kvaliteetne tooraine kohalikest tootjatelt 	<ul style="list-style-type: none"> - ettevõtteid on liiga palju ning sellest tulenev võimsuste ülejääk ja madal efektiivsus tekitavad omakorda raskusi tooraine eest maksmisel ja investeeringute tegemisel; - nõrgad juhtimisoskused; - piisava konkreetset töötlemisjäätmetele mõeldud jäätmekäitluse vähesus; - Eesti toiduaineteturu avatus doteeritud impordile (mis põhjustab ebaausat konkurentsi); toodete vähene konkurentsivõime (väike sortiment ja väikesed kogused) ja ekspordivõimaluste vähesus, ühinemiseelne pääs EÜ turule on piiratud
Võimalused	Ohud
<ul style="list-style-type: none"> - kogu sektori töötlemistingimuste vastavusse viimine mitmesuguste EL nõuetega, mis võimaldab kasutada EL praegusi ja suurenevaid ekspordikvoote, samuti tõsta konkurentsivõimet teistel turgudel; - töötleva tööstuse restruktureerimine (ettevõtete arvu vähendamine), mis tõstab efektiivsust, sest ettevõtted saavad siis töötada optimaalse võimsusega; - ühise ekspordiorganisatsiooni loomine neile turgudele eksportimiseks, mis on seni jäänud kättesaamatuteks; - konkurentsivõime paranemine nii kodumaisel kui ka välisest turgudest tulemusena. 	<ul style="list-style-type: none"> - ettevõtted ei suuda konkureerida ülevõimsuse ja sellest tuleneva vähese tasuvuse tõttu ega täita EL nõudeid, mis piirab tõsiselt nende turustusvõimalusi; - võtmetähtsusega ettevõtete ülevõtmise välisinvestorite poolt ematööstuse võimaliku konkurendi sulgemiseks; - sektorisese algtasandi (vertikaalse) koostöö vähesus; kodumaise tooraine (kättesaadavuse) vähenemine ebanormaalselt madalate hinnatasemetega tõttu moonutatud turgudel.

5.5. Maaelu arendamine

Tugevad küljed	Nõrgad küljed
<ul style="list-style-type: none"> - kahanevast põllumajandussektorist vabanenud tööjõudu on võimalik rakendada maapiirkondades muudel tegevusaladel, milleks on olemas looduslikud ressursid (puhas keskkond, mets, maaliline maastik jne); - kolhooside ja sovhooside pärand: tühjad ja pooltühjad tootmishooned 	<ul style="list-style-type: none"> - töökohtade vähesus maapiirkondades, pikaajaline struktuuriline tööpuudus, mis vähendab tööjõu kvaliteeti; - kohaliku turu väiksus; - noorte lahkumine; - esindusorganisatsioonide nõrkus või puudumine ja sellest tulenevad raskused koolituse ja turustamise korraldamisel; - vahendite vähesus investeerimiseks ja raske ligipääs neile vahenditele, ebapiisav nõustamissüsteem sektori vajaduste rahuldamiseks
Võimalused	Ohud
<ul style="list-style-type: none"> - soodsa investeerimiskeskonna väljaarendamine; - uute ettevõtete dünaamiline areng endiste põllumajanduslike tootmishoonete baasil hea infrastruktuuriga ja kasutades kättesaadavaid loodusressursse; - ühise organisatsiooni loomine maapananguse, kindlustuse, koolituse, turustamise ja majandustegevuste korraldamiseks; - ettevõtluse mitmekesistamine maapiirkondades kaasaegse tehnoloogia saavutuste rakendamise teel; - maaturismi ja puhketegevuste arendamine mitmekesise maastiku, loomastiku ja taimestiku baasil, luues töökohti sellega seotud sektorites: kohalik toiduainete tootmine ja töötlemine, toitlustus, puhketegevused; - põllumajandusliku nõustamissüsteemi edasiarendamine, et see hõlmaks ka alternatiivseid tegevusalasid. 	<ul style="list-style-type: none"> - kvalifitseeritud nõustamise vähesus ja ebasoodne investeerimiskeskond, mis võib takistada ideede elluviimist; - maaelanikkonna madalad sissetulekud, mis võivad koos ebapiisavate juhtimisoskustega takistada laenude saamist; krediitiasutuste usalduse puudumine laenu tagatise vastu; - hindade kõikumine maailmaturul; - keskkonnakaitse piirangud ja jäätmete töötlemisel kasutatavate tehnoloogiate madal tase mõningates geograafilistes piirkondades (ligikaudu 15% Eesti territooriumist allub mitmesugustele eripiirangutele).

5.6. Sotsiaalne ja füüsiline infrastruktuur

Tugevad küljed	Nõrgad küljed
<ul style="list-style-type: none"> - hea infrastruktuur (kattega teed, vesi, elekter, side) maapiirkondade keskasulates; - tähtsamate linnade suhteline lähedus, suhteliselt hea kaetus teedevõrguga, lai elektrivõrk, kaetus kaasaegse mobiiltelefonivõrguga - maapiirkondades kiiresti arenev kolmas sektor, haridusvõrk (maainfokeskused, kohalikud omavalitsused, koolid jne), mis on põhiliselt suunatud avaliku sektori arendamisele; - põhilised investeeringud maaparandusse maa põllumajandusliku kvaliteedi parandamiseks on tehtud kuivendussüsteemide hooldamiseks moodustatud arenevate maaparandus- ja veeühistute toetusel. 	<ul style="list-style-type: none"> - nõrk või ebapiisav infrastruktuur äärealadel, ei vasta muutunud majandusliku ja demograafilise situatsiooni nõuetele; - vananenud ja amortiseerunud veevarustus-süsteemide võimsus ei vasta vähenenud elanikkonnale; - infrastruktuuri ebapiisav hooldus maaomnike poolt, maakorraldustegevuste ja kohaliku infrastruktuuri vaheline vähene integreeritus, maareform lõpule viimata, - maainfosüsteemide võrk on ebaühtlane; - nõrk kolmas sektor; investeeringute vähesus kogukonnakeskuste jms rajamiseks, et pakkuda maaelanikkonnale suhtlemisvõimalusi ja arendada ühistegevust.
Võimalused	Ohud
<ul style="list-style-type: none"> - ettevõtluse toetamine olemasoleva infrastruktuuri ja heade ühenduste baasil; - mitte üle ühe sõidutunni kaugusel suuremat linnadest arendada välja linnas töötajatele atraktiivsed elupiirkonnad (pendelränned); - kaugtöökeskkonna väljaarendamine, infovahetuse parandamine maainfokeskuste väljaarendamise kaudu; - tugev kolmas sektor loob aluse kohalikuks (altpoolt tulevaks) algatuseks arengu käigus ja loob eeltingimused ühistegevuseks küldes (LEADER); - maaparandus- ja veeühistute väljaarendamine, mis vastutavad kuivenduse regulaarse hoolduse eest ja laiendavad oma tegevusvaldkonda ka komplekssetele maaparandustegevustele; - säilitada toimivad infrastruktuurisüsteemid ning säilitada praegune majanduslik ja keskkonnaseisund või parandada seda; rakendada odavamalt ja säästlikumalt veepuhastustehnoloogiat. 	<ul style="list-style-type: none"> - aktiivsete inimeste lahkumine, mis vähendab sotsiaalse keskkonna atraktiivsust ja tekitab maaelanikkonna seas sotsiaalseid tasakaalutusi; - kolmanda sektori organisatsioonide nõrkus muudab demokraatliku ühiskonna haavatavaks; ebaühtlane infovõrk tekitab erinevusi regionaalarengus (infogetosid); - kuivendussüsteemid ja kohalikud teed jäävad hooldamata, mis suurendab nende tegevuskulusid, võimalikku keskkonna saastatust, lühendab vegetatsiooniperioodi ja komplitseerib transporti; - hõre asustus vähendab teenuste kättesaadavust ja arengut; - ühistegevuste ja suhtlemisvõimaluste vähesus takistab küldade arengut ja piirab kohaliku algatuse arengut; - keskkonna saastamine veepuhastussüsteemide ebapiisava rahastamise tõttu; - elektrivõrgu võimsus ei rahulda tarbijaid.

5.7. Keskkond

Tugevad küljed	Nõrgad küljed
<ul style="list-style-type: none"> - looduslike elupaikade, loomastiku ja taimestiku rikkalik mitmekesisus; - metsade suur pind; - vähenenud õhusaastatus; - rahvusparkide, looduskaitsealade ja kaitsealade süsteem; - mitmekülgne ja atraktiivne ranniku- ja sisemaamaastik ja saarestik; - rikkalik ajalooline ja arheoloogiline pärand. 	<ul style="list-style-type: none"> - pinnaveekogude saastatus ja eutrofeerumine, veeökosüsteemide halvenemine, sh reprodutseerumise vähenemine ja kalavarude halvenemine; - keskkonda saastav jäätmete kõrvaldamine; - ebapiisav majandustegevus ja maareform ohustavad bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust (sh ökosüsteemi, looduskaitsealaid, kaitsealuseid liike ja elupaiku); - tööstusliku, põllumajandusliku ja sõjaväetegevusega tekitatud varasem saastatus ohustab põhja- ja pinnavee kvaliteeti ja on kahjustanud maastikke; - vee kvaliteedi ja kvantiteedi vähenemine põhjaveevarude ebaratsionaalse kasutamise tagajärjel; - ebapiisav metsade majandamine ja sõnnikumajandus
Võimalused	Ohud
<ul style="list-style-type: none"> - riikliku põllumajandusliku keskkonna programmi rakendamine; - SAPARDi kava tulemuslik rakendamine võimaldab parandada keskkonnatingimusi varude parema haldamise teel 	<ul style="list-style-type: none"> - varasem saastatus ohustab põhja- ja pinnavee kvaliteeti ja maastikke; - ebasoodsatest põllumajanduslikest tootmisviisidest tulenev oht; vähese põllumajandusliku kasutamise tõttu levivad umbrohud ja võsa ning kaob poollooduslike biotüüpide bioloogiline mitmekesisus.

6. LISA MEETMED

Meede 1: Põllumajandustootmise investeeringutoetus

1. PÕHJENDUS

Meede tuleneb Maaelu Arengu Kavas (edaspidi MAK) esitatud strateegiast. Selle eesmärk on luua rahastamise alus Euroopa Liidu (edaspidi EL) toetusel kaasfinantseeritavatele projektidele, mis on suunatud põllumajandussektori ELi nõuetega vastavusse viimisele.

Viimase aastakümne jooksul on maailma põllumajandussaaduste turu olukorra, vähese tururegulatsiooni ja madalate riiklike toetuste tõttu Eesti põllumajandussektoris enamik põhivarasid amortiseerunud. Ka keskpikas perspektiivis ei ole sektor võimeline ilma toetuseta piisaval tasemel investeerima.

Täiendavate investeeringute vajadus põllumajandussektoris tuleneb ka Eesti seadusandluse lähendamisest vastavale Euroopa Liidu seadusandlusele, seda eriti veterinaar-, fütosanitaar-, loomade heaolu, hügieeni ja keskkonnakaitsenõuete osas.

Eelkõige on vastavaid investeeringuid oluline toetada, arendamiseks ja pikaajalises perspektiivis konkurentsivõimelisi põllumajandusettevõtteid.

Põllumajandus- ja maareformi tulemusena on põllumajanduse struktuur oluliselt muutunud - on tekkinud arvukalt suhteliselt väikesi põllumajandustootmisüksusi, mille konkurentsivõime piima-, liha- või teraviljatootmisel on madal. Stabiliseerimaks põllumajandustulu ja leevendamaks tööpuudust maapiirkondades loob käesolev meede väikese ja keskmise suurusega põllumajandusettevõtetele võimaluse mitmekesistada põllumajandustootmist. Selleks toetatakse puuvilja- ja marjakultuuride kasvatamise alustamist ja laiendamist.

Käesolev meede on selgelt eristatud meetmega 3 toetatavatest investeeringuprojektidest esitatavate nõuete kaudu.

Meetme 1 planeeritud suhteline osatähtsus SAPARD programmi poolt finantseeritavate meetmete seas on ca 45 % (vt finantsplaani).

2. EESMÄRGID

Käesoleva meetme kaugem eesmärk on põllumajandussektori toetamine Euroopa Liidu seadusandluse rakendamise tulenevate täiendavate kohustuste täitmisel ning põllumajandustoodangu mitmekesistamise kaudu maapiirkondade majanduse stabiilsuse parandamine ning töökohtade säilitamine. Meetme rakendamisel toetatakse järgmist tüüpi investeeringuid:

1) Investeeringud, mis on suunatud põllumajandustootmise vastavusse viimisele Euroopa Liidu erinevate nõuetega, sealhulgas:

- a) investeeringud piimatootmistehnoloogiasse veterinaar- ja hügieeninõuete täitmiseks suurendamiseks EL miinimumnõuetele vastava piima osakaalu;
- b) investeeringud lautadesse loomade heaolu ning keskkonnainõuete täitmiseks;
- c) investeeringud taimekaitse-, sönnikulaotuse- ja seemnekasvatuse masinatesse fütosanitaarnõuete täitmiseks;

2) investeeringud, mis on suunatud põllumajandustootmise mitmekesistamisele, sealhulgas:

- a) investeeringud viljapuuaedade ja marjapõõsaistandike sertifitseeritud paljundusmaterjali hankimiseks;
- b) rajatavate viljapuuaedade ja marjapõõsaistandike niisutussüsteemide seadmete hankimiseks.

3. KIRJELDUS JA MAHT

Meede rakendatakse kogu Eesti maapiirkonnas ühtsete põhimõtete järgi, milleks on projektidele kehtestatud toetuse maksmise kriteeriumid. Selle meetme raames antakse investeeringutoetust järgmistele tegevusaladele (ühel või enamal):

3.1 Piimatootmine

Investeeringutoetus piimakarjalautade lüpsiseadmete, piimajahutite ostmisele ning veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemide renoveerimisele, et viia tootmine vastavusse Euroopa Liidu veterinaar- ja hügieeninõuetega.

3.2 Loomalaudad

Investeeringutoetus veise-, sea- ja lambalautade ehitamisele ja renoveerimisele ning investeeringutele elektri- ja ventilatsiooni süsteemidesse, sõnnikuhoidlatesse, sõnniku eemaldamise seadmetesse, et viia tootmine vastavusse Euroopa Liidu keskkonna- ja loomakaitse nõuetega.

3.3 Taimekaitse, sõnnikulaotus ja seemnekasvatus

Investeeringutoetus taimekaitse, sõnnikulaotamise ja seemnekasvatustehnoloogia ostmisele ja rekonstrueerimisele, sealhulgas taimekaitsepretsid, heina ja teraviljaseemne töötlemise tehnoloogia (sorteerimis-, puhtimis- ja pakkimisseadmed) ja sõnnikulaoturid, et viia tootmine kooskõlla vastavate Euroopa Liidu nõuetega.

3.4 Taimekasvatus

Investeeringutoetus taimekasvatusseadmete ostmisele (traktorid, teraviljakombainid, rohusööda tootmise tehnoloogia, heinaseemne ja teravilja külvikud ning adrad), et vähendada keskkonnakahjustusi, tõsta tehnoloogia taset ja parandada toodangu kvaliteeti.

3.5 Põllumajandustootmise mitmekesistamine

Investeeringutoetus põllumajandustootmise mitmekesistamiseks on toetus viljapuuaedade (õun, ploom, kirss, madalakasvulised pooketüved) ja marjapõõsaistandike (maasikas, mustsõstar, astelpaju, punane sõstar, vaarikas, mustikas, murakas) rajamiseks ja laiendamiseks vajaliku sertifitseeritud paljundusmaterjali ostmisele ning rajatavatele istandikele vajalike niisutussüsteemide (pumbad, torustikud) rajamisele.

4. MEETME SIHTGRUPP

Põllumajandustootmise investeeringutoetust võib taotleda põllumajandustootja, kelle toodetud põllumajandussaaduste müügitulu taotlemisele eelnenud majandusaastal oli vähemalt 50 protsenti realiseerimise netokäibest või kelle taotlemisele eelnenud majandusaasta ettevõtluse laekumisest, millest on maha arvatud laekumised põhivara müügist ja riiklikest toetustest, oli vähemalt 50 protsenti laekumine enda toodetud põllumajandussaaduste müügist, ning kelle osa- või aktsiakapitalis riigi osalus ei ületa 25 protsenti.

5. INVESTEERINGUTOETUSE KRITÈRIUMID

5.1 Nõuded investeeringutoetuse taotlemisel

- (1) taotleja peab tõestama majanduslikku jätkusuutlikkust vähemalt viie investeeringujärgse majandusaasta osas. Sellele kriteeriumile vastavust hinnatakse "Investeeringutoetuse taotluse ja äriprojekti hindamise metoodika" alusel;
- (2) taotlejal ei ole riiklike maksuvõlgnevusi või võlad on ajatatud;
- (3) füüsilisest isikust ettevõtjal või äriühingu juhatuse liikmel või äriühingut juhtima volitatud muul isikul on kesk-eri või kõrgem põllumajandusalane haridus või ta on töötanud vähemalt kaks aastat põllumajandussaadusi tootvas ettevõttes vastaval erialal;
- (4) punktides 3.1 ja 3.2 nimetatud investeeringutoetuse taotleja loomad on registreeritud riiklikus registris ning lehmad on jõudluskontrolli all;
- (5) taotleja majandustegevus vastab kõigile riiklikele nõudetele keskkonna, hügieeni ja loomakaitse osas;
- (6) pärast investeeringut vastab investeeringuobjekt EL kvaliteedi- ja hügieeninõuetele
- (7) füüsilisest isikust ettevõtjast taotleja, kes peab raamatupidamisarvestust kassapõhiselt, võtab endale kohustuse investeeringujärgsel aastal üle minna tekkepõhisele raamatupidamisarvestusele.

5.2 Nõutavad dokumendid

Põllumajandustootmise investeeringutoetuse taotleja peab esitama järgmised dokumendid:

1. taotlus;
2. äriprojekt;
3. taotleja pädevust tõendava dokumendi (kutsehariduse diplom või ülikooli kraad põllumajandusega seotud erialadel või erialane tööstaaž) koopia;
4. eelneva majandusaasta aruanne, välja arvatud:
 - füüsilisest isikust ettevõtja, kes esitab eelneva majandusaasta bilansi ja kasumiaruande;
 - füüsilisest isikust ettevõtja, kes vastavalt raamatupidamiseseadusele peab raamatupidamise arvestust kassapõhiselt, esitab eelneva majandusaasta raamatupidamisregistritest ettevõtluse tulude ja kulude koondi;
5. kehtiv maksuameti õiend riiklike maksuvõlgnevuste puudumise kohta või maksude ajatamisel kinnitatud maksegraafik;
6. õiend pikaajaliste kohustuste kohta koos kehtiva maksegraafikuga;
7. koopia kehtivast registrikaardist ja esindaja volikirjast ning isikutunnistusest. Äriregistrisse kandmata füüsilisest isikust ettevõtjad esitavad koopia maksumaksjate ja maksu kinnipidajate registri tõendist ning isikutunnistusest;
8. äriühingu aktsionäride või osanike, kelle osalusmäär ületab 20% aktsia- või osakapitalist, nimekiri koos osalusmäära protsentidega;

9. kehtiv ehitusluba, ehitusprojekti tiitellehe, kõigi nõutavate kooskõlastuste ja ehituseelarve koopiad, kui investeeringu objektiks on ehitus;
10. kolm investeeringuobjekti pakkumiskutset ja vähemalt kolm hinnapakumist koos pakkumise tehniliste tingimuste loeteluga, mis osutab tehnilisele spetsifikatsioonile ja kaupade või teenuste päritolumaale;
11. põhivara nimekiri eelmise majandusaasta viimase päeva seisuga;
12. punktides 3.1 ja 3.2 märgitud investeeringute puhul:
 - registritõend investeeringuga seotud loomade kohta, mis on väljastatud toetuse taotlemisele eelnenud kuu seisuga;
 - Veterinaar- ja Toiduameti kinnitus investeeringuobjekti investeeringujärgsele vastavusele Euroopa Liidu nõuetele;
13. Punktides 3.1, 3.2, 3.3 ja 3.5 märgitud investeeringute puhul investeeringuobjekti asukohajärgse keskkonnateenistuse poolt kinnitatud SAPARD-investeeringuprojekti keskkonnamemorandum.
14. Kapitalirendi puhul sõlmitav kapitalirendi lepingu ja maksegraafiku projekt.

6. MITTETOETATAVAD INVESTEERINGUD

Käesoleva meetme raames ei toetata neid investeeringuid mis on keelatud programmi SAPARD mitmeaastases finantslepingus.

7. MEETME GEOGRAAFILINE ULATUS

Seda meetet rakendatakse üldistel alustel Eesti Vabariigi maapiirkondades.

8. HINDAMISKRITEERIUMID

Esitatud taotlused vaadatakse läbi ja otsus langetatakse vastavalt toetuse saamise kriteeriumidele ja taotluste esitamise järjekorrale, lähtudes vastaval aastal meetmele eraldatud rahalistest vahenditest.

9. LUBATAVAD KULUTUSED

Lubatavaks loetakse ainult Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti poolt heakskiidetud ja kontrollitud ning taotleja poolt tehtud kulutused järgnevateks investeeringuteks:

- 1) hoonete ehitamine ja renoveerimine (punkt 3.2);
- 2) uute masinate, seadmete ja sisseseade, sealhulgas integreeritud infotehnoloogia (arvuti riist- ja tarkvara) ostmise (punkt 3.1, 3.3, 3.4 ja 3.5);
- 3) sertifitseeritud paljundusmaterjal (punkt 3.5).

Kaubad ja teenused peavad pärinema Euroopa Liidu liikmes- või kandidaatriikidest.

10. TOETUSE MÄÄR

10.1 Toetuse määr

Avaliku sektori toetus punktides 3.1, 3.2, 3.3, 3.5 määratletud investeeringuteks võib ulatuda kuni 50 % koguinvesteeringust. Punktis 3.4 kirjeldatud investeeringutele võib avaliku sektori toetus ulatuda 30 %-ni.

Konkreetne toetuse määr baseerub taotleja poolt esitatud äriprojektist tuleneval oma- ja laenuvahendite puudujäägil, kuid ei tohi ületada punktis 11 sätestatud toetuse piirmäära ettevõtte kohta.

10.2 Toetuse indikatiivne jagunemine investeringutüüpide kaupa kogu programmi kestvusel

punkt 3.1 20%

punkt 3.2 30%

punkt 3.3 10%

punkt 3.4 30%

punkt 3.5 10%

PRIA korraldab meetme rakendamise indikaatorite jälgimise. Programmi korraldab ametkond esitab vastava informatsiooni programmi järelevalvekomiteele. Juhul, kui Euroopa Liidule tundlikes sektorites täheldatakse SAPARD programmi rakendamise tulemusena tootmismahu olulist kasvu, teeb programmi järelevalvekomitee ettepaneku programmi vastavaks modifitseerimiseks.

10.3 SAPARD TOETUSE MÄÄR

SAPARD toetus selle meetme raames jaguneb:

Eesti Vabariigi osalus - 25% avaliku sektori kogutoetusest

Euroopa Liidu osalus - 75 % avaliku sektori kogutoetusest

11. TOETUSE PIIRMÄÄR ETTEVÕTTE KOHTA

Maksimaalne avaliku sektori poolne toetus käesolevast meetmest ühe põllumajandustootja kohta võib ulatuda 150 000 euron aastast, kuid ei tohi ületada 400 000 eurot ühe põllumajandustootja kohta kogu programmi jooksul. Põllumajandustootja võib esitada aastast mitu projekti lähtudes tingimusest, et nende projektide kogusumma jääks eelpoolnimetatud piiridesse. Punktis 3.3 toodud tegevuste toetus ei tohi ületada 100 000 eurot aastast, ületamata kogu programmi kestel ühe ettevõtte kohta 250 000 eurot. Punktis 3.5 toodud tegevuste toetus ei tohi ületada 30 000 eurot aastast, ületamata programmi kestel ühe ettevõtte kohta 75 000 eurot.

Põllumajandustootjad võivad esitada igal aastal mitu projekti, ületamata abikõlblikke üldsummasid.

SAPARD programmi poolt toetatav istutusmaterjali maksumus punktis 3.5 kirjeldatud investeringute puhul ei tohi ületada alljärgnevas tabelis esitatut:

Viljapuu- ja marjaistikud	Maksimaalne toetatav ühikute arv ha kohta	Maksimaalne toetatava ühiku hind (EUR)
Õunapuud	420	3.20
Kirsid, ploomid	1 250	3.20
Madalakasvulised pooketüved	1 250	3.90
Mustsõstar	3 570	0.50

Punane sõstar	3 200	0.50
Vaarikas	5 000	0.50
Maasikas	42 000	0.10
Astelpaju	1 250	2.00
Murakas	8 300	0.40
Mustikas	10 000	0.90

12. MEETME RAKENDAMISE EEST VASTUTAVAD VALITSUSASUTUSED

Käesolev meede rakendatakse vastavalt maaelu arengukavas kirjeldatud SAPARD programmi juhtimisskeemile. Meetme rakendamise keskseks institutsiooniks on Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet.

Veterinaar- ja Toiduamet, Taimetoodangu Inspeksioon ja investeeringuobjekti asukohajärgne keskkonnateenistus on meetme rakendamisse kaasatud kui pädevad ametkonnad taotluste tehnilisel ja keskkonnaalasel kontrollil.

PRIA võib lasta teha lisaekspertiise hindamiseks esitatud projekte, kui see on vajalik nende projektide spetsiifilise iseloomu tõttu.

13. AJAGRAAFIK

Käesoleva meetme rakendamine toimub SAPARD programmi rakendamise vältel.

14. TOIME ULATUSE MÄÄRAMINE (k.a. järelvalve ja hindamine)

SAPARD-programmi mõju hindamiseks on toetuse saajal kohustus esitada PRIA-le täiendavaid andmeid täites vastavaid küsimustikke investeeringujärgse viie aasta vältel.

14.1 Meetme finantseerimine avaliku sektori poolt aastate ja tegevuste lõikes (milj EUR).

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Kokku
Tegevus	osakaal	7,27	7,26	6,78	6,78	6,78	6,78	6,78	48,41
3.1. Piimatootmine	20%	1,45	1,45	1,36	1,36	1,36	1,36	1,36	9,68
3.2. Loomalaudad	30%	2,18	2,18	2,03	2,03	2,03	2,03	2,03	14,52
3.3. Taimekaitse, sõnnikulaotus ja seemnekasvatus	10%	0,73	0,73	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	4,84
3.4. Taimekasvatus	30%	2,18	2,18	2,03	2,03	2,03	2,03	2,03	14,52
3.5. Põllumajandustootmise mitmekesistamine	10%	0,73	0,73	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	4,84

14.2 Toetatavate projektide eeldatav minimaalne arv.

Projektide koguarv (vähemalt)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	KOKKU
Kokku; sh:	94	94	87	87	87	87	87	624
3.1. Piimatootmine	13	13	12	12	12	12	12	86
3.2. Loomalaudad	19	19	18	18	18	18	18	129
3.3. Taimekaitse, sõnnikulaotus ja seemnekasvatus	10	10	9	9	9	9	9	65
3.4. Taimekasvatus	19	19	18	18	18	18	18	129
3.5. Põllumajandustootmise mitmekesistamine	32	32	30	30	30	30	30	215

14.3 Toetatavate projektide ulatus.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	KOKKU
3.1 loomakohtade arv lautades	8000	8000	5000	5000	5000	5000	5000	41000
3.2 loomakohtade arv lautades								
sh. veised	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	14000
sead	2000	2000	1500	1500	1500	1500	1500	11500
lambad	4000	4000	1000	1000	1000	1000	1000	13000
3.3 taimekaitsepritside arv	15	15	15	15	15	15	15	105
sõnnikulaoturite arv	10	10	5	5	5	5	5	45
seemnekeskuste arv	1	1	1	1	1	1	1	7
3.4 traktorite arv	25	25	20	20	20	20	20	150
kombainide arv	10	10	8	8	8	8	8	60
põllutöömasinate arv	35	35	30	30	30	30	30	220
3.5 rajatud istandikke (ha)	30	60	60	60	60	60	60	390
sh. koos niisutussüsteemiga	15	30	30	30	30	30	30	195

14.4 Toetatavate projektide tulemus toetatud ettevõtetele ja põllumajandussektorile

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	KOKKU
3.1 Piimatootmine								
Kõrgema sordi piima toodang toetust saanud ettevõtetes	80%	85%	95%	100%	100%	100%	100%	
3.2. Loomalaudad								
Loomakohad, mis vastavad EL loomakaitse nõuetele investeringuid teostanud ettevõtetes	22%	33%	42%	53%	70%	85%	100%	
3.3. Taimekaitse, sõnnikulaotus ja seemnekasvatus								
Sertifitseeritud seemne toodang toetust saanud ettevõtetes	80%	80%	85%	85%	85%	90%	90%	
3.4 Taimekasvatus								
Uute põllutöömehhanismide osakaal: (traktorid)	40%	45%	50%	55%	60%	65%	70%	
3.5 Põllumajanduse mitmekesistamine								
aianduse osakaal põllumaast %	1,3%	1,3%	1,3%	1,4%	1,4%	1,5%	1,5%	

Mõjud

Kõrgema sordi piima osatähtsus	50%	55%	60%	65%	70%	75%	80%	
EL nõuetele vastavate loomakohtade osatähtsus	15%	20%	25%	30%	35%	40%	45%	
Uute taimekasvatusseadmete osatähtsus (uuemad kui 10 a)	1,5%	1,5%	1,6%	1,7%	1,8%	2,0%	3,0%	
aiandustoodangu osatähtsus põllumajandustootmises	1,5%	1,5%	1,6%	1,7%	1,7%	2,0%	3,0%	

15. MEETMEGA SEOTUD SEADUSANDLUS

15.1 Vabariigi valitsuse määrused, mis on aluseks käesoleva meetme rakendamisele:

- Investeeringutoetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise kord;
- Investeeringutoetuse sihipärase kasutamise üle teostatava järelvalve ja toetuse tagasinõudmise ning tagasimaksmise kord;
- Investeeringutoetuse taotluse ja äriprojekti hindamise meetodika.

15.2 Toetuse projektide nõuetele vastavuse hindamise kesksed õigusaktid:

- Planeerimis- ja ehitusseadus;
- Toiduseadus, mis vastab järgmistele EL õigusaktidele: 89/397/EEC, 93/99/EEC, 93/43/EEC, 89/107/EEC, 89/109/EEC, 315/93/EEC, 315793/EEC, 79/112/EEC, 92/46/EEC, 89/437/EEC, 91/493/EEC, 91/492/EEC, 92/116/EEC, 64/4337EEC;

- Loomakaitse seadus, mis vastab järgmistele EL õigusaktidele: 91/628/EEC, 93/119/EEC, 78/923/EEC, 88/166/EEC, 91/629/EEC, 91/630/EEC, 94/96/EEC, 88/306/EEC, 86/609/EEC;
- Seemne- ja paljundusmaterjaliseadus, mis vastab järgmistele EL õigusaktidele: 93/34/EEC;
- Keskkonnamõju hindamise ja keskkonna auditeerimise seadus .

Ülalmainitud õigusaktid on avaldatud Riigi Teatajas.

16. MEETME KOGUFINANTSEERIMINE AASTATE LÖIKES (MILJ. EUR).

Aasta	Kokku lubatud kulud	Avaliku sektori toetus						Erasektori osalus (vähemalt)	
		Kokku toetus		EL		Eesti		EUR	%
1	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6=5/3	7	8=7/3	9	10=9/2
2000	17,45	7,27	42%	5,45	75%	1,82	25%	10,18	58%
2001	17,45	7,26	42%	5,45	75%	1,82	25%	10,17	58%
2002	16,26	6,78	42%	5,08	75%	1,69	25%	9,49	58%
2003	16,26	6,78	42%	5,08	75%	1,69	25%	9,49	58%
2004	16,26	6,78	42%	5,08	75%	1,69	25%	9,49	58%
2005	16,26	6,78	42%	5,08	75%	1,69	25%	9,49	58%
2006	16,26	6,78	42%	5,08	75%	1,69	25%	9,49	58%
Kokku	116,18	48,41	42%	36,31	75%	12,10	25%	67,77	58%

Meede 2: Põllumajandus- ja kalandustoodete tootmise ja turustamise parandamise investeeringutoetus

1. PÕHJENDUS

Meede tuleneb Maaelu Arengu Kavas (edaspidi MAK) esitatud strateegiast. Sellega luuakse alus Euroopa Liidu (edaspidi EL) toetusel kaasfinantseeritavate projektide rahastamiseks. Meedet rakendatakse piima-, kala- ning liha- (veise-, sea-, lamba-, linnuliha) töötlemise sektoris.

Meede on suunatud põllumajandus- ja kalasaaduste töötlemise ning põllumajandus- ning kalatoodete turustamise tingimuste parandamisele, et tagada toodete konkurentsivõime sise- ja välisturgudel. Tootmise konkurentsivõime ja efektiivsuse saavutamiseks tuleb tagada vastavus EL nõuetele. Toiduainetööstus tuleb muuta efektiivsemaks ja paindlikumaks vastavalt muutuvatele turutingimistele ja tarbija nõudmistele, suurendades kõrgema lisandväärtusega toodete tootmist ja tagades seeläbi suurema kasu esmasele põllumajandustootjale.

Piimasektoris on juba mitmeid EL nõuetele vastavaid ettevõtteid. Üks sektori arengut piirav probleem on liigne tootmisvõimsus, mis tuleks optimeerida. Samuti vajavad kaasajastamist tootmishooned ja töötlemistingimused. Ühtlasi on vaja arendada uusi tehnoloogiaid ning uusi tooteid. Piimapulbri ja või olemasolevat tootmisvõimsust suurendavaid investeeringuid ei toetata.

Lihasektoris EL nõuetele vastavad ettevõtted puuduvad. Lihatööstust iseloomustab suur väikese võimsusega ettevõtete arv. Ka olemasolevate tapamajade tootmisvõimsus on liiga suur, sektori produktiivsus aga liiga madal - seepärast toetatakse investeeringuid, mis tagavad tootmise efektiivsuse kasvu. Erilist tähelepanu tuleb pöörata EL nõuetele vastavuse tagamisele, arendades uusi tehnoloogiaid ja uusi tooteid ning lahendada jäätmekäitluse küsimused.

Kalasektoris on arvukalt EL nõuetele vastavaid ettevõtteid. Seetõttu tuleb seoses uuenenud turunõudmistega investeeringud suunata peamiselt tootearendusse.

Meede näeb ette toiduainetööstuse restruktureerimise eelnimetatud sektorites nii, et kogu olemasolev tootmisvõimsus ei kasvaks.

Meetme osatähtsus maaelu arengukava eesmärkide saavutamisel:

Meetme nr 2 suhteline osatähtsus SAPARD programmi raames finantseeritavate meetmete seas on planeeritud ca 20% (vt finantsplaani).

2. EESMÄRGID

Meetme üldine eesmärk on toetada *aquis communitaire* rakendamist ühtse põllumajanduspoliitika ja sellega seotud poliitikate suhtes, keskendudes põllumajandussaaduste töötlemisega seotud spetsiifilistele probleemidele. Meetme juurutamisel makstakse investeeringutoetust toote ja tehnoloogia arendamisele, toodete kvaliteedi ja turustamistingimuste parandamisele ning töötlemistingimuste vastavusse viimisele EL nõuetele.

Spetsiifilised eesmärgid:

- 1) põllumajandussaaduste töötlemise vastavusse viimine turu uuenevatele nõudmistele, uute turgude leidmine põllumajandus- ja kalasaadustele ning turustuskanalite parandamine.
- 2) töötlemistingimuste parandamine või efektiivsuse suurendamine;

- 3) põllumajandustootjatele kasu tagamine;
- 4) põllumajandustoodete valmistamise ja pakendamise parandamine, tekkivate kõrvalsaaduste/jäätmete parem kasutamine või kahjutustamine;
- 5) uue tehnoloogia juurutamine;
- 6) innovaatiliste investeeringute soodustamine.

3. KIRJELDUS JA MAHT

Meede juurutatakse ühtsetel alustel kogu Eesti territooriumil toetudes projektidele kehtestatud toetuse saamise kriteeriumidele. Toetatakse investeeringuid, mis on suunatud tootmise hügieeni- ja keskkonnanõuetele vastavusse viimiseks, tehnoloogiate kaasajastamiseks, tootearenduseks. Selle meetme raames makstakse investeeringutoetust järgmistel juhtudel:

3.1 Piimasaaduste tootmine

Investeeringutoetus tootmishoonete ehitamisele või renoveerimisele, masinate, seadmete, sisseseade ning tehnoloogiliste liinide ostmisele piimatoodete tootmise vastavusse viimiseks uuenenud turunõuetele, uute toodete arendamiseks, logistika korraldamiseks, kvaliteedikontrollisüsteemide juurutamiseks, keskkonnanõuete täitmise tagamiseks, keskkonnasaastatuse vähendamiseks, jäätmekäitluseks, energia säästlikuks kasutamiseks ning tekkivate kõrvalsaaduste paremaks kasutamiseks.

3.2 Lihasaaduste tootmine

Investeeringutoetus tootmishoonete (kaasaarvatud tapamajade) ehitamisele või renoveerimisele, masinate, seadmete, sisseseade ning tehnoloogiliste liinide (kaasaarvatud puhastusseadmete, veevarustussüsteemide, energeetikasüsteemide, keskkonnasõbralike pakkematerjale kasutavate pakkeliinide) ostmisele ja renoveerimisele lihatoodete tootmise vastavusse viimiseks EL vastavate nõuetega, uuenenud turunõuetega, uute toodete arendamiseks, keskkonnanõuete täitmise tagamiseks, jäätmekäitluse ning tekkivate kõrvalsaaduste paremaks kasutamiseks.

3.3. Kalasaaduste tootmine

Investeeringutoetus tootmishoonete ehitamisele või renoveerimisele, masinate, seadmete, sisseseade ning tehnoloogiliste liinide (kaasaarvatud puhastusseadmete, veevarustussüsteemide, energeetikasüsteemide ja keskkonnasõbralike pakkematerjale kasutavate pakkeliinide) ostmisele ja renoveerimisele kalatoodete tootmise vastavusse viimiseks EL vastavate nõuetega, kvaliteedikontrollisüsteemide rakendamiseks, uute toodete arendamiseks, keskkonnanõuete täitmise tagamiseks, keskkonnasaastatuse vähendamiseks, jäätmekäitluseks, jäätmete kahjutustamiseks, energia säästlikuks kasutamiseks ning tekkivate kõrvalsaaduste paremaks kasutamiseks.

4. MEETME SIHTGRUPP

Põllumajandus- ja kalasaaduste töötlemise investeeringutoetust võib taotleda äriühing, kelle tegevusala on piima-, liha- või kalasaaduste töötlemine ja neist valmistatud piima-, liha- või kalatoodete turustamine, kui äriühingus töötab vähemalt kümme täistööajaga töötajat. Ettevõtte osa- või aktsiakapitalis riigi osalus ei tohi ületada 25 protsenti.

5. INVESTEERINGUTOETUSE KRITERIUMID

5.1 Nõuded investeeringutoetuse taotlejale

Nõuded investeeringutoetuse saamiseks ning investeeringutoetuse saaja investeeringujärgsele majandustegevusele:

- (1) taotleja peab tõestama majanduslikku jätkusuutlikkust vähemalt viie investeeringujärgse majandusaasta osas. Sellele kriteeriumile vastavust

hinnatakse "Investeeringutoetuse taotluse ja äriprojekti hindamise metoodika" alusel;

- (2) taotleja on tasunud taotluse esitamisele eelneva kuu lõpuks tootjatele lepingute kohaselt nende käest ostetud piima, liha või kala eest esitatud arvete alusel 95 % võlgnetud summast
- (3) taotlejal ei ole riiklikke, ka mitte ajatatud maksuvõlgnevusi;
- (4) investeeringu tulemusena paraneb piima-, liha- ja kalatoodete netokäive, nende konkurentsivõime või turustamise võimalused;
- (5) investeeringujärgselt kasutatav põhitooraine päritolu vastab Euroopa Liidu reeglistikule (määrus EC No 2759/1999) vähemalt kolmel investeeringujärgsel aastal;
- (6) taotleja jätkab äriprojekti nimetatud ja kirjeldatud tegevusalal majandustegevust vähemalt viie aasta jooksul investeeringutoetuse saamisest.

5.2 Investeeringutoetuse taotlemiseks peab taotleja esitama järgmised dokumendid:

- (1) taotlus;
- (2) äriprojekt;
- (3) kehtiva registrikaardi koopia, äriühingu esindaja volikiri ning isikutunnistuse koopia;
- (4) kolme eelneva majandusaasta auditeeritud aastaaruanded;
- (5) õiendid pikaajaliste kohustuste kohta koos kehtivate maksegraafikutega;
- (6) kehtiv maksuameti õiend riiklike maksuvõlgnevuste puudumise kohta;
- (7) äriühingu aktsionäride või osanike, kelle osalusmäär ületab 20% aktsia- või osakapitalist, nimekiri koos osalusmäära protsentidega;
- (8) kehtiv ehitisluba ja ehitise tehniline projekt koos kõigi nõutavate kooskõlastustega ning ehitise eelarve;
- (9) koopia investeeringuobjekti pakkumiskutses ja vähemalt kolm hinnapakkumist koos pakkumise tehniliste tingimuste loeteluga, mis osutab tehnilisele spetsifikatsioonile ja päritolumaale;
- (10) Veterinaar- ja Toiduameti hinnang investeeringuobjekti investeeringujärgsele vastavusele Euroopa Liidu hügieeni- ja loomakaitsenõuetele;
- (11) investeeringuobjekti asukohajärgse keskkonnateenistuse poolt kinnitatud SAPARD-investeeringuprojekti keskkonnamemorandum.
- (12) Kapitalirendi puhul sõlmitava kapitalirendi lepingu ja maksegraafiku projekt.

6. MITTETOETATAVAD INVESTEERINGUD:

Käesoleva investeeringu raames ei toetata neid investeeringuid, mis on keelatud Programmi SAPARD mitmeaastases finantslepingus.

Mittetoetavateks investeeringuteks on selle meetme raames ka:

- a) või ja piimapulbri olemasolevat tootmisvõimsust tõstvad investeeringud;
- b) investeeringud kala esmatöötluks laevadel (kalade rookimine, peade eemaldamine, jahutamine ja külmutamine);
- c) investeeringud kala- ja akvakultuurtoodete tootmisesse, mis ei ole mõeldud inimestarbijaks v.a investeeringud tekkivate tootmisjääkide töötlemiseks ja turustamiseks

7. MEETME GEOGRAAFILINE ULATUS

Seda meedet rakendatakse kogu Eesti Vabariigi territooriumil.

8. HINDAMISKRITERIUMID

Punktis 5 toodud kriteeriumidele vastavate taotluste järjestamine toimub hindamiskriteeriumide alusel. Hindamine toimub iga alameetme osas eraldi. Punktis 8.1 toodud finantsmajanduslike näitajate hindamise alusel võib saada maksimaalselt 18 punkti ja punktis 8.2 investeringu hindamise alusel võib saada maksimaalselt 18 punkti ning kokku on taotluse kohta võimalik saada 36 punkti.

Punktides 8.1. ja 8.2. saadud punktid arvestatakse kokku igale taotlejale eraldi, taotlejad järjestatakse vastavalt saadud punktide summale.

8.1 Kriteeriumid taotleja finantsmajanduslike näitajate hindamiseks taotluse esitamisele eelneva kolme majandusaasta kohta.

Finantsmajanduslikud näitajad arvutatakse taotluse esitamisele eelnenud kolme majandusaasta kohta matemaatilise keskmisena. Hinnatavad finantsmajanduslikud näitajad on järgmised:

- 8.1.1. maksevõime lühiajaliste kohustuste osas (likviidsussuhe);
- 8.1.2. likviidsuskordaja;
- 8.1.3. realiseerimise netokäive töötaja kohta;
- 8.1.4. puhaskasum realiseerimise netokäibe kohta (kasumiprotsent) ;
- 8.1.5. varade rentaabluse määr;
- 8.1.6. võlakordaja (koguvõlgnevuse suhe omakapitali).

Investeeringuprojekti hindamise finantsmajanduslikud kriteeriumid	
Näitaja	Väärtus
8.1.1 maksevõime lühiajaliste kohustuste osas (likviidsussuhe)	Näitaja väärtuse vahemikus 1,0 kuni 4,0 iga lisanduv 0,1 ühikut annab 0,1 punkti (väärtus 1,0=2,0 punkti), maksimaalne punktide summa ei ületa 3 punkti
8.1.2 Likviidsuskordaja	Näitaja väärtuse vahemikus 0,6 kuni 1,4 iga lisanduv 0,1 ühikut annab 0,25 punkti (väärtus 0,6=1,0 punkti), maksimaalne punktide summa ei ületa 3 punkti
8.1.3 Realiseerimise netokäive töötaja kohta	Piimandussektor: alates väärtusest 38 462 eurot iga lisanduv 641 eurot annab 0,1 punkti (38 462 = 1 punkti), maksimaalne punktide summa ei ületa 3 punkti. Lihasektor: alates väärtusest 32 051 eurot iga lisanduv 641 eurot annab 0,1 punkti (32 051=1 punkti), maksimaalne punktide summa ei ületa 3 punkti. Kalandussektor: alates väärtusest 19 231 eurot iga lisanduv 641 eurot annab 0,1 punkti (19 231=1punkti), maksimaalne punktide summa ei ületa 3 punkti.
8.1.4 puhaskasum realiseerimise netokäibe kohta (kasumiprotsent)	Alates näitaja väärtusest 1% iga lisanduv 0,1 protsenti annab 0,05 punkti (1%=1,0 punkti), maksimaalne punktide summa ei ületa 3 punkti
8.1.5 varade rentaabluse määr	Alates näitaja väärtusest 1% iga lisanduv 0,1 protsenti annab 0,05 punkti (1%=1,0 punkti), maksimaalne punktide summa ei ületa 3 punkti
8.1.6 võlakordaja (koguvõlgnevuse suhe omakapitali)	Alates näitaja väärtusest 2,3 iga kahanev 0,1 ühikut annab 0,1 punkti (väärtus 2,3=0,1), maksimaalne punktide summa ei ületa 3 punkti

8.2 Investeeringutaotluse hindamise kriteeriumid

8.2.1 Ehitamine ja renoveerimine. Investeeringutoetuse saamiseks annab punkte uute hoonete ehitamine või vanade renoveerimine. Investeering uute hoonete ehitamiseks või vanade renoveerimiseks peab olema tehtud eesmärgiga parandada kõigi tootegruppide kvaliteeti ja hügieenitingimusi või taotleja ettevõttes toodetava ühe spetsiifilise tootegrupi kvaliteeti ja hügieenitingimusi (kui taotleja toodab ainult ühte tootegrupi, loetakse selle toote kvaliteedi parandamine kõigi toodete kvaliteedi parandamiseks).

8.2.2 Tootearendus hõlmab uusi tooteid ja tootmise tehnilist uuendamist sh pakendamise arendamist v.a interventsioonitooted. Tootearendus selles kontekstis tähendab uue EL nõuetele vastava tootmistehnoloogia ja seadmete ostmist. Taotleja peab esitama nii vana kui uue tehnoloogia kirjelduse ja välja tooma olulised tehnoloogilised uuendused. Kahtluse korral viiakse läbi sõltumatu ekspertiis.

8.2.3 Keskkonnanõuete täitmise parandamine. Keskkonnanõuetele vastavuse tagamine, keskkonnasaastuse vähendamine tasemele, mis ületab minimaalseid nõudeid, jäätmete kahjutustamine. Punkte antakse taotlejale, kelle äriplaan näeb ette investeeringuid puhastus-ja pesemissüsteemidesse, õhu saastet vähendavatesse keskküttesüsteemidesse, jäätmekäitlusse või keskkonnasõbralikku külmutustehnikasse.

8.2.4 Ülevõimsuste sulgemine. Äriplaan peab näitama EL nõuetele mittevastavate tootmisvõimsuste sulgemist. Punkte saab taotleja, kes sulgeb iseseisva tootmisüksuse või ettevõtte.

8.2.5 Tootmiskulude vähendamine. Efektiivsuse tõus tootmiskulude alandamise läbi. Investeeringu tulemusena peavad vähenema tootmiskulud ühe tootmisühiku kohta.

8.2.6 Lepingud tootjatega. Taotleja on sõlminud lepingud põllumajandustootjatega (sõltumatud tootjad, taotleva ettevõtte omanikud või taotlev ettevõtte omab põllumajanduslikku toorainet tootvat farmi) või ettevõttega, kellel on lepingud tootjaga. Taotleja on sõlminud lepingud vähemalt 40% tooraine mahu kohta, mida kasutatakse ühe aasta jooksul alates taotluse esitamise ajast.

8.2.7 Toetuse määr. Punkte saab, kui taotletav toetus moodustab 40% või vähem investeeringust, millele toetust taotletakse.

Taotleja investeeringu hindamise kriteeriumid	
Kriteerium	Väärtus
8.2.1. Ehitamine ja renoveerimine	Maksimum 4 punkti
<ul style="list-style-type: none"> • Uus tootmishoone • Tootmishoone renoveerimine, parandamaks hügieenitingimusi ja kõikide tootegruppide kvaliteeti • Tootmishoone renoveerimine, parandamaks hügieenitingimusi ja kvaliteeti ühe või enama tootegrupi lõikes 	4 punkti 3 punkti 2 punkti
8.2.2. Tootearendus	2 punkti
8.2.3. Keskkonnakaitse nõuete juurutamine üle miinimumnõuete taseme	2 punkti
8.2.4. Ülevõimsuste sulgemine	3 punkti
8.2.5. Tootmiskulude vähendamine	2 punkti
8.2.6. Lepingud tootjatega	Maksimum 3 punkti
<ul style="list-style-type: none"> • 40% kuni 60% • kuni 80% • kuni 100% 	1 punkt 2 punkti 3 punkti
8.2.7. Toetuse määr	Maksimum 2 punkti
<ul style="list-style-type: none"> • 40%-30% • alla 30% 	1 punkt 2 punkti

9. LUBATAVAD KULUTUSED

Lubatavaks loetakse ainult SAPARD-agentuuri heakskiidetud ja kontrollitud ning taotleja poolt tehtud kulutused järgnevateks investeeringuteks:

- Hoonete ehitamine ja renoveerimine;
- Uute masinate ja seadmete ost sh. integreeritud infotehnoloogia (arvuti riist- ja tarkvara).

Kaubad ja teenused peavad pärinema Euroopa Liidu liikmes- või kandidaatriikidest.

10. TOETUSE MÄÄR

10.1 Selle meetme raames võib avaliku sektori panus investeeringus ulatuda 50%ni. Konkreetne toetuse määr baseerub taotleja poolt esitatud äriprojektist tuleneval oma- ja laenuvahendite puudujäägil, kuid ei tohi ületada punktis 11 sätestatud piirmäära taotleja (ettevõtte) kohta.

10.2 Ligikaudne toetuse jaotumine sektorite kaupa:

- a) piimasektor 40%
- b) lihasektor 30%
- c) kalasektor 30%

PRIA korraldab meetme rakendamise indikaatorite jälgimise. Programmi korraldav ametkond esitab vastava informatsiooni programmi järevalve komiteele. Juhul kui Euroopa Liidule tundlikes sektorites täheldatakse SAPARD programmi rakendamise tulemusena tootmismahu olulist kasvu teeb programmi järevalve komitee ettepaneku programmi vastavaks modifitseerimiseks.

10.3 SAPARD toetus selle meetme raames jaguneb:

- a) EL panus - 75 % avaliku sektori kogutoetusest
- b) EV panus - 25% avaliku sektori kogutoetusest

10.4 Kui sektorile (liha-, kala- ja/või piimasektorile) aastas planeeritud toetussummale ei saa lepinguid kogu ulatuses sõlmida / aktsepteerida, summeeritakse sektorite väljamaksmata toetussummade jääk, ning kuulutatakse toetussumma väljastamiseks uus avalik konkurss. Toetuse saaja määratakse hindamiskriteeriumite alusel, üldise paremusjärjestuse alusel.

11. TOETUSE PIIRMÄÄR ETTEVÖTTE KOHTA

Maksimaalne avaliku sektori poolne toetus ühe põllumajandus- või kalasaaduste töötleva kohta võib ulatuda kuni ühe miljoni euroni projekti kohta aastas ning ei tohi ületada 2,5 miljonit eurot ühe taotleja kohta kogu SAPARD programmi raames.

12. MEETME RAKENDAMISE EEST VASTUTAVAD VALITSUSASUTUSED

Meede 2 viiakse ellu vastavalt maaelu arengukavas kirjeldatud SAPARDi juhtimisskeemile.

Meetme juurutamise keskseks institutsiooniks on Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (PRIA).

Veterinaar- ja Toiduamet ning investeeringuobjekti asukohajärgsed keskkonnateenistused on samuti kaasatud meetme juurutamisse, seda eriti tehnilise ja keskkonnakontrolli osas.

PRIA võib tellida täiendavaid ekspertiise esitatud projektide hindamiseks, kui see on vajalik projekti spetsiifilise iseloomu tõttu.

13. AJAGRAAFIK

Selle meetme rakendamine toimub SAPARD programmi rakendamise vältel.

14. TOIME ULATUSE MÄÄRAMINE (k.a järelevalve ja hindamine)

SAPARD-programmi mõju hindamiseks on toetuse saajal kohustus esitada PRIA-le täiendavaid andmeid täites vastavaid küsimustikke investeringujärgse viie aasta vältel.

14.1 Meetme finantseerimine avaliku sektori poolt aastate ja sektorite lõikes (milj. EUR)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	kokku
sektor	osakaal	3,23	3,23	3,07	2,90	2,90	2,74	2,74	20,82
Piim	40%	1,29	1,29	1,23	1,16	1,16	1,10	1,10	8,33
Liha	30%	0,97	0,97	0,92	0,87	0,87	0,82	0,82	6,24
Kala	30%	0,97	0,97	0,92	0,87	0,87	0,82	0,82	6,24

14.2. Toetatavate projektide eeldatav minimaalne arv

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Kokku
Toetatavate projektide arv	4	4	4	4	4	4	4	28
Sh. Piim	2	2	2	2	2	1	1	12
Liha	1	1	1	1	1	1	1	7
Kala	1	1	1	1	1	1	1	7

14.3. Toetatavate projektide tulemus toetatud ettevõtetele

Finantsnäitajad toetust saanud ettevõtete osas (täidetakse projekti rakendumise käigus)								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Kokku
Lühiajaliste kohustuste maksevõime								
Käiberentaablus								
Varade rentaablus								
Omakapitalirentaablus								
Realiseerimise netokäive töötaja kohta								
Varude käibekordaja (korda)								

14.4. Toetatavate projektide mõju põllumajandus- ja kalasaadusi töötlevale sektorile

% ettevõtetest, mis vastavad EL-i standarditele

(Eeldusel, et Eesti ühineb EL-iga 01.01.2003, kõik sellel momendil tegutsevad piima ja kala töötlevad ettevõtted peavad vastama EL-i standarditele)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Kokku
Piimasektor	12%	50%	100%	100%	100%	100%	100%	
Lihasektor	0%	10%	15%	20%	25%	30%	100%	
Kalasektor	15%	30%	100%	100%	100%	100%	100%	

EL-i nõuetele vastavate ettevõtete arv									
Piimasektor	7				Kõik	Kõik	Kõik	Kõik	2*
Lihasektor	0							Kõik	3*
Kalasektor	19				Kõik	Kõik	Kõik	Kõik	2*
Toiduainetööstuste keskmised finantsnäitajad									
Lisandunud väärtus sektoris					0,2			0,25	
Lühiajaliste kohustuste maksevõime					0,85			1,2	
Käiberentaablus					3			5	
Varade rentaablus					5			10	
Omakapitalirentaablus					15			20	
Realiseerimise netokäive töötaja kohta					41,67			64,10	
Varude käibekordaja (korda)					24			30	

* mida saab seostada SAPARDi toetusega

15. MEETMEGA SEOTUD SEADUSANDLUS

15.1 Meetme rakendamisega seotud seadusandlus:

- Investeeringutoetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise kord;
- Investeeringutoetuse taotluse ja äriprojekti hindamise meetodika;
- Investeeringutoetuse sihipärase kasutamise üle teostatava järelvalve ja toetuse tagasinõudmise ning tagasimaksmise kord.

15.2 Seadusandlus, mis kehtestab nõuded investeeringule:

- Planeerimis- ja Ehitusseadus ning sellega seotud Valitsuse määrused.
- Toiduseadus, mis vastab järgmistele EL direktiividele: 89/397/EEC, 93/99/EEC, 93/437EEC, 89/1077EEC, 89/109/EEC, 315/937EEC, 79/112/EEC, 92/46/EEC, 91/493/EEC, 92/118/EEC, 64/433/EEC, 71/118 EEC, 77/99/EEC, 94/65/EC.
- Loomakaitseseadus vastab järgmistele EL direktiividele: 88/306/EEC, 91/628/EEC, 93/119/EEC.
- Keskkonna Mõju Hindamise ja Järelevalveseadus, mis vastab EL direktiividele 96/91/EC, 89/369/EEC, 89/429/EEC, 94/67EEC, 1993/31/EC ,76/464, 93/72/EEC, 93/389/EEC, 98/83/EC.

Meetme juurutamise baasi moodustav seadusandlus (ka taotlemisprotseduurid sätestav seadusandlus) avaldatakse Riigi Teatajas.

16. MEETME KOGUFINANTSEERIMINE AASTATE LÖIKES (MILJ. EUR)

Aasta	Kokku lubatud kulud EUR	Avaliku sektori toetus						Erasektori osalus (vähemalt)	
		Kokku toetus		EL		Eesti		EUR	%
		EUR	%	EUR	%	EUR	%		
1	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6=5/3	7	8=7/3	9	10=9/2
2000	6,46	3,23	50%	2,42	75%	0,81	25%	3,23	50%
2001	6,45	3,23	50%	2,42	75%	0,81	25%	3,23	50%

2002	6,13	3,07	50%	2,30	75%	0,77	25%	3,07	50%
2003	5,81	2,90	50%	2,18	75%	0,73	25%	2,90	50%
2004	5,81	2,90	50%	2,18	75%	0,73	25%	2,90	50%
2005	5,49	2,74	50%	2,06	75%	0,69	25%	2,74	50%
2006	5,49	2,74	50%	2,06	75%	0,69	25%	2,74	50%
Kokku	41,63	20,82	50%	15,61	75%	5,20	25%	20,82	50%

Meede 3: Maapiirkondades alternatiivse majandusliku tegevuse arendamise ja mitmekesistamise investeeringutoetus

1. PÕHJENDUS

Meede tuleneb Maaelu Arengu Kavas (edaspidi MAK) esitatud strateegiast. Selle eesmärk on luua rahastamise alus baas Euroopa Liidu toetusel kaasfinantseeritavatele projektidele, mis on suunatud maapiirkondades põllumajandusele alternatiivse majandustegevuse arendamiseks ja rahastamiseks.

Viimase kümne aasta jooksul on maapiirkonnas töötuse protsent kasvanud 1,2-lt protsendilt 11,7 protsendini. Peamiselt on see toimunud põllumajandussektori tööhõive alanemise tulemusena. Hoolimata sellest, et paljud inimesed on leidnud uued töökohad linnades, on maaelanikkonna elatustase langenud ja sotsiaalsed pinged suurenenud. Käesolev meede on välja töötatud maapiirkondades uute töökohtade loomiseks ja selle kaudu Eesti maapiirkondade töötuse vähendamiseks.

Oluliseks võimaluseks täiendavate töökohtade loomisel on maaturism, mis loob maapiirkonnas lisaks ka kaudseid töökohti. Hinnanguliselt loob üks lisavoodikoht majutusettevõttes kaudselt ühe täistööajaga töökoha maapiirkonnas. Maaturismi sektor pakub häid töökohavõimalusi ka naistele.

Maaturismi arengut takistavaks probleemiks on investeeringute vähesus, mis ei võimalda klientidele pakkuda piisava kvaliteediga turvalist ja hügieeninõuetele vastavat teenust. Vastavad akrediteerimisnõuded Eestis on suhteliselt kõrged.

Teiseks oluliseks teguriks on väikese ja keskmise suurusega ettevõtete areng, millised oleksid orienteeritud teenuste pakkumisele või peamiselt kohaliku tooraine kasutamisele käsitöös, spetsiifiliste toiduainete tootmisele jne. Oma olemuselt on väike ja keskmise suurusega ettevõtted paindlikud ja toetavad ühtlasi maapiirkonnale omast elustiili.

Käesolev meede on selgelt eristatud meetmest nr 1 (Põllumajandustootmise investeeringutoetus) ja nr 2 (Põllumajandustöötlemise investeeringutoetus) toetatavatele investeeringuprojektidele esitatavate nõuete kaudu.

Meetme 3 planeeritud suhteline osatähtsus SAPARD- i raames finantseeritavate meetmete hulgas on ca 20 % (vt. finantsplaan).

2. EESMÄRGID

Käesoleva meetme eesmärgiks on aidata kaasa maapiirkondades põllumajandussektori tööhõive järsust langusest ning muudest struktuurasetest muudatustest tingitud tööhõive probleemi lahendamisele. Meetme eesmärk on toetada kohalikul initsiatiivil põhinevaid tegevusi, mis loovad võimalusi uute töökohtade tekkimiseks, lississetulekuteks ja maapiirkonna üldiseks majandustegevuseks.

3. KIRJELDUS JA MAHT

Meede rakendatakse kogu Eesti territooriumi maapiirkondades ühtsete põhimõtete järgi, milleks on projektidele kehtestatud toetuse maksmise kriteeriumid. Selle meetme raames antakse investeeringutoetust järgmistele tegevusaladele (ühel või enamal):

3.1. Maaturism ja sellega seonduvad tegevused

Investeeringutoetus maaturismi ettevõtlusega alustamiseks või laiendamiseks või turismiteenuste kvaliteedi tõstmiseks, sealhulgas ka puhke- ja vaba aja veetmise võimalusi pakkuvate ettevõtete alustamiseks või laiendamiseks või pakutavate teenuste kvaliteedi tõstmiseks või toitlustusega tegelevate ettevõtete rajamiseks või laiendamiseks või kaasajastamiseks.

3.2. Käsitööndus

Investeeringutoetus käsitööndusliku ettevõtlusega alustamiseks või arendamiseks (kangastelgede ja kudumismasinat ostmine, puidutöötlemise sisseseade ja töövahendite ostmine, keraamika põletusahjude ja muu sisseseade ostmine ja nendel tegevusaladel vajalike hoonete ehitamine ja renoveerimine).

3.3. Teeninduslik ettevõtlus

Investeeringutoetus maapiirkonna põllumajandustootjatele, metsaomanikele ja maaelanikele suunatud teenindusliku ettevõtluse alustamiseks ja laiendamiseks (põllumajandus- ja metsatehnika teenindus- ja remondiettevõtete, lasteaedade ning põllumajandussaaduste hooldate sisseseade ostmine ja nendel tegevusaladel vajalike hoonete ehitamine ja renoveerimine).

3.4. Vähi- ja kalakasvatus

Investeeringutoetus vähi- ja kalakasvatustiikide rajamiseks ja renoveerimiseks koos juurdekuuluvate seadmetega haudejaamade ehitamiseks ja renoveerimiseks.

3.5. Toiduainete töötlemine väikeettevõtetes

Investeeringutoetus kuni 9 töötajaga ettevõtetele, kohaliku turu tarbeks toiduainete töötlemise alustamiseks, laiendamiseks või kaasajastamiseks (tootmishoonete ehitamine ja renoveerimine ning sisseseadmete ostmine).

4. MEETME SIHTGRUPP

Selle meetme sihtgrupiks on maapiirkonnas tegutsevad füüsilisest isikust ettevõtjad ja äriühingud, kaasaarvatud põllumajandustootjad, kes alustavad mittepõllumajanduslikku tegevust ning kelle riigi osalus osa- või aktsiakapitali ei ületa 25 protsenti.

5. INVESTEERINGUTOETUSE KRITEERIUMID

5.1. Nõuded investeeringutoetuse taotlemisel

- (1) taotleja peab tõestama majanduslikku jätkusuutlikkust vähemalt viie investeeringujärgse majandusaasta osas. Sellele kriteeriumile vastavust hinnatakse "Investeeringutoetuse taotluse ja äriprojekti hindamise metoodika" alusel;
- (2) taotlejal ei ole riiklikke maksuvõlgnevusi või need on ajatatud;
- (3) taotleja täidab kõiki riiklikke nõudeid keskkonna- ja looduskaitse osas;
- (4) Punktides 3.1-3.4 nimetatud ettevõtlusega alustamisel või tegevuse laiendamisel:
 - põhitegevusena, peab taotleja looma ettevõttes juurde vähemalt kaks täistööajaga töökohta;
 - põllumajandustootja kõrvaltegevusena, peab taotleja looma ettevõttes juurde vähemalt 0,5 töökohta;
 - põllumajandustootja põllumajandusliku tegevuse asendamisel ühe või mitme tegevusega käesoleva meetme raames, peab taotleja tagama töökohad samas mahus;
- (5) Punktis 3.5 nimetatud ettevõtlusega alustamise või laiendamise korral peavad kõik planeeritavad ehitised, rajatised ja tehnoloogilised protsessid vastama Euroopa Liidu vastavatele kehtestatud nõuetele

- (6) Punktis 3.5 nimetatud ettevõtlusega tegelevas ettevõttes võib töötada kuni üheksa täistööajaga töötajat;
- (7) Punktis 3.4 loetletud investeeringute korral peab taotlejal olema kutse-, keskeri- või kõrgharidus bioloogia, zooloogia või kalanduse alal või vähemalt üheaastane erialane töökogemus vähi- või kalakasvatuses või leping nimetatud eriala atesteeritud konsulendiga. Kui tegemist on äriühinguga, peab neile nõuetele vastama vähemalt üks täistööajaga töötaja.
- (8) Punktis 3.5 loetletud investeeringute korral peab füüsilisest isikust ettevõtjal või tema ettevõtluses või äriühingus töötaval toiduainete töötlemise eest vastutaval töötajal olema äriprojekti esitatud erialadel töötamiseks nõutav koolitus.

5.2 Nõutavad dokumendid:

Taotleja peab esitama järgmised dokumendid:

- (1) taotlus;
- (2) äriprojekt;
- (3) eelneva majandusaasta aruande, välja arvatud:
 - füüsilisest isikust ettevõtja, kes esitab eelneva majandusaasta bilansi ja kasumiaruande;
 - füüsilisest isikust ettevõtja, kes vastavalt raamatupidamisseadusele peab raamatupidamise arvestust kassapõhiselt, esitab eelneva majandusaasta raamatupidamisregistritest majandustegevuse tulude ja kulude koondi;
- (4) kehtiv maksuameti õiend riiklike maksuvõlgnevuste puudumise kohta või maksude ajatamisel kinnitatud maksegraafik;
- (5) õiend pikaajaliste kohustuste kohta koos kehtiva maksegraafikuga;
- (6) koopia kehtivast registrikaardist ja esindaja volikirjast ning isikutunnistusest. Äriregistrisse kandmata füüsilisest isikust ettevõtjad esitavad koopia maksumaksjate ja maksu kinnipidajate registri tõendist ning isikutunnistusest;
- (7) äriühingu aktsionäride või osanike, kelle osalusmäär ületab 20% aktsia- või osakapitalist, nimekiri koos osalusmäära protsentidega;
- (8) kehtiv ehitusluba, koopiaid ehitise tehnilise projekti tiitellehest ja kõigist kooskõlastamistest ning ehitise eelarve, kui investeeringuobjektiks on ehitis;
- (9) koopia investeeringuobjekti pakkumiskutsest ja vähemalt kolmest hinnapakkumisest koos pakkumise tehniliste tingimuste loeteluga, mis osutab tehnilisele spetsifikatsioonile ja päritolumaale;
- (10) põhivara nimekiri eelmise majandusaasta viimase päeva seisuga;
- (11) punkti 3.5 investeeringuprojekti korral Veterinaar- ja Toiduameti kinnitus investeeringuobjekti investeeringujärgsele vastavusele Euroopa Liidu nõuetele;
- (12) punkti 3.4 investeeringuprojekti korral kvalifikatsiooni tõendava dokumendi või töölepingu koopia või koopia lepingust konsulendiga;
- (13) punkti 3.5 investeeringuprojekti korral kvalifikatsiooni tõendava dokumendi ja töötajal töölepingu koopia;
- (14) maakonnavalitsuse tõend, mis kinnitab taotletava investeeringu kooskõllalisust kehtivate planeeringutega;
- (15) asukohajärgse keskkonnateenistuse poolt heakskiidetud keskkonnamemorandum;
- (16) kapitalirendi puhul sõlmitav kapitalirendilepingu ja maksegraafiku projekt.

6. MITTETOETATAVAD INVESTEERINGUD

Käesoleva meetme raames ei toetata neid investeeringuid, mis on keelatud Programmi SAPARD mitmeaastases finantslepingus.

7. MEETME GEOGRAAFILINE ULATUS

Seda meedet rakendatakse üldistel alustel Eesti Vabariigi maapiirkondades.

8. HINDAMISKRITEERIUMID

Esitatud taotlused vaadatakse läbi ja otsus langetatakse vastavalt toetuse saamise kriteeriumidele ja taotluste esitamise järjekorrale, lähtudes vastaval aastal meetmele eraldatud rahalistest vahenditest.

9. LUBATAVAD KULUTUSED

Lubatavaks loetakse ainult SAPARD-agentuuri heakskiidetud ja kontrollitud ning taotleja poolt tehtud kulutused järgnevateks investeeringuteks:

- a) uute ehitiste rajamine ja olemasolevate renoveerimine;
- b) uute masinate ja seadmete, sealhulgas integreeritud infotehnoloogia (arvuti riist- ja tarkvara) ostmise.

Kaubad ja teenused peavad pärinema Euroopa Liidu liikmes- või kandidaatriikidest.

10. TOETUSE MÄÄR

10.1. Toetuse määr

Avaliku sektori toetus selle meetme raames võib ulatuda kuni 50 % lubatud investeeringust. Konkreetne toetuse määr baseerub taotleja poolt esitatud äriprojektist tuleneval oma ja laenuvahendite puudujäägil, kuid ei tohi ületada punktis 11 sätestatud toetuse piirmäära ühe taotleja kohta.

10.2. Toetuse indikatiivne jagunemine investeeringutüüpide kaupa kogu programmi kestvusel

punkt 3.1 30 %

punkt 3.2 20 %

punkt 3.3 10 %

punkt 3.4 20 %

punkt 3.5 20 %

PRIA korraldab meetme rakendamise indikaatorite jälgimise. Programmi korraldav ametkond esitab vastava informatsiooni programmi järelevalvekomiteele.

10.3. SAPARD toetuse määr SAPARD toetus selle meetme raames jaguneb:

Eesti Vabariigi osalus - 25 % avaliku sektori kogutoetusest

Euroopa Liidu osalus - 75 % avaliku sektori kogutoetusest

11. TOETUSTE PIIRMÄÄR ETTEVÖTTE KOHTA

Maksimaalne lubatav avaliku sektori poolne toetus punktides 3.2 ja 3.4 ühe taotleja kohta ei tohi ületada aastas 50 000 eurot ja kogu programmi jooksul 125 000 eurot.

Maksimaalne lubatav avaliku sektori toetus punktides 3.1, 3.3 ja 3.5 määratletud investeeringuteks võib ulatuda kuni 30 000 euroni aastas, kuid ei tohi ületada 75 000 eurot kogu programmi jooksul.

12. MEETME RAKENDAMISE EEST VASTUTAVAD VALITSUSASUTUSED

Käesolev meede rakendatakse vastavalt maaelu arengukavas kirjeldatud SAPARDi juhtimisskeemile. Meetme rakendamise keskseks institutsiooniks on Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet.

Keskonnateenistus on meetme rakendamisse kaasatud kui pädev ametkond tehnilisel ja keskkonnaalasel kontrollil.

PRIA võib lasta teha lisaekspertiise hindamiseks esitatud projekte, kui see on vajalik nende projektide spetsiifilise iseloomu tõttu.

13. AJAGRAAFIK

Selle meetme rakendamine toimub SAPARD programmi rakendamise vältel.

14. TOIME ULATUSE MÄÄRAMINE (k.a. JÄRELEVALVE JA HINDAMINE)

SAPARD-programmi mõju hindamiseks on toetuse saajal kohustus esitada PRIA-le täiendavaid andmeid täites vastavaid küsimustikke investeringujärgse viie aasta vältel.

14.1 Meetme finantseerimine avaliku sektori poolt aastate ja tegevuste lõikes (milj EUR)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	kokku
tegevus	osakaal	3,23	3,23	3,07	2,90	2,74	2,58	2,58	20,33
3.1. Maaturism	30%	0,97	0,97	0,92	0,87	0,82	0,77	0,77	6,10
3.2. Käsitööndus	20%	0,65	0,65	0,61	0,58	0,55	0,52	0,52	4,07
3.3. Teeninduslik ettevõtlus	10%	0,32	0,32	0,31	0,29	0,27	0,26	0,26	2,03
3.4. Vähi- ja kalakasvatus	20%	0,65	0,65	0,61	0,58	0,55	0,52	0,52	4,07
3.5. Toidutöötlemine väikeettevõttes	20%	0,65	0,65	0,61	0,58	0,55	0,52	0,52	4,07

14.2. Toetavate projektide eeldatav minimaalne arv

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	KOKKU
Projektide koguarv	121	120	114	108	102	96	96	759
3.1 Maaturism ja sellega seonduvad tegevused;	43	43	41	39	37	34	34	271
3.2 Käsitööndus	17	17	16	15	15	14	14	108
3.3 Teeninduslik ettevõtlus	14	14	14	13	12	11	11	90
3.4 Vähi- ja kalakasvatus	17	17	16	15	15	14	14	108
3.5 Toidutöötlemine väikeettevõttes	29	29	27	26	24	23	23	181

14.3 Toetatavate projektide ulatus

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	KOKKU
Uute töökohtade arv investeringutoetuse tulemusena								
3.1 Maaturism ja sellega seonduvad tegevused	86	86	82	77	73	69	69	542
3.2 Käsitööndus	34	34	33	31	29	28	28	217
3.3 Teeninduslik ettevõtlus	22	22	20	19	18	17	17	136
3.4 Vähi- ja kalakasvatus	17	17	16	15	15	14	14	108
3.5 Toidutöötlemine väikeettevõttes	43	43	41	39	37	34	34	271

Voodikohtade loomine/kvaliteedi tõstmine majutustevõtetes (arv)	0	380	380	300	300	250	250	1860
Kalakasvatuse toodangumahu suurenemine (tonnid)			50	75	75	100	100	
Vähikasvatuse toodangumahu suurenemine (tk)					25000	25000	50000	

14.4 Toetatavate projektide tulemus toetatud ettevõtetele ja põllumajandussektorile

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	kokku
Töökohtade loomine	202	202	196	181	172	162	162	1377
Töötuse määr maapiirkonnas	13%						10%	
Atesteeritud maamajutustevõtete protsendiline näitaja	60	80	95	100	100	100	100	

15. MEETMEGA SEOTUD SEADUSANDLUS

15.1 Vabariigi Valitsuse määrused, mis on aluseks käesoleva meetme rakendamisele:

- Investeeringutoetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise kord;
- Investeeringutoetuse sihipärase kasutamise üle teostatava järelvalve ja toetuse tagasinõudmise ning tagasimaksmise kord;
- Investeeringutoetuse taotluse ja äriprojekti hindamise meetodika.

15.2 Toetuse projektide nõuetele vastavuse hindamise kesksed seadusandlused

- Planeerimis- ja ehitusseadus.
- Toiduseadus, mis vastab järgmistele EL õigusaktidele: 89/397/EEC, 93/99/EEC, 93/43/EEC, 89/107/EEC, 89/109/EEC, 315/93/EEC, 315/793/EEC, 79/112/EEC, 92/46/EEC, 89/437/EEC, 91/493/EEC, 91/492/EEC, 92/116/EEC, 64/4337/EEC.
- Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnaauditeerimise seadus
- Äriseadus
- Jäätmeseadus
- Ranna- ja kaldakaitse seadus
- Eesti Vabariigi Valitsuse määrus nr. 314 13.11.1992 "Keskkonnaekspertiisi tegemise kord" (*Order of the Estonian Government No 314 from 13.11.1992 on the Environmental Impact Assessment*).

Ülalmainitud õigusaktid on avaldatud Riigi Teatajas.

16. MEETME KOGUFINANTSEERIMINE AASTATE LÖIKES (milj EUR)

Aasta	Lubatudav kulu kokku	Avaliku sektori toetus						Erasektori osalus (vähemalt)	
		Kokku toetus		EL		Eesti		EUR	%
	EUR	EUR	%	EUR	%	EUR	%		
1	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6=5/3	7	8=7/3	9	10=9/2
2000	6,47	3,23	50%	2,42	75%	0,81	25%	3,23	50%
2001	6,45	3,23	50%	2,42	75%	0,81	25%	3,23	50%
2002	6,13	3,07	50%	2,30	75%	0,77	25%	3,07	50%
2003	5,81	2,90	50%	2,18	75%	0,73	25%	2,90	50%
2004	5,49	2,74	50%	2,06	75%	0,69	25%	2,74	50%
2005	5,16	2,58	50%	1,94	75%	0,65	25%	2,58	50%
2006	5,16	2,58	50%	1,94	75%	0,65	25%	2,58	50%
Kokku	40,66	20,33	50%	15,25	75%	5,08	25%	20,33	50%

Meede 4: Maapiirkonna infrastruktuuri investeeringutoetus

1. PÕHJENDUS

Meede tuleneb Maaelu Arengu Kavas (edaspidi MAK) esitatud strateegiast. Selle eesmärk on luua alus maainfrastruktuuri arengule suunatud projektide kaasfinantseerimisele Euroopa Liidu SAPARD-programmi raames.

Maapiirkondade infrastruktuur on paremini välja arendatud keskasulates, mis kujunesid välja endistest ühismajanditest. Samal ajal on asulaväliste hajaasustusega territooriumide infrastruktuuril olulisi vajakajäämisi, mis takistab seal ka ettevõtluse arengut. Peamised probleemid on veevarustuse ja kanalisatsiooni, elektrivõrkude, juurdepääsuteede ning telefoni- ja andmesidega. Enamasti tulenevad ettevõtluse arendamise probleemid siiski vaid ühest või kahest eelpool nimetatust. Traditsiooniliste infrastruktuurikomponentide kõrval on hajaettevõtluses üha suurem roll andmesideühendusel – elektronpostil ja internetiteenustel. Majanduse tõhustumiseks on vaja on-line internetiühendust, mis kindlustab efektiivse tootmise ja turustamise www –teenuste abil.

Meetme 4 osatähtsuseks SAPARDi raames finantseeritavate meetmete hulgas on planeeritud 13 %.

2. EESMÄRGID

Meetme 4 üldisem eesmärk on hajaasustusega maapiirkonna infrastruktuuri esmaste ja spetsiifiliste probleemide lahendamine.

Meetme rakendamisega toetatakse maapiirkonna ettevõtlust külade territooriumil. Tänu ettevõtluse elavnemisele parendatakse konkurentsivõimet uuenenud keskkonnas, aidatakse kaasa majandusliku efektiivsuse ja majandusliku turvalisuse tõusule.

Meetme eesmärk on edendada maapiirkonna erainfrastruktuuri ülesehitamist ja rekonstrueerimist, sealhulgas teede, elektrivõrkude, telefoni- ja andmeside, veevarustuse ning reoveepuhastuse parandamist maaettevõtetes, kaasa arvatud põllumajandusettevõtetes.

3. KIRJELDUS JA MAHT

Meede rakendatakse Eesti Vabariigi maapiirkondades külade territooriumil ühtsete põhimõtete järgi, milleks on projektidele kehtestatud toetuste maksmise kriteeriumid. Selle meetme raames antakse investeeringutoetust järgmistele tegevustele (ühele või enamale):

3.1 Elektrivarustusvõrgud

Investeeringutoetus elektrivõrguga liitumiseks (sealhulgas liitumistasud) vajalike seadmete ostmiseks või elektrivõrgu puuduva lüli ehitamiseks ja/ või elektrivõrgu rekonstrueerimiseks.

3.2. Juurdepääsuteed

Investeeringutoetus juurdepääsuteede ehitamisele ja rekonstrueerimisele.

3.3. Veevarustus ja kanalisatsioon

Investeeringutoetus veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemi (sealhulgas ühiskanalisatsiooniga ühinemine) ehitamisele või rekonstrueerimisele ning reovete puhastusseadmete ostmisele ja/või ehitamisele.

3.4. Telekommunikatsioonid

Investeeringutoetus telekommunikatsioonisüsteemide (sealhulgas telefoni- ja andmesidevõrku ühendamise) ehitamisele ja rekonstrueerimisele.

4. MEETME SIHTGRUPP

Selle meetme sihtgrupp on külade territooriumil tegutsevad füüsilisest isikust ettevõtjad ja äriühingud, kaasa arvatud põllumajandustootjad, kes on registreeritud maapiirkonnas ning kelle osa- või aktsiakapitalis riigi osalus ei ületa 25 protsenti.

5. INVESTEERINGUTOETUSE KRITÈRIUMID

5.1. Nõuded investeringutoetuse taotlemisel

- (1) taotleja peab tõestama majanduslikku jätkusuutlikkust vähemalt viie investeringujärgse majandusaasta osas. Sellele kriteeriumile vastavust hinnatakse "Investeringutoetuse taotluse ja äriprojekti hindamise metoodika" alusel;
- (2) taotlejal ei ole riiklikke maksuvõlgnevusi või need on ajatatud;
- (3) taotleja täidab kõiki riiklikke nõudeid keskkonnakaitse osas;
- (4) planeeritav investering on seotud taotleja majandustegevusega;
- (5) planeeritav investeringuobjekt asub küla territooriumil maapiirkonnas;
- (6) projekti toetab kohalik omavalitsus;
- (7) punktis 3.1. planeeritavale investeringuobjektile ei ole taotletud investeringutoetust meetme 1 Põllumajandustootmise investeringutoetuse alameetme 3.2 raames;
- (8) punktis 3.3. planeeritavale investeringuobjektile ei ole taotletud investeringutoetust meetme 1 Põllumajandustootmise investeringutoetuse alameetme 3.1 raames;
- (9) investeringutoetust punktis 3.1 nimetatud elektrisüsteemi elektrivõrgu puuduva lüli ja/ või elektrivõrgu rekonstrueerimiseks, elektrijaotusvõrku lülitamisele või elektrisüsteemi seadmete ostmisele võib taotleda, kui:
 - (1) elektripinged hõlmed on üle 10 protsenti nominaalpingest,
 - (2) investeringu tulemusena kasvab tarbitav elektrivõimsus,
 - (3) ehitatud või rekonstrueeritud madalpingeliin ei ületa 600 meetrit
- (10) pärast investeringut vastab investeringuobjekt EL vastavatele nõuetele;

5.2 Nõutavad dokumendid:

- (1) taotlus;
- (2) äriprojekt;
- (3) eelneva majandusaasta aruanne, välja arvatud:
 - füüsilisest isikust ettevõtja, kes esitab eelneva majandusaasta bilansi ja kasumiaruande;
 - füüsilisest isikust ettevõtja, kes vastavalt Raamatupidamise seadusele, peab raamatupidamise arvestust kassapõhiselt, esitab majandustegevuse tulude ja kulude koondi eelneva majandusaasta raamatupidamisregistritest;
- (4) kehtiv maksuameti õiend riiklike maksuvõlgnevuste puudumise kohta või maksude ajatamisel kinnitatud maksegraafik;
- (5) õiend pikaajaliste kohustuste kohta koos kehtiva maksegraafikuga;
- (6) koopia kehtivast registrikaardist ja esindaja volikirjast ning isikutunnistusest. Äriregistrisse kandmata füüsilisest isikust ettevõtjad esitavad koopia maksumaksjate ja maksu kinnipidajate registri tõendist ning isikutunnistusest;
- (7) äriühingu aktsionäride või osanike, kelle osalusmäär ületab 20% aktsia- või osakapitalist, nimekiri koos osalusmäära protsentidega;
- (8) kehtiv ehitusluba, koopiaid ehitise tehnilise projekti tiitellehest ja kõigist kooskõlastamistest ning ehitise eelarve, kui investeringuobjektiks on ehitis;

- (9) koopia investeeringuobjekti pakkumiskutsest ja vähemalt kolmest hinnapakkumisest koos pakkumise tehniliste tingimuste loeteluga, mis osutab tehnilisele spetsifikatsioonile ja päritolumaale. Erandina tehniliste võrkudega liitumistasude osas on lubatud piirduda ühe hinnapakkumisega juhul, kui antud territooriumi teenindab vaid üks võrguhaldaja;
- (10) põhivara nimekiri eelmise majandusaasta viimase päeva seisuga;
- (11) punktides 3.2. ja 3.3. märgitud investeeringute puhul investeeringuobjekti asukohajärgse keskkonnateenistuse poolt kinnitatud SAPARD-investeeringuprojekti keskkonnamemorandum.
- (12) ametlik toetuskiri investeeringuobjekti asukohajärgselt kohalikul omavalitsuselt;
- (13) elektrivõrgu tõend võimsuse ja elektripinge hälvete kohta punktis 3.1. märgitud investeeringute puhul.
- (14) Kapitalirendi puhul sõlmitav kapitalirendi lepingu ja maksegraafiku projekt.

6. MITTETOETATAVAD INVESTEERINGUD

Käesoleva meetme raames ei toetata neid investeeringuid, mis on keelatud Programmi SAPARD mitmeaastases finantslepingus.

7. MEETME GEOGRAAFILINE ULATUS

Seda meetet rakendatakse üldistel alustel Eesti Vabariigi maapiirkondades külade territooriumil.

8. HINDAMISKRITEERIUMID

Esitatud taotlused vaadatakse läbi ja otsus langetatakse vastavalt toetuse saamise kriteeriumidele ja taotluste esitamise järjekorrale, lähtudes vastaval aastal meetmele eraldatud rahalistest vahenditest.

9. LUBATAVAD KULUTUSED

Lubatavaks loetakse ainult SAPARD-agentuuri heakskiidetud ja kontrollitud ning taotleja poolt tehtud kulutused järgnevateks investeeringuteks:

- 1) hoonete ja ehitiste ja rajatiste (teed, elektri -ja sideliinid, vee- ja kanalisatsioonitrassid) ehitamine ning renoveerimine
- 2) uute masinate, seadmete ja sisseseade, sealhulgas integreeritud infotehnoloogia (arvuti riist- ja tarkvara) ostmise;
- 3) elektri-, side-, vee- ja kanalisatsioonivõrkude liitumistasud.

Kaubad ja teenused peavad pärinema Euroopa Liidu liikmes- või kandidaatriikidest.

10. INTERVENTSIOONIMÄÄR

10.1 Toetuse määr

Avaliku sektori toetus selle meetme raames võib ulatuda kuni 50 % koguinvesteeringust. Konkreetne toetuse määr baseerub taotleja poolt esitatud äriprojektist tuleneval oma ja laenuvahendite puudujäägil, kuid ei tohi ületada punktis 11 sätestatud piirmäära.

10.2 Toetuse indikatiivne jagunemine investeeringutüüpide kaupa kogu programmi kestvusel

- punkt 3.1 20 %
- punkt 3.2 30 %
- punkt 3.3 40 %
- punkt 3.4 10 %

PRIA korraldab meetme rakendamise indikaatorite jälgimise. Programmi korraldav ametkond esitab vastava informatsiooni programmi järelevalvekomiteele.

10.3 SAPARD TOETUSE MÄÄR

SAPARD toetus selle meetme raames jaguneb:

Eesti Vabariigi osalus - 25 % avaliku sektori kogutoetusest

Euroopa Liidu osalus - 75 % avaliku sektori kogutoetusest

11. TOETUSE PIIRMÄÄR ETTEVÖTTE KOHTA

Maksimaalne avaliku sektori poolne toetus antud meetme raames ühe taotleja kohta võib ulatuda 30 000 euroni aastas, kuid ei tohi ületada 75 000 eurot programmi kestvuse jooksul.

Maksimaalne avaliku sektori poolne toetus investeeringutele p.3.1 ja p.3.4 raames ühe taotleja kohta võib ulatuda 10 000 euroni aastas, kuid ei tohi ületada 25 000 eurot programmi kestvuse jooksul.

Taotleja võib esitada aastas mitu projekti lähtudes tingimusest, et nende projektide kogusumma jääks eelpoolnimetatud piiridesse.

12. MEETME RAKENDAMISE EEST VASTUTAVAD VALITSUSASUTUSED

Käesolev meede rakendatakse vastavalt maaelu arengukavas kirjeldatud SAPARDi juhtimisskeemile. Meetme rakendamise keskseks institutsiooniks on Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet.

Keskonnateenistus on meetme rakendamisse kaasatud kui pädev ametkond keskkonnaalasel kontrollil.

PRIA võib lasta teha lisaekspertiise hindamiseks mõningaid esitatud projekte, kui see on vajalik nende projektide spetsiifilise iseloomu tõttu.

13. AJAGRAAFIK

Selle meetme rakendamine toimub SAPARD programmi rakendamise vältel.

14. TOIME ULATUSE MÄÄRAMINE (k.a. järelevalve ja hindamine)

SAPARD-programmi mõju hindamiseks on toetuse saajal kohustus esitada PRIA-le täiendavaid andmeid täites vastavaid küsimustikke investeeringujärgse viie aasta vältel.

14.1 Meetme finantseerimine avaliku sektori poolt aastate ja tegevuste lõikes (milj EUR)

tegevus	osakaal	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	kokku
		2,10	2,10	2,10	1,94	1,94	1,94	1,94	14,04
3.1 Elektrivarustus	20%	0,42	0,42	0,42	0,39	0,39	0,39	0,39	2,81
3.2 Juurdepääsuteed	30%	0,63	0,63	0,63	0,58	0,58	0,58	0,58	4,21
3.3 Veevarustus ja kanalisatsioon	40%	0,84	0,84	0,84	0,77	0,77	0,77	0,77	5,62
3.4 Telekommunikatsioon	10%	0,21	0,21	0,21	0,19	0,19	0,19	0,19	1,40

14.2 Toetavate projektide eeldatav minimaalne arv

Projektide koguarv (vähemalt)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Kokku
	331	331	331	305	305	305	305	2215
3.1 Elektrivarustus	84	84	84	77	77	77	77	562
3.2 Juurdepääsuteed	126	126	126	116	116	116	116	842
3.3 Veevarustus ja kanalisatsioon	37	37	37	34	34	34	34	250

3.4 Telekommunikatsioon	84	84	84	77	77	77	77	562
--------------------------------	----	----	----	----	----	----	----	------------

14.3 Toetatavate projektide ulatus

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Kokku
Maaettevõtete arv, mis ühendati võrku või kus rekonstrueeriti elektrisüsteem	84	84	84	77	77	77	77	562
Ehitatud või rekonstrueeritud teede pikkus (km)	63	62,9	62,9	58,1	58,1	58,1	58,1	421
Maaettevõtete arv, kuhu ehitati/ rekonstrueeriti veevarustus- ja/ või kanalisatsioonisüsteem	37	37	37	34	34	34	34	250
Maaettevõtete/ majapidamiste arv, kus loodi kiire internetiühendus	252	252	252	232	232	232	232	1685

14.4. Toetuste mõju sektorile

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Kokku
Internetiteenuseid kasutavate ettevõtete % maapiirkonnas	2	5	10	20	30	40	50	
Talude protsent, kus juurdepääsuteed on 6 t kandevõimega	30	35	40	45	50	55	60	
Elektrifitseeritud talu- majapidamiste %	98	98	99	99	99	100	100	
Maaettevõtete %, kus heitvee töötlemine vastab EL keskkonnanõuetele	5	15	25	35	45	55	65	

15. MEETMEGA SEOTUD SEADUSANDLUS

15.1 Vabariigi Valitsuse määrused, mis on aluseks käesoleva meetme rakendamisele:

- Investeeringutoetuse taotlemise, taotluse menetlemise ja toetuse maksmise kord;
- Investeeringutoetuse sihipärase kasutamise üle teostatava järeelvalve ja toetuse tagasinõudmise ning tagasimaksmise kord;
- Investeeringutoetuse taotluse ja äriprojekti hindamise meetodika

15.2 Toetuse projektide nõuetele vastavuse hindamise kesksed seadusandlused

- Planeerimis- ja ehitusseadus ning sellega seotud Valitsuse määrused
- Veeseadus
- Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnaauditiseadus

Ülalmainitud õigusaktid on avaldatud Riigi Teatajas.

15. MEETME KOGUFINANTSEERIMINE AASTATE LÖIKES (milj EUR)

Aasta	Lubata v kulu	Avaliku sektori toetus						Erasektori osalus (vähemalt)	
		Kokku toetus		EL		Eesti		EUR	%
	EUR	%	EUR	%	EUR	%	EUR		
1	2=3+9	3=5+7	4=3/2	5	6=5/3	7	8=7/3	9	10=9/2
2000	4,20	2,10	50%	1,58	75%	0,53	25%	2,10	50,0%
2001	4,19	2,10	50%	1,57	75%	0,53	25%	2,10	50,0%
2002	4,19	2,10	50%	1,57	75%	0,52	25%	2,10	50,0%
2003	3,87	1,94	50%	1,45	75%	0,48	25%	1,94	50,0%
2004	3,87	1,94	50%	1,45	75%	0,48	25%	1,94	50,0%
2005	3,87	1,94	50%	1,45	75%	0,48	25%	1,94	50,0%
2006	3,87	1,94	50%	1,45	75%	0,48	25%	1,94	50,0%
Kokku	28,08	14,04	50%	10,53	75%	3,51	25%	14,04	50,0%

Ülejäänud meetmete orienteeriv kirjeldus:

Käesolevale kavale lisatud finantsplaanis on nähtud ette nelja täiendava meetme lülitamine prioriteetide 2 ja 3 alla. Järgnevalt on orienteerivalt esitatud nende meetmete põhjendused, eesmärgid ja tõenäoline ulatus, abisaajad ja EL toetuse orienteeriv jaotumine igale meetmele. Kõigi meetmete täpsemad andmed määratletakse ja töötatakse välja konsultatsioonide käigus Euroopa Komisjoniga, tagades samal ajal ühenduse asjakohaste õigusaktide järgimise.

Meede 5: Tehniline abi

Programmi järelevalvele ja rakendamisele kaasaaitamiseks rakendatakse tehnilise abi meetet. Koostatakse tegevuskava, milles esitatakse sellest meetmest saadava abi konkreetsed valdkonnad ja prioriteedid, võttes arvesse muude meetmete edenemist ja nende rakendamisel omandatud kogemusi. Selle meetme akrediteerimine ei tohiks takistada muude kavas ette nähtud ja sellest meetmest varem täielikult akrediteeritud meetmete praktilist rakendamist.

Eesmärk:

Meetme rakendamise põhieesmärk on levitada teadmisi SAPARDi programmist, sh maaelanikkonnale abi määramise üldpõhimõtetest ja korrast. Meede peaks aitama ka tugevdada programmi administreerimist. Nende eesmärkide toetamiseks seatakse muu hulgas järgmised eesmärgid:

- tagada piisav infovahetus ja avalikustamine
- toetada programmi järelevalvet
- toetada programmi strateegia ja rakendamisega seotud uuringuid
- toetada välisekspertiise.

Meetme ulatus

Selle meetme raames teavitatakse potentsiaalseid abisaajaid kättesaadavatest toetusmeetmetest, abi määradest, kaasa arvatud kaasnevatest järelevalve ja hindamisega seotud kohustustest, mida on kirjeldatud SAPARDi määruses. Toetamiseks valitakse välja rida tegevusi. Nendeks võivad olla: programmi kohta trükiste avaldamine, juhendmaterjalide koostamine, uuringud, sh konkreetsetel teemadel või sektorite kohta. Võidakse ette näha ka koolitustoetus põllumajandusnõustajatele.

Abikõlblikkuse tingimused

Sellest meetmest abi määramise eeltingimusteks on tegevuskava koostamine tehnilise abi kasutamiseks. See hõlmab kavasid konkreetsete avalikustamiskampaaniate läbiviimiseks; koolituskavasid, järelevalve, hindamise ja muude uuringute kavasid. Avaliku halduse kulud, sh igapäevase haldamisega, järelevalve ja kontrolliga tegelevate riigiteenistujate ja kohalike tsiviilteenistujate, sh SAPARDi agentuuri, Põllumajandusministeeriumi töötajate ja tsiviilteenistujate palgad SAPARDist rahastamiseks abikõlblikud ei ole. Tuleb märkida, et projekte viiakse ellu ainult pärast konsulteerimist komisjoniga.

Lõplikud abisaajad

Lõplikud abisaajad on: abikavade potentsiaalsed abisaajad, kutsealaorganisatsioonid, sotsiaal- ja majanduslikud partnerid, mitteriiklikud organisatsioonid ja muud huvigrupid.

Sekkumise määr:

Selle meetme raames võidakse tegevusi rahastada ühenduse toetusega kuni 100%, nagu on nähtud ette määruse 1268/1999 artikli 8 lõikes 1. Sellistel juhtudel tuleb komisjonile esitada enne selle rakendamist põhjendus rohkem kui 75%-lise ühenduse toetuse taotlemiseks.

Meede 6: Külade taastamine ja arendamine

Maaelu arengukavas sisalduvas sotsiaalmajanduslikus analüüsis toodi esile madala sissetulekute taseme mõju maapiirkondade tulubaasile. Kõrge struktuurilise tööpuuduse, madala sissetulekute taseme ja kohalike teenuste madala kvaliteedi koosmõju viib noorte lahkumisele maapiirkondadest, mis mõjutab Eesti maa-asulate sotsiaalset struktuuri. Selles kontekstis on toimunud Eestis alates 1980-ndatest aastatest mitmete kolmanda sektori organisatsioonide kiire areng. Need pakuvad uusi võimalusi kohaliku majandusliku algatuse arendamiseks, mis võimaldab kohalikul elanikkonnal osaleda küla tasandil rohkem oma kogukonna arendamises. SAPARD pakub neile ja muudele organisatsioonidele võimaluse töötada välja kompleksed maaelu arengukavad ja tegevused, mis on suunatud väikeste külaasulate ja kohalike kogukondade nii füüsilise, sotsiaalse kui ka majandusliku struktuuri arendamisele. Arvestades eelolevatel aastatel põllumajanduses ja toiduainetetööstuses tõenäoliselt toimuma hakkavate muutuste mastaapsust, aitaks see meede täiendada kohalike ettevõtete sulgemise ja muude kohalikul tasandil tunda andvate muutuste mõju.

Eesmärgid:

Selle meetme eesmärgid oleksid:

- edendada komplekssete maaelu arendamise algatuste edasiarendamist Eesti maapiirkondades
- edendada külaasulate arengut ja renoveerimist
- parandada maapiirkondade kultuuri- ja looduspärandi majanduslikku, keskkonnaalast, turismi- ja kultuuripotentsiaali

Meetme ulatus

Selle väljapakutava meetme raames toetatakse kohalikul algatusel põhinevaid tegevusi, mis tõstavad elukeskkonna sotsiaalset, kultuurilist ja looduslikku väärtust. Konkreetsete tegevused, mida meetmesse lülitamiseks arvesse võetakse, on:

- i) investeerimistoetus üldkasutatavate külahoone ehitamiseks ja renoveerimiseks; sh arhitektuurilise või ajaloolise väärtusega joonte rekonstrueerimine või säilitamine;
- ii) investeerimistoetus külade parendamisstrateegiasse või kohaliku kogukonna arengukavasse kuuluvate külaparkide, laste mänguväljakute ja matkaradade rajamiseks.
- iii) investeerimistoetus Internetiühendusega infotehnoloogiakeskuste ja infopunktide arendamiseks või rajamiseks.

Abikõlblikkuse kriteeriumid:

Sellise toetuse eeltingimuseks oleks kohaliku kogukonna arengukava või küla arengustrateegia.

Geograafiline ulatus:

Meedet rakendatakse kõigis maapiirkondades.

Lõplikud abisaajad

Lõplikud abisaajad sellest meetmest on mitteriiklikud organisatsioonid ja üksikettevõtjad.

Meede 7: Põllumajanduse keskkonnatoetus

Põllumajandus mõjutab maapiirkondades keskkonnaseisundit oluliselt ning võib loodusressursside kvaliteeti ja maapiirkondade traditsioonilist ilmet nii luua kui ka hävitada. Kui traditsiooniline põllumajandus aitas algselt kaasa mitmekesisste maastike ja väärtuslike looduslike elupaikade loomisele, siis tänapäeva tootmisviisides toimunud muutused on keskkonnaressursse oluliselt kahjustanud, sh vähendanud maastike mitmekesisust, kahjustanud väärtuslike looduslike elupaiku ning saastanud õhku ja vett.

Mõningaid põllumajandusest põhjustatud keskkonnaprobleeme saab lahendada heade põllumajandustavade propageerimisega, toetades seda vajaduse korral seaduslike piirangutega. Paljudel muudel juhtudel peavad aga talupidajad keskkonnaseisundi oluliseks parandamiseks oma tootmismeetodeid oluliselt muutma. See nõuab talupidajatelt tõenäoliselt väiksema tootlikkuse säilitamist koos täiendava ja kuluka tööga. Et hüvitusega on seda üldiselt võimelised tegema vaid vähesed talupidajad, on avaliku sektori toetus keskkonna olulise parandamise saavutamiseks, mida talupidajatelt oodatakse, väga oluline.

Võimalus kasutada EL poolset kaasfinantseerimist riikliku põllumajanduse keskkonnatoetuse rakendamiseks on Eesti-taoliste kandidaatriikide maapiirkondadele potentsiaalselt väga tähtis ja peaks tunduvalt paranema nende pikaajalisi perspektiive:

- maakeskkonna kaitsmisel ja parandamisel;
- säästliku maamajanduse väljaarendamisel (sh talupidajatele koolituse ja hariduse andmisel), ja;
- alternatiivsete majandustegevuste soodustamisel.

Eesmärgid

Meetme eesmärk on luua kindel alus Euroopa Liidu poolt kaasfinantseeritavate projektide rahastamiseks, mis on suunatud maakeskkonna kaitsmisele ja parandamisele, säästliku maamajanduse väljaarendamisele (sh talupidajatele koolituse ja hariduse andmisele) ja alternatiivsete majandustegevuste soodustamisele.

Selle meetme suhteliseks osatähtsuseks SAPARDist rahastatavate meetme seas on ligikaudu 3% (vt finantsplaani) aastas alates 2003. aastast. Põllumajandusliku keskkonna programmi pilootprojekti üldeesmärgiks peaks olema kogu riiklikus põllumajandusliku keskkonna programmis ette nähtud meetmete rakendamine kolmes Eesti selgesti määratletud ja vastandlikus piirkonnas.

Meetme põhieesmärgid on:

- soodustada keskkonnasõbralike tootmisviiside kasutuselevõttu
- soodustada poollooduslike ja looduslike elupaikade ja maastikuelementide säilimist põllumajandusmaastikes
- parandada talu visuaalset ilmet
- kaitsta ajaloolist ja arheoloogilist huvi pakkuvaid jooni

Pilootprojekti konkreetsed eesmärgid on:

- a) katsetada põllumajanduse keskkonnatoetuse praktilist rakendamist Eesti oludes
- b) hinnata riiklikus põllumajandusliku keskkonna programmis väljapakutud meetmete tulemuslikkust

- c) viimistleda põllumajandusliku keskkonna programmi haldamisjuhiseid, et kava eesmäärke täielikumalt täita
- d) vaadata üle põllumajandusliku keskkonna programmi meetmete suhe Eestis esilekerkiva heade põllumajandustavade kontseptsiooniga;
- e) omandada ettekujutus põllumajandusliku keskkonna programmi maksete keskmisest suurusest talumajapidamise kohta;
- f) tutvustada ja propageerida põllumajandusliku keskkonna programmi Eesti talupidajate, poliitikate koostajate, poliitikute ja üldsuse seas.

Arvestades meetme kompleksust ja piloottegevuste olemust, määratletakse meede täpsemalt ja töötatakse välja meetme üksikasjad konsultatsioonide käigus Euroopa Komisjoniga.

Meetme ulatus

Selle konkreetse meetme raames elluviidav põllumajanduse keskkonnatoetuse pilootprojekt koosneb neljast omavahel seotud kavast ja toetatakse järgmisi tegevusi:

i) keskkonnasõbraliku majandamise kava - eesmärgiga ergutada tootjaid omaks võtma keskkonnasõbralikke tootmisviise, vältides ka tootmisviise, mis looduslikke elupaiku ja maastiku iseärasusi eriti kahjustavad; parandada farmi välisilmet ning kaitsta ajalooliselt ja arheoloogiliselt huvipakkuvaid jooni.

ii) lisameetmete tegevuskava – millest pakutakse täiendavaid makseid pinna kohta talupidajatele, kes on sõlminud keskkonnasõbraliku tootmise kava lepingu ja kes soovivad kasutada veel üht või mitut lisameedet, mis ei piirdu lihtsalt talukeskkonna hooldamisega, vaid laienevad selle täiendavale kaitsmisele, konkreetsete ressurside ja/või omaduste parandamisele või taastamisele. Talupidajad võivad kasutada järgmisi lisameetmeid suvalises kombinatsioonis:

SM 1 Mahepõllumajandus – nii olemasolevate mahepõllumajandusega tegelejate kui ka mahepõllumajandusele üle minna soovijate toetamine.

SM 2 Kohalikud ohustatud tõud ja traditsioonilised sordid – millest toetatakse keskkonnasõbraliku tootmise kavas osalevaid talupidajaid, kellel on või kes kasvatavad ohustatud kohalikest tõugudest loomi (Eesti maakari ja Eesti hobune) või kes kasutavad hävimisohus traditsioonilisi sorte.

SM 3 Looduslik mitmekesisus – traditsioonilise tootmisviisi püsimisest sõltuvate vääriselupaikade ja väärtuslike maastike (või maastikuelementide) hooldus, parendamine ja rajamine.

SM 4 Tiikide ja märgalade rajamine – bioloogilise mitmekesisuse parandamine ja uute maastikujoonte lisamine suhteliselt väikeste maatükkide väljaviimise teel tootmisest, et luua poollooduslikke või kunstlikke märgalaid ja tiike.

iii) Ajutiselt põllumajanduslikust kasutusest väljas oleva põllumajandusmaa hooldamise tegevuskava - eesmärk on ergutada talupidajaid majandama peremehetud maad keskkonnasõbralikult (nt iga-aastase niitmise ja karjatamisega), et suurendada bioloogilist mitmekesisust, tõsta maastiku esteetilist väärtust ning vähendada tuleohtu ja umbrohtude levikut.

iv) Koolitus- ja näidisprojektide tegevuskava – millest toetatakse praktiliste põllumajandusliku keskkonna kavade (keskkonnasõbralik tootmine, lisameetmed ja peremehetu maa) ühinemist ja nende rakendamist näiteks järgmiste vahenditega: tõstetakse talupidajate keskkonnateadlikkust, antakse neile vajalikke tehnilisi teadmisi

põllumajandusliku keskkonna programmi meetmete järgimiseks või tutvustatakse näidisprojekte (nt näidistalusid) põllumajandusliku keskkonna meetmete kohta praktilise informatsiooni edastamiseks.

Abikõlblikkuse kriteeriumid

Kogu programmi lülitatav maa peab olema maakatastris kinnistatud. Peale selle peab potentsiaalne abisaaja täitma kõiki keskkonnakaitse nõudeid. Projekte peab toetama ka vald.

Geograafiline jaotus

Pilootprojekt käivitatakse 2001. aastal riigipoolse rahastamisega. See hõlmab kolme pilootala (valda). Alates 2002. aastast võidakse lisada olenevalt nõudlusest ja eelarve struktuurist täiendavaid alasid. Nende projektide tulemuste põhjal võidakse projekti lülitada alates 2003. aastast täiendavaid alasid, mida kaasfinantseeritakse SAPARDi raames. Meetme kvalitatiivne ulatus on kõigil aladel võrdne, kuid tegelikult valitavad alltegevused sõltuvad konkreetsest pilootalast ja talu põllumajandusliku keskkonna kavast.

Abi tase

Arvutused abi konkreetsete tasemete leidmiseks ei ole veel valmis ja komisjon peab need heaks kiitma. Kehtestatakse lisatasu, milles on arvestatud kantud kulusid ja normaalseid häid põllumajandustavasid ületavate tootmisviiside tulemusena kaotatud tulusid. Et seda meetet rakendatakse 2003. aastal pärast sätete üksikasjalikku läbiarutamist komisjoniga, kehtestatakse abi intensiivsus sel tulevasel etapil ühenduse asjakohaste õigusaktide kohaselt.

Meede 8: Metsandus

Maakasutuse intensiivsus on Eestis viimase kümnendi jooksul sotsiaalmajanduslikel põhjustel järsult vähenenud. Tootlike metsade loomiseks Eestis on vaja hoolimata metsade looduslikust taastumisest ka metsastamist. Metsamaa katab juba ligikaudu 50% Eesti pindalast. Kuid metsaistandike kiire ja reguleerimata rajamise tulemusena võivad kaotsi minna väärtuslikud maastikud, väheneda bioloogiline mitmekesisus ja kahjustada olemasoleva maastiku ilu. Intensiivne metsastamine võib oluliselt kahjustada ka looduslikku mitmekesisust. Kriteeriumide kehtestamine pindade välistamiseks metsastamisest aitaks säilitada looduslikku mitmekesisust, vääriselupaiku, väärtuslike maastikke ja muid looduslike väärtusi, mida reguleerimata metsaistandikud muidu kahjustaksid.

Käimasoleva maareformi ja maade tagastamise tulemusena arvatakse Eestis püsivat huvi mahajäetud väheväärtuslike/väheviljakate põllumajandusmaade metsastamise vastu. Nii riigi- kui ka erametsades on vaja rohkem eriteadmisi valikukriteeriumide kehtestamiseks endiste põllumajandusmaade leidmiseks, millele metsastamine tuleks kasuks ja mis ei tekitaks samas vastuolu looduskaitse ja Eesti loodusliku mitmekesisuse säilimisega.

Metsandussektori analüüsist selgus, et Eestis on palju väikesi väheviljakaid põllumajandusmaid, rohtunud heinamaid ja võsastikke, mida võiks arendada metsa istutamise, osalise hooldusraie ja teedeehituse abil väärtuslikeks metsamaadeks. Hinnangute kohaselt on metsastamiseks sobivaid endisi põllumajandusmaid ligikaudu 100 000 ha. Peale selle on erametsade pindala Eestis praegu ligikaudu 600 000 ha. Eeldatakse, et see suureneb maareformi lõpulejõudmisega 1,4 miljoni hektarini.

Ligikaudu 5%-l erametsade pindalast tehakse igal aastal lageraiet, mis moodustab praegu ligikaudu 30 000 ha aastas). Ligikaudu 3% sellest pinnast (900 ha) igal aastal metsastatakse ja ligikaudu 10% (3000 ha) on suurepäraste looduslike tingimustega, mis võimaldab looduslikult kasvada hea struktuuriga puistul. Muud lageraiealad tuleks taasmetsastada ja ainult 10% järgib looduslikku taasmetsastumisprotsessi ja kujuneb hea struktuuriga metsaks. Kokkuvõttes jääb ligikaudu 87% lageraiealadest taasmetsastamata. Praeguse raietempoga Eesti erametsade puistustruktuur 15 aastaga oluliselt halveneb ja ei suuda varustada saeveskeid vajaliku kvaliteediga toormaterjaliga (okaspuud asenduvad väheväärtuslike lehtpuudega), samas uuenemisprotsess aeglustub ja biomassi tekib loodusliku taasmetsastamise käigus oluliselt vähem.

Eesmärgid ja ulatus

Tunnistades metsandust põllumajanduse alternatiivina, selle mõju maapiirkondadele ja nende arengule maettevõtlusele lisatulude andmise ja ka täiendavate töökohtade loomise kaudu, annab SAPARDi programm Eestile võimaluse taotleada selle meetme kaudu järgmisi eesmärke:

- edendada metsastamist ja metsade säästlikku majandamist
- soodustada tulemuslike metsade majandamisviise metsamajanduskavade rakendamise teel
- suurendada maapiirkondades metsandussektoris tööhõivevõimalusi.

Sellest meetmest toetatakse investeringuid metsandussektori arendamisse.

Selle meetme üksikasjad määratletakse ja töötatakse välja konsultatsioonide käigus Euroopa Komisjoniga.

Sellest meetmest võib määrata toetust taasmetsastamiseks, et katta taimematerjali kulusid. Metsastamiskulusid hinnatakse järgmiselt:

Hinnangulised metsastamiskulud hektari kohta:

Töö	Kulud		Osakaal %
	EEK/ha	Euro/ha	
Pinnase ettevalmistamine	666	42,7	4,7%
Taimed	4020	257,7	27,8%
Istutamine	1815	116,3	12,6%
Hooldus	798	51,2	5,5%
Väetamine	1205	77,2	8,3%
Noorte puistute kaitsmine	3942	252,7	27,3%
Transport	660	42,3	4,5%
Muud kulud	1340	85,9	9,3%
KOKKU	14446	926	100,0%

Eestis reguleerivad metsandust metsaseadus ja muud sellega seotud õigusaktid. Metsade säästlikuks majandamiseks ja metsade majandamiseks nõuannete saamiseks on soovitatav, et igal metsaomanikul oleks metsamajanduskava – mis on riigimetsadele kohustuslik ja erametsadele vabatahtlik. Neis metsamajanduskavades sisalduvad:

- 1) metsamaa plaan koos metsa üksikasjaliku kirjeldusega;
- 2) majandamise eesmärgid, sellest tulenev jaotus metsakategooriatesse, piirangud ja võimalikud metsa säästliku majandamise viisid;
- 3) bioloogilise mitmekesisuse säilitamise viisid, sh meetodid, mahud ja üksikasjalik kirjeldus;
- 4) metsamajandustegevuste parameetrid.

Riigimetsades on metsamajanduskava olemasolu metsa majandamise eeltingimus. Ilma kavata raiet teostada ei ole lubatud. Seevastu 600 000 ha registreeritud erametsadest on ainult ligikaudu 400 000 hektaril kavad või asjakohased soovitused. Hinnangute kohaselt tuleb eelolevatel aastatel ligikaudu 900 000 ha metsaga katta.

Abikõlblikkuse tingimused

Toetuse tingimustele vastavad projektid peavad olema täielikus kooskõlas metsamajanduskavaga või metsa majandamise soovitustega. Peale selle peab potentsiaalne abisaaja täitma kõiki keskkonna- ja looduskaitse nõudeid.

Lõplikud abisaajad

Lõplikud abisaajad sellest meetmest on Eesti maapiirkondades tegutsevad füüsilisest isikust ettevõtjad-metsaomanikud ja erametsaomanike ühingud.

7. LISA - KAARDID

Joonis 1 Maapiirkondade asustustihedus

Joonis 7 Maaelanikkonna asustustihedus ja osakaal rahvastikus

Joonis 11 Maaressursside jaotumine maakondade vahel

Joonis 12 Põllumaa kvaliteet valdades

Joonis 13 Kuivendatud põllumajandusmaade osakaal